

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**KAYNAKLAR IŞIĞINDA MUKADDES
EMÂNETLERİN TARİHİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Abdulmecit ŞENTÜRK**

**Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Ortaçağ Tarihi**

Tez Danışması: Prof. Dr. Mevlüt KOYUNCU

EYLÜL – 2012

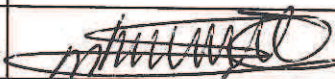

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**KAYNAKLAR IŞIĞINDA MUKADDES
EMÂNETLERİN TARİHİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Abdulmecit ŞENTÜRK

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih
Enstitü Bilim Dalı : Ortaçağ Tarihi

“Bu tez 25/09/2012 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği/Oyçokluğu ile kabul edilmiştir”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Mevlüt KOYUNCU	Başarılı bir çalışma	
Prof. Dr. Mustafa DEMİR	Başarılı	
Yrd. Doç. Dr. Abdullah Taşkesen	Başarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Abdulmecit ŞENTÜRK

26/09/2012

ÖNSÖZ

İnsanlar sevdikleri kimselerden kalan hatıraları gözleri gibi korurlar, sahip oldukları eşyalar içerisinde onlara ayrı değer atfederler ve sevdiklerinden ayrılık elemelerini, onlardan kalan hatıralarla bir nebze olsun gidermeye çalışırlar. Maddî hatıralar içerisinde şüphesiz en değerlileri, Allah tarafından insanlara rehber olarak gönderilen ve en mükemmel insan olan peygamberlere ait hatıralardır. Hz. Dâvud, Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'dan kalan eşyalar, bu peygamberlere tâbi olanlarca büyük hürmet görerek korunmaya çalışılmıştır. Müslümanlar da Peygamberlerin en sonuncusu ve en büyüğü olan Hz. Muhammed'in hatıralarına, dünyadaki hiçbir maddî eşya ile kıyas edilmeyecek derecede hürmet göstermişlerdir. Sahâbe, kudsî hayatı olanca teferruâtıyla hadis, siyer ve tarih kitaplarında kaydedilen Hz. Muhammed'in söz ve fiillerinin muhafazasına bütün kuvvetleriyle çalıştıkları gibi; ondan geriye kalan eşya ve hatıraları da büyük bir ta'zîm ve hürmetle muhafaza etmişlerdir. Sahâbeden sonra gelen Müslümanlar da, Hz. Peygamberin hatıralarını hürmetle muhafaza etmişler; sonraki asırlara intikâl ettirerek günümüze ulaşmalarını sağlamışlardır. Peygamberlerden sonra insanların en faziletli olan sahâbeye ve büyük dinî şahsiyetlere ait olan hatıra eşyalar da Müslümanlarca hürmet görmüş ve muhafaza edilmeye çalışılmıştır.

Tezimizde Hz. Muhammed'den, diğer bazı peygamberler ile sahâbe ve din büyüklerinden kalan hatıra eşyaların geçmişten günümüze intikâl keyfiyeti, Ortaçağ klâsik İslâm eserleri ile Yakınçağ Osmanlı kaynakları incelenmek suretiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yazılma aşamasında tezimi sabırla kelime kelime inceleyerek önerileriyle bana sürekli yol gösteren danışmanım faziletli hocam Prof. Dr. Mevlüt Koyuncu'ya, kıymetli hocam Prof. Dr. Mustafa Demir'e yardımlarından dolayı cân u gönülden teşekkür ediyorum. Çalışmam sırasında çok yararlandığım İSAM Kütüphanesinin değerli kurucularına da minnettârim. Uzun süren çalışmam sırasında zaman zaman zorluk çeken eşime, Hafsa Senâ'm ile Mehmed'immin şefkatli annelerine muhabbetim ebedîdir.

Abdulmecit ŞENTÜRK

26/09/2012

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: TARİH BOYUNCA ÇEŞİTLİ TOPLUM VE DİNLERDE KUTSAL EŞYA ANLAYIŞI - MUKADDES EMÂNETLERLE İLGİLİ TERİMLER	17
1.1. Çeşitli Toplum ve Dinlerde Kutsal Eşya Anlayışı	17
1.1.1. İbtidâi Toplum ve Kültürlerde Kutsal Eşya Anlayışı	17
1.1.2. Câhiliyye Devri Araplarında Kutsal Eşya Anlayışı	18
1.1.3. Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Kutsal Eşya Anlayışı	19
1.1.4. İslâmiyette Kutsal Eşya Anlayışı.....	22
1.2. Mukaddes Emânetlerle İlgili Terimler.....	24
1.2.1. Mukaddes/Kutsal	24
1.2.2. Emânet.....	26
1.2.3. Mukaddes Emânetler.....	26
1.2.4. Teberrük.....	27
BÖLÜM 2: MUKADDES EMÂNETLERİN OSMANLI'YA İNTİKÂLİ VE MUHTEVÂSİ	28
2.1. Mukaddes Emânetlerin Osmanlı'ya İntikâli	28
2.2. Mukaddes Emânetlerin Cins ve Adet Olarak Muhtevâsı	29
2.2.1. İslâm Kaynaklarına Göre Mukaddes Emânetlerin Cins ve Adedi	30
2.2.2. Osmanlı Kaynaklarına Göre Mukaddes Emânetlerin Cins ve Adedi	31
2.2.3. Topkapı Tahrir Komisyonuna Göre Mukaddes Emânetlerin Cins ve Adedi.....	45
BÖLÜM 3: HZ. PEYGAMBERE AİT MUKADDES EMÂNETLER VE MUKADDES EMÂNETLERE GÖSTERİLEN İLGİ	52
3.1. Hz. Peygambere Ait Mukaddes Emânetler	52
3.1.1. Hz. Peygamberin Vücûduna Ait Parçalar	52
3.1.2. Hz. Peygamberin Giydiği Eşyalar.....	56
3.1.3. Hz. Peygamberin Kullandığı Eşyalar.....	74

3.1.4. Hz. Peygamberin Ayak İzleri.....	87
3.1.5. Hz. Peygamberin Mektupları.....	96
3.1.6. Hırka-i Şerîf Câmii Hizmet Vakfı'nda Bulunan Mukaddes Emânetler.....	116
3.1.7. İsmet Efendi Tekkesi'ndeki Emânet (Gömlek-i Şerîf).....	117
3.2. Mukaddes Emânetlere Gösterilen İlgi.....	118
3.2.1. Sahâbenin Hz. Peygamberin Vefatından Önce Eşyasına Gösterdiği İlgi.....	118
3.2.2. Sahâbenin Hz. Peygamberin Vefatından Sonra Eşyasına Gösterdiği İlgi.....	120
3.2.3. Halifelerin Hz. Peygamberin Eşyasına İlgi ve Alâkası	121
3.2.4. Halk Tabakasının Hz. Peygamberin Eşyasına İlgi ve Alâkası.....	122
3.2.5. Mukaddes Emânetleri Kabul Etmeyenler.....	124
BÖLÜM 4: DİĞER MUKADDES EMÂNETLER.....	125
4.1. Hz. Muhammed'den Önceki Peygamberlerden Kalan Mukaddes Emânetler	125
4.2. Sahâbeden Kalan Mukaddes Emânetler.....	134
4.2.1. Sahâbeye Nisbet Edilen Kur'an-ı Kerîmler.....	134
4.2.2. Sahâbeye Ait Kullanım Eşyaları.....	151
4.2.3. Sahâbeye Ait Kılıçlar ve Bazı Harp Aletleri.....	155
4.3. Bazı İslâm Büyüklerine Ait Emânetler	163
SONUÇ.....	168
KAYNAKLAR	170
EKLER.....	182
ÖZGEÇMİŞ.....	233

KISALTMALAR

BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
SK	: Suleymaniye Kütüphanesi
TİEM	: Türk İslâm Eserleri Müzesi
T SMA	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
T SMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
TS.MA.d.	: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defteri
TTKD	: Topkapı Tahrir Komisyonu Defteri

Tezin Başlığı: Kaynaklara Işığında Mukaddes Emânetlerin Tarihi	
Tezin Yazarı: Abdülmecit ŞENTÜRK	Danışman: Prof. Dr. Mevlüt KOYUNCU
Kabul Tarihi: 26 Eylül 2012	Sayfa Sayısı: v (ön kısım) + 233 (tez)
Anabilimdalı: Tarih	Bilimdalı: Ortaçağ Tarihi
<p>Hz. Muhammed'den önceki peygamberlere âit eşyalar, kendilerine tâbi olanlarca mukaddes birer emânet düşüncesiyle asırlarca muhafaza edilmiştir. Aynı şekilde Hz. Muhammed'den geriye kalan eşyalar da, başta sahabiler ve sonra gelen halifeler tarafından büyük bir ta'zim ve hürmetle asırlarca korunmuştur.</p> <p>Yüzyıllarca özenle korunan mukaddes emânetlerden bir kısmının muhtevası ve sonraki asırlara intikâl keyfiyetleri klâsik İslâm kaynaklarında belirtilmiştir. Osmanlı kaynakları, Osmanlı döneminde ortaya çıkan ve Topkapı Sarayı'na getirilen bazı mukaddes emânetleri zikretmektedir. XX. yüzyıla ait bazı kaynaklar da, Osmanlı sonrası ortaya çıkan bir kısım mukaddes emânetler hakkında bilgi vermektedirler. Ayrıca kaynaklarda geçmeyen fakat belirli âileler tarafından korunarak günümüze kadar gelen bazı mukaddes emânetlerin bulunduğu da bilinmektedir. Gerek kaynaklarda geçen ve gerekse belirli şahıslarda bulunan mukaddes emânetleri, muhtevaları ve tarihî intikâl keyfiyetleri bakımından inceleyen araştırma sayısı ne yazık ki yok denecek kadar azdır. Bu durum, mukaddes emânetlerin muhtevası ve tarihî intikâl keyfiyetleri hakkında ciddi bir araştırma yapmanın gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada mukaddes emânetler, kaynaklara göre muhtevaları ve tarihî intikâl keyfiyetleri yönünden incelenmiştir.</p> <p>Araştırmanın giriş kısmında, çalışmada yararlanılan kaynakların isimleri ve çalışma ile ilgili hangi konuyu içerdikleri kısaca belirtilmiştir. Birinci bölümde, tarih boyunca çeşitli toplum ve dinlerde kutsal eşya anlayışı; ayrıca İslâm düşüncesine göre eşyanın mahiyet ve kudsiyeti anlatılmış ve mukaddes emânetlerle ilgili terimler hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, mukaddes emânetlerin Osmanlı'ya intikâli ve cins ve adet olarak muhtevası açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, Hz. Peygambere ait mukaddes emânetler ve bunların klâsik İslâm kaynakları ışığında tarihî intikal seyirleri ve ayrıca sahabilerden itibaren mukaddes emânetlere Müslümanlarca gösterilen ilgi ve alâka izah edilmiştir. Dördüncü bölümde, Hz. Muhammed'den önceki peygamberlere, sahabilere ve İslâm büyüklerine ait eşyalar anlatılmıştır.</p>	
Anahtar kelimeler: Peygamber, Mukaddes Emânet, Muhteva, Kaynak, Araştırma	

Title of the Thesis: History of Holy Relics According to the Sources	
Author: Abdulmecit ŞENTÜRK	Supervisor: Prof. Dr. Mevlüt KOYUNCU
Date: 26 Eylül 2012	Nu. of Pages: v (pre tex) + 233 (main body)
Department: History	Subfield: Medieval History
<p>Articles of prophets, before the Prophet Muhammad have been preserved for centuries by their followers who believed that they were holy relics. In the same way, the remaining articles of the Prophet Muhammad have been preserved for centuries first by his Companions and then the Caliphs with great care and deference.</p> <p>Some of the contents of the sacred relics that were protected for centuries and their ability of passage to next generations is highlighted in the classical Islamic sources. The Ottoman sources cite some of the holy relics, which were found during the Ottoman era and brought to the Topkapi Palace. Some holy relics that emerged after the Ottomans are also mentioned in some of the 20th century sources. In addition, some of the holy relics that are not mentioned in the sources but preserved by the certain families are known to have survived to this very day. Unfortunately, there is no research viewing holy relics that are mentioned in the sources as well as owned by certain persons in terms of their content and their historic transition ability. Studies that are made related to relics include only a limited number of the holy relics. These facts emphasize the need to do serious research regarding to the content and historic transition ability of holy relics.</p> <p>The names of the sources used for the study and what subjects they contain were briefly explained in the preamble of the research. In the first section, the study talks about the holy relics in various communities and religions throughout history, also explains the true nature and highness of relics according to Islamic thought and terms concerning the holy relics. In the second section, the transition state of holy relics to the Ottoman Empire and variety and number of the holy relics related to the contents were explained. In the third section the holy relics of prophet Mohammad; their historic transition state in the light of classical Islamic sources, and moreover, the interest and relevance of the holy relics from the Muslims since the Companions. The fourth section relates to the holy relics of prophets before Mohammad, companions and other leaders of Islam.</p>	
Keywords: Prophet, the Relics, Content, Source, Research	

GİRİŞ

Araştırmanın Amacı, Önemi, Sınırları, Yöntemi

Amacı

Hz. Peygamberin sahâbe tarafından muhafaza edilen eşyalarının bir kısmı, ilk Emevî halifesi Hz. Muâviye ve daha sonraki halifeler tarafından hilâfet merkezlerinde toplanmaya başlanmıştır. Emevîler'den Abbâsiler'e intikâl eden, Moğol işgali sırasında ise Mısır'a götürülen bu eşyalar, 1517'de Sultan I. Selim'in Mısır'ı fethetmesiyle Osmanlı devletine intikâl etmiş ve Topkapı Sarayı'nda özel bir dâireye konulmuşlardır. Topkapı Sarayı'nda Hz. Peygambere ait mukaddes emânetlerden başka, bazı peygamber, sahâbe ve İslâm büyüklerine ait eşyalar da zaman içerisinde biriktirilmiştir. Osmanlı devletinin son zamanlarında kadar Topkapı Sarayı'na mukaddes eşya akışı devam etmiştir.

Günümüzde gerek Topkapı Sarayı'nda ve gerekse başka yerlerde mevcut olan mukaddes emânetleri tesbit etmek; İslâm kaynakları ile Osmanlı kaynaklarında geçen bilgiler yardımıyla bunların hem muhtevalarını hem de intikal keyfiyetlerini ortaya çıkarmak, araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Mukaddes emânetlerin nelerden ibaret olduğu, günümüze kadar kimler vasıtasıyla ve nasıl intikâl ettikleri konusu ülkemizde yeterince incelenmemiştir. Kaynakların Arapça olması ve kaynak bilgilerinin hem kısa hem de dağınık bir surette bulunması, araştırmaların sınırlı kalmasının başlıca sebeplerindendir. Ayrıca neredeyse tamamı ülkemizde bulunan mukaddes emânetlerin devlet koruması altında olması ve müzede belirli kişilere zimmetlenmesi, herhangi bir araştırmacının bunlar üzerinde inceleme ve araştırma yapmasına imkân tanımamaktadır. Şimdiye kadar yapılan sınırlı sayıdaki araştırmalar ise çoğunlukla görsel nitelikte olup, mukaddes emânetlerin muhtevaları ve tarihî durumları hakkında yeterli bilgi ihtiva etmemektedirler. Bu çalışmada mukaddes emânetlerin kaynaklar ışığında muhtevaları ve tarihi durumları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İslâm dünyasında mukaddes emânetlere bakış hususunda farklı görüşler vardır. Nitekim Vehhâbiler'in evliyâyâ, türbe ve kabirlere ve kutsal eşyaya saygı göstermeyi şirk saydıkları bilinmektedir. Bu araştırmada mukaddes emânetlere doğru bir bakış açısı sağlayacak ölçüler de verilmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Sınırları

Hadîs ve siyer kitapları, Hz. Peygamberin gerek sağlığında kullandığı ve gerekse vefatından sonra terekesi hükmünde miras bıraktığı eşyaları hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir. Ancak araştırmamız, Hz. Peygamberin bütün eşyalarını değil; vefatından sonra korunarak istikbâle intikâl etmiş olan ve günümüzde de varlığı bilinen eşyalarını kapsamaktadır.

Mukaddes emânetlerin incelenilecek döneminin sınırını belirlemek araştırmanın önemli bir sorunu olmuştur. Çünkü bugün bilinen mukaddes emânetler tek bir zamanda toplanmamış, sayıları asırlar geçtikçe birikerek artmıştır. Meselâ Hz. Peygamberin günümüze ulaşan birkaç mektubu her ne kadar eski İslâm eserlerinde zikredilmişse de; bunlar ancak ondokuzuncu asrın ikinci yarısı ile yirminci asrın ilk yarısında ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla çalışmanın çerçevesi, sadece Osmanlı öncesi mukaddes emânetlerle sınırlandırıldığında, Osmanlı döneminde ortaya çıkan mukaddes emânetler araştırmanın kapsamı dışında kalmış olacaktır. Bu durum konunun bütünlüğü açısından uygun olmayacağından; Asr-ı Saâdet'ten Osmanlı devletinin son dönemine, hatta yirminci yüzyılın sonlarına kadar uzanan geniş bir zaman dilimi üzerinde çalışılması uygun görülmüştür.

Çalışmada öncelikle çoğunluğu Topkapı Sarayı Müzesi'nde mevcut olan Hz. Peygambere âit mukaddes emânetler hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca Topkapı Sarayı Müzesi dışında, örneğin Kerkük'te bulunan seccâde-i şerîf ve muhtelif yerlerde bulunan nâme-i Nebevîler de çalışmanın kapsamı içine alınmıştır. Nâme-i Nebevîler'den bir kısmı hakkında verilen bilgiler, Hz. Peygamber dönemi belgeleri üzerinde önemli araştırmaları bulunan Muhammed Hamidullah'ın çalışmalarına dayanmaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan; Hz. Muhammed'den önce gelen bazı peygamberler ile sahâbe ve İslâm büyüklerine ait bir kısım eşyalar da araştırmamızın konusu çerçevesinde kaynaklar ışığında tanıtılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmaya, hadîs, siyer ve tarih kitaplarındaki, Hz. Peygamberin kullanım eşyalarının anlatıldığı bölümler incelenerek başlanılmıştır. Hadîs ve siyer kitapları incelendiğinde, bunların Hz. Peygamberin hayatta iken kullandığı eşyaları hakkında ayrıntılı bilgiler içermelerine rağmen, sonraki asırlara intikâl eden eşyaları ile ilgili çok az bilgi verdikleri görülmüştür. Ayrıca bu emânetlerin elden ele intikalleri ve âkibetleri konusunda tarihî kaynaklarda farklı bilgiler bulunduğu tesbit edilmiş; bu farklı rivâyetlere yer verilerek değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Osmanlı kaynakları, mukaddes emânetlerin tarihsel süreç içerisinde sonraki asırlara intikâl keyfiyetleri hususunda yok denecek kadar az bilgi içermektedirler. Yavuz Sultan Selim Han'ın Mısır'dan getirerek Topkapı Sarayı'na koyduğu ve müteâkib dönemlerde sayıları artan mukaddes emânetler, Osmanlı kaynaklarında genellikle liste halinde ve toplu olarak zikredilmektedir. Ancak kaynaklar arasındaki bilgiler -emânetlerin cins ve adedi bakımından- biraz farklılık arz etmektedir. Çalışmamızda mukaddes emânetler, farklı kaynaklardaki bilgiler ışığında cins ve adet bakımından karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmanın amacı, önemi, sınırları ve yöntemi yanında; yararlanılan kaynakların tanıtımı yapılmıştır. Birinci bölümde tarih boyunca çeşitli toplum ve dinlerde var olan kutsal eşya anlayışı hakkında bilgi verilmiş ve mukaddes emânetlerle ilgili ıstılâhî terimler açıklanmıştır. İkinci bölümünde, mukaddes emânetlerin Osmanlı'ya intikâli ve muhtevası açıklanmıştır. Üçüncü bölümde, Hz. Peygambere ait mukaddes emânetler ve mukaddes emânetlere gösterilen ilgi hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde ise, Hz. Muhammed'den önceki bazı peygamberlere, sahâbe ve İslâm büyüklerine ait emânetler hakkında bilgi verilmiştir.

Bu araştırmada özellikle Osmanlı kaynaklarının verdikleri bilgiler geniş yer tutmaktadır. Bunun sebebi, Osmanlı kaynaklarının klâsik İslâm kaynaklarına oranla çok daha fazla mukaddes emânet içermeleri ve emânetleri liste halinde toplu olarak zikretmeleridir. Osmanlı dönemi, mukaddes emânetlerin günümüze ulaşmasında yegâne köprü konumundadır.

Osmanlı kaynaklarının çalışmaya dercedilen metinleri, geçmişle gelecek arasında kültürel bir bağ oluşturması gayesiyle sadeleştirilmemiştir.

Kaynaklar ve Araştırmalar

a. Kaynaklar

a.a. İslâm Kaynakları

Araştırmamızda hadîs, siyer ve tarih eserlerine öncelik verilmiştir. İslâm kaynakları, Hz. Peygamber'in sağlığında kullandığı elbise, silah ve diğer kullanım eşyaları hakkında tafsilâtlı bilgiler vermişlerdir. Fakat Hz. Peygamberin vefatından sonra onun hatırasını taşıyan (bizzat kullandığı, belli şahıslara hediye ettiği vb.) ve asırlarca saygı ile Müslümanlarca korunan eşyaları hakkındaki verdikleri bilgiler ise çok sınırlıdır. Bunun en önemli sebebi, Asr-ı Saâdet'ten Osmanlı dönemine kadar kadar geçen süre içerisinde, mukaddes emânetlerin farklı zamanlarda elde edilerek hilâfet merkezlerinde toplanmaları ve elde edilenlerin de hükümdar ve halife mührüyle kilitli sandıklarda saklanmış olmalarıdır.

Diğer taraftan Hz. Dâvud, Hz. İsâ ve Hz. Yahyâ gibi bazı peygamberlere âit eşyalar hakkında İslâm kaynaklarında bilgi bulunmamasına rağmen, Yahudi ve Hıristiyan kaynaklarında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Evliyâ Çelebi gibi bazı İslâm müellifleri bu eşyalara dair mezkûr kaynaklardan alıntılar yaparak eserlerinde zikretmişlerdir.

Burada çalışmada yararlanılan İslâm kaynakları kısaca tanıtılacak, konu ile ilgili kayıtlarına ise araştırmanın ilgili bölümlerinde yer verilecektir.

◀Hadis Kitapları: Kütüb-i sitte denilen altı büyük hadîs kitabı Hz. Peygamberin yaşantısının bütün safhalarını en ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır.

Kütüb-i sittenin içinde en önemlisi İmam Buhârî (ö. 256/869)'nin meşhur eseri *Sahîh-i Buhârî* olup onlarca şerhi yapılmıştır. Bu çalışmada *Sahîh-i Buhârî*'nin şerhi olan *Tecrîd-i Sarîh* ve *Fethu'l-Bârî* adlı eserlerden istifade edilmiştir.

Ebu'l-Abbâs Zeynüddîn Ahmed ez-Zebîdî (ö. 893), Muhammed bin İsmâil el-Buhârî'nin *Sahîh-i Buhârî* adlı hadis külliyyâtını “*et-Tecrîdu's-sarîh li-ahâdîsi'l-câmiî's-sahîh*” adıyla ihtisar etmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı Zebîdî'nin bu muhtasarını “*Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tegrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*” ismiyle Türkçe'ye

tercüme ettirerek 13 cilt halinde neşretmiştir (Zebîdî, *Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, trc. Kâmil Miras, Ankara 1984). Hz. Peygamberin elbiseleri ve kullanım eşyaları, çeşitli hükümdarlara gönderdiği İslâma dâvet mektupları gibi konularda bu eserden istifade edilmiştir.

Sahîh-i Buhârî'nin araştırmamızda kullandığımız diğer bir şerhi olan *Fethu'l-Bârî bi-şerhi Sahîhü'l-Buhârî* (İbn Hacer Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi-şerhi Sahîhü'l-Buhârî*, Polen Yayınları, İstanbul 2006), büyük hadis âlimi İbn Hacer el-Askalânî (ö.852/1449)'nin eseridir. Bu kaynağın, Hz. Peygambere ait elbise ve diğer bazı kullanım eşyaları hususunda verdiği bilgilerinden istifade edilmiştir. Ayrıca İbn Hacer el-Askalânî'nin Ricâlü'l-Hadis sahasındaki biyografik eseri *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe* (İbn Hacer Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, I, IV, Beyrut 1995)'de, mukaddes emânetlerden hırka-i saâdet hakkında bilgi verilmektedir.

◀**Siyer-i Nebevîler:** Hz. Peygamberin günlük hayattaki hareket tarzlarını, yaşantısını, emir ve tavsiyelerini, İslâmiyeti tebliğini, harplerini, kısacası hal ve tavırlarının bütününe içine alan eserlere siyer-i Nebevî denilmektedir.

Çalışmada, siyer müellifi İbn Hişâm (ö. 218/833)'ın *Sîret-i İbn-i Hişâm* adlı eserinden; Hz. Peygamberin bazı mektuplarını içeren bahislerinden yararlanılmıştır (İbn Hişâm, *Es-Sîretü'n-Nebeviyye*, terc. Hasan Ege, İstanbul 1994).

Meşhur muhaddis ve tarihçi Ebû Nuaym el-İsbahânî (ö.430/1038)'nin *Delâilü'n-Nübüvve* adlı eserinde, mukaddes emânetlerden sakal-ı şeriflerle ilgili önemli bir rivayet zikredilmektedir (İsbahânî, *Delâilü'n-Nübüvve II*, thk. Muhammed Revvâs Kal'acı-Abdubberr Abbas, Beyrut 1991).

Hadis ve fıkıh âlimi Beyhakî (458/1066)'nin *Delâilü'n-Nübüvve* (Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, Beyrut 1985) adlı eserinde, Hz. Peygamberin Bedir muhaberesinde iki sahabîye vermiş olduğu asâların mu'cize olarak kılıca inkılâb etmesi ve sahabîlerin bu kılıçları kudsî birer emânet olarak muhafaza etmeleri anlatılmaktadır.

Devrinin hadis imamı olarak anılan Kadî İyâz (544/1149), *Şifâ-i Şerîf* (Kadî İyâz, *Şifâ-i Şerîf*, Çev. Naim Doğan-Hüseyin S. Doğan, İstanbul 1993) adlı eserinde, Hz. Peygamberin vefatından sonra eşyasına karşı sahâbenin gösterdiği hürmet ve ta'zim hakkında örnekler vermektedir.

İbnu'l-Cevzî (597/1201), Hz. Peygamberin yaşantısını anlattığı *el-Vefâ bi-Ahvâli'l-Mustafâ* (İbnu'l-Cevzî, *el-Vefâ bi-Ahvâli'l-Mustafâ*, Beyrut) adlı eserinde, Hz. Peygamberin bazı eşyasının Emevî halifesi Ömer b. Abdülaziz tarafından özel bir odada korunduğunu ve halifenin bu eşyaya büyük bir hürmette bulunduğunu zikretmektedir.

İbn Seyyidi'n-Nâs (ö.734/1334) *Uyûnu'l-Eser* (İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fi fûnüni'l-meğâzi ve's-şemâil ve's-siyer*, Beyrut 1992) adlı meşhur ve muteber siyerinde, Hz. Peygamberin Uhud Harbi'nde Abdullah b. Cahş'a verdiği bir asânın mu'cize olarak kılıca inkılâb ettiğini ve Abdullah b. Cahş'ın vârislerinin bu kılıcı Boğa et-Türkî'ye 200 dinara sattığını bildirmektedir.

Şirazlı Atâullah b. Fazlullâh (ö. 926/1520)'ın Farsça telif ettiği ve Benlizâde Mahmûd (ö. 1138/1725) tarafından Türkçe'ye tercüme edilen *Ravzatu'l-Ahbâb fi Siyeri'n-Nebî ve'l-Âl ve'l-Ashâb* (Atâullah b. Fazlullâh Hüseyinî eş-Şirâzî, *Ravzatu'l-Ahbâb fi Siyeri'n-Nebî ve'l-Âl ve'l-Ashâb*, trc. Benlizâde Mahmûd, Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi, nr. 246) adlı eserde, Ömer b. Abdülaziz'in odasında muhafaza edilen Hz. Peygamberin metrûkâtı zikredilmektedir. Eserde İbnu'l-Cevzî'nin zikretmediği Hz. Peygambere ait iki eşya daha belirtilmektedir.

◀**Tabakât:** Çalışmamızda hâl tercümesi mâhiyetinde olan tabakât kitaplarından da istifade edilmiştir.

İbn Sa'd (ö. 230/845)'ın *Tabakâtu'l-Kübrâ* (İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-Kübrâ*, Beyrut) adlı eserinde, Enes b. Mâlik'in Hz. Peygamberin sakal-ı şerîfine gösterdiği çok dikkat çekici hürmet zikredilmektedir.

İbn Sellâm el-Cumahî (ö. 231/846), Arap şâirlerinin tabakalarını belirttiği *Tabakât-ı Fuhûlu's-Şu'arâ* (İbn Sellâm el-Cumahî, *Tabakât-ı Fuhûlu's-Şu'arâ*, Kahire 1974) adlı eserinde, Hz. Peygamberin Bürde-i Şerîfi'nin şâir sahabî Ka'b b. Zühre'ye verilmesini ve daha sonra halifelere intikal etmesini anlatmaktadır.

◀**Tarihler:** İslâm tarihleri mukaddes emânetlerin tarihî seyirleri hakkında çok önemli bilgiler içermektedirler. Fakat bilgiler dağınık, kısa ve kaynaklar arasında da bazı farklılıklar bulunmaktadır.

Taberî (ö. 310/923), *Tarihu'r-Rusûl ve'l-Mülûk* (İbn Cerîr-i Taberî, *Tarihu'r-Rusûl ve'l-Mülûk*, Dımeşk 2007) adlı eserinde Hz. Peygamberin sonraki asırlara intikâl eden “Aneze” adlı harbesi hakkında önemli bilgi vermektedir.

Nesep âlimi ve tarihçi İbn Kelbî (ö. 204/819)'nin *Kitâbu'l-Esnâm*'ı (İbn Kelbî, *Kitâbu'l-Esnâm*, trc: Beyza Düşüngen, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1969), Câhiliyye devri putları hakkında yegâne kaynak olup, çalışmada bu kaynağın Câhiliyye devri Arapları'nın dinî inançları konusunda verdiği bilgilerinden istifade edilmiştir.

Ebû'l-Velîd Ezrakî (ö. 250/864)'nin *Ahbâru Mekke* (Ezrakî, *Ahbâr-u Mekketi'l-Müşerreffe*, Göttingen 1275) adlı eseri, İslâmiyet'ten önceki Araplar'ın kutsal eşya anlayışı hakkında çok önemli bilgiler içermektedir.

Mes'ûdî (ö. 345/956), *Mürûcu'z-Zeheb*'in (Mes'ûdî, *Mürûcu'z-Zeheb ve Me'âdinü'l-Cevher*, Mısır 1965) Hz. Peygamber döneminden Abbâsi halifesi Mutî-Lillâh'a kadar İslâm tarihini anlattığı ikinci bölümünde, mukaddes emânetlerden bir kısmının Emevîler'den Abbâsîler'e intikâl etmesi hakkında son derece önemli bilgiler vermektedir.

Ebu'l-Fidâ İbn Kesîr (ö. 774/1373)'in büyük tarihçiler arasında yer almasını sağlayan *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Cize 1997) adlı eserinde, Hz. Peygamberin Bürde-i Şerîfi, kılıçları, lihye-i şerîfleri vesair eşyaları hakkında çok önemli bilgiler verilmektedir. İbn Kesîr, *Fezâilü'l-Kur'ân* (İbn Kesîr, *Fezâilü'l-Kur'ân*, Beyrut 1987) adlı eserinde de, Hz. Osman'ın İmam Mushafı'nın tarihi hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Memlûk tarihçisi, âlim ve münşi'i olan Kalkaşandî (ö. 821/1418)'nin *Subhu'l-A'şâ* (Kalkaşandî, *Subhu'l-A'şâ*, Beyrut 1987) adlı eseri çalışmamızda oldukça istifade ettiğimiz bir kaynak olup, mukaddes emânetlerin tarihini ve halifeler tarafından hilâfet sembolü olarak kullanılan mukaddes emanetleri zikretmesi açısından son derece önemlidir.

Makrîzi (ö. 845/1442)'nin *İmtâ'ul-Esmâ'* (Makrîzi, *İmtâ'ul-Esmâ' bimâ li-Nebiyi mine'l-Ahvâli ve'l-Emvâli ve'l-Hafedeti ve'l-Metâ'*, 1999) adlı eserinde Hz.

Peygamber'in Ka'b b. Züheyr'e verdiği Bürde-i Şerîf'in Emevîler'e intikâl şekli hakkında bilgi verilmektedir.

Celâleddin es-Suyûtî (ö. 911/1505) İslâm halifelerinin tarihini anlattığı *Tarihu'l-Hulefâ* (Suyûtî, *Tarihu'l-Hulefâ*, tahk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd, Mısır 1952) adlı önemli eserinde Hz. Peygamberin hırka-i saâdeti hakkında "Şimdiye kadar halifeler elinde tedâvül eden Bürde-i Nebeviyye'nin durumu" başlıklı bir fasıl açmış, hırkanın tarihçesi hakkında son derece önemli bilgiler vermiştir. Bu eser çalışmamızın en önemli kaynaklarındanidir.

◀Fıkıh ve Akâid:

Vehhâbîler'in fikir babalarından ve meşhur imamlardan olan İbn Teymiye (ö. 728/1328) Akâid sahasında yazmış olduğu *İktizâü's-Sırâti'l-Müstakîm* (İbn Teymiye, *İktizâü's-Sırâti'l-Müstakîm Muhâlefeti Ashâbi'l-Cahîm*, Kahire 1950) adlı eserinde, günümüzde mukaddes emânetler arasında zikredilen Hz. Peygamberin bazı taşlardaki ayak izlerinin gerçek olmadığını ve böyle şeyleri iddiâ etmenin batıl olduğunu söylemektedir. Çalışmamızın kadem-i saâdetler bahsinde, İbn Teymiye'nin bu konudaki görüşüne yer verilmiştir.

Ahmed bin el-Acemî (1086/1676), *Tenzîhu'l-Mustafâ el-Muhtâr ammâ Lem Yüsbet mine'l-Âsâr* (Ahmed b. el-Acemî, *Tenzîhu'l-Mustafâ el-Muhtâr ammâ Lem Yüsbet mine'l-Âsâr*, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi, nr. 3611) adlı yirmi varaktan oluşan küçük risâlesinin tamamında, Hz. Peygamberin ayak izinin taşa çıkmasının sahil olup olmadığını eski kaynaklara nakillerde bulunarak izah etmeye çalışmıştır. Bu risaledeki görüşlere de kadem-i saâdetler bahsinde yer verilmiştir.

a.b. Osmanlı Kaynakları

Tarih kitapları ve arşiv vesikalarından oluşan Osmanlı kaynakları, İslâm kaynaklarına nisbeten gerek cins gerekse sayı bakımından çok daha fazla mukaddes emânet içermektedirler. Ayrıca Osmanlı kaynakları mukaddes emânetleri genelde liste halinde zikretmektedirler.

◀Osmanlı Tarihleri

16. yüzyıl tarihçisi Selânikî Mustafa Efendi (ö. 1008/1600), 1563-1599 arası Osmanlı tarihini anlattığı eseri *Târih-i Selânikî*'de (Selânikî Mustafa Efendi, *Târih-i Selânikî*, haz. Mehmet İpşirli, İstanbul 1989), Osmanlılar'ın en çok hürmet gösterdiği mukaddes emânetlerden olan sancak-ı şerîfin ordu ile beraber çeşitli harplere götürülmesi ile ilgili önemli bilgiler vermektedir.

Seyyid Lokman (ö. 1008/1600'lü yılların başı)'ın İstanbul Üniversite Kütüphanesi F. 1404'de kayıtlı Farsça *Şehinşâhnâme*'sinde (Hüsametdin Aksu, "*Sultan III. Murad Şehinşâhnâmesi*", Sanat Tarihi Yıllığı, IX-X, 1979-1980) dönemin önemli olayları 58 minyatürle tasvir edilmektedir. Eserdeki iki minyatür, Hz. Peygambere ait bir kılıcın Sultan III. Murad'a takdim edilmesini gösterdiğinden konumuz açısından büyük önem taşımaktadır.

Sultan I. Ahmed'in imamı olan Mustafa Sâfi (ö. 1025/1617)'nin meşhur eseri *Zübdetü't-Tevârih*'de (Mustafa Sâfi, *Zübdetü't-Tevârih*, Süleymaniye Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, nr. 2429) mukaddes emânetler cins ve adet olarak liste halinde zikredilmektedir. Konu ile ilgili en eski Osmanlı kaynağı olmasından dolayı araştırmamız için çok büyük bir öneme sahiptir.

Evliya Çelebi (ö. 1682)'nin dünyaca meşhur eseri *Seyahatnâme* (Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, TSMK, Bağdat 303), Yavuz Sultan Selim tarafından Mısır hazinesinden alınarak İstanbul'a getirilen mukaddes emânetlerin Osmanlılara intikâlini anlatan çok önemli bir kaynaktır. Özellikle mukaddes emânetlerin Mısır hazinesinden alınması hakkında verdiği bilgiler emsalsiz olup başka hiçbir kaynaktan yoktur. *Seyahatnâme*'de, Kahire'de Sultan Gavri türbesinde Hz. Peygamberin bazı mukaddes emânetlerinin mevcut olduğu zikredilmekte; özellikle bu türbedeki Hz. Peygamberin kadem-i saâdeti ile alâkalı Sultan I. Ahmed'in gördüğü çok manidar bir rüya hâdisesi de anlatılmaktadır.

XVII. asrın meşhur tarihçisi Na'îma (ö. 1128/1716), *Târih-i Na'îmâ* (Na'îmâ Mustafa Efendi, *Târih-i Na'îmâ*, haz. Mehmet İpşirli, Ankara 2007) adlı eserinde Topkapı Sarayı Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde bulunan mukaddes emânetlerin listesini vermektedir.

Silâhdâr Târihi'nin müellifi Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa (ö. 1724), Osmanlı tarihi üzerine te'lif ettiği çok önemli eseri *Silâhdâr Târihi*'nde (Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silâhdâr Târihi*, İstanbul 1928), Hz. Peygamber'in sancak-ı şerîfi hakkında çok önemli bilgiler vermektedir.

Sâmi Efendi (ö. 1733), *Târih-i Sâmi* (Arpaemînzâde Mustafa Sâmi Efendi, *Târih-i Sâmi*, Beyazıt Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, nr. 2371) adlı eserinde, Hz. Peygamberin kadem-i şerîfinin Topkapı Sarayı'ndaki Hazine-i Hümâyun dâiresinde tesâdüfen bulunmasını, Eyüp'te medfun sahabî Ebâ Eyyûbe'l-Ensârî'nin türbesine nakledilmesini ve türbe içinde kadem-i şerîf için özel bir yer yapılmasını ayrı bir fasıl halinde anlatmaktadır.

Seyyid Mehmed Hakim Efendi (ö. 1184/1770), *Vekâyi'-i Devlet-i Aliyye be-Kalem-i Seyyid Mehmed Hakim* (Seyyid Mehmed Hakim Efendi, *Vekâyi'-i Devlet-i Aliyye be-Kalem-i Seyyid Mehmed Hakim*, TSMK, Bağdat 231) adlı vekâyi'nâmesinde, hırka-i saâdetin sahabî Ka'b b. Züheyr'e verilmesini özet olarak anlattıktan sonra Emevîler'den Mısır sultanlarına ve onlardan da Osmanlı sultanlarına intikâli ettiğini zikretmektedir.

Mehmed Münîb Ayntâbî (ö. 1238/1823), *Âsâru'l-Hikem fî Nakşi'l-Kadem* (Mehmed Münîb Ayntâbî, *Âsâru'l-Hikem fî Nakşi'l-Kadem*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, nr. 2184) adlı küçük risâlesinde, Hz. Peygamberin kadem-i şerîfinin taş ve kayalara te'sir etmesinin mümkün olduğunu isbat etmeye çalışmakta; Sultan I. Abdülhamid devrinde Şâm'dan İstanbul'a getirilen kadem-i şerîfin, Hz. Peygamber devrinde Şâm'da nasıl oluştuğunu ve İstanbul'a nasıl getirildiğini anlatmaktadır.

Tayyazâde Ahmed Atâ (ö. 1880), Topkapı Sarayı'ndaki çeşitli teşrifat kâidelerinden bahsettiği *Târih-i Atâ* (Tayyazâde Ahmed Atâ, *Târih-i Atâ*, İstanbul 1291/1874-75) adlı eserinde, her sene Ramazan ayının on beşinde yapılan hırka-i saâdet ziyareti merasiminin icrâsı hakkında çok orijinal bilgiler vermektedir.

Eyüb Sabri Paşa (ö. 1304/1890)'nın *Mir'atu'l-Haremeyn* (Eyüb Sabri Paşa, *Mir'at-ı Haremeyn*, İstanbul 1301/1883-84) adlı eserinde, mukaddes emanetlerin listesi yanında tarihleri ile ilgili de çok önemli bilgiler verilmektedir. Bu eser de çalışmamızın önemli bir kaynağıdır.

Cebbarzâde Mehmed Ârif Bey (ö. 1339/1920)'in 1321/1903'te te'lif ettiği *Metrukât-ı Mukaddese-i Risâlet* (Cebbarzâde Mehmed Ârif b. Şâkir, *Metrukât-ı Mukaddese-i Risâlet*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı Osman Ergin Tükçe Yazmaları, nr. 1560) adlı küçük risâle, Hz. Peygamberin kullanım eşyaları ve terekesi hakkında kısa bilgiler verilmekte, bu meyanda bazı emânetlerin sonraki asırlara intikâl keyfiyetinden de bahsedilmektedir.

◀Osmanlı Arşivleri

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Ortaçağ'daki İslâm devletleri arşiv malzemesi bakımından çok fakirdir. Nitekim Emevî ve Abbâsî dönemlerine ait herhangi bir arşiv malzemesi bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu dönemlere ait mukaddes emânetlerle ilgili resmi hiçbir belge yoktur. Osmanlı Devleti'nin çağdaşı ve mukaddes emânetlerin Osmanlı'dan önceki muhafızı olan Memlûkler'le ilgili az sayıda arşiv belgesi (fermanlar, resmî yazışmalar, tapu taramaları vs.) bulunmaktadır. Mısırlı araştırmacı Muhammed Muhammed Emîn, Memlûkler'den intikâl eden ve günümüzde Kahire arşivlerinde bulunan yaklaşık 1000 adet arşiv vesîkanın katalogunu "*Fihrist vesâiki'l-Kâhire hattâ nihâyeti asr-ı selâtînu'l-memâlîk*" adıyla yayınlamıştır. Katalogdaki vesîkalar, hicrî 239-922/milâdî 853-1516 yılları arasını kapsamaktadır. Bu önemli çalışma sayesinde inceleme imkânı bulduğumuz Kahire arşiv vesîkalarının tamamı; temlik, isbât, ikrâr, intikâl, istibdâl, tekâbül, isbât-ı mülkiyet, ikrâr-ı mülkiyet, vakıf, tesâdük alâ istihkâk fî vakf, ta'dîl-i şurût-ı vakf, feshu'l-akd gibi daha çok vakıf ve arâzi sistemi ile alâkalı mevzuları içermektedir. Az bir kısmı da hibe, icâr, ikrâr, alım-satım, rehin gibi konularla ilgilidir (Muhammed Muhammed Emîn, 1981: 1-30). Sonuç olarak Kahire arşivlerinde mukaddes emânetlerle ilgili Memlûklü dönemine ait herhangi bir arşiv belgesi bulunmamaktadır.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (TSMA) ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)'nde bulunan defter ve belgelerden oluşan Osmanlı arşiv kaynakları ise mukaddes emânetler konusunda son derece önemli bilgiler içermektedirler. TSMA, Osmanlı Devleti'nin klâsik dönemine ait çok miktarda ve eşi bulunmaz vesikalara sahiptir. Yalnız uzmanlarca yapılan tasnif çalışmasından dolayı TSMA'da araştırma imkânı şimdilik yok denecek kadar sınırlı olduğundan, burada konumuzla ilgili vesika taraması yapılamamıştır.

BOA, her araştırmacı gibi bize de konumuzla ilgili belgelere ulaşma imkânı sağladığından her türlü övgüye lâyık bir kurumdur. Yakın zamanda TSMA'daki kırk bine yakın defterin mikrofilmi bu kuruma verilerek araştırmacıların istifadesine sunulmuş, böylece TSMA'dan da yararlanma imkânı doğmuştur. Bu defterler içerisinde ayrı bir çeşit olan “teberrükât defterleri” çalışmamızın en önemli kaynaklarındandır. Ayrıca çalışmamızda, BOA'daki birçok belgeden de yararlanılmıştır.

Osmanlı arşiv vesikaları, mukaddes emânetler hususunda her ne kadar Osmanlı tarihlerine göre daha geç döneme ait kayıtlar ihtiva etseler de, mukaddes emânetlerin cins ve adedi bakımından çok daha önemli ve ayrıntılı bilgilere sahiptirler.

Defterler: Osmanlı arşivlerinde, Osmanlı saray ve devlet teşkilâtına ait çok çeşit ve özellikte defterler bulunmaktadır. Bunlar içerisinde, eşya defterleri, ceyb-i hümayun¹ ve harc-ı hâssa² defterleri ve daha geç dönemlerde tutulmaya başlanan teberrükât-ı seniyye defterleri³ mukaddes emânetlerin cins ve adetleri hakkında önemli bilgiler içermektedirler.

Mukaddes emânetlerden bahseden tesbit edebildiğimiz en eski defter, Sultan IV. Mehmed (ö. 1693) zamanında, 1054-1073/1644-1662 yılları arasında Harem-i Hümayûna alınan eşyaları gösteren bir eşya defteridir⁴. Emânetlerin kaydedildiği ilk ceyb-i hümayûn ve harc-ı hâssa defterinin tarihi de tesbit edebildiğimiz kadarıyla 1120/1708'li yıllara, Sultan III. Ahmed (ö. 1736)'in saltanat dönemine tekâbül etmektedir. Ancak bu iki defterde de mukaddes emânetlerden sadece birkaçı zikredilmektedir.

¹ Klasik dönemde sadece padişahın cep harçlığı konumunda olan hazine.Tanzimat'tan sonra tahsisât-ı seniyye ve diğer hasılât olmak üzere, padişahın bütün gelirlerinin toplandığı ve buna paralel biçimde Saray'ın idaresine ve padişaha ait harcamaların tamamının yapıldığı bir kurum hâline gelmiştir. 15 Haziran 1847 tarihinde "Ceyb-i HümayûnHazinesi" tabiri, bünyesinde yapılan değişiklikler çerçevesinde yayımlanan irâde-i seniyye ile "Hazine-i Hâssa" olarak değiştirilmiştir (Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi**, İstanbul, 2010, s. 253).

² Sarayda bir kısım masraflar için ayrılan paranın konulduğu dolabın adı (Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, I, İstanbul, 1983, s. 732). Bu dolaptan yapılan harcamalar harc-ı hâssa defterlerine kaydedilirdi.

³ Emânet-ı mübâreke defterleri de denilen teberrükât defterleri, başta Hz. Peygambere, diğer peygamberlere, sahabîlere ve İslâm büyüklerine ait eşyanın; Kâb-i Muazzama ve Mescid-i Nebevî'den gelen eşyanın; birçok peygamber ve evliyâ makberlerinden getirilen mezar örtüleri vb. eşyanın yoklama ve sayımlarının kayıtlarını içermektedir. Topkapı Sarayı'ndaki Hırka-i Şerîf Odası'nda ve Emânet Hazinesi'nde mahfuz bulunan mukaddes emânetlerin zaman zaman sayım ve yoklamalarının yapılması ve teberrükât defterlerine kaydedilmesi, Osmanlılar'da bir gelenek idi.

⁴ BOA, TS. MA.d. 4155.

Araştırmamıza göre en az 1140/1727’li yıllardan itibaren başlayıp Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine kadar muntazaman tutulan teberrükât-ı seniyye defterleri, mukaddes emânetlerin özel kayıt defterleri mahiyetindedirler. En az 200 senelik bir zaman dilimini kapsayan bu defterlerdeki kayıtlar, mukaddes emânetlerin cins ve adet olarak muhtevası hakkında çok önemli bilgiler vermektedir.

Belgeler: Osmanlı arşiv belgeleri hırka-i saâdet, sancak-ı şerîf ve sakal-ı şerîf başta olmak üzere pek çok mukaddes emânete dair önemli bilgilere sahiptirler. 19. yüzyılda ilk defa ortaya çıkarılan Hz. Peygamberin İslâma davet mektuplarından birkaçı ile Hz. Peygambere ait olup Hz. Osman’a verildiği bildirilen seccâde-i şerîfe ile ilgili belgelerde verilen bilgiler, başka hiçbir araştırmada yer almadığından, çalışmamızın en orijinal kısmını oluşturmaktadırlar.

b. Araştırmalar

Corci Zeydan (ö. 1914) *Tarihu’t-Temeddünü’l-İslâmî* adlı eserinde, mukaddes emânetlerin küçük bir listesini zikretmiş; ayrıca halifelerce hilâfet sembolü olarak kullanılan Hz. Peygambere ait bazı mukaddes emânetlere yer vermiştir. Çalışmamızda bu eserin, Zeki Mugâviz tarafından “*Medeniyet-i İslâmiyye Tarihi*” adıyla Osmanlı Türkçe’sine yapılan tercümesinden istifade edilmiştir.

Mısırlı araştırmacı ve tarihçi Ahmed Teymûr Paşa (ö. 1930)’nın *el-Âsâru’n-Nebeviyye* adlı eseri, büyük çoğunluğu İstanbul’da, az bir kısmı diğer İslâm beldelerinde bulunan mukaddes emanetlerin tarihini derli toplu anlatan ilk eserdir. Hz. Peygambere ait hırka-i saâdet, sancak-ı şerîf, kadem-i şerîf, sakal-ı şerîfler, kılıç ve yüzük gibi birçok mukaddes emânetin tarihi hakkında bilgi vermektedir. Özellikle klâsik İslâm kaynaklarının incelenmesi ile telif edilmiş olması, esere kaynak niteliği kazandırmaktadır.

3 Nisan 1924’te müze yapılan Topkapı Sarayı’nın ilk müdürü Tahsin Öz (ö. 1973), mukaddes emânetleri ilk defa kapalı kutulardan, bohçalardan çıkartarak temizliğini yaptırmış, envanter defterlerini tanzim ettirmiş ve üzerlerinde incelemeler yaptıktan sonra *Hırka-i Saâdet Dâiresi ve Emânât-ı Mukaddese* adlı müstakil bir eser neşriyle Türkiye’de ilk defa ilim dünyasına tanıtımını yapmıştır. Hacimce küçük olan eserinde, mukaddes emânetler evsafıyla beraber kısaca tanıtılmakta, klâsik İslâm kaynaklarında

belirtilen tarihî intikâl keyfiyetlerine ise çok az değinilmektedir. Bununla beraber Hırka-i Saâdet Dâiresi ve mukaddes emânetler hakkında ÷lkemizde yapılmış ilk çalışma olması bakımından, mukaddes emânetler mevzuunda önemli bir başvuru kitabıdır.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı (ö. 1977), *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı* adlı eserinde, sancak-ı şerîf hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Eserde diğerk mukaddes emânetlerden de bahis vardır.

Hız. Peygamberin günümüze kadar gelen İslâma dâvet mektuplarını büyük bir gayretle tesbit ederek neşreden Muhammed Hamidullâh (ö. 2002)'ın *İslâm Peygamberi* adlı eseri, mukaddes emânetler içerisindeki nâme-i Nebvîler (Hız. Peygamberin mektupları) konusunda önemli bir başvuru kaynağımız olmuştur.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bir müddet mukaddes emânetlerin sorumlu uzmanlığını yapan Hilmi Aydın, *Hırka-i Saâdet Dâiresi ve Mukaddes Emânetler* adlı ve daha çok görsel nitelikli eserinde, hem teşhirde olan hem de emânet deposunda muhafaza edilen birçok mukaddes emânetin fotoğrafını yayımlamıştır. Eser, mukaddes emânetleri görsel olarak en güzel resimleyen kitaptır.

Çalışmamızda sahâbeden kalan mukaddes emânetlerden Kur'an-ı Kerîmlere, özellikle de Topkapı Sarayı'ndaki Hız. Osman'ın Kur'an-ı Kerîmine yer verdiğimizden; Hız. Osman'a nisbet edilen üç ayrı Kur'an-ı Kerim nüshasını tıpkıbasımlarıyla beraber neşreden Tayyar Altıkulaç'ın, *Hazret-i Osman'a İzâfe Edilen Mushaf-ı Şerîf-Topkapı Sarayı Müzesi Nüshası*; *Hazret-i Osman'a Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerîf-Kahire el-Meşhedü'l-Hüseynî Nüshası*; *Hazret-i Osman'a Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerîf TIEM Nüshası* adlı eserlerinden yararlanılmıştır. Altıkulaç ayrıca, Yemen'in başkenti San'a'da bulunan ve Hız. Ali'ye nisbet edilen Kur'an-ı Kerîm üzerinde de bir çalışma yapmış ve tıpkıbasımını "*Hız. Ali'ye Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerîf-San'a Nüshası*" adıyla neşretmiştir.

Margoliouth, *The Muslem World* dergisindeki "The Relics Of The Prophet Mohammed" başlıklı makâlesinde, Hız. Peygambere ait bazı mukaddes emânetler hakkında klâsik İslâm kaynaklarına dayanarak bilgiler vermektedir.

J. A. Mac Culloch'un ERE (*Encyclopedia of Religion and Ethics*)'de yayınlanan "Relics" başlıklı makalesi, çeşitli ilkel toplumlarda, medeni milletlerde ve Hıristiyanlıkta kutsal eşya anlayışı hakkında bilgi vermektedir.

Nebî Bozkurt'un mukaddes emânetlerle alâkalı *DİA*'da neşredilen "Dendân-ı Saâdet", "Kadem-i Saâdet", "Sakal-ı Şerîf" başlıklı makaleleri; ayrıca "Mukaddes Emânetlerin Tarihi ve Osmanlı Devleti'ne İntikâli" adlı makâlesi, çalışma konumuz hakkında akademik anlamda yapılan değerli araştırmalardandır.

BÖLÜM 1: TARİH BOYUNCA ÇEŞİTLİ TOPLUM VE DİNLERDE KUTSAL EŞYA ANLAYIŞI VE MUKADDES EMÂNETLERLE İLGİLİ İSTİLÂHÎ TERİMLER

1.1. Çeşitli Toplum ve Dinlerde Kutsal Eşya Anlayışı

İkel kabul edilenlerden, beşerî ve vahye dayananlara kadar hemen hemen bütün dinlerin mensubları, geçmişe ait bazı hatıra eşyaya önem vermişlerdir. Bu tür eşyalar, farklı toplumlarda değişik anlam ve önem arzederler. Bir kısım din mensubları bunlara tapınma derecesine varan bir saygı gösterirken, bazıları bunların metafizik gücüne inanmakta, bir muska (rukya) ve tılsım olarak kullanmakta, bazılarında ise sahibine duyulan aşırı bir sevginin ifadesi olarak korunmaktadır. Bu tür hatıra eşyaya Arapça *eser* (çoğulu *âsâr*) tabir edilir. Batı dillerinde ise bunlara *relic*, *relique*; yani “kutsal hatıra eşya” denilmektedir. Bu tür eşya en ikel toplumlardan gelişmiş toplumlara kadar bütün topluluklarda değişik şekillerde kendini göstermektedir (Bozkurt, 1997: 7).

1.1.1. İbtidâî Toplum ve Kültürlerde Kutsal Eşya Anlayışı

İkel toplumlarda ölü bir insanın ruhu, gücü ve vasıfları; onun vücudunda, herhangi bir parçasında, eşyalarında veya ölünün daha önceden temas halinde olduğu herhangi bir nesne parçasında olabileceğine inanılırdı. Her kim bu eşyaları giyer, taşır, dokunur, bu eşyalara dua eder veya değişik amaçlarla kullanırsa fayda görebilirdi. Nitekim Avustralya kabilelerinde düşmanların özelliklerine, meziyetlerine sahip olmak için onların yenilmesi, böbreklerinin ve yağlarının alınıp vücut için yağlayıcı olarak kullanılması yaygın bir gelenektir. Aynı şekilde, ölmüş düşmanın kalıntıları, koruma amacı ile de giyilirdi. Doğu Afrika’da düşman, ölü bir savaşçının vücudunu keşfettiğinde; onun kas, burun, küçük parmak ve ayak parmağı gibi parçalarını cazibe için kullanırdı. Bunlar kül haline getirilip, eğer yemek içine karıştırılmıyorsa bir çanta içine dikilip boyunluk olarak giyilirdi. Birçok kabilede iyileştirmek, yağmur yağdırmak, cezbetmek, hırsızları uzak tutmak gibi sihirli dini ayinler ölü insanların vücut parçalarıyla yapılırdı. El ve ayak parmakları, kol kemikleri, saç ve dişler, çene kemikleri gibi vücudun bazı parçaları kutsal olarak görülürdü (Mac Culloch, 1980: 650-652).

Eski Türkler'in "tuğ"larında yaban sığırı kutuz'un boncuklarla süslenmiş kuyruğu bulunurdu. Çok eski çağlarda tuğ ve onun boncukları büyülu sayılır, onda savaş ilahının bulunduğuna inanılırdı. Moğollar Müslüman olup Türkleştikten sonra bile tuğ takdis âyini yapmışlardı (İnan, 1976: 156).

Ebû Reyhan-ı Birûnî, Kimaklar'da, içindeki suyun azlığına rağmen ne kadar alınırsa alınsın suyu bitmeyen küçük bir su çukurunun bulunduğunu ve bu civarda bulunan Guz Türkleri'nin bu çukurun kenarında, üzerinde izler bulunan bir taş parçasını takdis ve ona secde ettiklerini kaydeder (Birûnî, 1923: 264).

Politeist Yunan'da efsânevî veya gerçek kahramanlardan kalan hatıra eşyaya sahip olmak bir şehrin korunmasında önemli sayılırdı. Mısır, Kelt, Çin ve Hind kültürlerinde de bir aziz, kahraman veya ataya ait eşya büyük bir dinî önemi hâizdi. Budist toplumlarda Gautama Buddha'nın selefi Kâsyapa'dan kalan hatıralar stupalarda muhafaza edilir ve büyük bir hürmet görür. Budistler bizzat Buddha'nın kendinden kalan hatıralara hürmeti dinî bir görev olarak emrettiğine inanırlar. Buddha'nın dört köpek dişi, iki köprücük kemiği ve bir alın kemiği "yedi büyük emânet" olarak telâkki edilir. Indus'un batısında bir yerde bulunan Kasyapa'nın ayak izleri de önemli bir hatıra olarak kabul edilir. Ayrıca Sri Lanka'da Adem dağında bulunan dev bir ayak izini andıran çukurluk, Budistlerce Buddha'ya, yerli Müslüman halkça Hz. Ademe izâfe edilerek ziyâret edilir (Bozkurt, 1997: 7-8). İbn Batuta bu izi görmüş ve Seyahatnâmesi'nde ondan söz etmiştir (İbn Battûtâ, IV, 1997: 88).

Budizm'deki bir inanca göre Buddha, ilâhi ilhama incir ağacının altına oturduğu sırada nâil olmuştu. Bundan dolayı incir ağacı bugün bile Budistlerce mukaddes sayılan ve ibadet edilen bir ağaçtır. Hint geleneğinde taş, sürekliliği ve bozulmazlığı temsil ettiğinden kutsalı ve babadan oğula devredilen böyle "kutsal" taşlar vardı (Demirci, 1985: 38).

1.1.2. Câhiliyye Devri Araplarında Kutsal Eşya Anlayışı

İslâmiyet'ten önce Araplar'ın büyük bir kısmı putperestti. Bir kısmı Hıristiyanlık ve Yahudiliğe meyletmiş, az bir kısmı da tırnak kesmek, gusül almak ve sünnet olmak gibi Hz. İbrahim ve Hz. İsmail'in şerâhatlarından kalma hükümlerle amel etmekteydi. Zamanla Hz. İsmail'in dininin tahrif edilmesiyle Araplar, taş ve ağaç gibi maddelerden

yapılmış putlara kutsallık isnâd ederek tapmaya başladılar.

Cahiliye devri Arapları, Kâbe’yi tavaf ettikten sonra Kâbe ve Mekke’ye hürmetlerinden dolayı, bu civârdaki taşlardan yanlarına alarak beraberlerinde götürürlerdi. Nerede konaklarsa onu bir yere koyup tıpkı Kâbe’yi tavaf ettikleri gibi kendilerine uğur getirsin (teyemmünen) diye ve hürmet ve muhabbetlerini ifade amacıyla etrafında tavaf ederlerdi. İbn Kelbî’ye göre bu davranışları onları gitgide hoşlarına giden şeylere ibâdet etmeye, putperestliğe götürdü (İbn Kelbî, 1969: 26-27). Böylece asıl dinlerini unuttular, İbrahim ve İsmail’in dinini başkasıyla değiştirdiler.

Mekke’de yüzlerce yıl korunan hatıra eşyanın başında Hacerü’l-Esved ve Makâm-ı İbrahim gelmekteydi. Araplar Hacerü’l-Esved’e ayrı bir önem ve kudsiyet atfederlerdi. Hz. İbrahim’den itibaren devam edegelen hac ve tavaf ibâdetinin önemli bir ögesi olması dolayısıyla onu âdeta Kâbe’nin kudsiyetinin sembolü sayarlardı (Öğüt, XIV, 1996: 433). Ebû Kubeys dağında bulunan mescidin mihrabı karşısındaki hücre, Nuh tufanı zamanında Hacer-i Esved’in muhafaza edildiği yer olduğu inancı dolayısıyla halk tarafından ziyaret edilirdi (Seydişehrî Mahmud Es’ad, 1995: 287).

Kâbe’nin inşası sırasında Hz. İbrahim’in iskele olarak kullandığı ve üzerinde davet görevini ifa ettiği Makâm-ı İbrâhim adlı taş, Câhiliye devrinde de Hz. İbrahim’in bir hatırası sayılarak muhafaza edilmiştir (Bozkurt, XXVII, 2003: 412).

Kâbe’de bulunan hatıra eşyadan biri de Hz. İbrahim’in kurban ettiği koçun bir çift boynuzu idi. Ezrakî, Müslim b. Hâlid ez-Zencî’den rivayet ettiğine göre, Hz. İbrahim’in kurban ettiği koçun boynuzları Kâbe’nin dâhilinde duvara asılı olarak bulunuyordu. Boynuzlar Kâbe’nin içine giren kimsenin boyu yetişecek yükseklikteydi. Beytullâha güzel kokular sürüldüğü zaman bu boynuzlara da sürülür, süslendiği (حلية) zaman bunlar da süslenirdi (Ezrakî, I, 1275: 106).

1.1.3. Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Kutsal Eşya Anlayışı

Yahudilikte mutlak kutsal olan, İbranice Yahve diye isimlendirilen Allah ve O’na nisbet edilen nesnelere. Bütün nesnelere Allah’a nisbetle kutsallık kazanmasına en iyi örnek Ahid Sandığı’dır. Eski Ahid’e göre “Ahid Sandığı”, “Süleyman Mâbedi”, mâbeddeki eşyalar, ibadet malzemeleri kutsaldır (Demirci, XXVI, 2002: 496).

Hristiyanlıkta kutsal eşyaya verilen önem diğer dinlere göre daha ileri derecededir. Özellikle Rumlar Hz. İsa'nın eşyalarını muhafaza edip mucizelerini de kitaplarda tahrir etmişlerdir. Evliya Çelebi, Hz. İsa'ya nâzil olup on iki havârisiyle beraber yemek yediği ilâhi sofranın kalıntılarının⁵ Kudüs civarındaki Hayhun adlı bir manastırda, tunç sandıklar içinde bulunduğunu bildirir (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 163a). Ayrıca, Kudüs'teki Kamâme Kilisesi'nde mücevher bir sanduka içinde Hz. İsa'nın na'lini, siyah hırkası, hurma lifi kuşağı, siyah amâmesi ve bir de sahîh bir İncili bulunduğunu söylemektedir (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V,1156: vrk. 164b). Remle'de bulunduğunu haber verdiği, Hz. İsa'nın hımârının (erkek eşek) kemikleri Maltalı hristiyanlar tarafından buradan alınarak Akka kalesine götürülmüştür (Evliya Çelebi, TSMK, B. 303, V, 1156: vr. 85b)

Evliyâ Çelebi'nin Yunan tarihçilerinden naklettiğine göre, Hz. İsa'nın doğumundan 328 sene sonra İstanbul'u bina eden Konstantin'in annesi Helene, Hz. İsa'nın asıldığı iddiâ edilen ağacın haç şeklindeki üç parçasını Kudüs'te gömüldüğü yerden çıkartmış ve mücevherli altın bir sandık içine koymuştur. İstanbul'a gelirken büyük bir alayla Makedonya'ya girip altın sandık içindeki haçları, "İsa'nın yâdigâridir" diyerek Konstantin'e hediye etmiş, Konstantin de haçları yüzüne gözüne sürüp koruma altına almıştır (Evliya Çelebi, TSMK, B.303,V, 1156: vrk. 165a-b).

Evliya Çelebi'nin naklettiğine göre Yahudi bir melik tarafından şehid edilen Hz. Yahyâ'nın başı, mücevherli bir altın kâse içinde Şam'daki Emevî Câmii'ne; cesedi de Nablus yakınındaki Sebastiye şehrine defnedilmiştir. Maltalı Hristiyanlar, daha sonra Hz. Yahya'nın cesedini buradan kaçırmışlar ve yüzyıllarca ellerinde saklamışlardır. (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 85b). Evliya Çelebi'nin verdiği bu bilgiler, Hristiyanların Hz. İsa ve Hz. Yahyâ'ya ait hatıralara büyük önem verdiklerini göstermektedir.

⁵Bu sofa ile ilgili Hüseyin-i Cîsrî, "Risâle-i Hamîdiyye" adlı eserinde, Şafii Müftüsü Seyyid Ahmed bin Dahlan'ın *Siyer-i Şerif* kitabında geçen şu zarif nükteyi anlatır: "Ebu Bekir İbn Tayyib İstanbul'un fethinden önce elçilik vazifesiyle Rum Kayserine gönderilmişti. Bu zatın büyük bir İslâm âlimi olduğunu Kayser haber alınca münâzara için meşhur patriklerini hazırladı. Konuşma esnasında bir patrik, "Acaba sizinle Ay arasında akrabalık mı vardı ki, iki parça olup da yalnız size göründü!" demiş. O zat da cevaben, "Ya İsa'nın sofrasıyla sizin kardeşliğiniz mi vardı ki, aylarca size inmiş de civarınızda bulunan Yunanlılarla Yahudiler ve Mecusiler haberdâr olamamışlardır!" buyurmuş" (Hüseyin-i Cîsrî, **Risâle-i Hamîdiyye**, terc. ve şerh: Manastırlı İsmail Hakkı, haz. Muhammet Sait Konar, İstanbul, 2008, s. 66).

Yeni kurulan kiliselerin değerini artırmak ve ilgi toplamak için kutsal kabul edilen hâtırâ eşyalar oldukça etkili olmaktadır. Bu bakımdan bunlardan biri veya birkaçının bulunmadığı kilise hemen hemen yok gibiydi. Bir azizin elbisesi, mendili, mezarından getirilen bir avuç toprak yerli halk gözünde bunların bulunduğu kilisenin değerini artırıyordu (Bozkurt, 1997: 8).

Hz. Meryem'in Beytullahim'e giderken elinde bulundurduğu söylenen tas, su içtiğı kap, oturduğu tabure, eşyalarının parçaları ve saç tokası gibi kalıntılarında Hıristiyanlar altıncı ve yedinci yüzyıllarda bahsediyorlardı. Hıristiyanlığın ilk dönemlerinde bir azizin ruhunun dâima türbesi yakınında bulunduğuna inanılır ve ondan kalan eşya burada muhafaza edilirdi. Dördüncü yüzyılın ortasından itibaren ölüleri hatırlamak için yapılan kiliseler ve onlara ait eşyaların getirilip bu kiliselerde bulundurulması bir gelenek olmuştu. Bu tür gelenekler o kadar yaygınlaştı ki, kutsal emanetler olmadan hiçbir kilisenin noksansız olamayacağına inanılırdı. Bu tür kutsal eşyalar bazen kiliselerin kapılarına yerleştirilmiş ve dindar insanlar tarafından saygı gösterilerek öpülmüştür. Hatta bu tür eşyalar kiliselerin çeşitli yerlerine konulmuş, bazı kutsal eşyalar da kutuların içinde saklanmıştır. Bu eşyalar dini törenlerde sergilenmiş ve dindar Hıristiyanlar bu eşyalarla kutsanmıştır. Kutsal eşyalara olan hürmet zamanla onların mucizevi olduklarına dair bir inanış geliştirmiştir. Kutsal eşyalar sayesinde, ölü bir azizin ruhu veyahut onun olağanüstü merhameti ile ilişkilendirilmek sayesinde, kendilerinin de tıpkı daha önce yaşamış bir aziz gibi mucizevi güçlere sahip olabileceklerine inanıyorlardı. İlk zamanlarda, kutsal eşyalar bir nazarlık gibi boyuna takılmış veyahut bir yüzük olarak giyilmişti. Azizlere ait kutsal eşyaların, insanları şeytan ve kötü şerlerden koruyacağı inancı vardı. Savaşçılar kutsal eşyaları kılıçlarının kabzalarına bağlamış, krallar onları taclarının içinde saklamışlardı. Bir rivayete göre, Hıristiyan azizlerinden St. Thomas Aquinas kutsal eşyaların boyunda takılmasının uygun olduğunu ve bunun koruyucu bir güç teşkil ettiğini vurgulamıştı. Ancak bazı Hıristiyan düşünürleri bu inanışları mübâlağalı bularak protesto etmişlerdir. Onaltıncı yüzyıldan bu yana kutsal eşyaların kullanımı reformcu kiliselerde terkedilmiştir. Yine de yüce ve büyük bir insana ait olan eşyalar, mektuplar, kitaplar, süsler veyahut benzeri şeyler belli bir derecede değerli sayılmış, protestan ve katolik mezhebinde olanlarca hürmet görmüştür (Mac Culloch, X, 1980: 653-659).

IV. Haçlı Seferi (1203-1204) sırasında İstanbul, Haçlılar ve Venedikliler tarafından vahşice tahrip edilip yağmalandığında Hristiyanlarca kutsal sayılan bazı eşyalar da çalınmıştı. Tarihçi Geoffroi de Villehardouin bu olayı şöyle tasvir etmiştir:

“Fransa’dan gelen başrahip Martin, kutsal emânetlerin yerini açıklamadığı takdirde Pantokrator Kilisesi’nin yaşlı papazını açıkça ölümle tehdit etti, bunun üzerine ihtiyar papaz demir bir sandık açtı. Martin ihtirasla titreyerek iki elini birden sandığa daldırdı. Kendisi ve yardımcısı aceleyle eteklerini toplayıp kutsal emanetleri doldururlar. Gemilere doğru koşarlarken onu tanıyanlar kendisine bir şeyler topladın mı diye sorunca, başrahip mutlu bir şekilde gülümseyip “iyi iş yaptık” cevabını verdi. Çalınıp götürülenler içinde Hazret-i İsa’nın kanından bir damla, Kutsal Haç’ın bir parçası, Aziz Yuhannes’den bir parça, Aziz Yakub’un bir kolu, Aziz Kosmas’ın bir ayağı, Aziz Laurentius’un bir dişi ve 28 erkeğe, 8 kadına ait kutsal eşya vardı” (Demirkent, 1997: 177-178).

İstanbul’dan çalınan ganimet ve kutsal eşyaların bir kısmı bugün Venedik’te San Marco Kilisesi’ndeki müzede sergilenmektedir (Demirkent, 1997: 178).

XV. yüzyıl başında, 1404 yıllarında Timur nezdine elçi olarak giderken Bizans imparatoru II. Manuel (1391-1425) zamanında İstanbul’a uğrayan İspanya elçisi Clavijo, İstanbul’da birçok kilisede hayli miktarda kutsal eşya gördüğünü belirtir. Örneğin Saint John (Hz. Yahya) Kilisesi’i ziyaret gittiğinde Hz. Yahya’nın kolunu (Clavijo, 1993: 42); bir sandık içinde korunan Hz. İsa’nın son yemeği esnasında Juda’ya verdiği ekmek parçasını, Longsinüs’ün mızrağı ile yaralandığı zaman Hz. İsa’nın vücudundan akan kanın saklandığı altın kutuyu, sandıktaki kırmızı bir kadife parçası üzerinde Yahudiler tarafından yolunmuş Hz. İsa’nın saç ve sakalından birkaç kılı, yine sandıktaki bir kutu içinde Hz. İsa’nın elbisesinden bazı parçaları (Clavijo, 1993: 51-52); Saint Mary kilisesinde Hz. Yahya’nın diğer kolu ile Hz. İsa’nın çarpmıha gerildiği haçın parçasını gördüğünü bildirmektedir (Clavijo, 1993: 43).

1.1.4. İslâmiyette Kutsal Eşya Anlayışı

Hakikî tevhid dini olan İslâmiyet, putperestliği imha, Allah’ın vahdâniyet akidesini te’sîs, cinlere, perilere, taşlara ibadeti ilgâ ve bütün hurafeleri yok etmiştir. Hristiyanlıkta olduğu gibi mukaddes suların, kendisinden meded beklenen eşyâların, putlar ve azizlerin bu dinde yeri yoktur.

İslâm inancına göre, her türlü noksan sıfatlardan münezzehtir olan Allah’dan başka hiçbir mevcûdun kudsiyeti yoktur, mukaddes olamaz. Çünkü bütün varlıklar âciz, fakir ve kusurlu yaratılmışlardır. Bununla beraber Allahu Teâlâ’ya mensûp olan, dinen pâk,

nezih ve manevî büyüklüğü hâiz olan şeylere mukaddesât denilmekte (Bilmen: 430); meded beklenilmemek şartıyla bunlara hürmet ve ta'zimde bulunmak tavsiye edilmektedir. İslâm dini, Cenâb-ı Hak dışındaki bütün varlıklara ve eşyaya, ancak şirki îma etmiyecek şekilde saygı ve bağlılık gösterilmesine izin vermektedir. Bir varlığın zâtına Allah ve peygamberi düşünmeden aşırı rağbet göstermek dinen doğru değildir. Nitekim bazı ehl-i şî'a, Hz. Ali'ye aşırı muhabbet gösterdiklerinden sapkınlığa düşmüşlerdir. Bunun gibi herhangi maddî bir eşya veya nesneye taparcasına saygı ve bağlılık göstermek de dinen menedilmiştir. Örneğin, sahâbe ve sonraki Müslümanların Kâbe duvarındaki Hacerü'l-Esved denilen taşı selâmlamaları ve saygıyla öpmeleri; taşı sevmek, taştan meded beklemek, ondan hayır veya menfaat temenni etmek için değil, Cennet'ten getirilen mübârek bir taş olması dolayısıyladır. Nitekim Hz. Ömer'in sözü buna delildir. Hz. Ömer bir haccında Hacerü'l-Esved'e yaklaşarak öpmüş ve: "Çok iyi bilirim ki, sen zarar ve menfaati olmayan bir taş parçasısın! Eğer Resûlullah'ın seni öptüğünü görmeseydim aslâ seni öpmezdim" demiştir. Kurtubî'ye göre Hz. Ömer bu sözyle, cahil kimselerin Hacerü'l-Esved'in selâmlanmasını (istilâm), Araplar'ın cahiliyyede yaptıkları gibi bazı taşlara tazim göstermek şeklinde anlamalarından endişe ettiğinden, Hacerü'l-Esved'i öpmenin sadece Hz. Peygambere ittibâ anlamında yapıldığını, yoksa taşın fayda ya da zarar veremeyeceğini ders vermek istemiştir (Hâfız İbn Hacer, IV, 2006:109).

Müslümanların Hz. Peygambere ait lihye-i saâdet, hırka-i saâdet ve diğer hatıraları ziyaret ederek hürmet ve ta'zimde bulunmaları; onlara tapınma ve onların maddelerinden fayda bekleme şeklinde algılanmamalıdır. Bu hatıralar yüce bir mânâyı, kâinatın yaratılışının sebebi olan Zât'ın mânevî şahsiyetini hatırlatmakta; ona salavât getirmeye ve şefâatini talep etmeye birer vesile olmaktadır. Nitekim Asr-ı Saâdetin muzaffer komutanı Hâlid bin Velid, başındaki külâhında Hz. Peygamberin birkaç adet lihye-i saâdetini taşıyordu. Hâlid, Hz. Peygamberin duâsı ve lihye-i saâdetlerin bereketi vesileyle girdiği her savaşı kazanmıştır (Beyhakî, VI, 1985: 249). Aynı şekilde, Osmanlı ordusunun Hz. Peygamberin sancak-ı şerîfi ile hırka-i şerîfini harp meydanlarına götürmeleri, bunların kudsî sahibinin vesilesiyle (tevellül) yümn ve berekete vesile olabilmek düşüncesinden kaynaklanıyordu. 17. yüzyıl Osmanlı tarihçilerinden Mustafa Sâfi, Eğri seferinde Osmanlı ordusunun mağlup olacağı sırada Sultan III. Mehmed (ö. 1603)'in Hz. Peygamberin hırka-i saâdetini eline alarak *alâ*

vechi'l-istişfâ (şefâat dileyerek) dergâh-ı Rabb-i İzzet'ten feth u nusret taleb ettiğini; bunun üzerine az zaman sonra düşman askerinin münhezim olduğunu bildirmektedir (Mustafa Sâfi, Veliyyüddin Efendi 2429, vrk. 281a-283a). Sultan Mehmed, herhalde hırkanın yününü değil, hırkaya mübarek cesedi değen kudsî Zâtı Cenâb-ı Hakk'a vesile etmişti.

1.2. Mukaddes Emânetlerle İlgili Terimler

Klâsik İslâm kaynaklarında Hz. Peygamberin sonraki asırlara intikâl eden eşyaları için “mîras”⁶ (Mes'ûdî, III, 1964: 261; İbn Cevzî, II: 555) veya “eser/âsâr”⁷ (İbn Kesîr, 1997: 361) ifadeleri kullanılmıştır. Osmanlı kaynaklarında ise “muhallefât”⁸ (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 322b), “terike”⁹ (Ahmed Cevdet Paşa, I, 1981: 255; Cebbarzâde Mehmed Ârif, OE. 1560, 1321: vrk. 10b) ve “eser” (BOA, TS.MA.d 4051) kavramları kullanılmakla beraber, çoğunlukla “teberrükât-ı seniyye” BOA, TS.MA.d 10705/2) ve “emânât-ı mübâreke” (TSMA. D. 3008) tabirleri zikredilir. “Emânât-ı mukaddese” (BOA, DH.İD, 70-2/45) yani günümüzdeki yaygın kullanımıyla “mukaddes emânetler” tabiri çok ender kullanılmıştır. Ancak Osmanlı kaynaklarında, “teberrükât-ı seniyye” ve “emânât-ı mübâreke” adı altında kaydedilen mukaddes emânetler, yalnız Hz. Peygambere ait eşyaları değil, sahâbe ve büyük dînî şahsiyetlere ait eşyaları da kapsamaktadır. Hatta Kâbe ve Mescid-i Nebevî'nin tamirleri sırasında çıkarılan ahşap, taş, çini parçaları veya bu mekânlarda kullanılmış olan örtü, avize, şamdan gibi kullanım eşyaları da “teberrükât-ı seniyye” başlığı altında kaydedilmiştir.

1.2.1. Mukaddes/Kutsal

Kuds kelimesi “pâk, nezih, noksanlardan arınmış” anlamında olup Arapça birçok kelimenin de menşe'idir. Mukaddes, “takdis olunmuş, pâk, ayıp ve noksanlardan müberrâ”; kudsî, “mukaddes olana mensûp ve müteallik”; kudsîyet, “mukaddeslik, kutsallık”; takdîs, “mukaddes tutma”; akdes, “en mukaddes olan” demektir. Mukaddesât daha çok ıstılâhi bir tabir olarak “Allah Teâlâ'ya mensûp olan, dinen pâk, nezih, manevî bir büyüklüğü hâiz olan şeylere denir” (Bilmen: 430). Günümüzde bu tabirler yerine

⁶ Vefat eden bir hısımdan kalan mal ve mülk (Şemseddin Sâmi, *Kâmûs-ı Türki*, İstanbul, 1317, s. 1441).

⁷ Vücûdu kalkmış bir şeyin kalan kısmı, bakiye (Sâmi, s. 71).

⁸ Ölen bir adamın bıraktığı şeyler, terike (Sâmi, s. 1310).

⁹ Ölen adamın bıraktığı şeyler (Sâmi, s. 399).

“kutsal”, “kutsallık”, “kutsal olan şeyler” vb. kullanılmaktadır. Kuds kelimesinden türeyen mukaddes, kudsi, kudsiyyet, kuddûs, takdîs ve akdes sözcükleri evvelâ ve bizzat şerikten, kusurdan, noksanıyetten, zulümden, aczden, merhametsizlikten, ihtiyaçtan, aldatmaktan, kemâl ve cemâl ve celâline muhalif olan bütün kusurlardan pâk, münezzeh ve mukaddes olan Allah’ı ifâde ederler. Zât-ı Akdes-i İlâhi, mukaddes olduğu gibi onun bütün isim ve sıfatları da mukaddestir. Hattâ bir ismi olan Kuddûs, “tertemiz, pâk, kusur ve noksanlardan arınmış olan Allah” anlamındadır. Sıfatlarına da sıfat-ı seb’a-i kudsiye yani yedi kudsi sıfat tâbir olunur.

Mezkûr kelimeler, Allah nâm ve hesabına, mücerred veya müşahhas bazı varlıklar için de kullanılabilir. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm’de Hz. Cebrâil için kullanılan isimlerden biri de, insanların manevî açıdan temizlenmesini sağlayan vahyi getirdiği veya hiç günah işlemeyen tertemiz bir kul olduğu için “rûhu’l-kuds” tür (Haral, XXVI, 2002: 497). Allah yolunda akıtılan kanlara “kudsi kan”; mânen ehemmiyeti büyük duâlara “evrad-ı kudsiye”; Hz. Peygamber’in buyurduğu, fakat Allah tarafından kendisine ilhâm olunan sözlere “kudsi hadîs” tâbirleri kullanılır. Allah’ın inzal ettiği kitaplar; irsâl ettiği peygamberler; namaz, oruç, zekât, hac, tesettür gibi bütün dîni vecibeler; Kâbe-i Muazzama, Mescid-i Nebevî, Kuds-ü Şerîf gibi mekânlar; regâib, mi’râc, berât ve leyle-i kadir gibi mübârek geceler; bayramlar, arefeler, cumalar hepsi birer kudsiyeti hâizdirler.

Hz. Peygamberin vücûduna ait lihye-i saâdetler (sakal ve saç telleri), giydiği ve kullandığı eşyalar, O’nun kudsi zâtına nisbetle birer kudsiyete hâizdirler. Diğer peygamberlerin, sahâbelerin ve İslâm büyüklerinin eşyaları da onların aziz birer hatıraları sayılmıştır.

Dolayısıyla başta Hz. Peygamber olmak üzere büyük zâtlara ve günümüze kadar ulaşan eşyalarına, mukaddes/kutsal kavramlarından ziyade “teberrükât” veya “mübârek” gibi ifadelerin kullanılması daha münasip görülebilir. Nitekim Osmanlı vesikalarında, Hırka-i Saâdet Dâiresi’nde bulunan Hz. Peygamberin hırka-i şerîfi ile sancak-ı şerîfi için “mübârek bürde-i saâdeti” ve “mübârek sancak-ı şerîfi” (BOA, TS.MA.d. 10705/2) ifadeleri kullanılmaktadır. Dinî literatüre baktığımızda ise mukaddes, kudsi, takdîs, akdes vb. ifadelerin daha çok Allah’a mensup şeyler için kullanıldığı görülmektedir. Mukaddes/kutsal kavramı, yaratılmışlık üstü özelliği ve aşkınlık niteliği nisbet etmemek

şartıyla “çok saygı gösterilen, karşı çıkılmaması gereken” anlamı çerçevesinde Allah’tan başka varlıklar için de kullanılabilirse de, kudsîyetin mecazî mânada da olsa insana veya herhangi bir maddeye izafe edilmesi, yaratılmışlık üstü bazı güç veya özelliklerin onlarda mevcudiyetini akla getireceğinden sakıncalı bulunmuştur (Demirci, XXVI, 2002: 496).

1.2.2. Emânet

“Emin sayılan veya emin ittihaz edilen bir kimsenin yanında bulunan ve başkasına ait olan eşya” (Fetâvâ-yi Hindîyye, IX, 1986: 111); “birine emniyet edip bir şeyi terk ve tevdi etme” (Şemseddin Sâmî, 1317: 162); “bir kimseye bakması ve koruması için geçici olarak tevdi edilen şey” (Toksarı, XI, 1995: 81) gibi anlamları olan “emânet” kavramı, İslâm literatüründe geniş bir kullanım alanına sahiptir.

Osmanlı kaynaklarında mukaddes emânetler için kullanılan tabirlerden biri olan “emânât-ı mübâreke”; uğur, feyiz ve bereketi hâiz bulunan emânetler demektir. Nitekim hırka-i saâdet gibi Hz. Peygambere ait bütün mukaddes emânetler hilâfet makamına emânet hükmünde (Şemseddin Sâmî, 1317: 163) görülmüş; feyiz ve berekete vesile olduklarına inanılmıştır. Mukaddes emânetler için kullanılan “emânât” tabiri, Osmanlıların Hz. Peygambere ait eşyaları, kendilerine tevdi edilen ve sonraki nesillere emin bir şekilde ulaştırılması gereken birer emânet olarak gördüklerini göstermektedir. Büyük bir özenle asırlarca muhafaza edilmeleri de, emanete hakkıyla riâyet ettiklerini ispat etmektedir.

1.2.3. Mukaddes Emânetler

Hz. Muhammed başta olmak üzere, diğer bazı peygamberlere, sahâbeye ve büyük dini şahsiyetlere âit olan eşyalara “mukaddes emânetler” denilmektedir. Ancak mukaddes emânetler tabirinden asıl kastedilen Hz. Peygambere âit olan eşyalardır. Nitekim *Kâmûs-ı Türki*, “emânât-ı şerîfe” kavramını; “hırka-i şerîf gibi vakt-i saâdetten kalma âsâr-ı mukaddese” (Şemseddin Sâmî, 1317: 163) şeklinde açıklamaktadır.

Osmanlı kaynaklarında mukaddes emânetler için çoğunlukla “emânât-ı mübâreke” (TSMA. D. 3008), “emânât-ı şerîfe” (TSM. D. 3003), “teberrükât-ı seniyye” (BOA, TS.MA.d 893) veya “teberrükât-ı şerîfe” (BOA, TS.MA.d 900) gibi tabirler kullanılır. “Emânât-ı mukaddese” (BOA, DH.İD, 70-2/45) yani “mukaddes emânetler” tabiri ise

çok ender kullanılmıştır. Günümüzde hem Hz. Peygambere hem de diğer peygamber ve dini şahsiyetlere ait eşyalar, “mukaddes/kutsal emânetler” adıyla anılmaktadır.

1.2.4. Teberrük

Mukaddes emânetler için en çok kullanılan “teberrükât” tabiri, “teberrük” kelimesinin çoğuludur. Kâmûs-ı Türkî’ye göre teberrük, “yümn ve bereket addetme”, “uğur sayma” (Şemseddin Sâmi, 1317: 377) anlamındadır.

Başta sahâbe olmak üzere sonra gelen Müslümanlar, vefatından sonra Hz. Peygamberin geriye kalan hırka-i şerîf ve lihye-i saâdetlerini, su içtiği kap ve diğer eşyalarını, uğur ve berekete birer vesile saymışlardır (İbn Hacer Askalânî, VI, 2007: 445). Hz. Peygamberin hayattayken mübarek saçıyla, abdest suyuyla, teriyle ve elbisesiyle sahâbenin teberrükte bulunduğu; Hz. Peygamber onların bu davranışını engellemeyerek hoşgördüğü bilinmektedir.

Osmanlılar, mukaddes emânetlere “teberrükât-ı seniyye” (BOA, TS.MA.d 893) veya “teberrükât-ı şerîfe” (BOA, TS.MA.d 900) dedikleri gibi, Kâbe ve Mescid-i Nebevî’de bulunan eşyalar için de bu tabirleri kullanmışlardır (BOA, EV.d 28973; BOA, EV.d 35132).

BÖLÜM 2: MUKADDES EMANETLERİN OSMANLI'YA İNTİKÂLİ VE MUHTEVASI

2.1. Mukaddes Emânetlerin Osmanlı'ya İntikâli

1258 yılındaki Moğol işgâli sırasında Bağdat'tan kaçan ve Memlûkler'e sığınan Abbâsoğulları hanedânı mensupları, hırka-i şerîf ve diğer mukaddes emânetleri Mısır'a götürmüşlerdir. Bu hususta herhangi bir İslâm kaynağı mevcut değilse de, Osmanlılar'ın mukaddes emânetleri Mısır'daki Memlûk hazinesinde bulmaları bunun kesin bir delilidir. Nitekim bütün Osmanlı kaynakları, mukaddes emânetlerin, Yavuz Sultan Selim'in 1517'de Mısır'ı fethetmesiyle Osmanlı'ya intikâl ettiğine şehâdet etmektedirler.

Yaptığımız incelemeye göre, mukaddes emânetlerin Memlûk hazinesinden Osmanlı'ya intikâl ettiğini haber veren İslâm kaynağı yok denecek kadar azdır. Birkaç kaynak varsa da bunların verdikleri bilgi sadece hırka-i saâdete münhasır kalmaktadır. Örneğin, Kasîde-i Bürde şârihlerinden Aliyyü'l-Kârî ve *Bulûğu'l-Buğye fî Şerhi Manzûmeti'l-Hilye* isimli eserinde Mevlânâ es-Seyyid Ali el-Geylânî'nin, Hz. Peygamberin Ka'b b. Züheyr'e ihsan ettiği hırka-i saâdetin elden ele intikâl ederek Osmanlılar'a geçtiğini beyan ettiklerini, Osmanlı vak'anüvisi İzzî Süleyman Efendi belirtmektedir (İzzî, 131a). Yine, hırka-i saâdetin Emevîler'den Mısır sultanlarına ve onlardan da Osmanlı sultanlarına intikal ettiğinin *Tarih-i Abdülkadir Bağdâdî*'de kayıtlı olduğuna, Osmanlı müellifi Seyyid Mehmed Hakim Efendi işâret etmektedir (Seyyid Mehmed Hakim Efendi, B. 231, II, vrk. 199a-199b). Memlûk dönemi tarihçisi İbn İyâs (ö. 930/1524) ise, *Bedâi'u'z-Zuhûr fî Vekâi'i'd-Dühûr* adlı eserinde Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethini anlatırken, mukaddes emânetlerin Osmanlı'ya intikâline dair herhangi bir bilgi vermemekte; ancak Mekke Emîri Şerif Berekât'ın Kâbe anahtarını Sultan Selim'e gönderdiğini belirtmektedir (İbn İyâs, V, 1984: 190).

Mukaddes emânetlerin Mısır'ı fethiyle Osmanlı'ya intikâl ettiğine şehâdet eden Osmanlı kaynakları, bu intikâlin keyfiyeti hususunda iki farklı görüşe sahiptirler. Birinci görüşe göre (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 322b-323a; Mustafa Nuri Paşa, I, 1327: 82) mukaddes emânetler, Mısır'ın fethi sırasında bizzat Sultan Selim tarafından Mısır hazinesinde bulunarak teslim alınmış ve İstanbul'a gönderilmiştir.

Aşağıda da izah edileceği gibi Evliyâ Çelebi bu tezi ayrıntılı bir şekilde açıklamış ve teslim alınan emânetlerin bir de listesini vermiştir.

İkinci görüşe göre (Tayyarzâde Ahmed Atâ, I, 1291: 218-219; Ahmed Râsim, I, 1326: 229-231; Mehmed Râif, 1332: 57) ise, Mısır'ın fethi akabinde Mekke şerîfi, oğlu Ebû Nümeý vasıtasıyla Haremeyn-i Şerîfeýn'in anahtarlarıyla beraber mukaddes emânetleri de Yavuz Sultan Selim Han'a takdim etmiştir. Her ne kadar Şerif Berekât'ın, oğlu Nümeý ile birlikte Kâbe'nin anahtarını göndermesi bazı kaynaklarda belirtiliyorsa da (İbn İyâs, V, 1984: 190), hırka-i saâdet ve Hz. Peygambere ait diğer emânetleri Sultan Selim'e teslim ettiği hususunda hiçbir bilgi yoktur. Bu görüşü savunanlar, iddîalarına mesned olacak herhangi bir kaynak zikretmemişlerdir.

Ancak bu hususta birinci görüş mantığa daha uygun gelmektedir. Çünkü Abbâsi soyundan gelen halifeler o dönemde Mısır'daki Memlûk sultanlarının tâbiyyetinde bulunmaktaydılar. Dolayısıyla hilâfet sembolü olan hırka-i saâdet ve diğer mukaddes emânetlerin de Mekke Şerîfi'nin yanında değil Abbâsi halifelerinin yanında bulunması icab ediyor. Ayrıca Mekke şerîflerinin hilâfeti temsil gibi hiçbir fonksiyonları da yoktur. Dolayısıyla bu hususta birinci görüşe katılmak daha isabetli görünmektedir.

İleride görüleceği gibi, Mısır hazinesinden alınan bu ilk mukaddes emânetlerden sonra, Osmanlı devletinin son dönemlerine kadar Topkapı Sarayı'na birçok mukaddes daha getirilmiştir¹⁰.

2.2. Mukaddes Emânetlerin Cins ve Adet Olarak Muhtevâsı

Mukaddes emânetlerin cins ve adet olarak muhtevâsı muhakkak belirli bir sayıdadır. Ancak hâlâ ortaya çıkmamış mukaddes bir emânetin var olup olmadığı, varsa kimin elinde bulunduğu kesin olarak bilinemediğinden, tamamının cins ve adet olarak tayin edilmesi zordur. Bir kısmının daha geç dönemlerde ortaya çıkması, hatta bugün bile bazı şahısların ellerinde mukaddes emânet bulunduğunu iddiâ etmesi bu kanaati doğrulamaktadır.

¹⁰ Mukaddes emânetlerin Osmanlı'ya intikâli hususunda çalışmanın ikinci bölümde ayrıntılı bilgi verilmiştir.

2.2.1. İslâm Kaynaklarına Göre Mukaddes Emânetlerin Cins ve Adedi

İslâm kaynakları, mukaddes emânetlerle ilgili ilk ve temel verileri içermeleri bakımında son derece önemlidirler. Fakat kaynakların neredeyse tamamı mukaddes emânetlerden sadece birkaçı hakkında bilgi vermektedir. Bunun sebebi, birçoğunun daha geç dönemlerde ortaya çıkması ve mevcut olanların da devlet saraylarındaki özel dâirelerde veya şahısların ellerinde koruma altında tutulmaları nedeniyle muhtevalarının tam olarak bilinmemesidir. Kaynaklarda zikredilenler, bürde-i şerîf¹¹ yani hırka-i saâdet ve asâ gibi bayram ve merâsimlerde halifelerce kullanılan, hilâfet sembolü olanlara münhasırdır. En önemli hilâfet sembolü olan bürde-i şerîf, en çok bilinen ve zikredilen mukaddes emânettir.

Bürde-i şerîf, asâ-yı şerîf, seyf-i nebevî ve minber-i şerîf gibi meşhur olanlar yanında, daha az bilinen mukaddes emânetler de kaynaklarda geçmektedir. İbnu'l-Cevzî, Emevî halifesi Ömer b. Abdülaziz'in odasında Hz. Peygamberin kullandığı eşyalardan hurma lifinden bir serîr, içi lifle doldurulmuş deri bir yastık, bir kâse, bir kadeh-i saâdet, bir elbise, bir el değirmeni, bir ok çantası ve bir kadife parçası bulunduğunu bildirir (İbnu'l-Cevzî, II, 555). Şirazlı Atâullah b. Fazlullâh Hüseyinî (ö. 926/1520)'nin Farsça siyeri *Ravzatu'l-Ahbâb*'ın mütercimi Benlizâde Mahmûd (ö. 1138/1725), odada bunlardan başka Hz. Peygambere ait bir çift mûze yani çizme ile ok yay konacak bir kuburu da sayar. Ömer b. Abdülaziz, Kureyş eşrâfından kendisini ziyarete gelenlerin bazısını bu odaya getirip Hz. Peygamberin zikredilen metrûkâtını onlara gösterir ve هذا ميراث من اعزكم اكرمكم الله تعالى و اعزكم (Benlizâde Mahmûd el-Mağnîsavî, SK, Aşîr Efendi 246, vrk. 304a).

İbn Battûta, Mısır'dan Hicâz'a giderken Deyru't-Tîn denilen yerdeki bir ribâtta gecelemiş ve burada Hz. Peygamberin tasının bir parçasını (قصعة من قطعة), gözlerine sürme çektiği mîlini (الميل الذي كان يكتحل به)¹², na'lini yani ayakkabısını diktiği iğnesini

¹¹ Halifelerce giyilen Hz. Peygamberin elbisesine klâsik İslâm kaynaklarının çoğu "bürde" (İbn Kuteybe, *eş-Şîr ve's-Şuarâ'*, I, Kahire, 1364, s. 106; Mes'ûdî, *Mürûcu'z-Zeheb ve Me'âdinü'l-Cevher*, III, Mısır, 1964, s. 262; Mâverdî, *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*, 1989, s. 222; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Mühendis-in-Cize, VIII, 1997, s. 377; Kalkaşandî, *Subhu'l-A'şâ*, III, Beyrut, 1987, s. 289-290; Suyûtî, *Târihu'l-Hulefâ*, Mısır, 1952, s. 19-20 vd.), az bir kısmı "ridâ" (İbn Sa'd, *Tabakâtu'l-Kübrâ*, I, Beyrut, 2001, s. 394; İbnu'l-Cevzî, *el-Vefâ bi-Ahvâli'l-Mustafâ*, II, s. 568) demektirler. Halbuki hepsi aynı elbiseden bahsetmektedir. Bazı kaynaklar, Hz. Peygamberin giydiği elbiseleri "fî zikri ridâihî", "fî zikri bürdetihî", "fî zikri izârihî ve kisâihî" gibi ayrı ayrı fasıllar sûretinde açıklamaktadır (bkz.: İbnu'l-Cevzî, *el-Vefâ*, II, s. 563-570; eş-Şâmî, *Sübüle'l-Hüdâ ve'r-Reşâd*, VI, s. 476-483).

¹² Göze sürme sürmeğe mahsus kemikten veya fildişinden yapılan bir alet.

(الدرفش وهو الأشفى الذي كان يخصف به نعله) ve ayrıca Hz. Ali b. Ebî Tâlib'in kendi hatt-ı destiyle yazdığı bir Mushaf-ı Şerîfini gördüğünü *Rihle*'sinde haber vermiştir (İbn Battûta, I, 1997: 223).

İslâm kaynaklarında, günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan Hz. İbrahim'in tenceresi, Hz. Mûsa'nın asâsı, Hz. Dâvud'un kılıcı, Hz. Yahyâ'nın kafa ve kol kemikleri ile ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Evliya Çelebi gibi bazı müellifler, eserlerinde bunlardan bir kısmı hakkındaki rivayetlere yer vermişlerdir.

Klâsik İslâm kaynaklarında zikredilen belli başlı mukaddes emânetler şunlardır: Lihye-i saâdet (sakal-ı şerîf), mühr-i şerîf (hâtem-i Nebevî), Bürde-i şerîf (hırka-i saâdet), aneze/asâ/kadîb, serîr, mîl-i şerîf, kadeh-i şerîf, seyf-i şerîf, minber-i şerîf, na'î-i şerîf, Hz. Osman'ın hattıyla yazılı Kur'ân-ı Kerîm¹³.

2.2.2. Osmanlı Kaynaklarına Göre Mukaddes Emânetlerin Cins ve Adedi

Osmanlı kaynakları, İslâm kaynaklarına nisbeten cins ve sayı olarak daha fazla mukaddes emânet içermektedirler. Bunun sebebi, mukaddes emânetlerden bir kısmının Osmanlı döneminde ortaya çıkmasıdır.

Osmanlı kaynakları, gerek 1517'de Mısır'dan getirilen gerekse müteâkip dönemlerde saraya intikal eden mukaddes emânetlerin sıhhatleri konusunda müsbet veya menfî bir değerlendirme ihtiva etmezler. Bunların mukaddes birer emânet olduğu tam teslîmiyetle kabul edilir. Bu durum, hilâfet makamına duyulan saygı ve güvenin bir ifadesi olsa gerektir.

XVI. yüzyıl Osmanlı tarihlerinin hiçbiri mukaddes emânetlerin Mısır'dan alınarak İstanbul'a götürülmeleri hususunda bilgi vermemektedirler. Bu yüzyılın sonuna doğru yazılan birkaç tarihi eserde ise sadece sancak-ı şerîften bahsedilir. XVII. yüzyıl başlarında mukaddes emânetlerin ilk toplu listesini veren Osmanlı müellifi, aynı zamanda Sultan I. Ahmed (ö. 1617)'in imamı olan Mustafa Sâfi'dir. Zaman içerisinde sayıca artmalarından dolayı, özellikle XIX. yüzyıl tarihî eserlerinde, liste halinde daha çok mukaddes emânet zikredilmektedir.

¹³ Bunlarla ilgili bilgilere, araştırmanın üçüncü bölümünde ayrıntılı bir şekilde değinilecektir.

Arşiv kaynaklarının mukaddes emânetler hakkındaki kayıtları, Osmanlı tarih eserlerine göre daha geç dönemlere rastlar. Tesbit edebildiğimiz en eski arşiv defteri, Sultan IV. Mehmed (ö. 1687) zamanında, Harem-i Hümayûna 1054-1073/1644-1662 yıllarında alınan eşyaları gösteren eşya kayıt defteridir. Mukaddes emânetler özellikle XIX. yüzyıldaki arşiv defterlerinde uzun listeler halinde ve evsaflarıyla beraber zikredilmişlerdir.

Mukaddes emânetlerle ilgili en erken kayıtlardan biri, bir sanduka/mahfaza üzerinde yazılıdır. Bu sanduka Sultan III. Murad Han (ö. 1595) tarafından 1001/1592-1593 tarihinde, Hz. Peygamberin hırka-i saâdeti için serzergerân Mehmed Usta'ya yaptırılmıştır. Serzergerân Mehmed Usta'nın yaptığı bu san'at şâheseri TSM Hazine Envanter Defteri 2/2120 no.da kayıtlı olup, günümüzde Hazîne Dâiresi'nde sergilenmektedir. Eni ve boyu 53.5, derinliği 12.3 cm.dir. Önden çift kanatlı kapı biçiminde kapakla açılır. Ahşap üzerine altın kaplamadır. Arkası yeşil saten kumaş kaplıdır. Mahfazanın önden çift kanatlı kapı biçimindeki kapakları üzerinde, köşebentler arasına yerleştirilen dört pafta üzerinde sülüs hatla beyitler yazılıdır (Çağman, 1984: 58-61). Beyitler şunlardır:

Hazret-i Sultân Murâd-ı pâk-dîn
Zill-i Hak dârâ-yı şâh-ı hâfikîn
İzzet ü ta'zîm ü tefhîm eyleyüb
Hırka-i mergûb-ı fahr-i âlemîn.

Kapak binisi üzerinde, eğimli olarak, savatlı harflerle yukarıdan aşağıya doğru;

“Muhammed kamerü'l-münîr
Muhammed yesrû'l-kebîr
Yâ müfettihâ'l-ebvâb
Mübârek bâd
Saâdet bâd
Fî devlet-i Sultân Murâd
Amel-i Muhammed fakir
Fî sene ehadi ve elf.”

Sandığın üzerinde altın asma bir kilit ve anahtarı vardır. Üzerindeki “*Gâzi Sultan Mustafa Hân-ı Sâni ibn Gâzi Sultan Mehmed Hân-ı Râbi 1107*” yazılı ibâre, bu kilidin Sultan II. Mustafa (ö. 1704) tarafından yaptırıldığını göstermektedir.

2.2.2.1. Osmanlı Tarihlerine Göre Mukaddes Emânetlerin Cins ve Adet Olarak Muhtevâsı

1517’de Mısır seferine katılan Sultan I. Selim’in Rûznâmecisi (günlükçüsü) Haydar Çelebi, sefer süresince not ettiği *Rûznâme* denilen günlüğünde, mukaddes emânetlerin Mısır hazinesinden alındığını veya Mekke şerîfinin oğlu tarafından teslim edildiğini zikretmez. Bundan dolayı, bazı kimseler mukaddes emânetlerin Yavuz Sultan Selim’e teslim edilmemiş olabileceğini tevehhüm etmişlerdir. Halbuki *Rûznâme*’yi incelediğimizde eserde kronolojik bir tertip bulunmadığını; siyâsi ve askerî olayların çok kısa notlar halinde tutulduğunu, hatta Mercidâbık ve Ridâniye zaferlerinin dahi bir iki cümle ile aktarıldığını görmekteyiz¹⁴. Dolayısıyla bu çok kısa günlükte mukaddes emânetlerden bahsedilmemesi normal karşılanmalıdır.

XVI. yüzyıl müelliflerinden Seyyid Lokmân, Hz. Peygambere ait bir kılıcın Sultan III. Murad’a takdim edilmesini iki minyatürle resmetmiştir (Aksu, IX-X, 1979-1980, 1981: 1-11).

XVI. yüzyılın önemli tarihçilerinden Selânikî Mustafa Efendi (ö. 1600), mukaddes emânetlerden sadece sancak-ı şerîften bahsetmekte, sancak-ı şerîfin Şâm Yeniçerileri ile çeşitli gazâlara uğur ve bereket niyetiyle götürüldüğünü belirtmektedir (Selânikî Mustafa Efendi, I, 1989: 420).

XVII. asır başlarında Mustafa Sâfi, Hırka-i Saâdet Dâiresi’ndeki mukaddes emânetlerin ilk defa listesini veren müelliftir. Kaydettiği mukaddes emânetler şunlardır: “kisve-i mübâreke-i Nebeviyye” yani hırka-i saâdet; “livâ-i nasr ihtivâ-yı Hazret-i Seyyidi’l-

¹⁴ Haydar Çelebi’nin kısaca not ettiği olaylardan bir kısmı şöyledir: “27 Rebiülâhîr 923/19 Mayıs 1517’de (Osmanlı) donanma gemilerinin İskenderiye’de toplandıkları haberi geldi”; “7 Cemâziyelevvel 923/28 Mayıs 1517’de Pâdişâh hazretleri İskenderiye’yi görmeye gitti. Mehmed Paşa’yı beraber götürdü. Diğer paşalar ve asker Mısır’da kaldılar”; “22 Cemâziyelevvel 923/12 Haziran 1517 Cuma, Pâdişâh İskenderiye’den dönerken Ümmü’l-Kıyas’da kaldı. Kaptan Cafer Paşa gelip Ümmü’l-Kıyas’taki sarayın üzerine şahnişin köşk yaptı”; “30 Cemâziyelevvel 923/30 Haziran 1517 Cumartesi, Seyyid-i Mekke’ye ulûfesine karşılık 70 bin akçelik zeâmet ihsân buyuruldu”; “16 Cemâziyelâhîr 1517/6 Temmuz 1517 Pazartesi, Mekke-i Mükerrreme sultanının oğlu gelip el öptü. Pâdişâh babasının beyliğini tanıyıp ahidnâme ihsân etti” (Haydar Çelebi, *Rûznâme*, Tercüman yayınları, s. 110-111).

Enbiyâ” yani sancak-ı şerîf; Hz. Peygamberin kılıç ve yayı; Hz. Peygamberin halîfeleri Hz. Ebû Bekir’in kılıç ve seccâdesi, Hz. Ömer’in kılıcı, Hz. Osman’ın kılıcı; sahâbelerden Muâz bin Cebel, Zübeyr bin Avvâm, Hâlid bin Velîd, Ammâr bin Yâsir, kâtib-i vahiy Şurahbîl bin Hasene ve Ebû Talha b. el-Hâlid hazretlerinin kılıçları. Mustafa Sâfi ayrıca, harem dâiresinde de Hz. Peygamber ve Hz. Ömer b. el-Hattâb’ın birer kılıçları ile bazı sahâbe kılıçlarının bulunduğunu bildirmektedir (Mustafa Sâfi, SK Veliyuddin Efendi 2429, vrk. 281a-285b).

Sonra gelen Hezarfen Hüseyin Çelebi de Mustafa Sâfi’nin zikrettiği emânetlerin aynısını tekrar etmektedir. Ancak bunlara ilâve olarak, Enderûn hazînesinde bulunduğunu bildirdiği Hz. Peygambere ait ikinci bir kılıç ile ilk üç halifenin kılıçlarını; ayrıca Hz. Yûsuf ile bazı İslâm büyüklerinin sarıklarını listesine eklemiştir (Hezarfen Hüseyin Çelebi, 1998: 60-63).

Çok dikkat çekicidir ki, Mustafa Sâfi ve Hezarfen Hüseyin Çelebi mukaddes emânetlerin kısa listesini verdikleri halde, bunların Osmanlı’ya nasıl intikâl ettikleri hakkında bilgi vermemektedirler.

Mukaddes emânetlerin listesini de veren Evliyâ Çelebi, bunların Osmanlı’ya intikâlleri hususunda ayrıntılı bilgi veren tek müelliftir. *Seyahatnâme*’de verdiği bilgiye göre Sultan Gavri (ö. 1516), Yavuz Sultan Selim’le muharebe etmeden evvel Mısır’ın müneccim ve kâhinlerine kendisinin ve Sultan Selim’in tâli’ini baktırtmış; onlar da tâli’inin iyi olmadığını ve Sultan Selim’den kendisine zarar isâbet edeceğini kendisine bildirmişlerdi. Bunun üzerine Sultan Gavri, Mercidâbık muhârebesinin aleyhine cereyân etme ihtimalini göz önüne alarak; içinde mukaddes emânetler de bulunmak üzere, Mısır’ın ve kendisinin yükte hafif bahâda ağır bütün kıymetli hazînelerini İskenderiye hazînesine gönderdi. Yenilgi anında kaçabilmek için elli parça kadırgayı da İskenderiye limanında hazırda bekletti. Amacı, herhangi bir mağlûbiyet durumunda hazîlerini yükleteceği kadırgalarla Mağrib ülkesine kaçmak ve daha sonra tekrar Mısır üzerine sefer yapmaktı. Ancak tedbirli davranan Sultan Selîm, Mısır seferine çıkmadan önce yediyüz parça yelkeni İskenderiye’nin muhâsarası için gönderdi; kendisi de Gavri ile cenk etmek için Mısır yakınlarındaki Mercidâbık’a geldi. Gâlip gelen Sultan Selîm, zaferden hemen sonra İskenderiye’ye geldi ve kaçırılmak için bekletilen Mısır hazînesini açtı. Bu sırada, bohçaya sarılı halde korunan mukaddes emânetlerin

hazînenin içinde olduğu görüldü (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 322b-323a). Evliyâ Çelebi, ele geçirilen mukaddes emânetlerin listesini şu şekilde vermektedir:

Cevâhir ile musanna' bir sanduka içre Hazret-i Risâletin Uhud gazâsında şehîd olan Dendân-ı Şerîfi ve bir dutam mübârek Lihye-i Şerîfi kılları ve çeşm-i nerkislerinin sürmedânı ve mîldânı ve bir kıt'a içi ziftli hasırdan abdest ibriği ve bir sanabru ağacından tesbihi¹⁵ ve bir kıt'a cimşirden Na'ın-ı Şerîfi ve bir hezârân alaca asâsı ve Paypûş-ı Şerîfi ve iki kıt'a Hırka-i Şerîfi (biri hurma lifi sarıya mail, biri beyaz kütnî sûzeni cellâyî hil'at)¹⁶ ve bir kara kılıc ve bir deve yünü kuşak ve bir deve yünü ridâ ve bir deve yünü Destâr-ı Şerîf ve bir beyaz sûzeni arakiye. Bunlar cümle kat ender kat, zer ender zerdûz boğçalar içinde mahfûz olub üzerlerinde (Hâzâ muhalledfât-ı Resûlullah ﷺ هذا مخلقات رسول الله) deyû tahrîr idüb cümlesine Selîm Han yüzün gözün sürüb (Şefâat Yâ Resûlallâh ﷺ شفاعة يا رسول الله) deyüb bizzat kendiler mühür ururlar.

Andan bizzat Hazret-i Yûsuf'un Destâr-ı Şerîflerin teberrüken mübarek başlarına giyüb yine sanduka-i mücevheri içre hıfz iderler. Ve yine Hazret-i Yusuf'un bir bıçağı ve sicinde hapis iken vakt-i salâtı bilmek için yapduğı saat ve bisâtları görüb sandukasına mühür ururlar.

Ve Çaryâr-ı Güzîn'in kılınçları¹⁷ ve selef padişahlarının tarzı ve tavr-ı esbâbları ve âlât-ı silahları ve kisveleri ve kâmil elli bin musanna ve murassa tüfenk ve yirmi bin Mısrî kılınçlar ve on bin zırh ve yirmi bin keman¹⁸ ve bîhisab at ve bîhisab zembek... ve bunların emsalî tahrîri mümkün olmıyan eşyalar İskenderiyye hazinesinden çıkub cümle eşyayı donanma gemilerine doldırub Âsitâneye revâne oldılar” (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 322b-323a).

Evliyâ Çelebi, Mısır seyahati sırasında ziyâret ettiği Sultan Gavri türbesinde de Hz. Peygambere ait mukaddes emânet bulunduğunu haber vermektedir:

“Merhûm Sultan Gavri bu kubbeyi kendülerine türbe olmak üzere can üzedüb böyle sun' düzedüb itmâm etmiş amma “el-abdü yüdebbir vallâhu yukaddir” Selîm Han cenginde gâib olmak ile hâlâ zâviye olmuşdur. Ve bunda bir dollab içre Hazret-i Risâletpenâhın âbdest makremesi¹⁹ ve sürmedânı²⁰ ve Re's-i Şerîfinden

¹⁵Evliya Çelebi'nin Hz. Peygambere nisbet ettiği abdest ibriği ve tesbih gibi eşyaların varlığı klâsik İslâm kaynaklarında zikredilmemektedir.

¹⁶H. Hz. Peygambere ait iki hırka-i şerîften, “hurma lifi sarıya mâil” diye tarif ettiği hırka, bugün Topkapı Sarayı'nda bulunan hırka-i saâdetin evsafına uymaktadır.

¹⁷Çaryâr-ı Güzîn denilen Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin kılıçları zikredilmesine rağmen diğer sahabilerin kılıçları kaydedilmemiştir.

¹⁸Mısır hazinesinden elde edilen eşyaların büyük miktarı harp âleti idi. Şükrî-i Bitlisî “*Selîmnâme*” adlı eserinde “Yûsuf'un genci” diye isimlendirdiği Mısır hazine eşyalarını zikrederken;

Nice sultandan kalan esbâb u mâl
Şâh-ı Rûma oldı ol gün pâ-y-mâl
Âlet-i harbün şumârı yok idi
Cümlesinden tiğ u cevşen çok idi

demek suretiyle bunu ifade etmiştir (Şükrî-i Bitlisî, 1995:285-286).

¹⁹H. Hz. Peygamberin abdest makremesi, yani abdest aldıktan sonra kullandığı el bezi hakkında klâsik İslâm kaynakları ile diğer Osmanlı kaynaklarında herhangi bir bilgi mevcut değildir.

bir kaç kılları bir mücevher kutu içre mahfuzdur, dollabda mekfüldür. Nâzırı bazı a'yâna teberrüken gösterüb ziyaret ederler. Hatta hakîr Foncistan vilayetinden geldikde şiddet-i hârdan dîdelerim hayrelenüb sürmedân-ı Hazret-i Resûl'den küstâhâne bir kerre dîdelerim mükehhal etdim. Kuvve-i basarım ve baide-tîr-i nazarım ziyade olub nef'in müşahede itdim" (Evliyâ Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 349a).

Mustafa Na'îmâ Efendi'nin kaydettiği Hırka-i Saâdet Dâiresi'ndeki mukaddes emânetler şunlardır:

"Hırka-i Hazret-iAleyhisselâm ki her sene âb-ı rahmet-misâl mâ-i mübâreki alınıp, ilel-i mesâ'ib-i azîme def'i için teyemmün olunur. Hattâ Eğri seferinde küffâr hücum ve galebe ettikte hırka-i şerîfe mashûb bulunmağın pâdişah mübârek ellerine alıp cânib-i semâya ref' ü münâcât ettikte lâ bî-sebeb-i zâhir bî-hisâb kâfir katl olunup zafer bulunmuştur. Ve ol Hazret-i Risâlet-menkabetin kavsi şerîfi ki bir sîm gılâf içredir ve Hazret-i Ebûbekir radiyallâhu te'âlâ anının bir seyf ve bir seccâdesi vesâir yârların hep kılıçları hattâ Mu'âz bin Cebel ve Şurahbil bin Hasen ve Ebû Talha rıdvânullâhi aleyhim ecma'în hazerâtının kılıçları ve nice ekâbir-i selefîn yâdigâr-ı tuhefleri Taht Odası'nda rûfûf u cidârda ta'biye ve hıfz olunmuştur (Na'îmâ Mustafa Efendi, II, 2007: 399).

Târihçi İzzî, Osmanlı'nın ilk dönemlerinden Sultan II. Mahmud Han (ö. 1839)'a gelinceye kadar Osmanlılar'ın elde ettikleri sayısız hediye ve yâdigârlar içerisinde maddî ve ma'nevî yücelik bakımından en önemli olanlarının hırka-i saâdet ile sancak-ı şerîf olduğunu söyler. Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde, bu iki mukaddes emânetten başka, bazı sahabîlere ait alemler, zırhlar ve kılıçlar bulunduğunu da aktarır (İzzî, 130a).

Eyüb Sabri Paşa, "*Hırka-i Şerîf Dâiresinde bulunan Teberrükâtın Cins ve Mikdârı*" başlığıyla Topkapı Sarayı'nda bulunan emânât-ı mübârekenin toplu bir listesini vermiştir. Ancak bazı sahabîlere ait emânetleri listede zikretmediği gibi, emânetlerin sayıları hususunda da farklı bilgiler vermiştir. Meselâ Topkapı Sarayı'ndaki Hz. Peygamberin iki adet kılıcını bir adet; Halid b. Velid'in dört adet olan kılıcını yine bir adet olarak kaydetmiştir. Ayrıca Hz. Yahyâ'ya ait olan kafatası parçasının yanlılıkla

²⁰ Evliya Çelebi'nin ziyâreti sırasında gördüğünü söylediği sürmedân ile mildân, 1517 senesinde Mısır'ın fethinden sonra İstanbul'a götürülmüş ve muhtemelen daha sonra tekrar türbeye geri konmuştur. Eyüb Sabri Paşa, bu türbede Hz. Peygamberin bir kıt'a gömleğinin, bir adet asâ-yı şerîfinin ve bir de mil-i saâdetinin bulunduğunu; Cevdet Paşa'nın *Tarih*'inden yaptığı nakille, bu emânetlerin hâlâ Sultan Gavri türbesinde muhafaza edildiğini, isteyenlerin ziyâret edebileceğini belirtmektedir. Eyüb Sabri Paşa'nın bildirdiğine göre 1023 senesinin rebiülevvel ayında (Nisan 1614), bir ihtilâlî bastırmak için Kahire'ye giden Kaptan-ı Deryâ Gazi Hüseyin Paşa, Sultan Gavri türbesinde Hz. Peygamberin bir kıt'a gömleği, bir adet asâ-yı şerîfi ve mil-i saâdeti bulunduğunu haber almış; bu emânetleri Mısır mahkemesine getirterek *teberrüken* ziyaret etmiş ve tekrar hususi alay ile yerine iâde ettirmiştir (Eyüb Sabri Paşa, *Mir'at-ı Harameyn*, I-II, İstanbul, 1301, s. 676-677).

Hız. Zekeriya'ya ait olduğunu bildirmektedir. Bu durum Eyüb Sabri Paşa'nın, mukaddes emânetlerin cins ve adedine dair eksik bilgilere sahip olduğunu göstermektedir. Verdiği listede şu emânetler vardır:

- 1 adet Dendân-ı Rubâ'ıye-i Saâdet
- 1 adet Kadem-i Saâdet Nişânesini hâmil Hacer-i Şerîf
- 2 tek Na'leyn-i Saâdet²¹
- 1 adet Hırka-i Şerîf-i Nebevî²²
- 1 adet Seccâde-i Latîf-i Peygamberî
- 1 adet Seccâde-i Sıddîk
- 1 adet Livâ-yı Saâdet-ihativâ-yı Cenâb-ı Risâletpenâhî²³
- 1 kabza Seyf-i Nebî
- 1 adet Kavs-i Latîf-i Hazret-i Peygamberî
- 2 adet Asâ-yı Şerîf²⁴
- 1 adet Tencere-i Hazret-i Nûh
- 1 adet Kazgan-ı Hazret-i İbrâhim
- 1 kıt'a Kamîs-i Hûn-âlûd-ı Hazret-i Yûsuf
- 1 adet Re's-i Şerîf-i Hazret-i Zekerıyyâ²⁵
- 1 kabza Seyf-i Hazret-i Dâvud
- 1 kıt'a Kamîs-i Hûn-âlûd-ı Seyyidü'ş-Şühedâ
- 1 kıt'a Kamîs-i Hazret-i Fahru'n-Nisâ

²¹ "Bir teki Asr-ı Âlî-i Abdülaziz Hân'de vürûd etmiştir" (Eyüb Sabri Paşa, I-II, s. 673).

²² "Hırka-i Şerîfe-i Mübâreke ashâbtan Ka'b bin Züheyr Radiyallâhu anha ihsan buyurulan Hırka-i Saâdet'tir. Ashâb-ı Kirâm kendi zamanlarında teberrüken ziyâret ve suya dokundurup istişfâya mübaşeret ederlerdi. Aliyyü'l-Kârî tedkikine nazaran Cenâb-ı Ka'b'dan vârislerine kalmış ve Hazret-i Muâviye bunlardan satın almış idi. Emeviye Devleti münkarız oldukça Selâtin-i Mısıriyye'ye ve bunların inkırâzında dahi Sultan Selim Han hazretlerine intikâl etmiştir. Evâilde Selâtin-i Adl-âyin-i Osmâniye yevm-i mahsûsunda ziyâret iderler ve eteğini su ile memlû bir koğaya batırdıktan sonra bu suyu teberrüken şişelere toldurup mühürlü olarak ricâl-i devlete gönderirler idi. Böyle bir şişe suya mazhar olanlar ise mâ-i mezkûru mânend-i zemzem ta'zîm ve tefhîme i'tinâ ve oruç tutup ânınla iftâr ve istişfâ iderlerdi" (Eyüb Sabri Paşa, I-II, s. 674).

²³ "Sancâğ-ı Şerîf evâilde Selâtin-i Mısıriyye idâresinde olarak Şam Hükûmeti hazinesinde hıfz olunurdu. Adn-âşiyân Sultan Selim hazretleri iklim-i Arabı feth eylediği zaman ziyâret idüb yine mahallinde muhâfaza edilmesini tasvîb buyurdular ise de ekseriyâ muhârebelerde getirilüb mazhar-ı nusr ve zafer bulunduğu ecilden Sultan Murad Han-ı Sâlis 1000 senesi hilâlinde Dersâadet'e getirüb Hırka-i Saâdet odasına koydurdular" (Eyüb Sabri Paşa, I-II, s. 674).

²⁴ "Bu asânın biri Hazret-i Şuâyib Aleyhisselâm'ındır" (Eyüb Sabri Paşa, I-II, s. 674).

²⁵ Topkapı Sarayı'nda bugün de mevcut olan re's-i şerîf yani kafatası parçası, Hz. Zekerıyyâ'ya değil Hz. Yahyâ'ya aittir. Mehmed Râif de (Mehmed Râif, **Topkapı Sarayı Hümâyûnu ve Parkının Tarihi**, İstanbul: Matba'a-i Hayriye ve Şürekâsı, 1332, s. 57-58) re's-i şerîfin Hz. Zekerıyyâ'ya ait olduğunu zikreder ki, o da Eyüb Sabri Paşa'nın verdiği listeyi tekrar etmiş olmalıdır.

4 adet Livâhâ-yı Cihâryâr
4 adet Amâmehâ-yı Cihâryâr
4 adet Tesâbih-i Hazret-i Cihâryâr
4 kabza Süyûf-ı Hazret-i Cihâryâr
6 kabza Süyûf-ı Aşere-i Mübeşşere
1 kabza Seyf-i Sârim-i Ca'fer-i Tayyâr
1 kabza Seyf-i Hâlid bin Zeyd
1 kabza Seyf-i Muâz bin Cebel
1 kabza Seyf-i Şurahbîl bin Hasan
1 kabza Seyf-i Ebû Talha
2 adet Livâeyn-i İmâmeyn
1 kıt'a Tâc-ı Veysel Karânî
1 kıt'a Kelâm-ı Kadîm bâ-hatt-ı Osman bin Affân
1 kıt'a Kelâm-ı Kadîm bâ-hatt-ı İmâm-ı Ali
1 kıt'a Mushaf-ı Şerîf bâ-hatt-ı Zeynelâbidîn
1 adet Miftâh-ı Beyt-i A'zâm
1 kıt'a Mîzâb-ı Zer
1 kıt'a Bâbu't-Tevbe Kanadı
1 adet Makâm-ı İbrâhim'in Sîm Kapağı
1 parça balçık
Gasl-i Nebevî Suyu

Zikr olunan emânât ve teberrükât-ı celîlenin her biri birer gılâf-ı sîmîn içinde ve Hırka-i Şerîfe-i Mübâreke dahi gümüş bir sandukça derûnunda olarak Taht Odası'nda ve emânât-ı sâire dahi bu odanın rufûf ve cidrânında birer mahall-i ta'zîme vaz' ve ta'biye olunmuştur” (Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 673-676).

Cebbarzâde Mehmed Ârif, Hz. Peygamberin bütün kullanım eşyalarını anlattığı muhtasar bir risâle yazmıştır. Diğer mukaddes emânetlerin mevcudiyetinden haberi yokmuş gibi, yazdığı risâlede sadece hırka-i saâdet ile Hazret-i Ömer'in sancağının Topkapı Sarayı'nda mevcut olduğunu söylemekte; seyf-i nebevî, na'leyn-i saâdet ve kadeh-i şerîf hakkında bilgi verirken, “işbu teberrükât-ı aliyenin el-ân ne mahalde mevcut ve mahfûz bulunduğuna dair bir gûne ma'lûmât alamadım” demektedir. Yalnız Cebbarzâde, 1826 yılında Yeniçeri Ocağı ortadan kaldırılacağı zaman, Hazine-i

Hümâyûn'dan ihrâc edilip Sultan Ahmed Câmîi avlusuna dikilen sancak-ı şerîfin Hazret-i Ömer'e ait livâ olduğunu *Üss-i Zafer* nâmındaki eserin nakline istinâden ifade ettikten sonra şöyle bir itirafta da bulunur: “*Bundan anlaşıldığına göre pek çok emânât-ı mukaddese Hazîne-i Hümâyûn'da Hırka-i Saâdet dâire-i fâhiresinde mevzû'-u mevki'-i ihtirâm olarak hıfz ve himâye kılınmaktadır. Bârekâllah!...*”(Cebbarzâde Mehmed Ârif, O.E. 1560, 1321: vrk. 5b).

Son dönem Osmanlı tarihçilerinden Ahmed Râsim'e göre mukaddes emânetler, Mekke Emîri Seyyid Berekât tarafından oğlu Şerîf Ebû Nümeý vasıtasıyla Sultan I. Selim'e gönderilmiştir. Ahmed Râsim'in zikrettiği mukaddes emânet listesinde şunlar bulunmaktadır:

“Hazret-i Peygamberin bir adet dişi,
Hazret-i Peygamberin iki na'leyni,
Hazret-i Peygamberin Hırka-i Saâdeti,
Ebû Bekri's-Siddîk hazretlerinin seccâdesi,
Hazret-i Peygamberin bir kılıç kabzası²⁶,
Hazret-i Peygamberin bir oku,
Hazret-i Nûh'un tenceresi,
Üzerinde Kadem-i Saâdet nişânesi bulunan bir taş,
Hazret-i Peygamberin seccâdesi,
Hazret-i Peygamberin Livâ-yı Saâdet-ihtivâsı,
Biri enbiyâdan Şuâyb Aleyhisselâmın, iki Asâ-yı Şerîf,
Hazret-i İbrahîmin kazganı,
Hazret-i Dâvud'un kılıcı,
Mekke-i Mükerrerme'de altınoluk,
Mekke-i Mükerrerme'de Makâm-ı İbrahîm'in gümüş kapağı,
Gasl-i Nebevî suyu,
Çâryâr-ı Güzîn hazerâtının emâmeleri,
Çâryâr-ı Güzîn hazerâtının kılıçları,
Ashabtan Cafer-i Tayyâr hazretlerinin kılıcı,

²⁶ Hz. Peygamberin iki adet kılıcı olduğu halde burada bir adet gösterilmektedir.

Ashabtan Hâlid b. Zeyd hazretlerinin kılıcı,
Ashabtan Şurahbil b. Hasan hazretlerinin kılıcı,
Hazret-i Yûsuf'un gömleği,
Mekke-i Mükerreme'de "Bâbu't-Tevbe" denilen kapının kanadı,
Çâryâr-ı Güzîn sancakları,
Çâryâr-ı Güzîn hazerâtının tesbihleri²⁷,
Aşere-i Mübeşşere hazerâtının altı adet kılıç kabzaları,
Ashabtan Muâz b. Cebel hazretlerinin kılıcı,
Hazret-i Hasan ve Hüseyin'in sancakları,
Veysel Karâni hazretlerinin tâcı,
Hazret-i Osman'ın kendi el yazısı ile Kur'an-ı Kerîm nüsha-i şerîfesi,
İmam-ı Ali hazretlerinin kendi el yazısı ile Kur'an-ı Kerîm nüsha-i şerîfesi,
Ashabtan Zeyne'l-Âbidîn hazretlerinin el yazısıyla Kur'an-ı Kerîm nüsha-i şerîfesi
vesâire..." (Ahmed Râsim, I, 1326: 229-231).

Corci Zeydân, "*muhallefât-ı mübâreke-i Nebeviye*" tabiriyle ifade ettiği mukaddes emânetler içerisinde şunları saymaktadır: "Hırka-i şerîfe, Hz. Peygamberin bir dişi, Hz. Peygamberin saçından birkaç saç yani liyhe-i saâdetler, Hz. Peygamberin giydiği na'leyn, alem-i nebevî, Hz. İbrahim'in zezem suyu içtiği rivayet olunan demirden ma'mûl iki su kabı²⁸, İmam Ebû Hanîfe'nin cübbesi, Hz. Yahyâ'nın kolu" (Zeydân, I, 1327: 112).

²⁷Topkapı Sarayı'nda dört halifeye ait tesbih mevcut olduğu hakkında diğer kaynaklarda bilgi yoktur.

²⁸Hız. İbrahim'in zezem su içtiği rivayet olunan su kapları hakkında başka hiçbir kaynakta bilgi bulunmamaktadır.

2.2.2.2. Osmanlı Arşivlerine Göre Mukaddes Emânetlerin Cins ve Adedi

Mukaddes emânetlerin cins ve adet olarak muhtevası, defter ve belgelerden oluşan Osmanlı arşiv kaynaklarında ayrı ayrı belirtilmiştir²⁹.

Defterler: Mukaddes emânetlerin cins ve adedi ile evsafirını, Osmanlı arşivlerindeki defterler sayesinde tesbit edebilmekteyiz. Ancak mukaddes emânetlere mahsus olarak tutulan teberrükât defterlerinde mukaddes emânetlerin neredeyse tamamı zikredilmesine rağmen, örneğin ceyb-i hümâyûn ve harc-ı hâssa gibi defterlerde sadece bir kısmından bahsedilmektedir. Bunun sebebi, defterlerin kayıt amaçlarının farklı olmasıdır. Teberrükât defterlerinde ilerleyen zamanlarda yeni yeni mukaddes emânetlerin kaydedildiği görülmektedir. Bu durum Osmanlı devletinin son dönemlerine kadar Topkapı Sarayı'na mukaddes emânet akışının devam etmesinden kaynaklanmaktadır. Biz burada, tekrarlardan kaçınmak amacıyla, her defterdeki bütün mukaddes emânetleri değil, herhangi bir defterde ilk defa zikredilen mukaddes emânetleri belirteceğiz.

Bu konuda tesbit edebildiğimiz en eski arşiv defteri, Sultan IV. Mehmed (ö. 1693) zamanında, 1054-1073/1645-1663 yılları arasında Harem-i Hümâyûna alınan eşyaları gösteren eşya kayıt defteri olup, Hz. Peygamberin kılıcı, Hz. Ali'nin amâmesi (عمامة)³⁰, İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin gernâmesi³¹ ve içinde Hz. Fâtıma'nın eşyaları bulunan sandığı kayıtlıdır:

“1062 senesi şehri muharreminde fermân-ı hümâyûn ile Hazret-i Resûl-i Ekremi sallallâhu aleyhi vesellem mübârek kılıçları hazinedâr ağa yedinden alınıp içeride alıkonmuştur.

Sene 1056 Hazret-i Ali radiyallâhu anhu hazretlerinin mübarek amâmesi ve İmâm-ı A'zam hazretlerinin gernâmesi musâhib Muhammed Ağa yediyle Harem-i Muhtereme alınıp alıkonmuştur.

Yine sene-i mezbûrede fi mâh-ı cemâziyelâhir musâhib Halil Ağa yediyle Hazret-i Fâtıma radiyallâhu anhânın sandığı harem-i hümâyûna alınıp gelmiştir. Mübarek tesbihleri ve bürdesi, ...?, takye ve donluk, sandık içindedir.” (BOA, TS.MA.d. 4155).

²⁹Burada arşiv kaynaklarının kayıtları zikredilecek, bunlarla ilgili bilgi ve değerlendirme ise çalışmanın üçüncü bölümünde anlatılacaktır.

³⁰ Sarık, başa sarılan şey (Sâmî, s. 950).

³¹ 1278/1861 tarihli defterde “İmâm-ı A'zam hazretlerinin gernâme kavuğu şeklinde” kayıtlıdır (BOA, TS.MA.d. 893/1).

Eski kayıtları içermesi bakımından çok önemli bir diğer defter, 20 Şevval 1097/8 Eylül 1686 tarihinde Silahdâr Hasan Ağa tarafından yoklaması yapılarak kayda geçirilen eşyaların defteridir. Defterde, bazı sahâbelerin kılıçları ile bunların özellikleri belirtilmiştir. Ayrıca “*Bazı âsâr-ı müteberrike ve asâlardır*” başlığı altında, Hz. Peygamberin yayı (kavs-i mübârek), kadem-i şerîfi, Hz. Mûsâ’nın asâsı (Asâ-yı Mûsâ) ve Hz. Osman’ın Mushaf-ı Şerîfi zikredilmektedir:

“Altın yazılı zarflı Kavs-i Mübârek-i Resûl-i Ekrem sallallâhu aleyhi vesellem;

Asâ-yı Mûsâ Aleyhisselâm.

Kûfiye müşâbih hatla mushaf-ı şerîf, 1 cild, Hazret-i Osman radiyallâhu anhu hattı olmak üzere³²” (BOA, TS.MA.d. 8).

1127/1715 tarihli ceyb-i hümâyün ve harc-ı hâssa defteri, Hz. Peygamberin gasil edildiği sudan bâkî kalan suyun konulduğu şişe³³ ile Hz. Yûsuf’un amâme-i şerîfesinden bahsetmektedir:

“Resûl-i Ekrem sallallâhu te’âlâ aleyhi vesellem hazretlerini gasl eyledikleri sudan bâkî kalan suyu mahv olub gubâr olmak üzere bir şişe;

Selâtîn-i izâm hazerâtlarının cülûs-i hümâyûnda giydikleri Hazret-i Yûsuf Aleyhisselâmın Amâme-i Şerîfleri, bâ fermân-ı hümâyûn Silahdâr Ağa kullarına teslim olunmuştur, bir adet” (BOA, TS.MA.d. 2358/1).

1143/1730 tarihli müfredât defterinde, Hz. Peygamberin eserlerinden dört adet kadem-i saâdetin Hırka-i Şerîf Odası’nda mevcut olduğu belirtilmektedir³⁴. İlk defa, “*Resûl-i Ekrem sallallâhu te’âlâ aleyhi ve selem hazretlerinin eserlerinden sîm kaplı bir mübârek çanâk*” kaydıyla Hz. Peygamberin gümüş kaplı çanağından söz edilmektedir. Yine ilk defa Hz. Peygamberin “*mübârek kadem-i şerîfleri gasl olunmuş mâ-i mübâreke olur şişe*”nin³⁵ Hırka-i Şerîf Odası’nda bulunduğu bildirilmektedir (BOA, TS.MA.d. 4051).

³²Başka bir teberrükât defterinde, bu mushafın kebir kıt’a yani büyük ebatta olduğu bildirilmektedir (BOA, TS.MA.d. 900).

³³ Hz. Peygamber vefatından sonra gasledildiğinde, gasil suyunun bir kısmının sahabilerce muhafaza edildiği klâsik İslâm kaynaklarında belirtilmemiştir. Bu defterdeki kayda göre, Hz. Peygamberin gasl edildiği sudan bâkî kalan su zamanla yok olmuş, şişesi ise teberrüken muhafaza edilmiştir. Bu şişenin ne zaman ve kim tarafından Topkapı Sarayı’ndaki emânet hazinesine getirildiği bilinmemektedir.

³⁴Bu kadem-i saâdetlerden birinin, “1153 senesi rebiülevvel ayında Sadrâzam Ahmed Paşa tarafından gelib Sünnet Odası’nda şevketlü efendimizden alınan Ortakapısı’nda bir hâtinun hânesinde zuhûr iden resm-i Kademe-i Şerîf” olduğu 1185 tarihli eşya defterinde belirtilmiştir (BOA, TS.MA.d. 9).

³⁵ Hz. Peygamberin mübârek ayağı yıkandıktan sonra bu suyun muhafaza edildiğine dair klâsik İslâm kaynaklarında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

1174/1760 tarihli defter, mukaddes emânetlerden Hz. Peygamberin sancak-ı şerîfini, Hz. İbrâhim'in mermer kazganını ve büyük velîlerden İbrahim Edhem'in külâhı ile Abdülkâdir-i Geylânî'nin destârını Hırka-i Saâdet Odası'nda göstermektedir (BOA, TS.MA.d. 2087/1).

1185/1771 tarihli eşya defterinde Ordû-yı Hümâyûn'da emânet olduğu belirtilen Hz. Dâvud'un kılıcı; içinde Hz. İmâm Hüseyin'in amâme, hırka ve seccâdesi bulunan bir bohça ve ayrıca on adet lihye-i saâdet kayıtlıdır³⁶. Lihye-i saâdetlerin nereden geldikleri de belirtilmektedir:

“Lihye-i şerîf 1 adet (Harem-i Hümâyûn'dan gelmiştir, Ramazan 1152); lihye-i şerîf 1 adet (Harem-i Hümâyûn'dan gelmiştir, Rebiülevvel 1155, Mâbeyn-i Hümâyûn'da şevketlü efendimize teslim Zilhicce 1187); lihye-i şerîf 1 adet (Harem-i Hümâyûn'dan gelmiştir Rebiülevvel 1155); lihye-i şerîf 1 adet (Harem-i Hümâyûn'dan gelmiştir, Rebiülevvel 1155); lihye-i şerîf 1 adet (İsmâil mütevellîsi muhallefâtından olmak üzere Harem-i Hümâyûn'dan gelmiştir, Rebiülevvel 1157); Vâlîde Kethüdası Mehmed Paşa muhallefâtından gelme lihye-i şerîf olur sağır sandık 1 adet; Yûsuf Paşazâde Mustafa Bey hânesine ihrâkta teşrîf buyuruldukdâ ihdâ eylediği siyah sağır sandık içinde lihye-i şerîf 1 adet; Vezîr-i A'zam Ali Paşa tarafından gelen lihye-i mübâreke olan iç kapağı aynalı beyaz varaklı sağır kutu 1 adet (Lihye-i Şerîfi şevketlü efendimiz Hırka-i Şerîf sandığı içinde olan lihye-i şerîf yanına vaz' buyurmuşlardır); Binyüz elli üç Muharreminde sâhib-i devlet tarafından gelme sağır şişe derûnunda lihye-i şerîf 1 adet (Mâbeyn-i Hümâyûnda şevketlü efendimize teslim Ramazan 1190); Sîm zarf derûnunda Lihye-i Şerîf 1 adet(BOA, TS.MA.d 9).

1222/1807 tarihli müfredat defteri, Hırka-i Şerif Odası'nda mevcut ve mahfûz olan mushaf-ı şerîfler arasında Hz. Ali'nin Kûfî hattıyla yazılı bir Mushaf-ı Şerîfi'nden bahsetmektedir. Mushaf-ı Şerîf, 1 cild olup 24 satırlıktır (BOA, TS.MA.d. 5030).

1269/1852 tarihli teberrükât defterinde, Hırka-i Şerîf Odası'nda mevcut teberrükât-ı şerîfeler arasında ilk defa bir nâme-i Nebevî zikredilmiştir. Bu nâme-i Nebevînin, “*Mukavkıs'a irsâl olunan nâme-i saâdet*” kaydıyla Hz. Peygamber tarafından Mukavkıs'a gönderildiği de ayrıca belirtilmiştir (BOA, TS.MA.d. 900). Yine bu

³⁶Teberrükât defterlerinde belirtilen Hırka-i Saâdet Dâiresi'ndeki lihye-i şerîflerin sayısı zaman zaman farklılık göstermektedir. Örneğin 1127 tarihli (BOA, TS.MA.d. 2358/1) defterde 1 adettir. 1143/1730 tarihli müfredât (BOA, TS.MA.d. 4051) defterinde belirtildiğine göre, hırka-i saâdet sandığı içindeki bu lihye-i şerîfin yanına, bizzat Padişah tarafından Vezîr-i A'zam Ali Paşa'nın gönderdiği bir diğer lihye-i şerîf daha konulmuştur. Bu defterde ise on adet lihye-i saâdet kayıtlıdır. Sonraki dönemlerde teberrükât defterlerindeki lihye-i saâdetlerin sayısı bazen artmakta bazen de azalmaktadır. 1293 tarihli ceyb-i hümâyûn ve harc-ı hâssa defterinde 13 adet lihye-i saâdet kayıtlı olduğu görülmektedir (BOA, TS.MA.d. 393/4).

defterinde ilk defa, “İmâm-ı A‘zam Ebû Hanîfe hazretlerinin sof ferâce-i şerîfesi”³⁷ zikredilmektedir (BOA, TS.MA.d. 900).

1278/1861 tarihli teberrükât defteri, Hırka-i Saâdet Dairesi bitişiğindeki Silahdâr Hazinesi’nde muhafaza edilen teberrükât-ı seniyyenin kayıtlarını ihtiva etmektedir. Nâme-i saâdetlerin sayısı artık ikiye çıkmıştır. Yine bu defterde, Hz. Peygamberin Hz. Osman’a ihsan ettiği seccâde-i şerîfe, Hz. Ali’nin altın ile yazdığı belirtilen en‘am-ı şerîf, sahabî Hz. Mikdâd’ın zırhı, diğer bir sahabî Hz. Ebû’d-Dücâne’nin zırhı ve Hz. Peygamberin paşmak-ı şerîfi gibi emânetler ilk defa zikredilmektedir. Bu eşyalara dair gerek klâsik İslâm kaynaklarında gerekse Osmanlı tarihlerinde herhangi bir bilgi mevcut değildir. Sebebi, bu emânetlerin miras yoluyla belli şahısların elinde korunmuş olmasıdır. Bazı şahıslar daha sonra ellerindeki mukaddes emânetlerin hilâfet makamına teslim etmişlerdir. Teberrükât eşyası bakımından oldukça zengin olan bu defterde ayrıca ilk defa, Hacı Bayrâm-ı Velî, Abdülkâdir-i Geylânî ve İmâm-ı Rabbânî gibi İslâm büyüklerine ait eşyalar da zikredilmektedir:

Hacı Bayrâm-ı Velî kuddüse sırruhu’l-âlî hazretlerinin tâc ve kisve-i saâdetleri, 1 boğça;

Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin bir miktar çuha parçası;

Teb‘adan Es‘ad Ağa abâ an ced nâil oldukları Paşmak-ı Şerîf 11.R. 1274, 1 adet;

Mâbeyn-i Hümâyûn-ı Şâhâne’den gelip hıfz olunan İmam Rabbânî hazretlerinin ok yay takımı, kisesi 2 adet;

Nâme-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî, 1 kıt’a (Hırka-i Şerîf dâire-i âlîsinde mahfûzdur); Nâme-i Saâdet-i Hazret-i Risâletpenâhî 1 adet, mukaddem vürûd iden Nâme-i Saâdet-i Hazret-i Risâletpenâhînin risâle-i şerîfeleri 2 kıt’a;

Hazret-i Ali kerremallâhu vechehû ve radiyallâhu te‘âlâ anhu efendimiz hazretlerinin altın ile tahrir buyurdıkları En‘âm-ı Şerîf 1 kıt’a;

Sahâbe-i kirâmdan Hazret-i Mikdâd radiyallâhu anh efendimizin iksâ buyurdıkları zırhları 1;

Sahâbe-i kirâmdan Hazret-i Ebû’d-Dücâne radiyallâhu anh efendimizin iksâ buyurdıkları zırhları 1 (BOA, TS.MA.d. 893/1).

8 Rebiülâhir 1294/22 Nisan 1877 tarihli teberrükât defterinde ise, Hz. Peygamberin tîri yani oku³⁸ (tîr-i hazret-i Fahr-i Âlêm); iki adet na‘l-i saâdet ve Hz. Osman’ın yazdığı bir

³⁷ Ferâce, kadınların sokakta yaşmakla beraber giydikleri üst libası ki, muhtelif biçimlerde olup en ma‘rufunun eteklerle bir boyda yakası vardır (Sâmî, s. 985).

satır âyet-i kerîme levhası Hırka-i Saâdet Dâiresi'ndeki teberrükât eşyası meyanında gösterilmektedir. Bu defterde, biri 1269/1852 ve diğeri 1276/1859 tarihinde olmak üzere iki adet nâme-i Nebevînin Topkapı Sarayı'na geliş tarihleri de kayıtlıdır (BOA, TS.MA.d. 4645).

Belgeler: Osmanlı arşiv belgeleri, arşiv defterlerinin aksine mukaddes emânetlerin topluca listesini ihtiva etmezler. Mevcut belgeler daha çok sakal-ı şerîf, hırka-i saâdet ve sancak-ı şerîf gibi mukaddes emânetlerle ilgilidir. Sakal-ı şerîflerin Anadolu ve Rumeli'deki câmi ve türbe gibi dinî mekânlara geçici olarak teberrüken götürülmesi veya hediye edilmesi; hırka-i saâdetin her yıl Ramazan ayının 15. günü mûtad ziyareti ve sancak-ı şerîfin sefere çıkan ordu ile beraber teberrüken götürülmesi gibi konular belgelerde sıkça işlenmektedir. Bunların yanında Hz. Peygamberin seccâde-i şerîfesi ve nâme-i Nebevîler hakkında da belgelerde önemli bilgiler mevcuttur³⁹.

2.2.3. Topkapı Tahrir Komisyonuna Göre Mukaddes Emânetlerin Cins ve Adedi

Topkapı Sarayı, Osmanlı hanedânının 1856 yılında Dolmabahçe Sarayına taşınmasıyla her ne kadar eski önemini yitirdiyse de, bu ata ocağı tamamen terk edilmemiş; cülûs, cenâze ve hırka-i saâdet ziyareti gibi merâsimler, saltanatın yıkılışına kadar burada icra edilmiştir.

Hanedânın terk ettiği Topkapı Sarayı'nın köşkleri, oda ve depoları; kitaplar, silahlar, padişah elbiseleri, kıymetli kumaş ve mobilyalar, gümüş ve porselen takımları, altın ve mücevherat gibi hazine eşyası, mukaddes emânetler, arşiv vesikaları vb. eşya ile dolu idi. Bütün bunlar, Fatih Sultan Mehmed'den itibaren Sultan Abdülmecid'e kadar 400 yılı aşan bir zaman boyunca biriktirilmişti. Sarayın müze olmasına ilişkin 3 Nisan 1340/1924 tarih ve 419 sayılı Bakanlar Kurulu kararı üzerine, saraydaki bütün bu eşyanın sayım ve tesbiti için Maliye Nezâreti'nin talimâtıyla bir komisyon kurulmasına karar verilmiştir. Bunun üzerine Maliye Nakit İşleri Eski Müdürü Faruk Bey'in başkanlığında, Dîvan-ı Muhâsebât mümeyyizlerinden Ali Cemâl Bey, Süreyya Bey ve bir de kâtipten oluşan komisyon, kısa bir süre sonra Topkapı Sarayı'nda çalışmalara başlamış; 23 Kânunusâni 1926'ya kadar süren çalışma sonucunda saraydaki bütün

³⁸ Hz. Peygamberin oku ilk defa bu defterde zikredilmiştir. Günümüzde Topkapı Sarayı'nda Hz. Peygambere ait bir ok bulunmamaktadır.

³⁹ Belgelerin kayıtları, araştırmının ilgili bölümlerinde zikredilmiştir.

eşyanın sayım ve tesbitini yapılarak 4 adet komisyon defterine kaydedilmiştir (Öz, 1991: 9-10); Altındağ ve Bayraktar, 1987: 7). Topkapı Sarayı Müzesi Tahrir Komisyonu, bu sayım sırasında, Hırka-i Saâdet Dâiresi ile Hırka-i Saâdet Dâiresi Emânet Hazinesi (Silahdâr Hazinesi)'nde bulunan bütün mukaddes emânetleri ve ayrıca Kâbe-i Muazzama ile Mescid-i Nebevî'ye ait teberrükât eşyasını 1 ve 2 numaralı komisyon defterlerine kaydetmiştir

Biz burada, Topkapı Tahrir Komisyonu'nun I no.lu defterinde "Hırka-i Saâdet Dâiresi" başlığı altında; ve II no.lu defterinde "Hırka-i Saâdet Dâiresi Emânet Hazinesi" başlığı altında kaydedilen mukaddes emânetlerin isim, adet ve eşya numaralarını belirtmekle yetiniyoruz. Evsafları hakkındaki bilgilere ise, araştırmanın ilgili bölümlerinde yer verilecektir. Komisyon sayımı esnasında, mukaddes emânetler ayrı ayrı tasnif edilmeyip karışık bir şekilde kaydedildiğinden, bunları defterdeki eşya numarasına göre liste halinde kaydettik. Birinci Dünya Savaşı ve Yunan işgâli sırasında başka bir yere nakledilerek koruma altına alınan mukaddes emânetler, aşağıdaki listede görüleceği gibi, zâyi olmadan 1926 yılına ulaşmıştır. Listedeki emânetler muhteva olarak Osmanlı dönemi kayıtlarıyla tevâfuk ettiği gibi, eski kayıtlarda zikredilmeyen birkaç emânet te fazladan bulunmaktadır:

I. Komisyon Defteri

Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde bulunan mukaddes emânetler:

Hırka-i Saâdet-i Peygamberî(Eşya No: 24801, Envanter No: 2),

Lihye-i Saâdetler⁴⁰ (50 adet),

Sancak-ı Şerîf (Eşya No: 24802)

Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin tâcından bir parça (Eşya No: 24805, Env. No: 36),

Kadem-i Şerif Nakşı (Eşya No: 24806, Env. No: 15),

Hz. Hüseyin'in Emâme-i Mübârekeleri (Eşya No: 24810, Env. No: 73), Hırka-i Şerîfleri (Eşya No: 24810, Env. No: 74), Seccâdeleri (Eşya No: 24810, Env. No: 2/2883),

Hz. Fâtımatu'z-Zehrâ'nın küçük el sandığı (Eşya No: 24810, Env. No: 70),

Na'leyn-i Saâdet (Eşya No: 24810, Env. No:71),

⁴⁰Lihye-i Saâdetler, Hırka-i Saâdet Dâiresi ve Emânet Hazinesi bölümlerinde, farklı eşya numaraları ile kayıtlıdır. Burada sadece adetleri verilmiştir.

Hız. Fâtımatü'z-Zehrâ'ya mahsus Seccâde-i şerîf (Eşya No: 24811, Env. No: 14),
Hız. Mûsa Aleyhisselâmin Asâ-yı Şerîfi (Eşya No: 24814, Env. No: 65),
Kemân/Kavs-ı Hazret-i Risâletpehâni (Eşya No: 24815, Env. No: 68),
Asâ-yı Peygamberî (Eşya No: 24817, Env. No. 66),
4 adet Nakş-ı Kadem-i Saâdet (Eşya No: 24818, Env. No:61-64),
Hız. Peygamberin gasil suyunun gubarını havi şişe parçaları (Eşya No: 24837, Env. No:80),
Hız. Yûsuf Aleyhisselâmin Amâme-i şerîfeleri (Eşya No: 24838, Env. No:89),
Hız. Peygamberin Kadem-i Şerîflerinin suyunu hâvi şişe (Eşya No: 24849, Env. No: 98),
Seyf-i Nebî (Eşya No: 24853, Env. No: 129),
Seyf-i Nebî (Eşya No: 24854, Env. No:130),
Seyf-i Hazret-i Ebû Bekir (Eşya No: 24855, Env. No:131),
Seyf-i Hazret-i Ömerü'l-Fâruk (Eşya No: 24856, Env. No:132),
Seyf-i Hazret-i Ömerü'l-Fâruk (Eşya No: 24857, Env. No:133),
Seyf-i Hazret-i Ömerü'l-Fâruk (Eşya No: 24858, Env. No: 134),
Seyf-i Hazret-i Osman 1 adet (Eşya No: 24859, Env. No: 2/3775),
Seyf-i Hazret-i Osman (Eşya No: 24860, Env. No: 135),
Seyf-i Hazret-i Osman (Eşya No: 24861, Env. No: 136),
Seyf-i Hazret-i Dâvud (Eşya No: 24862, Env. No: 137),
Seyf-i Hazret-i Ali (Eşya No: 24863, Env. No: 138),
Seyf-i İmâm Zeynelâbidîn (Eşya No: 24864, Env. No: 139),
Seyf-i Zübeyr İbnü'l-Avvâm (Eşya No: 24865, Env. No:140),
Kâtib-i Resûl-i Ekrem Ebû Hasan'a ait Seyf (Eşya No: 24866, Env. No: 141),
Sahâbe-i Kirâmdan birine ait Seyf (Eşya No: 24867, Env. No: 142),
Ca'fer-i Tayyâr Hazretlerinin Seyfi (Eşya No: 24868, Env. No:143),
Hâlid İbn Velîd Hazretlerinin Seyfi (Eşya No: 24869, Env. No:144),
Hâlid İbn Velîd hazretlerinin diğzer Seyfi (Eşya No: 24870, Env. No: 145),
Hâlid İbn Velîd'in diğzer Seyfi (Eşya No: 24871, Env. No: 146),
Hâlid İbn Velîd'in diğzer Seyfi (Eşya No: 24872, Env. No: 147),
Ashâb-ı Kirâmdan bir zâta âit Seyf (Eşya No: 24873, Env. No: 148),
Ashâb-ı Kirâm'dan Ammâr İbn Yâsir'e ait Seyf (Eşya No: 24874, Env. No: 149),

Hız. Ali'nin hattı Kur'ân-ı Kerîm (Eşya No: 24888, Env. No: 178),
Hız. Osman hattıyla Kur'an-ı Kerîm (Eşya No: 24889, Env. No: 177),
Nâme-i Saâdet-i Hazret-i Nebevî (Eşya No: 24893, Env. No: 174),
Nâme-i Saâdet-i Hazret-i Nebevî (Eşya No: 24894, Env. No: 170),
Hız. Osman hattıyla Kur'ân-ı Kerîm'in Altıncı Cüz'ü (Eşya No: 24896, Env. No: 175),
Hız. Ali hattıyla Kelâm-ı Kadîm (Eşya No: 24897, Env. No: 176),
Mühr-i Nebevî (Eşya No: 24899, Env. No:167),
İmâm-ı A'zam Hız. Ferâce-i Şerîfeleri (Eşya No: 24904, Env. No:193),
Na'leyn-i Saâdet (Eşya No: 24905, Env. No:190),
Hız. Osman hattıyla Kur'an-ı Kerîm (Eşya No: 24908, Env. No: 194),
Nakş-ı Kadem-i Şerîf (Eşya No: 24909, Env. No: 195),
Veysel Karânî Hazretlerinin Tâcı (Eşya No: 19810).

II. Komisyon Defteri

Hırka-i Saâdet Dâiresi'nin (Emânet Hazinesi) Odası'nda bulunan Mukaddes Emânetler:

Hız. Ali hattıyla muharrer Kur'an-ı Kerîm'den bir cüz' (Eşya No:27197),
Hız. Ali hattıyla muharrer Kur'an-ı Kerîm'den bir Cüz' (Eşya No:27257),
Hız. Osman hattıyla Kur'an-ı Kerîm (Eşya No:27269),
Hız. Hasan hattıyla muharrer Kur'an-ı Kerîm (Eşya No:27272),
Ukbe İbn Amir'in Kur'an-ı Kerîmi (Eşya No: 27274),
Hız. Ali hattıyla En'âm-ı Şerîf (Eşya No:27295),
İmam-ı A'zamin Yeğeni hattıyla Kur'an-ı kerîm (Eşya No:27304),
Selmân-ı Fârisî hattıyla Kur'an-ı Kerîm Cüz'ü (Eşya No:27343),
Hız. Ali'nin hattıyla Kur'an-ı Kerîm'den bir Sahîfe (Eşya No:27344),
Hız. Ali hattıyla Kur'an-ı Kerîm'den İki Sahîfe (Eşya No:27345),
Hız. Osman hattıyla Kur'an-ı Kerîm (Eşya No:27346),
İmam Abdülvehhâb-ı Şa'rânî'nin Tâcı ve 'Amâmesi (Eşya No:27366),
Hız. Ali hattıyla Kur'an-ı Kerîm'den bir cüz (Eşya No:27369),
İmam Câ'fer-i Sâdık hattıyla muharrer Kur'an-ı Kerîm (Eşya No:27384),
Hız. Ali hattıyla Kelâm-ı Kadîm (Eşya No:27417),

Hız. Ali hattıyla Kelâm-ı Kadîm (Eşya No:27418),
Hız. Ali hattıyla Kelâm-ı Kadîm'den bir Cüz' (Eşya No:27419),
Hız. Osman hattıyla Kur'an-ı Kerîm (Eşya No:27425, Env. No:11),
Paşmağ-ı Şerîf (Eşya No:27464),
Hız. Fâtıma'nın Gümleği (Eşya No:27476),
Hız. Osman hattıyla ceylan derisi Varak (Eşya No:27477),
Na'leyn-i Saâdet (Eşya No:27496),
Dırar İbn Ezver Hazretlerinin Kılıcı (Eşya No:27544),
Hız. Ebû Dücâne'nin Zırh Gümleği (Eşya No:27552),
Muâz İbn Cebel'in Kılıcı (Eşya No:27563),
Sahâbe-i Kirâm'dan Birine Ait Kılıç (Eşya No:27564),
Sahâbe-i Kirâm'dan Bir Zâta Ait Kılıç (Eşya No:27565),
Sahâbe-i Kirâm'dan Bir Zâta Ait Kılıç (Eşya No:27566),
Sahâbe-i Kirâm'dan Bir Zâta Ait Kılıç⁴¹ (Eşya No:27567),
Sahâbe'den Abdullah İbn Ömer ve Diğer Sahâbeye⁴² Ait 4 Kılıç (Eşya No:27568-27571),
Hız. Ebû Bekir'e Ait Seyf-i Şerîf (Eşya No:27582),
Hız. Ömer'e Ait Seyf-i Şerîf (Eşya No:27583),
Hız. Osman'a Ait Seyf-i Şerîf (Eşya No:27584),
Hız. Osman'a Ait Seyf-i Şerîf (Ka'bu'l-Ahbâr'ın Verdiği) (Eşya No:27585),
Hız. Ali'nin Seyf-i Şerîfi (Eşya No:27586),
Hız. Osman'ın Seyf-i Şerîfi (Eşya No:27587),
Hâlid İbn Velid'in Seyf-i Şerîfi (Eşya No:27588),
Abdullah İbn Ömer İbn el-Hattâb'ın Seyf-i Şerîfi (Eşya No:27589),
Hız. Ali hattıyla Sûre-i Bakara (Eşya No:27697),
Hız. Ömerü'l-Fâruk hattıyla Sûre-i En'am (Eşya No:27698),
Fâtımatu'z-Zehrâ Hazretlerinin Hırka-i Şerifleri (Eşya No:27699),
Ebû Ömer'in 'Amâmesi (Şeyh Arslan Hazretlerinin Şeyhi) (Eşya No:27754),
Seyyid Ahmed Bedevî ve İmam Hüseyin Hazerâtına Ait Sarıkları Havi Kutu (Eşya No:27755),

⁴¹ Bu dört kılıcın hangi sahâbeye ait olduğu eski Osmanlı kayıtlarında da zikredilmemektedir.

⁴² Sahâbenin isimleri defterde kayıtlı değildir.

Veysel Karânî Hazretlerinin Tâc-ı Şerîfi (Eşya No:27756),
İmam-ı A'zam Ebû Hazretlerinin Amâme-i Şerîfesi (Eşya No:27757),
İmâm Ali Hazretlerinin Tâc ve Sarıkları (Eşya No:27759),
Nâme-i Saâdet (Eşya No:27761),
Nakş-ı Kadem-i Saâdet(Eşya No: ,
İmâm-ı A'zamin 'Amâme ve Tâcı (Eşya No:27763),
İmâm-ı Şâfi'nin Seccâdesi (Eşya No:27764, Env. No: 2/6269,
İbrahim Edhem Hazretlerinin Tâc ve Sarıkları (Eşya No:27765),
İmam-ı A'zam Hazretlerine Ait Sancak ile Merkadlerinin Örtüleri (Eşya
No:27766),
Hazret-i Yûsufun 'Amâmesi (Eşya No:27767),
Abdülkadir-i Geylânî Hazretlerinin Gümüş Alemi (Eşya No:27773),
Nûreddin-i Şehîd'in Amâmesi (Eşya No:27774),
Sahâbe-i Kirâmdan Mikdâd Hazretleri'nin Serpenâh ve Zırhı (Eşya No:27821),
Veysel Karânî Hazretlerinin Kamîs-i Şerîfi (Eşya No:28030),
Hacı Bayrâm-ı Velî'nin Hırkası (3 adet) ve Tâcı (1 adet) (Eşya No:28089, Env.
No:24/2017-2022),
Hz. Osman'ın Kılıcı (Eşya No:28374),
Emevî Halifesi Ömer İbn el-Azîz'in Kılıcı (Eşya No:28380),
Hz. Osman hattıyla Kur'andan bir Cüz (Eşya No:32437),
Hz. Yahyâ Aleyhisselâmın Başından bir Parça (Eşya No:32569, Env. No:2/2743),
Hz. İbrâhim'in Tenceresi (Eşya No:32570),
Hasan-ı Basrî hattıyla Cüz'-i Şerîf (Eşya No:32696).

IV. Komisyon Defteri⁴³

Nâme-i Saâdet (iki adet) (Eşya No: 48208),
Vahiy Kâtiplerinin Yazdığı Tekâsür Sûresi Nüshası (Eşya No: 48208),
Hz. Fâtıma'nın Duvağı (Eşya No: 48207),

⁴³Topkapı Tahrir Komisyonu 23 Kânûnisânî 1926 yılında çalışmasını bitirmiş; ancak, başka müzelerden devir, satın alma veya hibe yoluyla Topkapı Sarayı'na eser akışı yine devam etmiştir. Komisyon çalışmasının bitiminden sonra gelen bu eserler, komisyonun kaldığı numaradan itibaren 4. deftere kaydedilmeye devam edilmiştir. Defterde kayıtlı bu mukaddes emânetler, Müzeler Müdüriyet-i Umûmîyesinin 2 Şubat 1926 tarihli tezkiresi gereğince Emânet hazînesinde hıfz olunmak üzere Evkâf Müzesi'nden gelmiştir (TTKD, IV, 1926, s. 33).

Hiz. ÂiŖe'nin Brgs (EŖya No: 48205),

Hiz. Hüseyin'in Hırka Eczâsı (EŖya No: 48206),

Veysel Karâni'nin Tâcı (EŖya No: 48204).

Yukarıdaki listede zikredilen Hiz. Ali hattıyla bir çok Kur'an-ı Kerîm ve czler, Hiz. Hasan hattıyla muharrer Kur'an-ı Kerîm, Tekâsür Sresi Nüshası, Hiz. Fâtıma'nın duvağı, Hiz. ÂiŖe'nin brgs/rts, Huzeyfe İbnu'l-Âmir hattıyla Kur'an-ı Kerim, Ukbe İbn Amir el-Cuhenî'nin Kur'an-ı Kerîmi, İmam-ı A'zamın yeğeni hattıyla Kur'an-ı Kerîm, Selmân-ı Fârisî hattıyla Kur'an-ı Kerîm Cz', İmam Câfer-i Sâdık hattıyla muharrer Kur'an-ı Kerîm, Hiz. Abdullah İbn Ömer İbn el-Hattâb'ın Seyf-i Ŗerîfi, İmâm-ı Ŗâfi'î'nin Seccâdesi, İmam-ı A'zam Hazretlerine ait sancak, Abdülkadir-i Geylânî'nin gmŖ alemi ve Hasan-ı Basrî hattıyla Cüz'-i Ŗerîf gibi emânetler Osmanlı kaynaklarında zikredilmemektedir.

BÖLÜM 3: Hz. PEYGAMBERE AİT MUKADDES EMANETLER VE MUKADDES EMANETLERE GÖSTERİLEN İLĞİ

3.1. Hz. Peygambere Ait Mukaddes Emânetler

Hz. Peygamberin hayatta iken kullandığı bütün eşyalar, hadis ve siyer kitaplarında ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır⁴⁴. Bu eşyalardan az bir kısmı sonraki asırlara intikal etmiştir.

Hz. Peygamber vefat ettiğinde geride, elbise, iki kilim, çarşaf, birkaç su kabı, kavata⁴⁵, tarak, makas ve misvak gibi lüzumlu eşyasından başka; üzerinde “*Muhammedün Resûlullâh*” yazısı hâkkolonmuş gümüşten bir mühür⁴⁶ ve ayakları sâc denilen ağaçtan yapılmış bir serîr⁴⁷ ve silâhlarından başka bir şey bırakmamıştır (Ahmed Cevdet Paşa, I, 1981: 255).

Hz. Peygamberin terekesi hükmündeki bu eşyaların bir kısmı sahâbe tarafından muhafaza edilmiştir. Ayrıca, Hz. Peygamberin sağlığında sahâbe tarafından biriktirilen sakal-ı şerîfleri ve sahâbeden bazılarına hediye olarak verdiği çeşitli eşyalar da, onun yüce şahsiyetinin birer aziz hatırası olarak asırlarca korunmuştur.

3.1.1. Hz. Peygamberin Vücûduna Ait Parçalar

Lihye-i Saâdet (Sakal-ı Şerîf)

Hz. Peygamberin saç veya sakal tellerine lihye-i saâdet/sakal-ı şerîf denilmektedir. Klâsik İslâm kaynaklarında lihye-i saâdetler için “şa‘ru’n-Nebî” (İbn Sa‘d, VII: 25) tabirinin kullanıldığı görülürken; Osmanlı kaynaklarında “lihye-i saâdet”, “lihye-i

⁴⁴Bk. İbn Seyyidî'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'l-Megâzi ve's-Şemâil ve's-Siyer*, II, Beyrut, 1992, s. 415-423; en-Nüveyrî, *Nihâyetü'l-Ereb fî Fünûni'l-Edeb*, XVIII, Mısır, 1954, s. 283-294; Zebîdî, *Tecrid-i Sarîh*, VIII, Ankara, 1984, s. 434-435; Zehebî, *Siyeru A'lâmî'n-Nübelâ*, II, Beyrut, 1996, s. 413-435; Zehebî, *Tarihu'l-İslâm*, II, Beyrut, 1991, s. 423-451; İbn Kesîr, s. 361-383; Kastalânî, *Mevâhibu Ledünniye Tercemesi Ma'âlimu'l-Yakîn*, trc. Abdülbâkî, İstanbul 1316, I, s. 249-251; İbn Cevzî, *el-Vefâ*, II, s. 555-575.

⁴⁵ Kavata, yekpâre ağaçtan oyulmuş kap veya tekneye denir (Sâmî, s. 1042).

⁴⁶Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman hilâfetleri zamanında bu mührü kullanılmışlardır. Nihayet Hz. Osman mührü Eris Kuyusu'na düşürmüş ve bütün aramalara rağmen bulunamamıştır.

⁴⁷Hz. Peygamberin üzerinde yatıp uyuduğu serîr, hicretten sonra Ebâ Eyyûbe'l-Ensârî'nin hânesinde ikamet etmekte iken, Es'ad ibni Zürrâre tarafından Hz. Peygambere takdim edilmiştir. Vefatında da onun üzerine konulup namazı kılınmıştır. Daha sonra sahâbeler, teberrüken bunun üzerinde mevtâlarını götürür olmuşlar, hatta Hz. Ebû Bekir ve Hz. Ömer'in cenazeleri de bu serîrin üzerinde götürülmüştür (İbn Seyyidî'n-Nâs, s. 419; Ahmed Cevdet Paşa, *Kısas-ı Enbiyâ*, I, İstanbul, 1981, s. 255).

şerîf”, “mûy-ı şerîf” (BOA, TS.MA.d. 6950; BOA, TS.MA.d. 9787; BOA, İ.MBH. 7) tabirleri kullanılmaktadır.

Hız. Peygamberin lihye-i saâdetleri, başta selef-i sâlihîn denilen sahâbe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn olmak üzere bütün Müslümanlarca büyük hürmet görmüştür. Nitekim Hız. Peygamber hayatta iken Müslüman olan fakat zâtını göremeyen Kûfeli fakîh Ubeydetü’s-Selmânî, Ahmed İbn-i Hanbel’in *Müsned*’inde İbn Sîrîn’den rivâyetine göre; Hız. Peygamberin mübârek vücûdundan ayrılan bir tüyün, kendi nazarında, yer yüzünde mekşûf olan ve yer altında medfûn bulunan bütün altın ve gümüş hazinelerinden daha kıymetli ve daha sevimli olduğunu söylemiştir (Zebîdî, VI, 1984: 160).

Sahâbîler, Hız. Peygamberin lihye-i saâdetlerinin zâyi olmaması için büyük gayret göstermişler, hatta tıraş olduğu esnâda etrafını sararak kesilen saçlarını daha yere düşmeden almaya çalışmışlardır. Hudeybiye’de Kureyş adına Hız. Peygamber’le görüşmeye giden Urve b. Mes’ûd es-Sekafî; sahâbenin Hız. Peygambere sadâkatlerini, başından düşen bir saç telini bile almalarındaki sür’at ve gayretlerini hayretle müşâhede etmiştir (İbn Hişâm, III, 1994: 431-432).

Vedâ Haccı sırasında Hız. Peygamberi Ma’mer b. Nadle el-Adevî tıraş etmiş ve kestiği saçları bir kısmını sahâbelere, bir kısmını da kendi âilesine dağıtması için Ebû Talha el-Ensârî’ye vermiştir. Ebû Talha’nın şahsına ayırdığı saçlar daha sonra üvey oğlu Enes bin Mâlik’e, ondan da çocuklarına ve torunlarına intikâl etmiştir (Bozkurt, XXXVI, 2009: 2).

Hız. Peygamberin lihye-i saâdetinden birkaç teli, kalensüvesinin içinde taşıyan Halid b. Velîd, o kalensüve ile girdiği her savaşı kazandığını söylemiştir (Beyhakî, VI, 1985: 249). Muhtemelen bu sebeple, Hindistan’daki Bâbürlü ordusunun seferi sırasında, hükümdarın sancağını taşıyan filin arkasındaki ikinci bir fil üzerinde küçük bir sandık içinde sakal-ı şerîf taşınırdı (Bozkurt, XXXVI, 2009: 2).

Sahâbîlerden Enes b. Mâlik (İbn Sa’d, VII: 25; İbn Hacer Askalânî, *el-İsâbe*, I, 1995: 276) ve Ebâ Zem’a el-Belevî (Ahmed Teymûr Paşa, 2004: 131-132), sahip oldukları lihye-i saâdetlerle mezara defnedilmelerini vasiyet etmişler; vasiyetlerinin gereği yerine

getirilmiştir. Muâviye b. Ebû Süfyân, Ömer b. Abdülazîz ve Ahmed b. Hanbel de vefatlarında sakal-ı şerîflerle beraber gömülmüşlerdir (İbn Sa'd, V: 406).

1517'de Mısır'ın fethiyle ele geçirilen mukaddes emânetler arasında Hz. Peygamberin "*bir tutam lihye-i şerîf kılları*" da bulunmaktaydı. Lihye-i saâdetler, Sultan I. Selim tarafından İstanbul'a getirilerek Topkapı Sarayı'na konulmuştur (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 322b). Daha sonra değişik zaman ve vesilelerle lihye-i saâdetlerin adedi artmıştır. 1926 tarihli Topkapı Tahrir Komisyonun I ve II no.lu defterlerine göre, Hırka-i Saâdet Dâiresi ve Emânet Hazinesi bölümlerinde bulunan lihye-i saâdetlerin sayısı 50'dir. Ahmed Teymûr Paşa, Sultan V. Mehmed Reşâd (1909-1918) döneminde Topkapı Sarayı'ndaki mukaddes emânetler dairesinde kırk üç adet sakal-ı şerîf⁴⁸ bulunduğunu, padişahın bunlardan yirmidördünü bazı Osmanlı beldelerine gönderdiğini, birini de İstanbul'u ziyareti sırasında Sultan Cihan Begüm'e hediye ettiğini söylemektedir (Ahmed Teymûr Paşa, 2004: 140).

Câmi ve türbelerde muhafaza altına alınan lihye-i saâdetler, mübârek gün ve gecelerde halk tarafından ziyaret edilirdi (BOA, C.EV. 102/5078; BOA, İ.MBH. 7). Aynı şekilde küberâ konaklarında bulunan lihye-i saâdetler de, konak sahiplerinin akraba ve özel misafirleri tarafından ziyaret edilirdi. Nitekim Abdülaziz Bey, Osmanlı döneminde küberâ konaklarındaki lihye-i saâdet merasimlerinin icrası hakkında ayrıntılı bilgiler vermektedir (Abdülaziz Bey, 1995: 248-250).

Türkiye'de günümüzde, 422 tanesi İstanbul'da olmak üzere 1818 adet lihye-i saâdet bulunduğu bildirilmektedir (Bozkurt, XXXVI, 2009: 3). Bunların çoğu camilerde, az bir kısmı da şahısların ellerinde muhafaza edilmektedir⁴⁹. Lihye-i Saâdetlerin sayıca çokluğu, Hz. Peygamberin saç traşı olurken saçlarının da sakallarıyla beraber muhafaza edilmesinden kaynaklanmaktadır.

⁴⁸ Bkz. Ek 1.

⁴⁹ Örneğin Diyarbakır'ın Lice ilçesine bağlı Dibek (eski adı Derhust) köyünde medfun ve kabri ziyaretgâh olan Seyyid Şeyh Hasen-i Zerâkî'nin neslinden Işık âilesinde bir adet lihye-i saâdet bulunmaktadır. Âilenin en yaşlı üyesi emekli kaymakam vekili Seyyid Nihat Işık'tan aldığımız bilgiye göre, bu sakal-ı şerîf, Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethinden sonra, gerçek Ehl-i Beyt'ten olmaları dolayısıyla devlet tarafından ecdatlarına verilmiş.

Dendân-ı Saâdet (Hz. Peygamberin Dişinin Parçası)

Klâsik İslâm kaynaklarında belirtildiğine göre Hz. Peygamber Uhud gazvesinde müşriklerle harbederken, atılan bir taş parçası ile dişinin bir parçası kırılmıştır. Rebâ'ıye⁵⁰ denilen dişinin tamamı değil (كسرت رباعيته) bir parçası kırılmıştır (Taberî, VI, 2003: 45; İbn Kesîr, II, 1985: 97). Ahmed b. Hanbel, Hz. Peygamberin dişinin kırılmasını (كسرت رباعيته), senedle Enes b. Mâlik'ten rivâyet etmektedir (İbn Kesîr, II, 1985: 97; Vâkidî, I, 245; İbn-i Hişâm, III, 1994: 107).

Ancak adı geçen kaynaklar kırılan bu diş parçasının muhafazası hususunda herhangi bir bilgi vermemektedirler. Halbuki Hz. Peygamberin saç ve sakal tellerinin zayı olmamasında ısrarlı olan sahâbe, aynı titizliği dişi için de göstermiş olmalıdırlar.

Osmanlı kaynaklarında “dendân-ı saâdet” denilen Hz. Peygamberin dişi hakkında en erken kayda Evliyâ Çelebi *Seyahatnâme*'sinde rastlamaktayız. Evliyâ Çelebi, 1517 yılında Mısır'ın fethiyle İstanbul'a getirilen mukaddes emânetler arasında saydığı Hz. Peygamberin diş parçasını, “*bir cevâhir ile musanna' bir sanduka içre Hazret-i Risâletin Uhud gazâsında şehîd olan dendân-ı şerîfi*” kaydıyla tesbit etmiştir (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 322b).

Dendân-ı saâdet siyahlı ve beyazlı bir parçadan ibarettir (Aydın, 2004: 146). Dendân-ı saâdetin günümüzde müzede teşhir edilen altından ma'mul mahfazasını⁵¹ Sultan VI. Mehmed Vahdeddîn (ö. 1922) yaptırmıştır. 1926 tarihli TTKD'da, mahfazanın (Env. No: 21/3-4) tarifi şöyledir: “*Küçük kıt'ada ve altından ma'mûl ve kafesli ve üzeri zümrüt, yâkut ve elmaslarla müzeyyen ve murassa', Dendân-ı Hazret-i Peygamberî'ye mahsustur*” (TTKD, I, 1926:370). Dendân-ı Saâdet, günümüzde mahfazasından ayrı bir yerde muhafaza edilmektedir.

⁵⁰ Ön dişleriyle azı dişi arasındaki yan kesici dişi.

⁵¹ Bkz. Ek 2.

3.1.2. Hz. Peygamberin Giydiği Eşyalar

Hırka-i Nebevîler

Hz. Peygamberin günümüze intikal eden iki hırkası bulunmaktadır. Biri Veyse'l-Karânî'ye verilmesini ashâbına vasiyet ettiği; diğeri ise dönemin meşhur şâirlerinden Ka'b bin Züheyr'e bizzât kendisinin hediye ettiği hırkadır. Ka'b b. Züheyr'e verilen hırka Topkapı Sarayı Hırka-i Saâdet dâiresinde ve Veysel Karânî'ye verilen ise Fatih ilçesindeki Hırka-i Şerîf Câmîi'nde muhafaza edilmektedir (Tayyarzâde Ahmed Atâ, 1291: 218; Mehmed Râif, 1332: 56; Cebbarzâde Mehmed Arif, OE. 1560, vrk. 1321: vrk. 3a-3b). Topkapı Sarayı'nda bulunana hırka-i saâdet, Hırka-i Şerîf Câmîi'ndekine de hırka-i şerîf denilmektedir. Fakat kaynaklarda kesin bir ayırım yoktur, hatta çoğu zaman hırka-i saâdete de hırka-i şerîf denildiği görülmektedir. Klâsik İslâm kaynaklarında ise hırka-i saâdet yerine "bürd", "bürde'n-Nebî", "bürdetü'n-Nebevî" (İbn Sellâm el-Cumahî, I, 1974: 103; Mes'ûdî, III, 1964: 262; İbn Cevzî, II: 566; Suyûtî, Târihu'l-Hulefâ, 1952: 19) tabirleri kullanılmaktadır.

Hırka-i Saâdet (/Bürdetü'n-Nebevî)

Günümüzde Topkapı Sarayı Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde mevcut olan hırka-i saâdet, 124 cm boyunda, siyah yünlü kumaştan dikilip içi daha kaba şekilde dokunmuş krem renk yünlü kumaşla kaplıdır. Ön kısmın sağ tarafında 23x30 cm ebadında bir parçası noksandır. Sağ kolda da biraz eksiklik vardır. Yer yer yıpranmış durumdadır (Öz, 1953: 23; Aydın, 2010: 55). Altın kaplama bir mahfaza⁵² içinde muhafaza edilmektedir⁵³. Hırkanın mahfazası da ayrıca bir sandık içindedir⁵⁴.

Topkapı Sarayı'ndaki bu hırkanın, Hz. Peygamber tarafından Ka'b b. Züheyr'e ihsan edildiği hususunda bütün Osmanlı kaynakları hemfikirdir. Ancak, İslâm kaynaklarında hırka-i saâdete dair çeşitli rivayetler zikredilmektedir.

Erken dönem İslâm tarihçilerinden İbn Hişâm, Ka'b b. Züheyr'in kıssasını oldukça teferruâtlı anlatmasına rağmen, Hz. Peygamberin Ka'b'a hırka-i saâdetini ihsan ettiğine

⁵² Bkz. Ek 3.

⁵³ Hırka-i Saâdet-i Peygamberînin mahfazası, 0.57x0.45x0.22 hacminde, üstünden açılır çift kapaklı ve kapaklarının dışı ve içi âyât yazılı ve her tarafı altın levha kaplı ve kezâlik çiçek işlemelidir (TTKD, I, 1926, s. 370).

⁵⁴ Hırka-i Saâdet-i Hazret-i peygamberî mahfazasının bulunduğu sandık, 0.75 tül ve 0.70 arz ve 0.67 irtifâ'ında ve kâmilen altın levha kaplı ve kezâlik üzeri âyât yazılı ve çiçekli ve ön tarafında "Sultan Abdülaziz" in ismi ile 1282 tarihi mevcuttur (TTKD, I, 1926, s. 370).

dair herhangi bir bilgi vermemektedir (İbn Hişâm, IV, 1994: 196-203). İslâm kaynaklarından ilk olarak İbn Sellâm el-Cumahî ve İbn Kuteybe, Hz. Peygamberin huzûrunda بابت سعاد kasîdesini okuyan Ka‘b b. Züheyr’e hırka ihsan edilmesi olayını bildirmişlerdir (İbn Sellâm el-Cumahî, I, 1974: 99-103; İbn Kuteybe, I, 1364: 106). Reşîk el-Kayrevânî, Hz. Peygamberin Ka‘b’a, bürde ile beraber 100 adet de deve ihsan ettiğini Abdülkerim b. İbrahim en-Nehşelî’den rivayet ederek zikretmektedir (Reşîk el-Kayrevânî, 1988: 78-81).

Hz. Muâviye halife olduktan sonra, Ka‘b bin Züheyr’den bürdeyi kendisine satmasını istemiştir. Ka‘b ise “Resûlullâhın benim için tercih ettiği bir elbiseyi ben başkasına vermeyi uygun bulmam” diyerek bu teklifi reddetmiştir. Fakat Ka‘b vefat edince Muâviye onun veresesinden 10.000 dirheme bürdeyi satın almıştır (Kalkaşandî, III, 1987: 290). İbn Esîr ise, Muâviye’nin hırkayı 10.000 dirhem gümüş karşılığında Ka‘b’dan satın almak istediğini, fakat Ka‘b’ın buna rıza göstermediğini; vefatından sonra mirasçılarının 20.000 dirheme satın aldığını bildirir (İbn Esîr, II: 276). Ka‘b’ın bürdeyi Muâviye’ye satmadığı üzerinde bütün kaynaklar ittifak halindedir.

İbn Sellâm el-Cumahî, miktar belirtmeden Hz. Muâviye’nin Ka‘b’ın veresesinden hırkayı büyük bir mal mukabilinde satın aldığını belirtir (İbn Sellâm el-Cumahî, I, 1974: 103). İbn Kuteybe ve Makrîzî, Ebân b. Osman b. Affân’ın rivâyeti doğrultusunda, Muâviye’nin hırkayı 20.000 dirhem mukabilinde satın aldığını bildirirler (İbn Kuteybe, I, 1364: 106; Makrîzî, II, 1999: 88, 265). Reşîk el-Kayrevânî, Muâviye’nin hırkayı 30.000 dirheme satın aldığını; Katabî’nin ise bu miktarı 20.000 dirhem olarak söylediğini kaydeder.

Klâsik İslâm kaynaklarında, halifeden halifeye -dolayısıyla Osmanlı halifelerine- intikal eden hırkanın Hz. Peygamberin hangi hırkası olduğu ve halîfelere nasıl intikâl ettiği husûsunda değişik görüşler ileri sürülmüştür (Kalkaşandî, III, 1987: 290). Bazı kaynaklar, halifeler nezdindeki hırkanın, Hz. Peygamber tarafından Ka‘b b. Züheyr’e; bir kısmı da Eyle hâkimine verilen hırka olduğunu bildirmişlerdir.

Mâverdî (ö. 450/1058), eserinde bu iki görüşe de yer vermiştir. Şöyle ki, Ebân b. Tağleb’den naklettiği birinci görüşe göre, halifelerin elindeki bürde, Ka‘b b. Züheyr’e hediye edilendir. Muâviye, daha sonra halîfelerin giydiği bu hırkayı Ka‘b’dan satın

almıştır⁵⁵. Mâverdî'nin Damra⁵⁶ b. Ebî Rabîa'dan naklettiği ikinci görüşe göre ise, halifeler nezdindeki hırka, Hz. Peygamberin Eyle halkına bir emânnâme ile beraber verdiği hırkadır. Son Emevî halifesi Mervan b. Muhammed tarafından Eyle halkına âmil olarak gönderilen Saîd⁵⁷ b. Hâlid b. Ebî Evfâ, Eyle halkından bürdeyi almış ve son Emevî halifesi Mervan b. Muhammed'e göndermiştir. Bürde-i şerîfe, Mervan'ın katledilmesiyle Abbâsîler tarafından ele geçirilene kadar onun hazînesinde kalmıştır. Mâverdî, bürdenin ilk Abbâsî halifesi Ebu'l-Abbâs es-Seffâh tarafından 300 dinara satın alındığının rivayet edildiğini de bildirmektedir (Mâverdî, 1989: 222-223; Kalkaşandî, III, 1987: 290).

İbn Kesîr, Hâfız Beyhakî'nin rivâyetini nakleder: "Tebük kıssasını anlatan İbn İshâk'tan bize rivâyet olunduğuna nazaran halifelerin nezdindeki bürde, Hz. Peygamberin Eyle halkına bir emânnâme ile beraber vermiş olduğu bürdedir. Bu bürdeyi Ebu'l-Abbâs Abdullah b. Muhammed 300 dinara satın almıştır." İbn Kesîr ayrıca, bürdenin ilk Abbâsî halifesi Ebu'l-Abbâs es-Seffâh'tan sonraki halifelere halefen an selef tevârüs ettiğini bildirmektedir (İbn Kesîr, VIII, 1997: 377). Zehebî de aynı görüşü zikrederek, Emevî halifelerinin elindeki bürdenin, Abbasî halifelerinin elindeki bürde olmadığını; Abbasî halifelerinin elindeki bürdenin, Ebu'l-Abbâs es-Seffâh tarafından 300 dinar bedelle Eyle hâkiminden satın alınmış olduğu belirtmektedir. Ayrıca Zehebî, Abbâsîler elindeki bürdenin Hz. Peygamber tarafından Eyle hâkimine giydirilen bürde olduğu hakkındaki İbn İshak rivayetini de zikretmektedir (Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II, 1996: 415; *Târih-i İslâm*, II, 1991: 517). Zehebî'nin bu açıklamasından, Emevî halifelerinin elindeki bürdenin, Ka'b bin Züheyr'e verilen hırka-i saâdet olduğu anlaşılmaktadır.

Suyûtî, *Târih-i Hulefâ* adlı eserinin "fî şe'ni'l-Bürdeti'n-Nebeviyye elletî tedâvülîhâ el-hulefâi ilâ âhir-i vakt/son döneme kadar halifelerin ellerinde dolaşan Bürde-i Nebeviyye'nin durumu" başlıklı bölümünde, Hz. Peygamberin bürdesi ile ilgili nakillere istinâden derli toplu bir bilgiyi vermektedir. Suyûtî'nin Amr b. el-Alâ'dan naklettiği

⁵⁵ Kalkaşandî, Mâverdî'nin bu görüşüne yer vererek ilâveten der ki: "Ka'b bürdeyi Muâviye'ye satmadı ve"Resûlullâhın benim için tercih ettiği bir elbiseyi ben başkasına vermeyi uygun bulmam" dedi. Fakat Ka'b vefat ettiğinde Muâviye onun veresesinden 10.000 dirheme bürdeyi satın aldı (Kalkaşandî, 290).

⁵⁶ *Subhu'l- A'şâ'* da Hamza b. Rebîa olarak kayıtlıdır (Kalkaşandî, s. 290).

⁵⁷ *Subhu'l- A'şâ'* da Abdullah b. Hâlid b. Ebî Evfâ olarak kayıtlıdır (Kalkaşandî, s. 290).

rivâyete göre, Ka'b b. Züheyr با ننت سعاد ile başlayan kasîdesini Hz. Peygamberin huzurunda inşâd ettiği zaman Hz. Peygamber, omuzu üzerindeki bürdeyi çıkarıp ona attı. Hilâfeti zamanında Muâviye, Ka'b b. Züheyr'e mektup yazarak bu bürdeyi 10.000 dirheme kendisine satmasını istedi, fakat Ka'b bu teklifi reddetti. Muâviye, Ka'b'ın vefatından sonra evlatlarına 20.000 dirhem ödeyerek bürdeyi satın aldı. Emevî halifelerinin yanında bulunan bu bürdeye daha sonra Abbasoğulları sahip oldu (Suyûtî, 1952: 19). Suyûtî ayrıca İbn İshâk rivâyetinede yer vermesine rağmen (Suyûtî, 1952: 19), halifeler nezdindeki bürdenin Ka'b bin Züheyr'e verilen bürde olduğunu kabul etmektedir.

Osmanlı kaynaklarına bakıldığında, yukarıda zikredilen İslâm kaynaklarındaki farklı görüşlerin hiçbirine temas etmedikleri görülmektedir. XVII. yüzyıl Osmanlı kaynakları, mukaddes emânetlerin listesini verirken hırka-i saâdeti en başta zikretmelerine rağmen, ne Ka'b b. Züheyr kıssasından ne de hırkanın verilmesi olayından bahsederler (Mustafa Sâfî, Veliyuddin Efendi 2429, vrk. 281a; Evliya Çelebi, TSMK, B. 303, V, 1156: vrk. 322b; Hezarfen Hüseyin Çelebi, 1998: 60; Na'îma Mustafa Efendi, II, 2007: 399).

Osmanlı kaynaklarında, Ka'b b. Züheyr kıssası ve hırka-i saâdetin kendisine ihsan edilmesi, XVIII. ve XIX. yüzyıl kaynaklarında anlatılmaktadır. Bu dönemin kaynakları, Mısır'ın fethiyle Osmanlı'ya intikal eden bürdenin Ka'b b. Züheyr'e verilen hırka-i saâdet olduğunda müttefiktirler.

XVIII. yüzyıl müelliflerinden Seyyid Mehmed Hakim Efendi (ö. 1184/1770), *Tarih-i Abdülkadir Bağdâdî*'yi kaynak göstererek, Hz. Peygamberin Ka'b b. Züheyr'e verdiği bürde-i şerîfeyi Muâviye'nin Ka'b'dan satın aldığını bildirmektedir (Seyyid Mehmed Hakim Efendi, TSMK, B. 231, II, vrk. 199a-199b).

Sonraki müelliflerden Tayyazâde Ahmed Atâ ve Ahmed Cevdet Paşa, Enderûn-ı Hümâyûnda muhafaza edilen hırka-i saâdetin, *kasîde-i bürde câizesi olmak üzere ashâb-ı kirâm ve şu'arâ-yı benâmdan Ka'b b. Züheyr hazretlerine* Hz. Peygamberin huzurunda ihsân buyurulan hırka olduğunu belirtirler (Tayyazâde Ahmed Atâ, 1291: 218; Ahmed Cevdet Paşa, III, 1309: 74). Vak'anüvis Ahmed Lütî Efendi de, Topkapı Sarayı'ndaki hırka-i saâdetin Hz. Peygamber tarafından Ka'b bin Züheyr hazretlerine ihsân buyurulan *bürde-i latîfe-i cihânbahâ olduğunun elsine-i sikâta meşhur*, yani

güvenilir kimselerin haber vermesiyle bilindiğini kaydeder (Ahmed Lütfi Efendi, III, 1292: 171-172)

Eyüb Sabri Paşa, hırka-i saâdet hakkında Aliyyü'l-Kârî'nin görüşüne yer vermektedir. Buna göre hırka-i saâdet, Ka'b'dan varislerine kalmış ve Hz. Muâviye bunlardan satın almış; Emevî Devleti son bulunca Mısır sultanlarına ve bunların inkırâzında da Sultan I. Selim Hana intikâl etmiştir (Eyüb Sabri Paşa, I-II, s. 674).

Bürde-i Şerîfe'nin Emevîler'den Abbâsîlere intikâli: Kaynaklarda, Hz. Peygamberin hırka-i saâdetinin Emevîler'den Abbâsîler'e intikâli husûsunda farklı rivâyetler zikredilmektedir.

Mes'ûdî bu hususta çok önemli bilgiler vermektedir:

“Âmir b. İsmâil⁵⁸, son Emevî halifesi II. Mervan (ö. 133/750)'ı öldürdükten sonra, kızları ile hanımlarını ele geçirmek üzere saklandıkları kiliseye yöneldi. Kiliseye geldiğinde Mervan'ın bir hizmetçisinin kılıcını kınından çıkarmış ve vurmak üzere onlara doğrultmuş olduğunu gördü. Hemen yakalanan hizmetçiye neden böyle yaptığı sorulduğunda, öldürüldüğü taktirde kızları ve hanımlarının boyunlarını vurmaya Mervan'ın kendisine emretmiş olduğunu söyledi ve "Beni öldürmeyin, eğer beni öldürürseniz Allah'a yemin ederim ki siz Resûlullâh'ın mîrasını kaybetmiş olacaksınız" dedi. "Bak! Sen ne diyorsun?" dediklerinde, "Eğer yalan söylüyorsam beni öldürün. Haydi benimle gelin!" dedi. Âmir b. İsmâil ve adamlarını köyden çıkararak kumluk bir mevkiye getirdi. "Burayı açın" dedi. Açtıklarında Hz. Peygambere ait bürde بردة , kadîb⁵⁹ قضيب ve mihsarayı⁶⁰ مخصرة gömülü olarak buldular. Halife Mervan, Benî Hâşim'in eline geçmemesi için bunları kuma gömmüştü. Âmir b. İsmâil bu eşyaları Abdullah b. Ali'ye⁶¹, Abdullah b. Ali de Ebu'l-Abbas es-Seffâh'a verdi. Bu eşyalar Abbâsî halifelerinin elinde tedâvül ede ede el-Muktedir (ö. 320/932) zamanına kadar geldi. Denilir ki,

⁵⁸Abbâsî ordusu komutanlarından.

⁵⁹Hz. Peygamber **kadîb**, **mihcen** ve **mihsara** adlarıyla anılan; uzunluk, kısalık ve malzeme bakımından birbirinden farklı baston ve değnekler kullanmıştır. Bazı kaynaklar burada geçen kadîb kelimesini kılıç olarak tercüme etmiştir ki yanlıştır (bk. Nebi Bozkurt, "Mukaddes Emânetlerin Tarihi ve Osmanlı Devletine İntikâli", *M.Ü.İ.F.D.*, sayı: 13-15, İstanbul, 1997, s. 11).

İbn Seyyidî'n-Nâs ve Zehebî, kadîb'i tarif ederken "memşûk olarak isimlendirilir" demektedirler (İbn Seyyidî'n-Nâs, II, 1992: 417; Zehebî, II, 1991: 447. Memşûk, ince dal veya değnek demektir. Kalkaşendî, Hz. Peygambere âit olup halîfelerin kullandığı hilâfet alâmetlerini zikrederken, kadîbi de kaydeder ve "ûd" (عود) demektir, Hz. Peygamber onu eline alırdı" der (Kalkaşendî, s. 291). Üd değnek, sopa anlamındadır.

Kadîb için en uygun tabirle asâ denilebilir. Nitekim Fuâd Köprülü, kadîb yerine asâ tabirini de kullanmaktadır (M. Fuâd Köprülü ve Orhan F. Köprülü, "Asâ", *DİA*, III, s. 451, 1991). Büyük şahsiyetlere ait değnek, sopa benzeri şeyler için en uygun tabir asâdır. Üsâme b. Münkız, büyük zatların kullandığı asâlar hakkında "*Kitâbu'l-Asâ*" adlı bir eser te'lif etmiştir (bk. Üsâme b. Münkız, *Kitâbu'l-Asâ*, 1978 Mısır).

⁶⁰Mihsara: Urcun olarak isimlendirilir (İbn Seyyidî'n-Nâs, II, 1992: 417). Urcun, kurumuş hurma dalı demektir.

⁶¹Ebu'l-Abbas es-Seffâh'ın amcası.

el-Muktedir öldürüldüğünde bürde onun üstünde idi. Daha sonra bilemiyorum, 332 senesinde Müttakî-Lillâh (ö. 333/944) Rakka'ya indiğinde bu eşyalar onunla beraber mi idi yoksa bu tarihte kayıp mı oldu?" (Mes'ûdî, III, 1964: 261-262).

Mes'ûdî, Hz. Peygamberin eşyasının el-Muktedir (ö. 320/932) zamanına kadar geldiğini kesin olarak bildiriyor. "Müttakî-Lillâh 332/943 senesinde Rakka'ya indiğinde, bürde ve diğer eşyalar onun beraberinde miydi yoksa bu tarihte kayıp mı oldu bilemiyorum" demesinden; bürde, kadîb/asâ ve mihsarasının Müttakî-Lillâh (ö. 333/944)'ın nezdinde 332 senesine kadar var olduğunu bildiği, bu tarihten sonra ise âkibetleri hakkında bilgisinin olmadığı anlaşılmaktadır.

Bürde ve kadîbin sonraki durumunu İbn Esîr'in *el-Kâmil fi't-Târih*'inden tâkip edebiliyoruz. İbn Esîr, Büyük Selçuklu hükümdârı Sultan Sencer'in elçisinin, Hz. Peygamberin hırka ile asâsını (kadîb) 535/1140 senesinde Abbâsi halifesi el-Muktefi-Liemrillâh (ö. 555/1160)'a geri iade ettiğini bildiriyor. Hırka ve kadîb daha önce el-Müsterşîd-Billâh (ö. 529/1135)'dan alınmıştı⁶² (İbn Esîr, II, 1979: 79; Kalkaşendî, III, 1987: 291). Sultan Sencer'in geri iade ettiği tarihten Abbâsi hilâfetinin Bağdat'ta son bulunduğu 1258 tarihli Moğol istilâsına kadar 121 yıl boyunca bu iki mukaddes emânetin Abbâsi halifeleri nezdinde bâki kaldığını Kalkaşendî'den öğreniyoruz (Kalkaşendî, III, 1987: 291).

Suyûtî, bürdenin el-Muktedir (ö. 320/932) öldürüldüğünde üzerinde olduğunu ve kanının bürdeye bulaştığını söyler. Ancak "Tatar fitnesinde kaybolduğunu zannediyorum" (Suyûtî, 1952:19-20) demek suretiyle bürdenin daha sonra Bağdad'ın Moğollarca işgâli sırasında yok olmuş olabileceğini belirtmektedir. Karamânî de, Hz. Peygamberin Ka'b b. Züheyr'e verdiği bürde-i şerîfenin Moğol fitnesinde imhâ edildiğini söyler. Karamânî'nin bildirdiğine göre, Cengiz Han'ın torunu Hülâgû Bağdat'ı işgâli ettiğinde, son Abbâsi halifesi Musta'sım (ö. 656/1258) onunla mülâkat için yanına gitmişti; üzerinde Hz. Peygamberin Ka'b'a hediye ettiği bürde ve elinde de Hz. Peygamberin kadîbi/asâsı vardı. Hülâgû, bürde ve asâyı Musta'sım'dan alarak bir tepsi içinde yaktı ve küllerini de eliyle Dicle nehrine attı (Karamânî, I, 1992: 250).

⁶² 10 Ramazan 529/24 Haziran 1135 yılında Selçuklu hükümdârı Sultan Mes'ûd'la yaptığı savaşı kaybeden ve esir alınan el-Müsterşîd-Billâh, çadırına gizlice giren bâtinî fedâilerince 17 Zilkâde 529/29 Ağustos 1135 tarihinde öldürüldü. Suikastçi bâtinîlerde öldürüldü (İbn Esîr, XI, 1979: 27). Hz. Peygamberin bürde ve asâsını yanında bulunduran el-Müsterşîd'in ölümü üzerine bu emânetler, muhâfaza edilmek amacıyla Sencer tarafından alınmış olmalıdır. Kalkaşendî ise zorla (انتزع) alındığını söylüyor (Kalkaşendî, s. 291).

Karamânî, halifeler nezdinde bulunan bürde hususunda Zehebî'nin kabul ettiği, Ebu'l-Abbâs es-Seffâh tarafından Eyle hâkiminden 300 dinara satın alınmış olduğu görüşünü de belirttikten sonra -başka hiçbir kaynakta zikredilmeyen-şöyle orijinal bir iddiâda bulunur: “Zannediyorum, Osmanlı sultanlarının eline geçen, şimdi de Osmanlı sultanlarının onunla teberrük ettikleri ve hastalara şifâ için suyu içirildiğinde Allah'ın izniyle hastaları iyileştiren bürde, işte bu -Eyle hâkiminden satın alınan- bürdedir. Sultan III. Murad Han bu bürde için altın bir sandık yaptırarak içine koydu ve ona ta'zimde bulundu” (Karamânî, I, 1992: 251). Karamânî, Hz. Muâviye'nin Ka'b'ın veresinden satın aldığı bürdenin ise Benî Ümeyye'nin zevâliyle kaybolduğunu bildirir. Ayrıca, Muâviye vefat ettiğinde bu bürde ile kefenlendiğinin söylendiğini de aktarır (Karamânî, I, 1992: 251). Osmanlı kaynakları ise Karamânî'nin iddiâsının hilâfına, Osmanlı sultanlarının elinde bulunan bürdenin Hz. Peygamber tarafından Ka'b b. Züheyr'e verilen bürde olduğu hususunda müttefiktirler.

Bize göre, Suyûtî ve Karamânî'nin Moğol işgâli sırasında hırka-i saâdetin yok olduğuna veya edildiğine dair iddiâları sadece bir zandan ibaret olup, herhangi bir kaynağa ya da delile istinâd etmemektedir. Gerçi Memlûkler'e sığınan Abbâsi hanedanının, hırka-i saâdet ve diğer mukaddes emânetleri Mısır'a götördüklerine dair de herhangi bir tarihî kayıt mevcut değildir. Ancak Bağdat'tan Mısır'a kaçan Abbasîler'in Hz. Peygamberin bürdesi ile diğer mukaddes eşyasını beraberlerinde götürmüş olmaları kuvvetle muhtemeldir. Nitekim 1517 yılında Mısır'ın fethiyle, Hz. Peygamberin mukaddes emânetlerinin bulunduğu ve üzerinde “hâzâ muhallefât-ı Resûlullâh/Resûlullâhın muhallefâtıdır” yazılı olan bohçanın Mısır hazinesinde bulunması da (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 323a) gösteriyor ki, Abbasoğulları, mukaddes emânetleri Bağdad'dan Kâhire'ye kaçırmışlardır. Ayrıca Memlûk Sultanı Gavri'nin, Osmanlılar'ın eline geçmesin diye mukaddes emânetleri kaçırmaya teşebbüs etmesi (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 322b); aynı şekilde Moğollar'ın tahribkâr ellerine geçmemesi için Abbasoğulları'nın da böyle bir tedbire başvurmuş olabileceklerini hatıra getirmektedir.

Memlûk sultanları -halife sıfatını taşımadıklarından- Emevî ve Abbâsî halifelerince hilâfet sembolü olarak görülen Hz. Peygamberin hırka-i saâdeti ile asâsını Cuma ve bayram namazlarında üzerlerine almamışlardır. Memlûkler devrinde hırka-i saâdet başta

olmak üzere diğerk mukaddes emânetler, Mısır'daki Abbâsî halifeleri nezdinde mahfûz kalmıştır. Halifelerin siyasi yetki ve etkileri de çok sınırlı olduğundan bu emanetler sadece mahdut bir çevrede bilinmişlerdir⁶³.

Bürde-i Şerîfe'nin Osmanlılar'a İntikâli ve Önemi: Araştırmanın birinci bölümünde arzedildiği gibi, hırka-i saâdetle ilgili tesbit edilebildiğimiz en erken kayıt, 1001/1592-93 tarihinde Serzergerân Mehmed Usta'ya yaptırılmış olan hırka-i saâdet sandığı/mahfazası üzerinde yazılı ibarelerdir (Çağman, 1984: 58-61). Mahfaza üzerinde Sultan III. Murad (1574-1595) nâmına yazılan beyitler şunlardır:

“Hazret-i Sultân Murâd-ı pâk-dîn

Zill-i Hak dârâ-yı şâh-ı hâfikîn

İzzet ü ta'zîm ü tefhîm eyleyüb

Hırka-i mergûb-ı fahr-i âlemîn.”

Hırka-i saâdet -ve diğerk mukaddes emânetlerin- Osmanlılar'a intikâli hususunda Osmanlı kaynaklarında çok az bilgi vardır. Bu konu hakkında en erken ve aydınlatıcı kaynak, -birinci bölümde de işaret edildiği gibi- Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâmesi*'dir.

Seyahatnâme'nin “*Zikr-i Hazâin-i Sultan Gavri be kal'a-i İskenderiye*” bahsinde anlatıldığına göre Sultan Gavri, yükte hafif bahâda ağır en değerli hazine ve eşyalarını İskenderiye kalesi hazinesine nakletmişti. Mağlûbiyet durumunda Mağrib'e firar etmek için de elli parça kadirgayı İskenderiye limanında hazır bekletmekteydi. Fakat Sultan Selîm Han Mısır üzerine hareket etmeden önce yedi yüz parça yelken ile ilk önce İskenderiye'yi muhâsara ettirmiş; kendisi de Mısır yakınlarında Gavri ile savaşarak galip gelmişti. Gavri yenilip firar edince, ordusundaki Hz. Peygamberin sancak-ı şerîfi de Sultan Selîm Şâh'ın kabza-i tasarrufuna girmiş oldu. Sultan Selîm daha sonra

⁶³Abbâsî hilâfeti 1258 yılında Moğol istilâsıyla sona erince İslâm âlemi üç yıl halifesiz kalmıştır. 1260 yılında Memlûk tahtına oturan Sultan I. Baybars, Moğollar'ın Bağdat'ı tahribi sırasında Dimaşk'a kaçan ve son Abbâsî halifesi Müsta'sım-Billâh'ın amcası olan Ebü'l-Kâsım Ahmed'i hilâfeti canlandırmak amacıyla Kahire'ye davet etti. Baybars tarafından törenle karşılanan Ebü'l-Kâsım Ahmed'in Abbâsî hanedanına mensubiyetini gösteren ve Abbas b. Abdülmuttalib'e kadar uzanan şeceresi ilim adamları, devlet büyükleri ve kadılarından oluşan bir heyetin huzurunda okundu ve Kâdilkudât Tâceddin Abdülvehhâb b. Bintü'l-Eaz tarafından onaylandı; arkasından Müstansır-Billâh lakabıyla halife ilân edildi ve halktan biat alındı (9 Receb 659/9 Haziran 1261). Böylece Abbâsî hilâfeti üç yıllık bir aradan sonra Memlûklüler nezdinde yeniden ortaya çıktı. Baybars'ın Abbâsî hilâfeti yeniden kurmaktaki asıl hedefi tahtının meşruyetini sağlamak ve İslâm âlemi nezdinde itibar kazanmaktı. İsmen halife olmakla birlikte gerçekte yetkileri bulunmayan Mısır'daki Abbâsî halifelerinin adları sikke ve hutbelerde Memlûk sultanlarıyla birlikte anılıyordu (Avcı, “Abbâsîler”, *DİA*, XVII, 1998, s. 545).

İskenderiye'ye gelerek Gavri'nin kaçırmaya teşebbüs ettiği Mısır hazinesini açtı. Hazinesinde büyük miktarda para yanında şu mukaddes emânetlerin de mevcut olduğu görüldü: Değerli cevherler ile süslü bir sanduka içinde Hz. Peygamberin Uhud gazâsında şehîd olan dendân-ı şerîfi, bir tutam mübârek lihye-i şerîfi kılları, çeşm-i nerkislerinin sürmedânı, mîldân, bir kıt'a içi ziftli hasırdan abdest ibriği, bir sanabru ağacından tesbihi, bir kıt'a cimşirden na'ın-ı şerîfi, bir hezârân alaca asâsı, paypûş-ı şerîfi, iki kıt'a hırka-i şerîfi (biri hurma lifi sarıya mail, biri beyaz kûtnî sûzeni cellâyî hil'at), bir kara kılıcı, bir deve yünü kuşak, bir deve yünü ridâ, bir deve yünü destâr-ı şerîf. Bunlar kat kat değerli boğçalar içinde mahfûz olub üzerlerinde *هذا مخلقات رسول الله* yani **“Resûlullâh'ın muhallefâtıdır”** ibaresi yazılıydı. Selîm Han bu mukaddes eşyanın hepsine yüzünü gözünü sürüp *“Şefâat Yâ Resûlallâh / شفاعة يا رسول الله*” diyerek bizzat sandığı mühürledi. Ayrıca Sultan Selîm, hazinesinde çıkan Hz. Yûsuf'un destâr-ı şerîflerini de teberrûken başına giyip yine mücevherli sandık içine koydu. Ve yine başka bir sandıkta Hz. Yusuf'un bir bıçağını, hapiste iken namaz vaktini tayin etmek için yaptığı saat ve bisâtları görüp bu sandığa da mühür vurdu. Bunlardan başka İskenderiye hazinesinden, Çaryâr-ı Güzîn denilen ilk dört halifenin kılınçları ile değişik tarzlarda on binlerce harp⁶⁴ aleti çıktı. Bütün bu eşya donanma gemilerine doldurulup İstanbul'a getirildi (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 322b).

Vak'anüvis İzzî Süleyman Efendi (ö. 1168/1755), hırka-i saâdetin intikâli ile ilgili diğer Osmanlı kaynaklarında zikredilmeyen bazı kaynaklara atıfta bulunmaktadır. İzzî, Ka'b'ın kasidenin şârihlerinden Aliyyü'l-Kârî ve sâirlerinin beyanları üzere Ka'b'a ihsan edilen bürdenin elden ele intikâl ederek nihayet Osmanlılar'a geçtiğini; büyük âlimlerden Mevlânâ es-Seyyid Ali el-Geylânî'nin *Bulûğu'l-Buğye fi Şerhi Manzûmeti'l-Hilye* isimli eserinde “ve hiye'l-bürde elletî inde selâtîn-i Âl-i Osman/Ka'b'a verilen bürde Osmanlı Sultanlarındadır”; *Târih-i Hamîs* sahibinin “ve hiye el-bürde elletî inde's-selâtîn ile'l-yevm/bürde bugün Osmanlı sultanlarındadır” dediğini; aynı şekilde Aliyyü'l-Kârî'nin de “ve hiye'l-bürde elletî el-yevm inde selâtîni'l-Ervâm/bürde bugün

⁶⁴ Mısır hazinesinden elde edilen eşyaların büyük miktarı harp âleti idi. Şükrî-i Bitlisî de Mısır hazinesinden ele geçirilen eşyaları zikrederken,

*Nice sultandan kalan esbâb u mâl
Şâh-ı Rûma oldı ol gün pâ-y-mâl
Âlet-i harbün şumârı yok idi
Cümlesinden tiğ u cevşen çok idi*

diyerek harp aletlerinin çokluğuna dikkat çekmiştir (Şükrî-i Bitlisî, *Selîmnâme*, 1995, s. 285-286).

Rum yani Osmanlı sultanlarındadır” diyerek hırka-i saâdetin Osmanlılar’ın elinde olduğunu kabul ettiklerini bildirmektedir (İzzî, 131a).

Seyyid Mehmed Hakim Efendi ise, *Tarih-i Abdülkadir Bağdâdî*’yi kaynak göstererek bürdenin Emevîler’den Mısır sultanlarına ve onlardan da Osmanlı sultanlarına intikal ettiğini söylemektedir (Seyyid Mehmed Hakim Efendi, B. 231, II, vrk. 199a-199b).

Osmanlılar Hz. Peygamberin emânetleri içerisinde hırka-i saâdet ve sancak-ı şerîfe çok büyük değer vermişlerdir. Hatta tarihçi İzzî, hırka-i saâdet ile sancak-ı şerîfin değerinin hiçbir şeyle ölçülemeyeceğini vurgulayarak “*Hurşîd-i âlem ve cevher-i itibâr u şânî müselleme-i âlem olan Livâ-i Şerîf-i Nebevî ve Hırka-i Lâtime-i Mustafavî ki müeyyed min indillâh olan bu devlet-i aliyye-i ebed iktifâha mahsusiyet ile cilvegâh-ı şevâhid-i tecelliyât-ı ezeldir*” demektedir (İzzî, 130a).

Zübdetü’-t-Tevârîh, hırka-i saâdetin önemini en güzel ifade eden Osmanlı kaynaklarından. Eserde hırka-i saâdetin bazı mübarek günlerde pâdişâh tarafından teberrüken ziyâret edildiği, kenarı ıslatılarak süzdürülen suyunun padişahın lütfuna lâyık olanlara gönderildiği⁶⁵, hastalar için bu suyun şifâyâ vesile olduğu, hatta İstanbul’da çıkan yangınların dahi bu su ile söndürüldüğü edebî bir dille anlatılmaktadır. Özellikle eserdeki, Eğri Seferi sırasında (1596) Osmanlı ordusu tam mağlûp olacağı sırada Sultan III. Mehmed (ö. 1603)’in Hz. Peygamberin hırka-i saâdetini eline alarak duâ etmesiyle zaferin kazanılması olayı çok dikkat çekicidir:

“Merhûm Sultan Muhammed Hân-ı Gâzî *sabbe’llâhü aleyhi sicâce’l-gufrân ve tegammedhü bi’l-mağfireti ve’r-ridvân* hazretleri vilâyet-i Engürüs kılâ’ından Erge (Eğri) nâm kal’a-i metîneyi fethinden sonra asker-i İslâma i’tirâz ve harb ü kâtîli kendülerine iftirâz sûreti ile mütehazzib olan asker-i küffâra mülâkât olunub, cenge mübâşeret olundukda “*ve men nasru illâ min indillâhi’l-azîzi’l-hakîm*” mantûk-ı şerîfinde mâ vü illâ ifâde eyledüğü hasr mefhûmunca feth ü nasr kesret-i aded ve vefret-i ‘uded ile olmayub, mahzâ ikâmet-i dîn-i İslâm ve temyîz-i mâbeyn-i ehl-i tevhîd ve ‘abede-i asnâm için hazret-i azîz-i zü’n-tikâm kendü kibelinden iyledüğü ifâza ile idüğünü tahkîk için kerre-i ûlâda asker-i İslâma sûret-i hezîmet olıcak, merhûm cennet-mekân Sultan Muhammed Hân ve havâssı olan ibâd-ı ihlâs-nişândan gayri askerden az kimse kalub, cerâd-ı münteşirvâr râh-ı sahrâda bî-karâr oldukları ecilden küffâr-ı hâksâr pâdişâh-ı âlicâh hazretlerinin makâmı olan mahalle iktihâm ile mâbeynde mesâfe-i kalîle kalub, “*belâğati’l-*

⁶⁵ Hırka-i saâdet suyu mütad-ı kadîm olarak padişah tarafından devlet ricâline tevzî edilirdi. Hangi devlet ricâline gönderileceği *Hırka-i Saâdet Suyu Tevzî Defteri*’nde tutulurdu (örneğin, BOA, TS.MA.d. 4094/1-4094/7 vb.).

Eyüp Sabri Paşa, böyle bir şişe suya mazhar olanların, bu suya zezem gibi ta’zîm gösterdiklerini ve oruç tutup bu suyla iftâr ve şifa talep ettiklerini zikreder (Eyüp Sabri Paşa, I-II, s. 674).

*kulûbü'l-hanâcîre*⁶⁶ ma'nâsı mütehakkık olıcak çün ol kisve-i şerîfe-i Nebeviyye ile feth ü nusret husûlüne tevessül için ol sefer-i zafer-eserde istishâb ve ol vesîle ile taleb-i feth-i bâb olunmuş idi, merhûm pâdişâh ol kisve-i müteberrikeyi eline alub, alâ vechi'l-istişfâ' dergâh-ı Rabb-i İzzet'den feth u nasr taleb itdikde bilâ te'hîrin nüzûl-i cünûd-i gaybiyye ve hübü-tü cüyûş-ı lâ raybiyye ile asker-i küffâr münhezim ve mâbeyne'l-asr ve'l-mağrib bi-hasebi't-tahmîni's-sâib kemâbiş iki yüz elli bin kâfirin vücûdî mün'adim oldu. Ve hâlâ pâdişâh-ı Cem-câh-ı Sikender-sipâhımız hazretleri dahî eğer pâ-yi tahtundan pâ-yi taht-ı âhare veyâhud bir gazâ vü sefere teveccüh buyursalar, ol teberrük-i nefisi mutazammın olan sandukçayı hâsseten bir arabaya tahmîl ile ma'an istishâb ve feth ü zaferi ol vesîle ile iktisâb iderler"(Mustafa Sâfi, Veliyuddin Efendi 2429, vrk. 281a-283a).

Hırka-i saâdet, her sene Ramazanın on beşinde padişah ve devlet erkânı tarafından ziyaret edilirdi. En önemli saray geleneklerinden biri olan bu ziyaret esnasında merâsim icrâ olunurdu. Bir çok kaynak bu hususta bilgi verse de, özellikle Tayyârzâde Atâ, hırka-i saâdet ziyareti merâsimini bütün teferruâtıyla ve en güzel şekilde anlatan kaynaktır⁶⁷.

Sonuç olarak, Şemseddin Sâmî'nin dediği gibi *hırka-i şerîf gibi vakt-i Saâdetten kalma âsâr-ı mukaddese makâm-ı hilâfet-i uzmâya emânet hükmünde* (Kâmûs-ı Türkî, 1317:163) olduğundan, Hz. Muâviye'den son Osmanlı sultanı Mehmed Vahdeddin'e kadar gelip geçen bütün halifeler hırka-i saâdet ve diğer mukaddes emânetlerin muhâfazasına son derece dikkat etmişler, düşman eline geçmemeleri için her türlü tedbiri almışlardır. Hatta 1923 yılında Osmanlı halifesi Abdülmecid Efendi, hırka-i saâdet ve sancak-ı şerîf gibi birkaç parça mukaddes emânetinin kendi yanında bırakılması arzusunu dile getirmiş ve nezdinde emniyet altında olacaklarını beyan etmiştir (BOA, HR.İM. 234/72).

Hırka-i Şerîf

Hz. Peygamberin Veysel Karânî hazretlerine göndermiş olduğu hırkadır. Hırka-i şerîf⁶⁸, deve tüyü renginde (bej rengi) ve Şam hırkası şeklindedir. Kumaş pamuk ipliğinden dokunmuş olduğu halde, gayet ince, tığla işlenmiş bir dantel gibi zarif ve hendesi şekilli manzara arz eden bir sanat nümunesidir. Bazı uzmanlar Habeşistan'da dokunarak Hz. Peygambere hediye edilmiş olması ihtimalini kabul etmektedirler (Güldal, 2005:36).

⁶⁶ "Yürekler ağızlara gelmişti" (Kur'ân. Ahzâb Sûresi, Âyet 10).

⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tayyârzâde Ahmed Atâ, *Târih-i Atâ*, I, 1291, s. 215-219).

⁶⁸ Bkz. Resim 4.

Asıl adı Üveys bin Mir el-Karâni olan Veysel Karâni, Yemen'in Karen köyünde doğmuş, Allah ve Peygamber aşkıyla yanan, dünyada bir kere bile olsa Hz. Peygamberi görmeyi arzulayan bir zattı. Yemen'den kalkıp Medine-i Münevvere'ye gelmiş fakat Resûlullah evde olmadığı için görüşememiş, annesine verdiği söze muhalefet etmemek için geri dönmüştü. Resûlullah eve geldiğinde onun geldiğini anlamış, kendisine olan sadakat, muhabbet ve bağlılığa mükâfat olarak hırkasını çıkararak, Veysel Karâni'ye hediye edilmesini Hz. Ömer ve Ali'ye vasiyet etmiştir (Güldal, 2005:8-9). Hz. Peygamberin vefatından sonra Hz. Ömer ve Ali, Resûlullahın kendilerine bildirdiği alâmetlere göre Üveys'i araştırarak bulmuşlar ve emâneti tevdi etmişlerdir.

Veysel Karâni, Hz. Peygamberin hediye ettiği hırkasını hayatı boyunca itina ile muhafaza etmiş, ancak hiç evlenmediği için çocukları da olmamıştır. Bu sebeple vefatından sonra hırka-i şerîf, kardeşi Şehâbeddin el-Üveysî'ye intikal etmiştir. Veysel Karâni sülâlesi de bu zatın evlatlarından çoğalmıştır. Üveys ailesi Irak ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde ikâmet ettikleri dönemlerde burada sık sık meydana gelen çarpışmalar yüzünden huzurları kaçmış ve Ziver el-Üveysî zamanında kesin olarak bilinmeyen bir tarihte Kuşadası'na hicret edip burada Hacı Lolo mahallesine yerleşmişler, uzun müddet ziraatle uğraşıp aşiret halinde yaşamışlardır. Elllerinde Hz. Peygamberin hırkası bulunması sebebiyle âileye karşı daima saygı gösterilmiştir.

Veysel Karâni âilesi daha sonra 1611 tarihinde Sultan I. Ahmed'in fermanıyla İstanbul'a gelmiştir. Âilenin reisi ve aynı zamanda hırka-i şerîfin de muhafızı olan Şükrullah el-Üveysî, Fatih civarındaki Yavuz Selim mahallesinde kiraladığı evde ikamet etmiştir. Bu evde İstanbul halkının hırka-i şerîfi ziyaret etmesi sağlanmıştır (Atasoy, XVII, 1998: 377; Güldal, 2005: 12-14).

Hırka-i şerîf'in ilk defa muayyen bir mekânda ziyaret edilmesine 1780 tarihinde başlanmıştır. Sultan I. Abdülhamid (1774-1789), bugün Hırka-i Şerîf Câmii avlusunun içinde kalan ve tek odadan oluşan bir yapı inşa ettirmiş; burasını hırka-i şerîfin muhafaza ve ziyaretine tahsis etmiştir. Ziyaretler zamanla yoğunlaşınca, 1811 yılında Sultan II. Mahmud (1808-1839) bu yapıyı yeniden inşa ettirmiştir. Hırka-i şerîfin bulunduğu mekânın zamanla ziyarete kifâyet etmediğini gören Sultan Abdülmecid Han (1839-1861), hem ibadet hem de hırka-i şerîf ziyareti için 1851 yılında Hırka-i Şerîf Câmii'ni yaptırmıştır (Güldal, 2005:15-17).

Ramazan ayının ikinci yarısından sonra, Osmanlı devlet erkânının Topkapı Sarayı'ndaki hırka-i saâdeti ziyaret ettikten sonra hırka-i şerîfi de ziyaret etmeleri gelenek oldu. Hırka-i şerîf günümüzde ramazan ayının ilk haftasından başlanarak arefe gününe kadar halkın ziyaretine açık bulundurulmaktadır (Atasoy, XVII, 1998: 377).

Hırka-i şerîf, Veysel Karâni neslinden gelen hırka-i şerîf muhâfızları tarafından günümüze kadar özenle muhafaza edilmiştir. Geçmişten günümüze hırka-i şerîf muhafızları şunlardır:

“Veysel Karâni hazretleri, Şehabeddin Suhreverdî, Taceddin el-Üveysî el-Yemenî, Muhammed Şemseddin el-Üveysî el-Yemenî, Ziver el-Üveysî el-Yemenî (Hırka-i Şerîf'i Yemen'den Kuşadası'na nakil buyurmuştur), Musa el-Üveysî, Şefik Ebu't-Turâb el-Üveysî, Abdullah Cafer el-Üveysî, İshak Hüseyin el-Üveysî, Ali el-Basrî el-Üveysî, Ahmed el-Üveysî, Mehmed el-Üveysî, Mehmed Tahiyüddin el-Üveysî, Nureddin el-Üveysî, İzzeddin el-Üveysî, Ebulhasım el-Üveysî, Muhiddin el-Üveysî, Şükrullah el-Üveysî(Hırka-i Şerîfi Kuşadası'ndan İstanbul'a nakletmiştir. 1027/1617-18), İbrahim el-Üveysî, Ahmed el-Üveysî, Abdullah Necmeddin el-Üveysî, Burhaneddin Ebu'l-Cemâl el-Üveysî, Cemaleddin el-Üveysî, İbrahim Edhem el-Üveysî, Muhammed Ebulmârif el-Üveysî, Ebubekir el-Üveysî, Muhammed İshak el-Üveysî, İbrahim el-Üveysî, Muhiddin el-Üveysî, Said Sadullah el-Üveysî, Abdusselâm el-Osman el-Üveysî, Nureddin el-Üveysî, Aziz el-Mısrî el-Üveysî (Mısır müftüsü iken İstanbul'a geçerek biraderlerinden tevarüsle makama oturmuş, 4 gün sonra vefat etmiştir), Abdulgâzi el-Üveysî, Mehmed Mekki el-Üveysî, Ali Osman el-Üveysî, Mustafa el-Üveysî, Osman el-Üveysî, Abdullah el-Üveysî, Mehmed el-Üveysî, Mehmed Ârif el-Üveysî, Osman Rifat el-Üveysî, Abdullah el-Üveysî, Ahmed Hamdi el-Üveysî, Mehmed Ârif el-Üveysî, Osman Nûreddin el-Üveysî, Abdullah el-Aziz el-Üveysî, Ahmed Nureddin el-Üveysî, Mahmud Şehabeddin el-Üveysî, Mehmed Şükrullah el-Üveysî⁶⁹, Mustafa Necib el-Üveysî, Ahmed Esad el-Üveysî, Mehmed Tevfik el-Üveysî (Evlat silsilesi kesintiye uğrayıp, şeyhlik süresi 7 ay 8 günden sonra Necip el Üveysi hazretleri âilesine nakledilmiştir),

⁶⁹ Hırka-i şerîf şeyhi es-Seyyid Mehmed Şükrü Efendi'nin zâviyedârlık vechile uhdesine, bugünkü Aydın ve çevresini kapsayan Aydın Eyaleti'ne bağlı olan Sığla Sancağı'ndaki Kuşadası kasabasında bulunan Mamaçayırı Mezraası verilmişti. 1252/1837 tarihinde bu mezraadan alınan 800 kuruşluk iltizam bedelinin artırılması hususunda Mehmed Şükrü Efendi talepte bulunmuştur. Bunun için padişahın fermanı gerektiğinden padişahın izin istenilmiş; gereğinin yapılması hakkında padişahın irade-i seniyyesi sâdir olmuştur (BOA, HAT 531/26186; BOA. HAT 531/26186-A; BOA. HAT 531/26186-B).

Ahmed Veysüddin el-Üveysî, Mahmud Şehabeddin el-Üveysî, Haşim Köprülü, Gülден (Köprülü) Samir/(Gülден Köprülü - Gülay Köprülü), Barış Samir.”⁷⁰

Na‘l-i Saâdet

Hz. Peygamberin giydiği ayakkabılara na‘leyn-i saâdet veya paşmak-ı şerîf denilmektedir. Hadis kaynaklarında belirtildiğine göre Hz. Peygamber sandalet tipi ayakkabılar kullanmıştır. Hicaz bölgesinin sıcak iklimine ve kumlu arazisine son derece uygun olan bu ayakkabıların tekine “na‘l”, çiftine “na‘leyn” denilir. Na‘leynin taban kısmı, birkaç kat tabaklanmış deri ya da köselenin dikilmesiyle oluşur. Ayağı bilekten ve üstünden kuşatan kayışların yanı sıra biri baş parmakla yanındaki parmak, diğeri de orta parmakla onun yanındaki parmak arasından geçen iki tane bandın bulunması en bariz özellikleridir. Ayağı kavrayan kayışlar şirak, parmak aralarından geçen bantlar ise kıbâl ismini taşır (Aydın, 2010: 127).

Kaynaklarda Hz. Peygamberin giydiği na‘ller hakkında detaylı bilgiler mevcuttur. Hz. Peygamberin vefatından sonra Enes b. Mâlik, tüyü dökülmüş meşinden tasmalı bir çift ayakkabı çıkarıp sahabîlere göstermiş ve bunların Hz. Peygamberin na‘lleri yani pabuçları olduğunu haber vermiştir (Zebîdî, VIII, 1984: 434).

Abdullah b. el Haris’in rivâyetine göre, “Resûlullâh’ın ayakkabısının iki tasması vardı. Bunlar düğüm yerinde bükülmüş haldeydiler” (Zehebî, II, 1991: 440).

Hişam b. Urve de, “Resûlullâh’ın ayakkabısını gördüm. Ortası yontulup inceltilmiş, ökçeli ve dil gibi ince uzun olup iki tasmalı idi” demiştir (Zehebî, II, 1991: 440).

Hz. Peygamberin vefatıyla sonraki asırlara intikâl eden na‘l-i şerîfleri hakkında kaynaklarda az da olsa bilgi vardır. Nitekim Sıbt İbnü’l-Cevzî, 547/1152-53 senesi olaylarını zikrederken, Şam’da hatiplik yapan ve mezkur senede vefat eden Abdurrahman b. Abdullah Ebi’l-Hadîd’in hayatı hakkında bilgi vermekte; bu zâtın mensubu olduğu Ebi’l-Hadîd âilesinde, Hz. Peygambere ait nesilden nesile intikâl eden bir adet na‘l bulunduğunu söylemektedir (Sıbt İbnü’l-Cevzî, VIII/I,1951: 211-212).

⁷⁰ Hırka-i şerîf muhafızlarının listesini veren, hırka-i şerîfin şimdiki muhafızı Barış Samir beye teşekkür ederim.

İbn Kesîr ise, Ebi'l-Hadîd ailesindeki na'l-i şerîfin 600/1203-1204 seneleri civarındaki durumu hakkında önemli bilgiler vermektedir:

“600 seneleri civarında İbn Ebi'l-Hadred⁷¹ denilen tüccar bir adamda Hz. Peygamberin tek bir na'l-i şerîfi bulunmaktaydı. el-Melikü'l-Eşref Mûsa b. el-Melikü'l-Âdil Ebâ Bekr b. Eyyûb⁷² büyük bir meblâğ mukâbilinde na'l-i şerîfi ondan satın almak istedi, fakat Ebi'l-Hadîd satmayı reddetti. Bir zaman sonra adam ölünce na'l-i şerîf el-Melikü'l-Eşref'in oldu. El-Melikü'l-Eşref onu alarak ta'zimde bulundu. Dîmeşk'te Kal'a cânibinde Dârü'l-Hadîsi'l-Eşrefiyye'yi binâ ettiği zaman burada bir hazîne/dâire yaptırarak na'l-i şerîfi içine koydu ve devamlı nezâret etmek üzere, her ay 40 dirhem muayyen bir ücret mukabilinde hizmetçi tayin etti. Na'l, şu âna kadar Dârü'l-Hadîs'in içerisindeki mezkûr mekânda mevcut bulunmaktadır” (İbn Kesîr, VIII, 1997: 374).

Ahmed b. el-Acemî, “*Tenzîhu'l-Mustafâ el-muhtâr ammâ lem yüsbet mine'l-âsâr*” adlı risâlesinde, Celâleddîn-i Suyûtî'nin “*el-İsabe*” adlı eserinden naklederek mezkûr na'l-i şerîfin muhafızı olan Ebi'l-Hadîd âilesi hakkında daha aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Buna göre, çok zengin olan ve İbn Ebi'l-Hadîd denilen Ahmed b. Osman, geride hiçbir mirasçı bırakmadan 625/1227-28 de vefat etmiş; bunun üzerine el-Melikü'l-Eşref bin Âdil onun tüm mal varlığına el koyarak 618 yılında Dîmeşk'te yaptırdığı Eşrefiye medresesine (Ceyde, 2001: 239) vakfetti. Ahmed b. Osman'ın mal varlığı içerisinde Hz. Peygamberin na'l-i şerîfi de bulunmaktaydı. Na'l-i şerîf kendisine, Süleyman Ebi'l-Hadîd es-Sülemi'ye kadar uzanan bir silsileyle cedlerinden miras olarak kalmıştı. Süleyman Ebi'l-Hadîd es-Sülemi ise, Hazret-i Peygamberin ashâb-ı kirâmından idi (Ahmed b. el-Acemî, Esad Efendi 3611, vrk. 18b).

Margoliouth, bu hususta daha çarpıcı bilgiler vermektedir. Şöyleki, el-Melikü'l-Eşref, Enes b. Mâlik'in elindeki⁷³ bir çift na'leyn-i şerîfeyden geriye kalmış olması muhtemel olan bu tek na'l-i şerîfin -kendi mezarına konulmak üzere- nohut tanesi kadar küçük bir parçası için el-Hadîd âilesinden bir şahsa 30.000 dirhem vermeyi teklif etmiş; ancak söz konusu şahıs buna razı olmamıştır. Zaten el-Melikü'l-Eşref de, sonradan gelen sultanların kendisi gibi davranarak na'lin yok olabileceğini düşündüğünden bu niyetinden vaz geçmiş; buna rağmen teklif ettiği parayı vermek suretiyle samimiyetini izhar etmiştir. Şahıs mal varlığını bırakacağı bir mûrisi bulunmadığından, ölmesi halinde na'l-i şerîfin el-Melikü'l-Eşref'e intikâl etmesini vasiyet etmiştir. Bir müddet

⁷¹ Sıbt İbnu'l-Cevzî ve Suyûtî bu ismi İbn Ebi'l-Hadîd olarak zikretmektedirler.

⁷² Eyyûbi devleti sultanı el-Melikü'l-Âdil'in üçüncü oğlu ve Eyyûbîler'in el-Cezîre ve Dîmeşk kolunun hükümdarı. Ölümü, 635/1237'dir.

⁷³ Zebîdî, Tecrid-i Sarîh, VIII, 1984, s. 434.

sonra şahıs ölünce el-Melikü'l-Eşref, emâneti ta'zimle almış ve Şam kalesi civarında yaptırdığı Dârü'l-Hadîs'in içinde bir dâireye koymuştur. Burada bulunan na'l-i şerîfin her pazartesi ve perşembe günleri ziyaret edilmesi âdet olmuştur (Margoliouth, XXVII, 1968: 25). Margoliouth, Şam'ın 803'te Timur tarafından yakılması ve dinî binaların çoğunun tahrip edilmesi sırasında na'l-i şerîf kaybolmuş olabileceğini söyler (Margoliouth, XXVII, 1968: 25). Ancak Şamlılar, değerli eşyalarını eğer saklayabilme imkânını buldular ise, bu peygamber yâdigârını da göz göre göre Timur'un yağmacı ordusuna teslim etmemiş, saklamış olmalıdırlar.

Evliyâ Çelebi 1517'de Mısır'ın fethiyle ele geçen hazinede Hz. Peygambere ait bir pâpûş-ı şerîf (pabuç, ayakkabı, na'l)'in de bulunduğunu bildirmektedir (Evliya Çelebi, TSMK, B. 303, V, 1156: vrk. 322b). Pâpûş-ı şerîf diğer mukaddes eşya ile birlikte İstanbul'a getirilerek Hırka-i Saâdet Dâiresi'ne konulmuştur.

Sultan III. Selîm (1789-1807) zamanında, Fatih Sultan Mehmed Câmii yakınındaki Beyceğiz mahallesinde (günümüzde Fatih'in Çarşamba semti sınırlarında) içerisinde lihye-i şerîf ve paşmak-ı latîf mahfûz bulunan bir hücre/oda bulunmaktaydı. Paşmak-ı şerîfin buraya nereden ve nasıl geldiği belli değildir. Sultan III. Selim 2 Zilhicce 1213/7 Mayıs 1799 tarihli fermanıyla, odanın sorumlu şeyhi ve buradan geçimlerini buradan sağlayan fakir sakinleri için Kiler-i Âmire'ye gelen ocaklık pirinçten senevî 80 kile pirinç verilmesini emretmiştir (BOA, C.EV. 417/21107).

Topkapı Sarayına biri Sultan Abdülmecid ve diğeri Sultan Abdülaziz devrinde olmak üzere iki adet na'l-i şerîf getirilmiştir. Sultan Abdülmecid devrinde getirilen na'l-i şerîfin kaydı, Hırka-i Saâdet Dairesi bitişiğindeki Silahdâr Hazinesi'nde muhafaza edilen teberrükât eşyasını gösteren 1278 tarihli defterde şöyle zikredilmektedir: *"teb'adan Es'ad Ağa abâ an ced nâil oldukları bir adet paşmak-ı şerîf. 11.R. 1274"* (BOA, TS.MA.d 893/1). Bu kayda göre -kimliğini tesbit edemediğimiz- Es'ad Ağa'nın cedlerinden kalma paşmak-ı şerîf, 11 Rebiülâhir 1274/28-29 Kasım 1857 tarihinde Topkapı Sarayı'na teslim edilmiştir.

Sultan Abdülaziz zamanında gelen na'l-i şerîf, Abbasî soyundan gelen ve Şehr-i Âmid (Diyarbakır)'de ikâmet eden Derviş Muhammed tarafından 1289/1872 yılında İstanbul'a gönderilmiştir. Na'l-i şerîfin 1872 yılında Diyarbakır'dan İstanbul'a

getirilmesini dönemin şâirlerinden Şîrînzâde Hâfız Sa‘deddin uzun bir manzumeyle⁷⁴ tasvir etmiştir (Şîrînzâde Hâfız Sa‘deddin, AE.MNZ.1407). Na‘l-i şerîf manzûmesine göre Derviş Muhammed, kendisinde şimdiye kadar sakladıkları Hz. Peygamberin bir adet na‘l-i şerîfinin mevcut olduğunu bildirmiştir. Bunu haber alan vâli İsmâil Paşa, Derviş Muhammed’in na‘l-i şerîfi şehre getirmesini sağlar. Derviş Muhammed ve na‘l-i şerîf, vâli ve 40 bin insan tarafından istikbâl edilir; 12 gün halk tarafından ziyaret edilir. Daha sonra Ma‘mûretü’l-Azîz’e ulaştırılır. Na‘l-i şerîfin deniz yoluyla Samsun’dan İstanbul’a ulaştırılması emrolunduğu için, Ma‘mûretü’l-Azîz’de na‘l-i şerîfi Samsun’a kadar götürecektir ehliyetli biri aranır. Nice insanlar talep eder, ama bu devlet Bitlisli Muhammed Ca‘fer’e⁷⁵ nasib olur. Muhammed Ca‘fer’in tekbir ve tehlillerle başı üzerinde taşıdığı na‘l-i şerîf, Ma‘mûretü’l-Azîz’den sırasıyla Divriği, Sivas, Tokat, Amasya ve Samsun’a getirilir. Yol esnasında birçok kerâmet görülür (Şîrînzâde Hâfız Sa‘deddin, AE.MNZ.1407)⁷⁶. Na‘l-i şerîfin Samsun’dan İstanbul’a getirilmesine hükûmet büyük önem vermiştir. Nitekim Bâb-ı Âlî, Mâbeyn-i Hümâyûna yazdığı 16 Safer 1289/24 Nisan 1872 tarihli bir tezkirede; Diyarbekir’de Derviş Bey’in nezdinde mevzû‘-ı muhâfaza-i ihtirâm olup Sivas’a götürülmüş olan na‘leyn-i mübârekenin İstanbul’a irsal olunmak üzere Samsun’a gönderildiğinin Sivas vâlisi tarafından telgrafla haber verildiğini belirtmiş; bu muhterem emânetin lâıyk olduğu ta‘zîmât ile İstanbul’a getirilmesi hilâfet makâmının yüce şânından olduğundan, bunun Samsun’dan İstanbul’a getirilmesi için Tersâne-i Âmire’den bir vapurun tahsis edilmesi, ayrıca Hırka-i Saâdet Dâiresi hademesinden münâsîp olanlarının da Samsun’a gönderilmesi hususunda Padişahın iznini talep etmiştir. Bunun üzerine bir gün sonra, na‘l-i saâdeti alıp getirmek için Tersâne-i Âmire’den bir vapur ile Hırka-i Saâdet hademesinden münâsîplerinin Samsun’a gönderilmesine dair Sultan Abdülazîz’in irâde-i seniyyesi sâdır olmuştur (BOA, İ.DH. 649/45124). Na‘l-i saâdet İstanbul’a ulaşmış; İstanbul halkı akın akın gelerek büyük bir ilgiyle na‘l-i saâdeti ziyaret etmişlerdir. Ziyaretler sona

⁷⁴ Bkz. Ek 5.

⁷⁵ Ca‘fer diye adlandırılan zât, Sultânü’l-ârifin eş-Şeyhu’l-emîr el-Hamza İbn Rükneddin el-Karabâğî el-Berküşâdî el-Haydarî hazretleridir. Na‘leyn-i Saâdet bu zâtın ser-i saâdetine vedî‘a buyurulmuştur. Bu münâsebetle müşârunileyh hazretleri şükrâne olarak şöyle ihtisâsât-ı mürşidânelerini belirtmiştir:

Başımda karâr eyledi ol serv-i dilârâ

Dâmânım öperse yeridir arş-ı muallâ (Şîrînzâde Hâfız Sa‘deddin, AE.MNZ.1407).

⁷⁶ Manzûmedeki varaklar numaralandırılmadığı için varak numarası belirtilmemiştir.

erince, na'1-i şerîf sarılarak içinde hırka ile tesbih bulunan bir sandukaya konulmuştur (Şîrînzâde Hâfız Sa'eddin, AE.MNZ.1407).

Eyüb Sabri Paşa, Hırka-i Saâdet Dâiresi'ndeki mukaddes emânetleri sayarken bu iki na'1-i saâdeti de zikreder ve birinin Sultan Abdülaziz Han zamanında saraya geldiğini belirtir (Eyüb Sabri Paşa, I-II, s.673).

Günümüzde Topkapı Sarayı'nda üç adet na'1-i saâdet ve bir de Yemeni tipinde kapalı modelde bir ayakkabı/paşmak-ı şerîf (Aydın, 2010: 129) mevcut olması, na'1-i şerîflerin sayısının Osmanlı'nın son dönemlerde arttığı göstermektedir. Bunlardan, Mukaddes Emânetler Bölümü'ne 21/190 envanter numarası ile kayıtlı na'1-i saâdetin gümüş mahfazası 1289 tarihinde Pertevniyâl Vâlide Sultan tarafından yaptırılmıştır. *TTKD*'da bu na'lîn-i şerîf ve mahfazasının evsafı şu şekilde kayıtlıdır: “1 adet Na'lîn-i Saâdet: İki adet yeşil atlas boğçaya sarılı; beyzî şeklinde ve kendinden çift kulplu 0.34x0.14 eb'adında ve dört ayaklı ve üzerinden açılır kapaklı ve kapağının ortası kabartma çiçek işlemeli ve 1289 tarihini mahkûk ve içerisi yine kadife kaplı ve kapağının iç yüzü sırma kenarlı ve camlı *“Seyyidü'l-Mürselîn sallallâhu aleyhi vesellem efendimiz hazretlerinin Na'lîn-i Şerîfleridir”* yazılı levhayı hâvi, tamamen gümüştan ma'mûl çekmece derûnunda, sırma işlemeli ve yazılı 11 adet atlas boğça içerisindedir” (*TTKD*, I, 1926: 380).

Diğer na'1-i saâdetlerden biri (Env. No: 21/508), meşinden yapılmıştır ve kayış yeri kopuktur. Diğerisi ise (Env. No:21/528)⁷⁷, üç kat meşinden yapılmış olup, bağı da meşinden ve etrafı dikişlidir (Aydın, 2004: 128-129).

Yemenî tarzındaki paşmak-ı şerîf ise, siyah meşinden yapılmış ve sivri uçlu olup ökçe tarafı sökülmüştür (Env. No:21/518). Bu paşmak-ı şerîfin diğer eşinin, günümüzde Fatih'teki Hırka-i Şerîf Câmii Vakfı'nda bulunan paşmak-ı şerîf olduğu bildirilmektedir (Aydın, 2004: 128).

⁷⁷ Bkz. Ek 6.

3.1.3. Hz. Peygamberin Kullandığı Eşyalar

Seyf-i Saâdet (Hz. Peygamberin Kılıcı)

Klâsik İslâm kaynaklarında belirtildiğine göre Hazret-i Peygamberin on adet kılıcı vardır. *Me'sûr*, ilk sahip olduğu kılıç olup Medîne'ye hicret ettiğinde beraberinde götürmüştür. *Azb*, Bedir gazâsına teşrif buyurduğu zaman Sa'd b. Ubâde tarafından kendisine gönderilmiştir. *Zülfikâr*, daha önceden müşriklerden Âs b. Münebbih'in kılıcı olup Bedir gazâsında katledilince Hz. Peygambere takdim edilmiş; Hz. Peygamber bütün haplerde bu kılıcı yanında taşımıştır. Başlığı, dipliği, halkaları, tokaları ve çaprastı gümüştendir. *Kula'î*, *Betâr*, *Hatf* adlı kılıçları Benî Kaynukâ' Yahudilerinden ganimet alınmıştır. Diğer kılıçlarının isimleri ise *Muhzim*, *Rüsûb*, *Kadîb*'dir ⁷⁸ (Kastalânî, I, 1316: 249-250).

İbn Kesîr'in bildirdiğine göre Hz. Peygamberin kılıçlarından biri, torunu Hz. Hüseyin'e intikâl etmişti. Kerbelâ'da şehid edildiği zaman oğlu Zeynelâbidîn'e geçti. Zeynelâbidîn, Şam'da Yezid b. Muâviye'nin huzuruna girdiğinde, Yezid ondan kılıcı istemiş ve "Ben halkın onu senden zorla almalarından korkuyorum. Allah'a yemin ederim ki, onu bana verecek olursan benim vücûdumu çiğneyip öldürmedikçe hiç kimse onu benden alamaz" demişti. Buna rağmen Zeynelâbidîn, Yezid'e kılıcı vermemiş ve Medine'ye götürmüştür (İbn Kesîr, VIII, 1997: 370).

Klâsik İslâm kaynaklarında, Hz. Peygambere ait olmayan, ancak onun mu'cizesine mazhar olan bir kılıçtan söz edilmektedir. Meşhur İbn-i Seyyidi'n-Nâs'ın bildirdiğine göre, Uhud harbinde Hz. Peygamberin halazâdesi olan Abdullah b. Cahş harbederken kılıcı kırılmış; Hz. Peygamber ona bir hurma dalı *عرجون نخلة* vermiştir. Hurma dalı mucize eseri olarak Abdullah'ın elinde bir kılıç olmuş ve onunla harbetmeye devam etmiştir. Abdullah b. Cahş, harpte şehîd olmuş; mucize eseri kılıç bâki kalmıştır. Bu kılıç "Urcûn" namıyla meşhur olmuştur. Elden ele intikal eden kılıç en son Buğa-yı Türkî tarafından ikiyüz dinara -muhtemelen Abdullah b. Cahş'ın veresesinden- satın alınmıştır (İbn Seyyidi'n-Nâs, 1992: 32; Kadî İyâz, 1993: 334; Zübeyr b. Bekkâr, 1996: 324-325).

⁷⁸ Kastalânî "Samsâme" adlı kılıcı zikretmemiştir. Bu da dahil edilince Hz. Peygamberin kılıçlarının adedi on olmaktadır (bkz. İbn Seyyidi'n-Nâs, s. 415-416).

Hız. Peygamberin kılıcını satın alan Buğa et-Türkî⁷⁹, Abbâsî halifeleri Mu'tasım (ö. 228/842) ve el-Mütevekkil (ö. 248/861) dönemlerinin başarılı Türk komutanı Buğa el-Kebîr Ebû Mûsa et- Türkî'dir⁸⁰. Mes'ûdî onun dindâr, çok merhametli, ihtiyaç sahiplerine karşı şefkatli, korkusuz bir insan olduğunu söyler. Hatta Mes'ûdî, Buğa et-Türkî'nin Hız. Peygamberi gördüğü bir rüyasını da eserinde nakletmektedir (Mes'ûdî, IV, 160-161: 1965). Taberî, Boğa et-Türkî'nin Babek üzerine yaptığı amansız askerî harekâtları esnasında bile namazlarını geçirmeyecek kadar dindâr olduğunu kaydetmektedir (Taberî, XII, 2007: 319). Boğa et-Türkî, 248/862 senesinde yaklaşık doksan yaşlarında vefat etmiştir (Taberî, XIII, 2007: 30; Mes'ûdî, IV, 1973: 161). Kendisine "el-Kebîr" denilmesinin sebebi oğlu ile ayırdedilmesi içindir. Oğlu Mûsa da, Abbâsî dönemi Türk komutanları arasında önemli bir mevki'ye sahip olmuş, babası gibi önemli görevlerde bulunmuştur. Karıştırılmaması için İslâm tarihçileri babaya "Buğa el-Kebîr", oğluna da "Buğa es-Sağîr" demişlerdir (Taberî, XIII, 2007: 28; İbnu'l-Esîr, V, 1982: 118)⁸¹.

Topkapı Sarayı'na muhtelif tarihlerde Hız. Peygamberin iki kılıcı getirilmiştir. Biri, 1517'de Mısır hazinesinden alınarak diğer mukaddes emânetlerle beraber İstanbul'a getirilmiştir (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156, vrk. 322b-323a). Diğer i se, Süleyman Baybars adlı bir şahıs tarafından yine Mısır'dan getirilerek Sultan III. Murad (1574-1595)'a takdim edilmiştir. Seyyid Lokman, 989/1581 senesinde te'lif edip Sultan III. Murad'a ithâf ettiği "*Sultan III. Murad Şehinşahnâmesi*" adlı eserinde, Hız. Peygamberin bu kılıcının Süleyman Baybars tarafından Sultan III. Murad ve Sadrâzama takdim edilişlerini iki minyatürle tasvir etmiştir⁸² (Aksu, IX-X, 1979-1980, 1981: 1-11).

⁷⁹ Tükçe bir sözcük olan "Boğa", değişik Türk lehçelerinde farklı şekillerde yazılmaktadır. Azerbaycan Türkçesi ve Türkmen dilinde "Buğa", Kazak Türkçesi ve Uygurca'da "Buka", Rusça'da ise "bık, bugay" diye söylenir (Ercilasun, 1991:77).

⁸⁰Yaptığımız araştırma ile, Buğa et-Türkî adıyla tanınan başka bir tarihî şahsiyete vakıf olamamış, bu kanaate varmıştık. Nitekim, Zübeyr b. Bekkâr'ın "*el-Ahbâru'l-Muvaffakiyyât*" adlı eserini tahkik eden Dr. Sâmî Mekkî el-Ânî'nin de aynı düşüncede olduğunu görünce, kanaatimizin te'yid olduğunu gördük (bk. Zübeyr b. Bekkâr, *el-Ahbâru'l-Muvaffakiyyât*, tahk. Dr. Sâmî Mekkî el-Ânî, Beyrut, 1996, s. 325).

⁸¹ Boğa el-Kebîr et-Türkî'nin askerî seferleri için bkz.: Osman Gürbüz, "Boğa el Kebir'in Ermeniye Seferi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, c. 10, sayı: 22, Erzurum, 2003, s. 233-250.

⁸² İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi FY 1404 numarada kayıtlı olan Seyyid Lokman'ın *III. Murad Şehinşahnâmesi*'ndeki bu iki minyatürün dijital görüntüleri, kütüphanedeki restorasyon çalışmalarından dolayı alınamamıştır.

17. yüzyılın en önemli tarihî kaynaklarından Zübdetü't-Tevârîh; biri Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde⁸³ ve diğeri de Harem Dâiresi'nde⁸⁴ olmak üzere Topkapı Sarayı'nda Hz. Peygambere ait iki adet kılıcın bulunduğunu zikretmektedir (Mustafa Sâfi, Veliyuddin Efendi 2429, vrk. 281a-285b). Muahhar tarihler de bu bilgiyi tekrar etmektedirler.

Topkapı Sarayı'ndaki Hz. Peygamberin kılıçları ile ilgili tesbit edebildiğimiz en erken arşiv kaydı, Harem-i Hümâyûna alınan eşyaları gösteren bir defterde geçmektedir: *“1062 senesi şehri-i muharreminde fermân-ı hümâyûn ile Hazret-i Resûl-i Ekremi sallallâhu aleyhi vesellem mübârek kılıçları hazinedâr ağa yedinden alınıp içeride alıkonmuştur”*(BOA, TS. MA.d 4155.0001). Bu kayıt, Hz. Peygamberin bir kılıcının, 1062/1652 senesinde Sultan IV. Mehmed (1648-1687)'in fermanıyla Harem Dâiresi'ne konulduğunu göstermektedir. Diğer kılıç devamlı olarak Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde korunmaktadır. Teberrükât defterlerinin hepsinde, ilk önce Hz. Peygamberin iki adet kılıcı ve daha sonra ashâb-ı kirâmın kılıçları muhakkak belirtilmektedir (BOA, TS.MA.d 9; BOA, TS.MA.d 900).

1926 tarihli TTKD'da, o dönemde henüz teşhir edilmeyen bu iki Seyf-i Nebvî'nin evsâfi şu şekilde açıklanmaktadır:

Seyf-i Nebî (Env. No. 21/129)⁸⁵: Sim işlemeli kumaş gılaf ile yeşil ipek ve sırma işlemeli gılaflara mevzu', beş bilezik ve beş paftalı çamurluk ve kabzasıyla beraber ve kâmilten altından ma'mûl ve bir tarafı tamamen muhtelif şekil ve cesamette yakut, firuze ile müzeyyen ve murassa ve diğer tarafı savatlı, 0.98 tûlünde, ipek ve sırma gaytan bağlıdır (TTKD, I, 1926: 374). Düz ve sivri uçlu tabanının üzerinde oldukça silinmiş *“Resûlullah”* yazısı okunabilmektedir (Aydın, 2010: 278). Bu kılıç günümüzde Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde teşhirdedir.

⁸³ “Hazret-i Muhammed Mustafâ sallallâhu aleyhi vesellem cenâb-ı risâlet-kıbâb ve nübüvvet cilbâblarının seyf-i şerîf-i dâfî'u'l-hayflarıdır ki, ânın şa'ş'a-i nûru ve şu'le-i zav-ı nâ-mahsûru rûy-i âlemden zulmet-i küfr ü işrâki izâle ve kulûb-ı âmme-i ashâb-ı edyânı tav'an ve kerhen cânib-i dîn-i İslâma imâle eyleyüb, hulefâ vü selâtîn ve vülât ü ümerâ-i esâtînden hânedân-ı Âl-i Osman ve hânevâde-i vârisân-ı taht-ı Süleymana vâsıl olmağile rikâb-ı cümle-i cebâbire ol seyf-i sârimin zir-i sâyesinde hâzî'a ve ru'ûs-i âmme-i kayâsıra ve ekâsire ol şemşîr-i âlem-gîrin taht-ı zıll-i saffîhasında nâkise ve hâşî'adrlar” (Mustafa Sâfi, SK, Veliyyüddin Efendi 2429, vrk. 284a).

⁸⁴ “Mesmû' olduğu üzre Harem-i Muhterem-i derûnide olan taht-ı saâdet-rat dahî Resûl-i Ekrem sallallâhu te'âlâ aleyhi ve sellem hazretlerinin ve sâni-i hulefâ Ömer İbnü'l-Hattâb radiyallâhu anh hazretinin birer tîğ-ı şerîfi ile müzeyyen ve bazı sahâbe-i kibârın süyûfu ile dahî müveşşâh idüğü mu'ayyendir” (Mustafa Sâfi, SK, Veliyyüddin Efendi, 2429, vrk. 285b).

⁸⁵ Bkz. Ek 7.

Diğer Seyf-i Nebî (Env. No: 21/130)⁸⁶: Biri kırmızı diğeri açık yeşil kadife üzerine sırma işlemeli ve diğeri simli ve kabartma sırma işlemeli gılaflar derûnunda ve bir metre tûlünde, çamurluğuyla iki bilezik ve bilezik paftaları ve kın başlığı ve kabza başı ve balçığı altından ma'mûl ve kendinden kabartma çiçek işlemeli ve kının diğer aksâmı meşin kaplı, ipek ve sırma gaytan bağlıdır (TTKD, I, 1926: 375). Tabanı bir ağızlı ve demirdendir. Üzerinde gümüş kakma olarak “*Muhammedu'r-Resûlullah Muhammed bin Abdullah bin Abdülmuttalib*” yazısı okunabilmektedir. Kınısız 930 gram, kınıyla birlikte 1.684 gram ağırlığındadır (Aydın, 2010: 282). Bu kılıç da günümüzde Hırka-i Saâdet dâiresinde sergilenmektedir.

Hız. Peygamberin Yayı (Kavs-i Nebî/Kemân-ı Peygamberî)

Klâsik İslâm kaynaklarında Hz. Peygamberin altı adet yayı olduğu bildirimli ve isimleri şöyle verilmiştir: Zevrâ', Revhâ, Safrâ, Şevhat, Ketûm, Katâde, Sedâd (Kastalânî, I, 1316: 249-250). Ancak kaynaklar, Hz. Peygamberin sonraki asırlara intikal eden bir yayı bulunduğunu bildirmemektedirler.

Hız. Peygambere nisbet edilen bir yay⁸⁷, bugün Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde teşhir edilmektedir. 21/69 no. ile müzeye kayıtlı olup, 118 cm uzunluğunda, 286 gram ağırlığında, kamış cinsi bir ağaçtan yapılmıştır. İki ucu sivridir. Sultan I. Ahmed (1603-1617) yay için gümüşten bir mahfaza yaptırmıştır. Mahfaza, 1.290 gram ağırlığında olup, altın yaldızlı ve gümüş savatlıdır (Aydın, 2010: 142). Mahfaza üzerinde beyitleri nazmeden Sultan I. Ahmed'in imamı Mustafa Sâfi'dir. Nereden ve nasıl getirildiği hakkında Osmanlı kaynaklarında herhangi bir açıklama yoktur.

Mustafa Sâfi, mahfaza ve nazmettiği beyitler hakkında şöyle bilgi vermektedir:

“Ol hazret-i nübüvvet-makâm ve risâlet-hitâm cenâb-ı âlîlerinin kavs-i müntehâ ve kemân-ı ba'îdü'l-mermâlarıdır ki, ol dahî kâbiren an kâbirin pâdişâh-ı Cem-câh hazretlerine vâsıl oldukda kemâl-i ta'zîm ve tebcîl ve levâzım-ı tevkîrini tevkîr ve tekmîl idüb sîm-i hâmdan ana bir gılâf-ı fâikü'l-eslâf ve ahlâf itdirüb bu husûsa bir alâmet ve bu mazmûna delâlet için ol zarf-ı zarîf-i mübârekü'l-harf üzre kazılmağa münâsib bir nazm olmak bâbında emr ve işâret olunduğunda râkîmu'l-hurûf fakîr irticâlen bu birkaç beyt-i mesnevîi nazm idüb hizmet-i aliyye-i pâdişâhiye irsâl etmiş idim. Velâkin makbûl-i hazretleri olub mahalline sebt olundu mu bilmez iken yakînen ilim hâsıl oldu ki kusûru noksanı ile karîn-i kabûl olub ol kemân-ı Kâb-ı Kavseyn-nişânın gılâf-ı sîmînî üzre hatt-ı hûb ve sevâd-ı mergûb ile yazılmış ve

⁸⁶ Bkz. Ek 8.

⁸⁷ Bkz. Ek 9.

kalem-i kabûl ve istihsânile üzerine kazılmış ve ol ebyât-ı mesneviyye budur ki bu mahalde sebt olundu:

Bismillâhirrahmânirrahîm ve bihi'l-Avn

Vasf-ı Kavş-i Sultân-ı Kevneyn Aleyhisselâm

Bu kavş müntehâ-yı Şâh-ı Kevneyn

Ki oldur kavş-i burc-ı Kâbe Kavseyn

Hedef tûrîne Sidrü'l-Müntehâdır

Nişânı tabla-i necm-i sühâdır

Mukavves kaşlarından ibâret

Hilâl-âsâ âna eyler işâret

Alâmet "*mâ rameyte iz rameyte*"

Şeref ashâb ve âl u ehl-i Beyte

Çû a'ti'l-kavse bârîhâ okundu

Gelüb dest-i şeh-i devrâna konu

Sunuldu kabzası şâh-ı cihâne

Şeh-i âdil şehinşâh-ı zemâne

O sultân-ı zemân Sultân Ahmed

Ola taht-ı hilâfet üzre sermed"

(Mustafa Sâfi, SK, Veliyuddin Efendi 2429, vrk. 283b-284b).

Kadeh-i Saâdet

Kadeh, "bardak", "kâse", "su vesâire içmeğe mahsus her nevi kab" anlamındadır (Kâmûs-ı Türkî, 1317: 1056). Hz. Peygamberin su ve şerbet içtiği Reyân ve Muğiyis isimli kadehleri vardı. Bunlardan başka, ağaçtan ve sırçadan yapılmış kadehleri ile üç yerinden gümüş zincircikler bağlı olan bir kadehi daha vardı (Kastalânî, I, 1316: 249-250).

Hz. Peygamberin vefatından sonra sahabenin elinde, onun aziz hatirasını yaşatan iki kadeh-i saâdet bulunuyordu. Bunlardan biri, Hz. Peygambere ait olan ve bizzat onun tarafından kullanılan kadeh-i saâdet olup Enes b. Mâlik'in elindeydi. Diğerisi ise Sehl b. Sa'd'a ait olup Hz. Peygamberin bir defa su içtiği kadeh-i saâdet idi.

Hız. Peygamberin bizzat kullandığı kadeh-i saâdet Enes b. Mâlik'in yanında bulunuyordu. Kadehin üzerinde demirden yapılmış bir halka vardı. Enes b. Mâlik bunun yerine altun veya gümüşten bir halka geçirmek istemiş, ancak Ebû Talha, "Resûlullâh'ın yaptığından hiçbir şey değiştirme" diye kendisine tenbîhte bulunmuştur. Bilâhare bu kadehin çatlaması üzerine Enes b. Mâlik, gümüşle birbirine bağlayıp kenetlemiştir. Buhâri metninde kadehin enli ve Nudar ağacından yapıldığı belirtilmektedir. Enes b. Mâlik, Hız. Peygambere bu kadeh ile çokça su verdiğini söylemiştir (Zebîdî, XII: 59).

Cebbarzâde Mehmed Ârif, "*Hız. Peygamberin bizzât isti'mâl buyurdıkları kadeh-i saâdet Bahsi*" bölümünde bu kadeh-i saâdet hakkında çok önemli bilgiler vermektedir. Cebbarzâde, bazı muhaddis ve tarihçilerin bildirdiğine göre kadeh-i saâdetin, Enes b. Mâlik'in neslinden gelen Nadr b. Enes'in terekesinden çıktığını ve seksen bin dirhem dinara satıldığını; hatta İmâm-ı Buhârî'nin Basra'ya gittiğinde bu kadeh-i saâdetle su içerek vücûduna şehâdet ettiğini bildirmektedir:

"Hüseyn b. Esved el-Bağdâdî'nin Amr bin Muhammed ile İsâ b. Tahmân'dan ve İsâ b. Tahmân'ın da Sâbit hazretlerinden rivayet ettiğine göre, Sâbit demiştir ki: "Enes b. Mâlik hazretleri bize ağaçtan i'mâl edilmiş kavî ve kenarı demirden pervaz çevrilmiş bir kadeh-i âlî çıkardı ve سلم الله صلى الله عليه وسلم يا ثابت هذا قدح رسول الله صلى الله عليه وسلم diye arz ve ibrâz etti. İşte bu kadeh Fahr-i Kâinât aleyhi ekmeli't-tahiyyât efendimiz hazretlerinin bizzât isti'mâl buyurdıkları kâsedir dedi.

Bu kadeh öd عود ağacından i'mâl kılınmış ve gayet güzelbir suret ve hey'ette yapılmış, arzından tûlü çokça olup gûyâ fukarâ-yı Nakşibendiye'nin keşkül tabir ettikleri bir nev' kâseye teşbîh olduğu gibi, ağız ciheti demir ile pervazlı olduğundan fem-i Saâdeti temas eden tarafı âb-ı rez-i hâlis ve ziyâsı şems gibi şu'ledâr olmakda bulunmuş imiş. İşte bu Kadeh-i Saâdet bir aralık mevki'-i müzâyedeye konularak sekiz kere on bin dirhem dinara Enes b. Mâlik ahfâdından Nadr b. Enes metrûkâtında fûruht olduğunu beyân-ı sarâhat eden muhaddisîn ve müverrihîn var. Hattâ İmâm-ı Buhârî hazretleri diyorlar ki "Ben Basra'ya azîmet etmiş idim. İşbu Kadeh-i Saâdet'ten bir aralık su içtim." diye vücûduna kâil ve şehâdet ediyorlar(Cebbarzâde Mehmed Ârif, OE 1560, vrk. 6a-6b).

Cebbarzâde, kadeh-i saâdetin sonraki durumu hakkında bilgi vermemekte ve "el-ân ne mahalde mevcut ve mahfûzdur buna dair bir gûne haber-i sahîh alamadım" demektedir (Cebbarzâde Mehmed Ârif, OE. 1560, vrk. 6a-6b).

Hız. Peygamber, Benî Sâide sofasına geldiğinde Sehl b. Sa'd'dan su istemiş; o da kendi kadehi ile Hız. Peygambere su ikram etmiştir. Sehl b. Sa'd, yanına gelen sahâbelere bu kadeh ile teberrûken su verirdi. Emevî halifesi Ömer b. Abdülazîz Medîne vâlisi iken, Sehl'den bu kadehi kendisine hediye etmesini rica etmiş; Sehl kadeh-i saâdeti ona

hediye etmiştir (Zebîdî, XII: 57-58; İbn Hacer Askalânî, XI, 2008: 369). İbnu'l-Cevzî, Emevî halifesi Ömer b. Abdülazîz'in odasındaki Hz. Peygambere ait eşyaları sayarken kadeh-i saâdeti de zikretmektedir (İbnu'l-Cevzî, II: 555). Kadeh-i saâdetin Ömer b. Abdülazîz'den sonraki durumu hakkında ise kaynaklar herhangi bir bilgi vermemektedir. Yalnız aşağıda görüleceği gibi, Topkapı Sarayı'nda Hz. Peygambere ait olduğu belirtilen ve günümüzde de teşhir edilen bir kadeh-i saâdetin gümüşten mamul dış kaplaması üzerindeki kitâbede, Ömer b. Abdülazîz'den sonra kime intikâl ettiği belirtilmektedir.

Kadı Ebu Ali ibn Sekre'den rivâyetle Ebu'l-Kâsım demiştir ki, “Hânemizde (veya diyârımızda) Hz. Peygamberin ağaçtan yapılmış kâselerinden yâdigâr bir latf tas vardı. İçine su koyup hasta olanlara teberrüken içirdiğimizde hastalıklarından şifâ bulup iyileşirlerdi.” (Kadı İyaz, 1993: 332). Bu ağaç kâsenin kadeh-i saâdetlerden biri mi, yoksa Hz. Peygamberin başka bir kadehi mi olduğu bilinmemektedir.

Günümüzde Topkapı Sarayı Hırka-i Saâdet dâiresinde Hz. Peygambere nisbet edilen bir kadeh-i saâdet⁸⁸ bulunmaktadır. Hâlen teşhirde olan kadeh-i saâdet, müzeye 21/37 envanter numarasıyla kayıtlıdır. Çapı dıştan 20, içten 16 cm; yüksekliği dıştan 8 cm, içten 6 cm; kalınlığı 2 cm ve yıpranan kısımları siyah bir madde ile doldurulmuştur. Aradan geçen dokuz asır boyunca oldukça yıpranan kadehin dışı, muhafaza için Emîr Sîbây tarafından gümüşle kaplatılmıştır. Gümüş kaplamanın üzeri kalem işi desenlerle bezeli olup etrafını sülüs hattıyla Ayetü'l-Kürsî yazılı bordür çevirir. Ağız kısmında çok ince bir yazı ile, kadehin Memlûklüler'in Şam emîri Emîr Sîbây'a kadar olan intikal tarihçesini anlatan kitâbe yazılıdır. Kitâbede, kadehin Hz. Peygamber'e ait olduğu, Sehl b. Sa'd tarafından muhafaza edildiği, bir müddet Ömer b. Abdülazîz ve Kalkaşendî ailesinde bulunduğu, en son olarak 921/1515-1516'da Emîr Sîbây'ın eline ulaştığı belirtilmektedir. Aynı kitâbe sülüs hattıyla bir madalyon şeklinde kadehin dip kısmına da yazılmıştır (Aydın, 2010:139). Şam nâibu's-saltanası Sîbây,1516'daki Mercidâbık muhârebesinde Memlûk ordusunun sol koluna kumanda ediyordu (Uzunçarşılı, II, 1975: 286). Şam'da Sîbâiye Medresesi'ni yaptırmıştır. Mercidâbık muhârebesinde Sultan I. Selim'e karşı harbederken ölmüştür. Kadeh-i şerîf, muhtemelen Emîr Sîbây'ın terekesinde zuhur ederek Osmanlılar'a intikâl etmiştir.

⁸⁸ Bkz. Ek 10.

Topkapı Sarayı'ndaki kadeh-i saâdet ile ilgili tesbit edebildiğimiz en erken kayıt, Hırka-i Saâdet Odası'ndaki teberrükât eşyasını gösteren 1143/1730-31 tarihli müfredât defterinde geçmektedir: “*Resûl-i Ekrem Sallallâhu Te'âlâ Aleyhi Vesellem Hazretlerinin eserlerinden sîm kaplı bir mübârek çanak*” (BOA, TS.MA.d. 4051). Bu kayda göre kadeh-i saâdet, mezkûr tarihte veya yakın bir zamanda Topkapı Sarayı'na getirilmiş de olabilir.

Kadeh-i saâdetin sonraki dönemlerde bir köşede unutulduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 1185/1771-72 tarihli eşya defterinde (BOA, TS.MA.d. 9) zikredilen kadeh-i saâdeti, sonraki tarihlerde özellikle 1278/1861-62 tarihli (BOA, TS.MA.d. 893/1) ve 1294/1877-78 tarihli (BOA, TS.MA.d. 4645; BOA, TS.MA.d. 10712/1) teberrükât defterlerinde göremiyoruz. Mukaddes emânetlerin listesini veren Eyüb Sabri Paşa ile Ahmed Râsim de kadeh-i saâdetten bahsetmemektedirler. Çok enteresandır, 1926 tarihli Topkapı Sarayı Tahrir Komisyonu, kadeh-i saâdeti -kitabesini de okumadıklarından olsa gerek- Hz. Peygambere ait bir eşya olarak değil, sıradan bir tas olarak kaydetmiştir⁸⁹.

Aynı durum Hırka-i Saâdet Dâiresi'nin günümüzdeki câri Envanter Defteri için de söz konusudur. Burada kadeh-i saâdet için, etrafı gümüş kaplama ve 921 tarihli anber tas denilmekte; Hz. Peygambere âidiyeti belirtilmemektedir (TSM, Hırka-i Saâdet Envanter Defteri, No:21).

Kadeh-i saâdet yeni yapılan araştırmalar sonucunda Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde ortaya çıkarılmış; kitabesi çözümlenince, Hz. Peygamber'e ait olduğu tesbit edilebilmiştir (Doğru ve Aydın, 2002: 58-59).

Seccâde-i Şerîf

Osmanlı arşiv kaynaklarında belirtildiğine göre Hz. Peygamber, damadı Hz. Osman b. Affan'a bir seccâde ihsan etmiş; Hz. Osman'ın evlâd ve ahfâdı da bu seccâdeyi muhafaza ederek sonraki asırlara intikâl ettirmişlerdir. Seccâde-i şerîfe, deve tüyü arâkiyeden yapılmıştır (BOA, TS.MA.d. 893/1).

Seccâde-i şerîfe ile ilgili tesbit edebildiğimiz en erken kayıt, Sultan Abdülmecid (ö. 1861)'in seccâde-i şerîfe hakkındaki irâde-i seniyyesini havi, 13 Cemâziyelevvel

⁸⁹ “Beyaz işlemeli boğça derûnunda anber tas. İşbu tas gümüş ve yazılı kap içinde olup 921 tarihli ve geçmedir” (TTKD, I, s. 372, 1926).

1275/18 Aralık 1858 tarihli bir belgede⁹⁰ geçmektedir. Belgeye göre, Topkapı Sarayı'nın Revân Odası'nda emâneten muhafaza edilmekte olan Hz. Osman'ın seccâde-i şerîfesi, Sultan Abdülmecid ve saray erkânı tarafından ziyaret edilmiş; başta sadrâzam olmak üzere vezirlerle diğer memurların da ziyaret edebilmeleri için üç gün daha tahsis olunduğunun icab edenlere duyurulmasının, padişahın irâde-i seniyyesi gereği olduğu bildirilmiştir (BOA, İ.DH. 421/27834).

Seccâdenin Topkapı Sarayı'na nasıl geldiği sorusunu ise 1278/1861 tarihli teberrükât defteri açıklığa kavuşturmaktadır. Bu defterde verilen bilgiye göre, Hz. Peygamberin Hz. Osman'a ihsan ettiği seccâde-i şerîfenin sahibi ve Hz. Osman'ın neslinden gelen Kerkük'ün Kûy Sancak kasabasında sâkin Şeyh Muhammed Efendi, mahdûmu Muhammed ile beraber Hacc'a giderlerken İstanbul'a uğramışlar; yanlarında getirdikleri seccâde-i şerîfeyi Hac dönüşünde geri almak üzere 1275 yılının cemâziyelevvelinde (Aralık 1858-Ocak 1859) Hazîne-i Hümâyûn'a teslim etmişlerdir. Şeyh Muhammed Efendi 1276/1859 yılı içerisinde Hac dönüşünde seccâdeyi Hazîne-i Hümâyûn'dan teslim almış ve Kerkük'e geri götürmüştür (BOA, TS.MA.d. 893/1). Hac'da buldukları sırada seccâde-i şerîfe Sultan Abdülmecid ve devlet erkânı tarafından ziyaret olunmuştur.

Kerkük'te herkes tarafından bilinen seccâde-i şerîfe, bir peygamber yâdigârı olarak halk ve ulemânın hürmetine mazhar olmuştur. Hatta Kerkük meşâyih ve ulemâsı, Rebiülevvel 1309/Ekim 1891 senesinde Dâhiliye nezâretine mürâcaat ederek, ziyaretçilerin çok olması dolayısıyla evde yapılan ziyaretlerin hem meşakkatli hem de masraflı olduğunu; bundan dolayı seccâde-i şerîfe için müstakil bir binâ inşa olunmasını talep etmişlerdir (BOA, DH.MKT. 1895/83). Sultan Abdülhamid'in emriyle bir binâ yapılmış; daha sonra binâya bir oda daha ilâve edilmiştir. Seccâde-i şerîfenin muhafaza ve ziyareti için yaptırılan binâ ve oda sebebiyle Kerkük ulemâ ve eşrâfı, Rebiülevvel 1311/Eylül 1893 tarihinde Sultan Abdülhamid'e bir teşekkür mahzarı göndermiştir (BOA, DH.MKT. 141/35). Seccâde-i şerîfe bir aralık hâdim-i mahsûsu olan Mehmed Emîn Efendi'nin elinden alınarak Bağdat'a, İmâm-ı A'zam hazretlerinin türbesine gönderilmiştir. Bunun üzerine Kerkük ulemâ ve meşâyih, seccâde-i şerîfenin tekrar Kerkük'teki mahsus mahalline iâde edilmesi için 21 Safer 1312/23 Ağustos 1894

⁹⁰ Bkz. Ek 11.

tarihinde Sultan Abdülhamid'e mahzar (toplu dilekçe) göndermişlerdir (BOA, Y.MTV. 103/43).

Seccâde-i Şerîfe, Hz. Osman b. Affân'ın neslinden gelen sülâle eliyle muhafaza edilerek bugüne kadar gelmiştir ve halen de Kerkük'te bulunmaktadır⁹¹.

Sancak-ı Şerîf

Sancak, bir devleti, bir askerî birliği, resmî veya gayri resmî bir kuruluşu temsil eden alâmet veya kumaş parçasıdır (Orhan F. Köprülü, V, 1992: 247). “Livâ” ve “râye” kelimeleri de sancakla aynı anlamdadır (Şemseddin Sâmî, 1317: 737). Bazı kaynaklar ise livâ ile râyenin farklı olduğu; livânın, mızrağın ucuna bağlanan ve üzerine kıvrılan/dürülen; râyenin ise mızrağın ucuna bağlanıp rüzgârın dalgalandırılması için salıverilen olduğunu belirtmişlerdir (Kettânî, II, 1991: 78).

İslâmiyet'ten önce de bayrak kullanan Arap kabilelerinde bu âdet, Hz. Peygamber ve ilk halifeler devrinden başlayarak daha da kuvvetlenmiştir. Hz. Peygamberin *Ukâb* adlı bayrağı, klâsik İslâm kaynaklarında “râye” adıyla anılmaktadır (Kettânî, II, 1991: 81). Hz. Peygamberin *Ukâb* adlı siyah râyesinin Hz. Âişe'nin hırkasının (bürde) yünlü kumaşından yapıldığı (Kalkaşendî, I, 1987: 489; Kettânî, II, 1991: 81) ve murabba' yani kare şeklinde olduğu (İbn Seyyidi'n-Nâs, II, 1992: 416; Zehebî, II, 1991: 447) bildirilmiştir. Hz. Peygamberin *Ukâb* adlı râyesinin, günümüzde Topkapı Sarayı Mukaddes Emânetler Dâiresi'nde gümüş bir sandık içinde muhafaza edilen sancak-ı şerîf olduğu rivayet edilmektedir. Hırka-i Saâdet Dâiresi'ndeki sancak-ı şerîf siyaha yakın koyu renkli, parça parça bir halde ve yeşil atlas bir torba içindedir (Aydın, 2010: 83).

Sancak-ı şerîf, Osmanlı kaynaklarında çoğunlukla “livâ-i saâdet” (Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 673) veya “livâ-i şerîf” (İzzî, 130a) isimleriyle zikredilmektedir. “Alem” veya “alem-i Resûlullâh” (Selânikî Mustafa Efendi, I, 1989: 322); nâdiren de olsa “râye” (Selânikî Mustafa Efendi, I, 1989: 420) tabirleri de kullanılmıştır.

Osmanlılar'dan önce Memlûklüler'in elinde olan ve harplere götürülen sancak-ı şerîf, Evliyâ Çelebi'nin verdiği bilgiye göre, Sultan Kansu Gavri'nin 1561 yılındaki

⁹¹ İstanbul'da tanıştığımız Bağdat İmâm-ı A'zam Külliyesi'nde müderris Dr. Ömer Mahmud es-Samerrâî, seccâdenin günümüzde Kerkük'teki “es-Seccâdetü'n-Nebeviyye Câmii” nde korunduğu ifade etmiştir.

Mercidâbık muhârebesinde mağlûp olmasıyla Osmanlılara geçmiştir:

“Haleb altında Mercidâbık sahrâsında Gavri münhedîm olub firâr etdükde, *Hazret-i Risaletpenâhın Sancak-ı Şerîfi* Selim Şâh’ın kabza-i tasarrufuna girüb ânı uğur dutunub yedi gün kendileri heccan üzre Sancağ-ı Resûlullâhı taşıyub Hacı Ali nam bir sipâhiye Sancağ-ı Resûl taşımağı kanun idüb...”(Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 322b).

Silâhdâr Tarihi’nin “beyân-ı hakikat-ı sancak-ı şerîf” bahsinde verilen bilgiye göre ise sancak-ı şerîf, eski Memlûk ümerâsından olup daha sonra Osmanlı hizmetine girerek Mısır’ın ilk beylerbeyisi olan Hayır Bey (ö. 928/1522) tarafından Sultan Selim’e gönderilmiştir. Sultan I. Selim “*Seferlere bile götüresiz*” diye nâmesinde tasrîh etmiştir (Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, II, 1928: 14-15).

Yine *Silâhdâr Tarihi*’nde açıklandığı üzere, bu sancak-ı şerîfin Hz. Peygambere ait olduğu tevâtürle⁹² sabittir. Aslında bir kıt’a olup, ismi *Ukâb*’dır ve siyah sofdandır. Zamanla eskiyerek parçalara ayrıldığından, Devlet-i Aliyye’de aslına göre üç *sancak-ı şerîf* yapıp her birine *Ukâb*’dan ikişer üçer kıt’a dikilip üç sancak meydana getirilmiştir. Üç sancak-ı şerîf de aynı şekil ve boydadır. Biri mevkeb-i hümâyunla gider, hırka-i şerîf yanından ayrılmaz. İki Hazine-i Âmire’de mahfûzdur; gerektiği zaman Sadrâzam ve Serdâr-ı Ekrem olanlara verilir. Biri yine hazinede hıfz olunmaktadır (Silâhdâr Fındıklılı Mehmed Ağa, II, 1928: 14-15).

Âlî’nin rivayetine göre sancak-ı şerîf bir zaman Şam hazinesinde muhafaza olunup hacılarla birlikte Mekke’ye kadar gidip gelmiş ve 1593 tarihine kadar yetmiş beş sene bu şekilde devam etmiştir (Aydın, 2010: 74).

Selânikî Târihi’nde sancak-ı şerîfin, Sultan III. Murad (ö. 1595) zamanında Şam’da muhâfaza edildiği ve bazı harplere götürüldüğü bildirilir. Şevvâl 1001/Haziran-Temmuz 1593 senesinde Sadrazam Sinan Paşa’nın serdâr olarak Engürüs’e sefere çıkması padişah tarafından ferman buyurulunca, Sultan I. Selim’in “*Seferlere bile götüresiz*” diye nâmesinde tasrîh ettiği (Silâhdâr Tarihi, II, 1928: 14-15) ve o sırada Şâm-ı Şerîf’de mahfûz olan *Alem-i Ârâ-yı Resûlullâh sallallâhu aleyhi vesellem*, dört yüz nefer güzîde Şam yeniçerileri ile beraber sefere götürülmüştür (Selânikî Mustafa Efendi, I, 1989: 322).

⁹² Yalan üzere ittifakları aklen câiz olmayan cemaatin haberi (Sâmî, s. 446).

Hız. Peygamberin sancak-ı şerîfi, Rebûlâhîr 1003/Aralık 1594-Ocak 1595'te vukû bulan Yanık Kalesi muhâsarasına da götürülmüş ve "küffâr-ı dalâlet-âyin ile taburları mukâbelesinde Râye-i Server-i Kâinât ve Mefhar-i Mevcûdât açıldukda mu'cizât-ı bâhirü'l-berekâtları zuhûr idüb, kıyakı ceng ü âsûb içinde sancakdâr şehîd olduğu mahalde sancak düşmeyüb, yere doğru dikilüb dilîr ü bahâdırın biri kapub Alem-i Cihangîr-i Hazret-i sallallâhu aleyhi ve sellem harekete geldiği gibi küffâr-ı haksâr leşkeri bî-şumâr iken firâra yüz tutup" sancak-ı şerîf vesilesi ile zafer kazanılmıştır (Selânikî Mustafa Efendi, I, 1989: 420).

Sancak-ı şerîfin, bu seferden sonra bir daha Şam'a gönderilmeyip Topkapı Sarayı'na konulduğunu, *Selânikî Târihi*'nin "Hazret-i Sallallâhu aleyhi ve selemin Alemi hazîne-i âmireye geldiğidir" bahsinden öğreniyoruz:

"Ve şehir-i rebûlâhirenin on dördüncü gün *Livâ-i Şerîf-i Şeref-Ârâ-yı Ahmedî* ile guzât-ı mücâhidîn-i Dîn-i Muhammedî sallallâhu aleyhi vesellem sefer-i zafer-rehberden dîvan günü geldiler ve doğru Dîvân-ı Âlî'ye Hazîne-i Âmire'ye gelmek ferman olundu. Sadr-nişîn olan sâhib-i saâdet *sancağı* açmağa mâni oldular: «Halk bî-edeb olmuşlardır, bu vâsitayla Dîvân-ı Âlîye girüp küstahlığa sebep olur» dediler. Ve mağlûb-ı ma'âsî, mücrim ü günahkâr ümmet-i bî-ihdiyâr incizâb u mihnet ile «ah! vâh!» ve girye-künân istikbâl idüp sandukayı Hazine-i Âmire'ye teslim eylediler (Selânikî Mustafa Efendi, I, 1989: 421).

Sancak-ı şerîfle sefere çıkan ilk padişah Sultan III. Mehmed (ö. 1603)'dir. 1596 yılındaki Eğri seferine teberrüken hırka-i saâdetle beraber sancak-ı şerîfi de götürmüş ve neticede muzafferden İstanbul'a dönmüştür (Aydın, 2010: 75).

Sadrâzamlar sefere giderken, Topkapı Sarayı'nın Bâbüssaâde kapısı önündeki mahsus bir mahalle dikilen sancak-ı şerîfi⁹³ teslim alırlar; seferden döndüklerinde de tekrar saraya teslim ederlerdi. Eğer muzafferiyet elde edilirse, sadrazam padişahın ihsan-ı şâhânesine mazhar olurdu. 1127/1715'de Mora'nın fethi dönüşü sancak-ı şerîfi huzûr-ı hümâyûnda teslim eden vezîriâzam ve serdâr-ı ekrem Ali Paşa'ya; elmas, zümrüt ve yâkutla müzeyyen iki kıt'a altın top sorguç ihsan olunmuştur (BOA,TS.MA.d. 2358/12).

Osmanlı tarihinde sancak-ı şerîf dahilî isyanlarda da ortaya çıkarılmış; sancak-ı şerîf altında toplanmaya davet edilen asker ve halkın oluşturduğu kuvvetle birçok isyan bastırılmıştır. Fakat her isyanda sancağın çıkarılması âdet olmayıp fevkalâde anlara inhisâr etmiştir. Nitekim 1061/1651 senesinde ocak ağalarının çekilmez hale gelen

⁹³ Bkz. Ek 12.

tahakkümlerini bertaraf etmek için sancak-ı şerîf çıkarılmış ve bu hal yeriçeri ocağı ağalarıyla taraftarlarını şaşırtarak hükûmet bu sayede bunlardan kurtulmuştur. Yine 1099 /1687 senesinde cepheden dönen ve Sultan IV. Mehmed’i tahttan indiren kapıkulu ocaklarının İstanbul’daki taşkınlıkları tahammül olunmaz bir hale geldiğinden, bir işarete bakan halkın ayaklanması neticesinde bundan cesaret alan hükûmet, sancak-ı şerîfi çıkarmak suretiyle işi bastırmış ve ileri gelenler de katledilmiştir. Ocaklıları tedip için sancak-ı şerîfin son ihracı 1241/1826 senesinde olup bu defa sancak Topkapı Sarayı’dan çıkarılarak Sultan Ahmed Câmîi minberine dikilmiş ve birkaç saat içinde yeniçeriler tedip ve kışlaları yakılıp yıkılarak ocak tamamen söndürülmüştür (Uzunçarşılı, 1988: 260-261).

Daha önce de belirttiğimiz gibi Osmanlılar Hz. Peygamberin emânetleri içerisinde hırka-i saâdet ve sancak-ı şerîfe çok büyük değer vermişlerdir. Hatta tarihçi İzzî, bu iki mukaddes emânetin değerinin hiçbir şeyle ölçülemeyeceğini ve Osmanlı Devleti’nin ebedîliğinin İlâhi birer delili olduklarını vurgulayarak *“Hurşîd-i âlem ve cevher-i itibâr u şânı müselleme-i âlem olan Livâ-i Şerîf-i Nebvî ve Hırka-i Lâtife-i Mustafavî ki müeyyed min indillâh olan bu devlet-i aliyye-i ebed iktifâha mahsusiyet ile cilvegâh-ı şevâhid-i tecelliyât-ı ezelîdir”* demiştir (İzzî, 130a).

Mühr-i Saâdet

Farsça olan mühür (mühr) kelimesi kıymetli veya yarı kıymetli taşlar gibi sert malzeme üzerine, basıldığında düzgün çıkması için ters olarak kazınmış imza yerine geçen yazı, arma, simge veya damgalarla bunların baskısı için kullanılır. Arapça’sı hâtem’dir (Taş ve Bozkurt, XXXI, 2006: 528). Hz. Peygamber, komşu devlet başkanlarına İslâma davet mektupları yazdıracağı zaman, onların mühürsüz mektupları okumadıkları kendisine söylenmiş; bunun üzerine kendisine, “Muhammed Resûlullâh” yazılı gümüş bir mühür (yüzük) yaptırmıştır (Kalkaşandî, II, 1987: 139). Günümüzdeki nâme-i Nebvîlerde olan baskılarına göre mühür-i saâdet; altta “Muhammed” adı, ortada “resul” ve üstte “Allah” bulunacak şekilde istif edilmiştir (TSM. HR. 21/174, 21/674 vd.). Enes İbn Mâlik de, Hz. Peygamberin gümüşten bir mühür yaptırarak üzerine “Muhammed Resûlullâh” lafzını nakşettirdiğini belirtmiştir (Zebîdî, XII: 107).

Hz. Peygamber bu mühür yüzüğünü vefatına kadar parmağında takmıştır. Vefat ettikten sonra Hz. Ebû Bekir’, ardından Hz. Ömer ve Hz. Osman parmaklarına takmışlardır.

Nihayet Hz. Osman'ın elinden Erîs⁹⁴ denen kuyuya düşmüş; ne kadar arandıysa da bulunamamıştır (İbn Kesîr, VIII, 1997: 368; Zehebî, II, 1991: 438; Kalkaşendî, III, 1987: 289).

Hz. Osman bu hadise üzerine, “Muhammed Resûlullâh” yazılı başka bir mühür yaptırarak halifeliği müddetince kullanmıştır. Bu mühür sonradan Emevîler'e ve Abbâsiler'e geçmiştir. Mukaddes emânetler arasında bulunan ve Bağdat'ta ele geçirilerek İstanbul'a getirilen mührün⁹⁵, Hz. Osman'ın sonradan yaptırdığı bu mühür olduğu tahmin edilmektedir (Aydın, 2010: 101).

Hırka-i Saâdet Dâiresi'ne 21/167 envanter numarası ile kayıtlı mühr-i saâdet; 1 cm uzunluğunda, müstatîl şekilde, kırmızı ve üzerine kûfî hat ile “*Muhammed Resûlullâh*” mahkûktur (TTKD, I, s. 380). Mühr-i saâdet günümüzde Topkapı Sarayı Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde teşhir edilmektedir.

3.1.4. Hz. Peygamberin Ayak İzleri (Kadem-i Saâdet)

Hz. Peygambere nisbet edilen ve taş gibi sert cisimlerde bulunan ayak izlerine “kadem-i saâdet”, “kadem-i şerîf” veya “nakş-ı kadem” denilmektedir.

Diğer bazı peygamberlere izafe edilen ayak izleri de bulunmaktadır. İbn Battûta, Seylan Adası'nda dünyanın en yüksek dağlarından biri dediği Serendib Dağı'nın zirvesinde, Hz. Adem'in ayak izini gördüğünü seyahatnâmesinde belirtmektedir (İbn Battûtâ, IV, 1997: 88). Evliyâ Çelebi, Mısır'ın Asvan bölgesinde Hz. İdrîs'in (Evliyâ Çelebi, X, 1938: 831) ve Beyt-i Mukaddes civârındaki Hattîn karyesinde de Hz. Şuâyb'ın kadem-i şerîfi ile Hz. Mûsâ'nın sol kadem-i şerîfinin bulunduğu mahalleri ziyaret etmiş ve evsafı hakkında bilgi vermiştir (Evliya Çelebi, IX, 1935:448). Ahmed el-Acemî, Hz. Eyyüb'ün Harran'da Nevâ karyesi yakınındaki bir çeşme yanında ayak izlerinin

⁹⁴Medine'de Kubâ Mescidi yanında Hz. Peygamber'in mührünün düşüp kaybolduğu kuyu. Kubâ Mescidi'nin batı tarafında, Medine'ye 3 km. uzaklıktadır. Erîs adlı bir yahudiye ait bahçede bulunduğu için bu adla anılmıştır. Hz. Osman, Hz. Peygamberden beri hilâfet mührü olarak kullanılan gümüş yüzüğü bu kuyuya düşürmüştü; kuyunun suyu tamamen boşaltılmasına ve üç gün aranmasına rağmen mühür bulunamamıştır. Bu hadise dolayısıyla meşhur olan bu kuyuya "Bi'rü'l-hâtem" de denilir. 19 arşin (yaklaşık 12 m.) derinlikteki Erîs kuyusunun Kubâ Mescidi tarafında bir namazgâh mevcut olup mihrabında,

Rûz ü şeb kılsa acib midir ziyaret ins ü cân

Bi'r-i hatm-i hâtem-i Peygamberândir bu mekân

beyti yazılıdır (Eyüb Sabri Paşa, *Mir'atu'l-Haremeyn*, III-IV, 1304, s. 1067).

⁹⁵ Bkz. Ek 13.

olduğunu; insanların bu çeşmeden yıkanarak su içtiklerini ve teberrükte bulduklarını, İmam Nevevî'nin "*Tehzîb*" adlı eserinden naklen belirtmektedir (Ahmed b. el-Acemî, SK, Esad Efendi 3611, vr. 13b; Ahmed Teymûr Paşa, 2004: 100).

Kadem-i saâdet denilince ilk olarak Mescid-i Harâm'daki Makâm-ı İbrâhim ile Mescid-i Aksâ'daki sahretullâh üzerinde bulunan ayak izleri akla gelmektedir. Taberî'nin Muhammed b. Amr'dan naklettiğine göre, Tâbi'in müfessiri Mücâhid "fihi âyâtün beyyinâtün makâmu İbrâhîme/Orada apaçık âyetler (deliller) vardır. İbrahim'in makâmı vardır." (Âl-i İmrân 3/97) âyetindeki "deliller" lâfzını; "اثر قدميه في المقام اية بينة" yani "İbrahim Aleyhisselâmın makamdaki ayak izleri" olarak te'vil etmiştir (Taberî, *Tefsîr*, V, 2003: 600).

Hiz. Peygamberin amcası Ebû Tâlib de "*Lâmiyye*" diye bilinen kasîdesinde aynı manaya delâlet etmiştir:

وموطئى ابراهيم فى الصخر رطبة / على قدميه حافيا غير ناعل...

"İbrâhim'in yalın ayakla yaşlı olarak kayadaki ayaklarını bastığı yere..." (İbn Hişâm, I, 1994: 362, 367).

Günümüzde Hiz. Peygambere nisbet edilen birçok kadem-i saâdet bulunmaktadır. Sayılarını yedi olarak veren Ahmed Teymûr Paşa, bunlardan dört tanesinin Mısır'da, birinin Beytü'l-Makdis'teki Kubbetü's-Sahra'da, birinin İstanbul'da, birinin de Tâif'te olduğunu bildirmektedir (Ahmed Teymûr Paşa, 2004: 74). Ancak aşağıda görüleceği gibi İstanbul'da, özellikle Topkapı Sarayı'nda ve bazı türbelerde birçok kadem-i saâdet daha bulunmaktadır. Kaynaklar ayrıca, Medîne'de Ribât-ı Kadem denilen yerde Hiz. Peygamberin kademini *eser-i şerîfi* bulunduğu da bahsetmektedirler (BOA,A.DVNS.MHM.d, 6-91)⁹⁶.

⁹⁶ Hiz. Peygamberin sadece kadem-i saâdetinin değil, başının veya dirseğinin izini taşıyan mekânlardan da bahsedilmektedir. Örneğin, Minâ'daki Mescid-i Hayf yakınlarında, Mürselât sûresinin nazil olduğu "Gârü'l-Mürselât" adlı mağarada, Hiz. Peygamber'in başının izi bulunduğu rivayet edilmektedir (Nebi Bozkurt, "Mescid-i Hayf", DİA, XXIX, s. 278, Ankara 2004).

Evliyâ Çelebi, Hiz. İsa'nın doğduğu Beytüllâhm manastırının altındaki mağarada; dünyaya geldiği sırada Hiz. İsa'nın ve Mi'râca çıktığı sırada da Hiz. Peygamberin mübârek vücûd âzâlarının tesir ettiği bazı mahallerin var olduğunu bildirmektedir:

"Hazret-i Dâvud, Calût'u katl idüb cümle askerini dahi dendân-ı tiğ-i ateştâbdan geçirüb gaza maliyle bu Beytüllâhmi bina etmiştir, ammâ ibtidâsı İlyâ'dır. Ba'dehû Hazret-i İsa bu manastırda rahm-ı mâderden müştak olduğuyçün bu

Hız. Peygambere isnad edilen kadem-i şerîflerin en önemlisi, Kudüs'teki Beytü'l-Makdis'de, *sahretullâh* denilen kaya üzerinde olanıdır. Ebû Bekir İbnu'l-Arabî, İmâm Mâlik'in *el-Muvatta'* kitabına yaptığı şerhinde; Beytü'l-Makdis'deki kudret-i İlâhî ile havada asılı duran taşın güney tarafının üst kısmında Hz. Peygamberin ayak izinin çıktığını bildirmekte; bu izin, Hz. Peygamber Mi'râc'a çıkarken Burak'a binme esnasında oluştuğunu söylemektedir (Ebû Bekir İbnu'l-Arabî, III, 1992: 1076).

Mısır'daki kadem-i şerîfler hakkında aydınlatıcı bilgiler veren Evliyâ Çelebi, Sultan Kayıtbay Câmii'ne bitişik Sultan Kayıtbay Türbesi'nde bulunan kadem-i şerîfin Sultan I. Ahmed Han (ö. 1617)'ın emriyle İstanbul'a getirilmesini; Sultanın gördüğü rüyâ üzerine kadem-i şerîfin tekrar Mısır'a geri gönderilmesini ayrıntılı olarak açıklamaktadır. *Seyahatnâme*'nin "Menâkıb-ı Resm-i Pây-i Kademü'n-Nebi" bahsinde kadem-i şerîf'in İstanbul'a binbir zahmetle getirilişi ve İstanbul halkının o günkü halet-i rûhiyesi şöyle tasvir edilmiştir:

"Bu âsitenede (Sultan Kayıtbay Câmiine bitişik Sultan Kayıtbay Türbesi) Hazret-i Risâletpenâhın taşa tesir etdüğü pâ-y-i şerîfleri alâmeti vardır. Hatta Âl-i Osman padişahlarından Sultan Ahmed Han, Yeni Camii (Sultan Ahmed Câmii) bina etdikde bir gammâz gamz idüb, Padişahım! Mısır'da Sultan Kayıtbay türbesinde kadem-i Resûlullah vardır. Arap içinde kalmaz. Ol padişahımın câmi-i şerîfine lâyıkdır deyu tahrik iderler. Filhâl Sultan Ahmed hatt-ı şerîf ile Murad Reisi Mısır vezîrine irsal ider. Anlar dahî kademü'n-Nebî'yi Kayıtbay'dan kal' iderken bir ra'd

deyre Beytüllâhm didiler. Ve mevlüd-i İsâ, Hazret-i Risâletpenâhın hicretinden altı yüz yıl evveldir ve babası yoktur, Rûhullah'tır. Beytüllâhm'in içinden on iki kademe taş nerdüban ile nüzûl olunur bir gârdır, Beytüllâhm didikleri mağara budur. Üç köşe bir gârdır, içine yüz âdem sıgar. Hayli vâsi'dir. Nerdübanı dibinde Makam-ı Hazret-i İsâ âlem-i tufûliyetinde mübarek vücûd-u şerîfi konduğu bir beyaz mermer-i hâmdır. Mübarek arkası üzre yatduğı gibi cesed-i şerîfleri gömülüb re'si şerîfleri ve mübarek ketifleri ve mübarek pâ-y-i şerîfleri taşa tesir idüb hâlâ nümâyandır. Ve kaddi, hakîrin şibri ile beş karışdır. Zirâ dahi âlem-i mehdde iken bu seng-i beyaz üzre komuşlar. Hâlâ mübarek ser-i saâdetlerinin çukuruna iki vokiyye gülâb doldurub cemi züvvâr yüzlerine sürerler.

...Ve bu garın karşısında dört adım karib bir küçük kemercik altında Hazret-i İsâ beşiğı bir seng-i ahmerdir ve tekne gibi oyulmuşdur. Gayet mücellâ seng-i musaffâdır. Hattâ Hazret-i Cibril-i Emîn bu beşik içre Hazret-i İsâ'yı öğürdüğü vakit dest-i şerîflerinin yerleri beşik taşında zâhirdir.

...Ve bu beşiğın önünde Leyle-i Mi'râc'da Makâm-ı Hazret-i Server-i Kâinat ve Mu'cize-i Mevcûdat makâmıdır ki bunda iki rek'at namaz kılub duâ etmişdir. Ol mahalde bunda bulunan ruhbanlar cümle îmâna gelmişlerdir. Ânın için küffâr Hazret-i Risâleti inkâr idemezler. Zira bu mahalle gelüb semâya urûc ettiğın müşâhede etmişlerdir. Bu gârda Hazret-i Resûl-i Kibriyâ bunda ibadet iderken ser-i saâdetleri ve zânû-yi mübarekeleri seng-i hârâya tesir idüb hayli çukurdur. Ve leb ber leb gülâbdır. Ve cümle ehl-i züvvâr yüzlerine sürüb rûları münevver olur. Ve keferedahi Muhammed-i Arabî'nin secdegâhıdır deyu mübarek re's-i şerîfleri çukurunun cânib-i erbaasını öyle mücevher etmişler kim gûya murassa tavkdır. Ammâ bu ne haletdir! Bizim evkaflarımızda bir mücevher taş değil bir seng-i bîma'nâ kosan yerler, elbette ğâib olur. Ammâ bu ruhbanlar bu kadar bin yıldan beru hıfz iderler Acib itikad ve garib istikâmetdir." (Evliyâ Çelebi, B. 303, V, 1156: vrk. 166b-167a).

ve berk ve riyh-i sarsarlar esüb kadem-i şerifi çıkarmadan feragat idüb vukûu üzre der-i devlete arz idüb yine müstakillen bir hatt-ı şerif ile bir ser-bevvâbân-ı dergâh-ı âli gelüb Kayıtbay kapusunda bin en'âm-ı şerif tilâvet idüb âhir kadem-i şerifi İskenderiyye'den kadirğa ile Murad Reis yüz bin renc u anâ ve âlâm-ı (e)şedd ile yedi ayda Sultan Ahmed'e haberi varub ol gece kadem-i şerifi Sultan Ahmed Eyyüb Sultan'a gönderüb asker-i Âl-i Osmana bir alây-ı azîm tenbih olunub İslâmbol'un pîr civânı kebir sıbyânı ve merd nisvânı ale's-sabâh kadem-i şerifin istikbâline çıkub muntazır olurlar. Sultan Ahmed kânûn-ı pâdişâhî üzre alây-ı azîm ile Eba Eyyüb-u Ensârî'ye varub pâ-y-i şerife yüz sürüb ser-i saâdetleri üzre koyub gezdirirken bilbedâhe nutk-u şeriflerinden bu ebyât-ı dürer-bâr(i)nşâd-ı sâdir olur (Kıt'a):

Nôla tâcım gibi başımda getürsem dâim

Kademi resm-i dürer-i hazret-i Şâh-ı Resûlün

Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sahibidür

Ahmedâ durma yüzün sür kademine o gülün

deyu bu ebyâtı terennüm idüb bâdehu bu ebyâtı ilm-i mûsikide üstadımız olan baba-yi âlem sultan-ı hânende Derviş Ömer-i Gülşenî pençgâh makamında leyle-i Ramazanda tilâvet olunacak tesbih bağladı. Amma musanna' şey oldu. Andan Sultan Ahmed alây-ı derya-misâl ile Eyyüb Sultan'dan kadem-i resm-i şerifi bizzat ırk-ı tâhiriden olan nakîbüleşrâf hazretlerinin der-âğûşına verüb alây ile İslâmbol içine girdükde âdem deryasının gulüvv-i âmından Şefâat Yâ Resûlüllâh! diyüb fez' cez' idüb nakîbüleşrâfa sarılan âdem deryasından bîzar olup bilâhar solaklara ve asesbaşı ve subaşıya ferman idüb anlar bîrahm cellâdlar halkı ziyaretinden men iderler. Yine böyle iken Eyyüb'dan ahşamdek kadem-i şerifi Yeni Cami'e gücile vâsıl iderler" (Evliyâ Çelebi, B. 303, V, 1156: vrk. 374b-375a).

Seyahatnâme'nin "der-Beyân-ı Vâkı'a-i Sultan Ahmed Han Berâ-yı Kademü'n-Nebi" bahsinde, Sultan I. Ahmed'in gördüğü rüyâ ve kadem-i şerif'in tekrar Kâhire'ye geri gönderilişi ise şöyle anlatılmaktadır:

"Sultan Ahmed, vâkı'asında görürkim cemî' İslâm pâdişahları ale'l-umûm bir divân-ı âliye cem' olmuş. Hazret-i Resûlullah kadı olmuş. Hemân Sultan Kayıtbay ayağa kalkub, Yâ Resûlullah! Senin şer'-i mübînin üzre Âl-i Osmâniyandan Ahmed kulunda da'vâm vardır, şer'-i şerifine da'vet eyle! der. Derhal Hazret-i Resûl "Ahmed benimdir, bana hizmet etdi ve Beyt-i Şerife hizmet etdi, ben da'vet iderim" deyu "Yâ Ahmed! Te'al" deyû ferman iderler. Hemân Sultan Ahmed, "Lebbeyk Yâ Resûlullah!" deyüb huzûr-u Seyyidü'l Kevneyn'e varub "Esselâmu AleykeYâ Resûlallah!" der. Hazret "Ve Aleyküm Selâm Yâ Ahmed" buyururlar. "Yâ Ahmed aşkından ve senden şâkîler var, hasmınla mürâfa'a-i şer' ol" deyüb Sultan Ahmed Sultan Kayıtbayın alt yanına durur. Hazret "Yâ Ahmed sen hayatdasın, üst cânibe dur" der. Sultan Ahmed mâfevkine durur. Hemân Hazret "Da'vâ eyle Yâ Kayıtbay!" der. Hemân Kayıtbay "Yâ Resûlallah! Din-i mübînin uğuruna mücâhid-i fisebîlillâh idim. Gazâ maliyle sekiz yüz câmi binâ etdim ma'lûm-ı saâdetindir. Bir câmi dahi inşâ idüb dâr-ı bâki için kendime bir âşiyân etdim. Anda kadem-i şerifinden bir resm-i şerifi, ırk-ı tâhirinden Seyyid Ali Ebtahî'den kırk bin altuna alub zer-ender-zer sandûkla türbemde âmâde etmişdim. Anı ziyâret sebebiyle beni dahî ziyâret idüb nice bin Fâtiha-i Şerife sevâbın ticaret idüb garîk-ı rahmet iderdim. Şimdi bu zâlim benim efendimin pâ-y-i şerifi resmin

serîka ideli rahmet yüzün görmez oldum. Ferman Yâ Resulullah senindir.” deyu cevab idince, Hazret-i Resâlet “Yâ Ahmed! Sen ne dersin?”. “Neam Yâ Resûlallah! hâlâ vekîl-i mutlakın Hâdimü’l Haremeynüşşerîfeyn benim. İstimâ’ etdim ki nâm kâm için Kayıtbay kulun ve karındaşım birkaç câmi binâ etmeğile mürur-ı eyyâm olub, cami’i harâba müşref olmağile efendimin pâ-yi şerîfi resmi fellâhîn-i nâpâk içinde pâyimâl-i rimal olduğuna vâkıf-ı hâl olub, tevliyetim hasebiyle muhabbetimden Rûm’agetirüb ta’zîm ve tekrîm ile câmi’ime kodum.Emir Seyyidü’l Kevneyn’indir” deyû hâmûş oldukda, hemân Kayıtbay “Yâ çünkim mütevellî-i bîgaraz idin. Nice hakkâne benim evkâfımı teftiş ve tefahhus iderek benim evkâfım tamir ve termim etmeyüb fâyizin dâhil-i hazîne etdin. Yohsa benim evkâfım ile on evkâf imâr ideridi”. Hemân cümle selâtin-i selef “Yâ Resûlallâh! Mısır devleti Âl-i Osman eline gireli evkâflarımız cümle harâb idüb malımız mîriye muzâf etdiler. Bunların elinden Mısır devletin alub gayri devlete ver deyû recâ iderler. Hemân Hazret-i Resûl der “Yok biemrillâh onlar Mehdi zuhûruna dek Âyetü’l Kürsi’de *Allâhu Lâ ilâhe’den illâ biiznih*’e gelince ne kadar hurûf var ise ol kadar mülûk Âl-i Osman’dan gelüp Mısır’a ve cemî’î Kâfiristaân’a mâlik olub bu rû-yi arzda küffâr kalmayub yeni dünya arzına girerler. Andan eşrât-ı sâât olur. Amma Ahmed bunda hikmet vardır. Benim âşıklarım var idi kim hâk-i pâ-yime yüz sürmeğe teşne idiler. Bu takrîb ile resm-i pâ-yime yüz sürüb murad-ı maksadlarına nâil oldular. Sen dahi “edâllü ale’l-hayri kefâilîhi” üzre sevaba nâil oldun. Lâkin Kayıtbay’ımın gazâ malıyla alınan resm-i pâ-yim tîz Mısır’da türbesine gönder yohsa sen bilirsin!” deyû ferman idüb hall-i meclis olur. Ol sâât Sultan Ahmed hâbdan bîdar olub Şeyhülislâm Zekeriyya Efendi ve Nakîbüleşrâf Kudsi Efendi, Kara Sünbül Ali Efendi ve Evliya Efendi üstadımızı ve Üsküdâri Mahmud Efendi ve pederimiz Derviş Muhammed Zillî ve Derviş Ömer-i Gülşenî huzûruna da’vet idüb vâki’ olan vâkı’âi birbir takrir idüb anlar dahî “heman vakfullâhi yerine gönderin” dediklerinde hazîneden bir kantar sîm-i hâlis çıkup hakîrin pederi ol asırda serzergerân-ı dergâhı âlî idi, kırk gün kırk gecede bu kademü’n-Nebîye kalemkâri altun kitâbe ve mutallâhlar idüp sibî? ve minâlar ile tezyin idüb bir dollab etmiştikim hâlâ Mısır içinde öyle kâr-ı zergerî yokdur. Hemân dollab tamam olub yine Murad Reis’e kadem-i şerîfi teslim etdükleri sâât bir eyyâm-ı muvâfik olur kim yedi ayda yüzbin renc ve inâ ile Mısır’dan gelmiyen resm-i pâk-i kademü’n-Nebî yedi günde İskenderiye’ye bir günde Mısır’a dâhil oldukda cümle a’yân-ı Mısır alây-ı azîm ile Kayıtbay’a getirüb yine kel-evvel yerine vaz’ iderler. Hamd-i Hüdâ bu zaîf Evliya yüz sürüb zinde oldum” (Evliya Çelebi, B. 303, V, 1156: vrk. 375b).

Topkapı Sarayı’ndaki Kadem-i Saâdetler: 1185/1772 tarihli eşya defterine göre, Topkapı Sarayı Hırka-i Saâdet Odası’nda beş adet kadem-i saâdet bulunmaktadır. Ancak bunlardan biri, bir kadının hânesinde ortaya çıkan kadem-i saâdet resmini yani suretini havidir:

“Kademe-i şerîf 1 adet; servi tahta zarf derûnunda kademe-i şerîf 1 adet; kapaksız sim kaplı zarf derûnunda kademe-i şerîf 1 adet; mukavva zarf derûnunda şikest kademe-i şerîf 1 adet; 1153 senesi rebiülevvel ayında Sadr-ı A’zam Ahmed Paşa tarafından gelib Sünnet Odası’nda şevketlü efendimizden alınan Ortakapısı’nda bir hâtonun hânesinde zuhûr iden resm-i kademe-i şerîf 1 adet” (BOA, TS.MA.d 9).

Saraya sonradan gelen bir diğerkadem-i saâdet, Nizâmiye Alay Emîri Ahmed Bey tarafından Trablusgarb’tan getirilerek Sultan Abdülmecid (ö. 1861)’e takdim etmiştir.

bu kadem-i saâdet renkli somaki mermer üzerine sağ ayak izidir. Topuk kısmı kırık olup gümüş tellerle bağlanmıştır. Ahmed Bey'e bu hizmeti mukabilinde 114 bin kuruş mükâfat verilmiştir (Aydın, 2010: 122). Bu kadem-i saâdet için 1294/1877 yılında Sultan II. Abdülhamid altından ma'mûl bir mahfaza yaptırmıştır. Topkapı Tahrir Komisyonu kaydına göre, bu kadem-i saâdet somaki taşındandır (TTKD, I, 1926: 380). Altın mahfazasının üzerinde beyitler işlenmiştir. Son dizede bu kadem-i saâdetin bî şek yani kesin olarak Hz. Peygamberin kademi olduğu ifade edilir:

Çehresây ol kadem-i pâkine Şâh-ı Resulün

Olmak istersen eğer nâil-i 'izz-i dâreyn

Sürerek çeşm-i hûn âlûdunu kıl istişfâ'

İşte bî şek kadem-i pâk-i Resûl-i Kevneyn. 1294.

Topkapı Sarayı Tahrir Komisyonu kayıtlarına göre Topkapı Sarayı'nda toplam on adet kadem-i saâdet bulunmaktadır (TTKD, I, 1926: 371, 380; TTKD, II, 1926: 84). Yalnız bunlardan üçünün, Kubbetü's-Sahra'da Burak'a bindiği sırada Hz. Peygamberin bastığı taşa çıkan kadem-i saâdetten kopya edilerek gümüş levha üzerine yapılmış kadem-i saâdet sûretleri olduğu belirtilmiştir (TTKD, II, 1926: 84). Bu on adetten biri de yine, 1185 tarihli defterde belirtildiği gibi Ortakapı'da bir kadının evinde bulunan kadem-i saâdet resmi yani sûreti olmalıdır. Dolayısıyla Topkapı Sarayı'nda altı kadem-i saâdet ve dört de kadem-i saâdet resmi bulunmaktadır. Nitekim günümüzde Topkapı Sarayı Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde somaki, mermer ya da kırmızı porfir gibi taşlar üzerine çıkmış altı adet kadem-i saadet nakışı bulunmaktadır (Aydın, 2010: 118).

Bunlardan yeşil somaki taş üzerine Hz. Peygamberin sol ayağının basılmış şeklini ihtiva edenin, Mi'râc gecesinden kaldığı belirtilmektedir: “*Peygamber efendimizin Mi'râca suûdu gecesinde Burak'a süvâr oldukları zaman basdıkları nakş-ı kadem-i saâdet haceri*” (TTKD, II, 1926: 84). Ancak bunun, kadem-i şerîflere nazaran çok muntazam bir ayak izi oluşu ve etrafında renkli boyalarla yazı kalıntıları bulunuşu; orijinal olmayıp Kudüs'teki kadem-i şerîften kopya edildiği intibâını uyandırmaktadır (Aydın, 2010: 118).

İstanbul'daki Diğer Kadem-i Saâdetler: Ayvansarâyî, *Hadîkatu'l-Cevâmi'* adlı eserinde, İstanbul'un Haseki semtindeki Bayram Paşa Tekyesi Mescidi'nde, Hz. Peygamberin kadem-i şerîfinin resmi bulunduğunu bildirmiştir (Ayvansarâyî, I, 1281:

58). Bu kadem-i saâdet, tekke ve zâviyelerin kapatılmasından sonra Topkapı Sarayı'na gönderilmiş olmalıdır.

Günümüzde Ebâ Eyyûbe'l-Ensârî, Sultan I. Abdülhamid ve Sultan III. Mustafa/III. Selim'in medfûn oldukları türbelerde birer kadem-i saâdet bulunmaktadır.

Eyüb semtindeki sahabî Ebâ Eyyûbe'l-Ensârî türbesinde bulunan kadem-i saâdet nakşı, *Târih-i Sâmî*'de belirtildiğine göre, Topkapı Sarayı'nın Hazîne-i Hümâyûn dairesinde unutulmuşken ortaya çıkarılmıştır. Hz. Peygamberin ayak izinin irtisâm ettiği bu taş, elden ele intikal ile eski sultanların ve hazinelerinin en büyük sermayesi olmuş, nihayet Âl-i Osman'a vâsıl olmuş ve Osmanoğulları da bu yâdigâra gereği gibi ta'zim ve tekrim ile bir sandukada muhafaza etmişler ve onunla teberrükte bulunmuşlardır. Ancak zamanla mevcudiyeti unutilan kadem-i saâdet nakşı, Receb Paşa'nın 1117/1706 tarihinde Hazîne kethüdalığı görevini selefinden devr aldığı sırada; Enderûn-ı hümâyûn Hazinesi'nde bulunan eşyalar tek tek sayılırken, köşede bucakta unutulmuş bazı kilitli nâdide sandık ve mahfazaların birinin içinden çıkmıştır. Sultan I. Mahmud (ö. 1754), Hz. Peygamberin bu kadem-i saâdetine taz'imde bulunduktan sonra, alemdâr-ı Nebevî Hâlid bin Zeyd Ebâ Eyyûbel'l-Ensârî'nin kabrine nakl edilmesini emretmiştir. Böylece kadem-i şerîf, türbenin kible tarafına, duvar içinde yapılan bir hücreye konulmuş; *uyûn-ı ulü'l-ebâr* ve *bûse-cây-ı şifâh* kılınmıştır (Arpacızâde Sâmî Efendi, Bayezit kütüphanesi, V. 2371, vrk. 100b-102b). Ebâ Eyyûbe'l-Ensârî Türbesi'ndeki bu kadem-i şerifin üst kısmındaki duvarda şu kitabe yazılıdır:

*Ziyâretgâh-ı ümmet olmağa Sultan Mahmûd Han
Makam-ı akdese vaz' eyledi bir kenz-i lâ yünsâ
Şerefyâb-ı kadem olsun deyû Eyyûb-i Ensârî
Mülûkü şehe itdi türbeye züvvâr için ihdâ
N'ola ger hissemend-i nakş-ı pây-ı müctebâ ola
Alemdâr-ı Resûl-i Kibriyâ'dır ol cihad ârâ
Usât-ı ümmet için koydu bir âsâr-ı istişfâ*

İstanbul'daki bir diğer kadem-i saâdet, Sultan I. Abdülhamid (ö. 1789) zamanında, 1198 (1784) yılında Şâm'dan İstanbul'a getirilmiştir. Ayntâblı (Antepli) Mehmed Münîb Efendi'nin belirttiğine göre bu kadem-i saâdet, Hz. Peygamberin Şâm'a yaptığı dokuz

veya oniki yaşlarındaki birinci seferinde veya yirmi beş yaşındaki ikinci seferi sırasında meydana gelmiş olmalıdır. Ayntâbî, -daha sonra İstanbul'a nakli gibi- bilâd-ı Şâm'a başka bir yerden getirilmiş olabileceğini ileri sürer; kopya olma ihtimalini de göz ardı etmez. Ancak kopya olsa dahi Hz. Peygambere *şeref-i intisâbı sebebiyle* bunu *ta'zim, tekrîm, takbîl* ve *telsîm* etmek, *mûcib-i emr-i azîm* ve *müsteveceb-i yümn-i cesîmdir* (Mehmed Münîb Ayntâbî, SK, Hacı Mahmud Efendi 2184)⁹⁷. Sadrâzamın, Sultan I. Abdülhamid'e takdim ettiği bir telhîsde⁹⁸, bu kadem-i saâdetin Dîmeşk-i Şâm eyâletine tâbi Havrân nâhiyesindeki Eski Şâm diye bilinen Busra Kale (kal'a)'sinden söküldüğü; tahtirevân benzeri iki baş katıra yüklenerek Şâm'a nakil ile müteveffâ Es'ad Paşa'nın hânesine konulduğu bildirilmiştir. Telhîsde, ziyâret amacıyla kadem-i saâdetin Emevî Câmî'inde Hazret-i Yahyâ'nın merkadi yakınında bir yere, veya İstanbul'da yeni inşâ edilen (Sultan I. Abdülhamid'in inşâ ettirdiği) türbeye konulması şıklarından hangisinin tercih edilmesi gerektiği sorulmuştur. Sultan I. Abdülhamid, belgenin⁹⁹ baş tarafına yazdığı hatt-ı hümayûnu ile bu konudaki tercihi sadrâzama bırakmıştır: "*Benim vezîrim, bu tarafa celbi ve türbe-i cedîdenin bir mahalline vaz'an ziyâretgâhı olmak nezdinizde münâsib ise getirdesiz. Değil ise yine Şâm-ı Şerîf'de merkad-i Yahyâ Aleyhisselâmda vaz'. Ne vechile münâsib görüyor isen yine taraf-ı hümayûnuma arz idesiz*" (BOA, HAT, 1451/25). Neticede kadem-i saâdet, Sultan I. Abdülhamid'in Bahçekapı semtinde yaptırdığı medrese, kütübhâne, mekteb, sebîl ve imâretten oluşan külliyenin civârındaki türbeye konulmuştur. Kadem-i saâdet türbe içinde, duvara gömülü bir dolaba yerleştirilmiştir. Duvar üzerindeki mermer kitabede şu beyitler yazılıdır:

Oldu resm-i kadem-i Hazret-i Fahr-i âlem

Tâc-ı vehhâc-ı ser-i cümle-i ehl-i imân

O kademdir ki idip tayy-ı semâvât-ı ulâ

Menzil-i sidreye bastı şeb-i esrâda ayân

Sür yüzün acz ü niyâz ile edip istişfâ'

Olayım dersen eğer mazhar-ı afv u gufrân.

⁹⁷ Risâledeki varaklar numaralandırılmadığı için varak numarası verilmemiştir.

⁹⁸ Herhangi bir mesele hakkında padişahın emrini istemek üzere sadrâzam tarafından kaleme alınan arzlar (Mübahat S. Kütükoğlu, Osmanlı Belgelerinin Dili-Diplomatik, İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 1994, s. 206).

⁹⁹ Bkz. Ek 14.

İstanbul'un Lâleli semtindeki Sultan III. Mustafa ve oğlu Sultan III. Selim'e ait türbede de bir adet kadem-i saâdet nakşı bulunmaktadır. Türbe içinde duvara monte edilmiş bir dolap içindedir. Kadem-i saâdet dolabı iki bölümlüdür. Alt kısmında gümüş mahfaza içerisinde Hz. Peygamberin kadem-i şerîfi vardır. Üstteki bölümde eskiden sakal-ı şerîf muhafaza edilmekteymiş. Sultan III. Selim tarafından 1800 yılında türbeye konulan kadem-i saâdet dolabının içinde şu kitâbe yazılıdır:

Sakın taş sanma yâ hû gevher-i âlem bahâdır bu

Gel ey bâçâre yüz sür nakş-ı pâ-y-i Mustafâ'dır bu

Sezâ arş-ı mu'allâ zînet-ârâ-yı makâm olsa

Zehî cây-ı mu'azzam mevki-i hâcet-i revâdır bu.

Sultan III. Selim

Hz. Peygambere nisbet edilen kadem-i saâdetlerin sıhhati konusunda İslâm âlimlerinin farklı görüşleri bulunmaktadır. Ahmed b. el-Acemî, 1079/1668 senesinde “*Tenzîhu'l-Mustafâ el-Muhtâr an mâlem yesbut mine'l-ahbâr*” adıyla müstakil bir risâle te'lif etmiş; bu konu hakkında âlimlerin görüşlerini zikrederek kadem-i saâdet mucizesinin olmadığını isbat etmeye çalışmıştır (Ahmed b. el-Acemî, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3611). Bunun aksine Mehmed Münîb Ayntâbî (ö. 1238/1823) ise, te'lif ettiği “*Âsâru'l-hikem fi nakş-i'l-kadem*”, diğer adıyla “*Risâle-i Te'sîr-i Kademü'n-Nebî Aleyhisselâm fi'l-ahcâri*” adlı küçük risâlede, kadem-isaâdet mucizesinin imkâniyetini isbat etmeye çalışmıştır (Mehmed Münîb Ayntâbî, SK, Hacı Mahmud Efendi, nr. 2184).

Kadem-i saâdeti kabul edenlerin başında gelen Kastalânî, Hz. Peygamberin taş üzerinde yürürken ayaklarının taşa tesir ederek iz bıraktığını; bu olayın o zamandan bu zamana kadar yaygın bir şekilde bilindiğini; edebiyatçılar eserlerinde, şâirler şiirlerinde buna değindiklerini; Makâm-ı İbrâhim'de Hz. İbrâhim'in ayak izini taşıyan taşın bulunduğunu ve Kur'an-ı Kerîm'in, “Orada apaçık alâmetler ve deliller, İbrâhim'in makâmı vardır” âyetiyle bu taştaki ayak izlerine işâret ettiğini belirtmiştir (Ahmed b. el-Acemî, SK, Esad Efendi, nr. 3611, vr. 2b).

Müctehid imam Takıyyüddin es-Subkî, Şahâbeddin el-Hafâcî ve allâme Abdülganî en-Nablûsî de kadem-i saâdet mucizesini kabul edenlerdendir. Hatta es-Subkî bir şiirinde Hz. Peygambere hitaben şöyle demiştir:

Senin yürüyüşün taştan iz bırakırken,

Kumda veya Mekke'deki çölde iz bırakmamıştır.

(Ahmed b. el-Acemî, SK, Esad Efendi, nr. 3611, vr. 3b-4a; Ahmed Teymûr Paşa, 2004: 107-108).

Celâleddin-i Suyûtî kadem-i saâdet mucizesini kabul etmemiş; taş üzerine Hz. Peygamberin kademini tesir ettiğine dair bir asıl ve senede vâkıf olmadığını ve hadîs kitaplarında bu mucizeyi tahrîc ve rivâyet eden hiçbir kimseyi görmediğini söylemiştir (Mehmed Münîb Ayntâbî, SK, Hacı Mahmud Efendi 2184, vrk. 2b; Ahmed Teymûr Paşa, 2004: 103).

Bu konuda en şiddetli itiraz sahibi İbn Teymiye'dir. İbn Teymiye'ye göre, Hz. Peygambere ait olduğu söylenen bütün kadem-i saâdetler yalandır; yalancılar birçok taş alıp yontarak Hz. Peygamberin ayak izi diye iddiâda bulunmuşlardır (İbn Teymiye, 1950: 317-318; Ahmed b. el-Acemî, SK, Esad Efendi 3611, vrk. 7a-7b). Kadem-i saâdet mucizesini kabul etmeyenlerin bir kısmının İbn Teymiye'nin etkisinde kaldığı söylenebilir. Halbuki büyük bir âlim olmasına rağmen İbn Teymiye, İslâm itikadına zıt bazı fikirleri dolayısıyla ehl-i sünnet âlimlerince makbul görülmemiştir.

3.1.5. Hz. Peygamberin Mektupları (Nâme-i Saâdetler)

Hz. Peygamber hicretin altıncı yılında müşriklerle Hudeybiye anlaşmasını yaptıktan sonra, elçileri aracılığıyla komşu devlet başkanlarına İslâm'a davet mektupları göndermiştir (İbn Sa'd, I, 2001: 222). Osmanlı literetüründe "*Nâme-i Nebvî*" ve "*Nâme-i Saâdet*" denilen bu mektupların bir kısmının metinleri, siyer ve tarih eserlerinde (Taberî, II, 1987: 130-133; İbn Sa'd, I, 222-252; Belâzurî, 1987: 99, 102, 114, 127; İbn Kayyim el-Cevziyye, III, 1981, 688-697; Kastalânî, I, 1316: 237-248; Zerkânî, III, 1282: 400-442) zikredilmesine rağmen birkaçı dışında çoğunun asıl nüshası bugün mevcut değildir.

İslâma dâvet mektuplarını, sahâbeden Amr b. Ümeyye ed-Demrî, Habeş meliki Necâşî'ye; Dihyetü'l-Kelbî, Rum Kayseri Herakliyus'a; Abdullah bin Huzâfe, İran Kistrâsı Pervîz'e; Hâtıb bin Ebî Beltaa, Mısır meliki Mukavkıs'a; Şucâ' bin Vehb, Gassân meliki Hâris bin Ebî Şemir'e; Selîm bin Amr, Yemâme valisi Hevze bin Ali'ye;

Ferve b. Amr el-Cüzâmî, Kayser'in Ummân âmiline; Amr b. el-Âs, Cülendaogulları Ceyfer ve Abd'e ve Alâ b. Hadramî, Münzir b. Sâve'ye takdim etmişlerdir (İbn Sa'd, I, 2001: 222-227; Taberî, II, 1987: 128, Beyrut; Aynî, XIV, 1972: 392; İbn Kesîr, VI, 1997: 469, 483, 494; İbn Cevzî, II: 717-743). Bunlardan başka Hz. Peygamber, Arabistan yarımadasındaki bazı kabile başkanları ile şahıslara; iktâ, zekât, arâzi sistemi, fidye ve âzad hususlarında bir çok yazı göndermiştir. Bunların bir kısmının metinleri de yine kaynaklarda zikredilmektedir (İbn Sa'd, I, 2001: 227-252; Taberî, II, 1987: 128; İbn Cevzî, II: 717-743).

Necâşî Ashame, Mukavkıs ve Herakliyus, kendilerine gönderilen nâme-i Saâdete hürmet etmişlerdir. Hatta Necâşî, Hz. Peygamberin mektubunu alıp gözlerine sürmüş, tevâzu eseri olarak tahtından inip yere oturmuş ve Habeş diyarında bulunan sahâbe huzûrunda Kelime-i Şehâdet getirerek İslâm olmuştur. Nâme-i Nebevîyi bir ağaç hokkanın içine koyan Necâşî'nin "madem ki bu mektûb-ı şerîf Habeşliler arasındadır, onlardan hayır ve bereket zâil olmaz" dediği nakledilmektedir (İbn Sa'd, I, 2001: 222; Kastalânî, I, 1316: 247; Halebî, III: 293).

Fars Kistrâsı Perviz ve Gassân melîki Hâris b. Ebî Şemir kendilerine gönderilen nâme-i Nebevîye hürmet etmedikleri gibi hakârette bulunmuşlar; hatta Perviz haddini çokça aşarak nâme-i Nebevîyeyi yırtmıştır. Bunu haber alan Hz. Peygamber *اللهم مزقه* "Yâ Rab! Nasıl mektubumu paraladı, sen de onu ve mülkünü parça parça et" diye ona bedduâ etmiştir. Bu bedduânın te'siriyle Perviz'in oğlu Şirviye, hançer ile babasını paralamış (Ebû Nu'aym Isbahânî, I-II, 1991: 348-349; İbn Cevzî, II: 732-734; Askalânî, VIII, 2000, 160; Kastalânî, I, 1316: 238-239), Sa'd İbn-i Ebî Vakkas da, saltanatını parça parça etmiş ve hicretten 22 sene sonra Sâsâniye devleti tamamen ortadan kaldırılmıştır (Sarıcık: 267-268).

Hız. Peygamber dönemine ait siyâsi vesikalar konusunda çok önemli araştırmalarda bulunan Muhammed Hamidullah, Hız. Peygamberin komşu devlet başkanlarına gönderdiği altı mektubun orijinal nüshalarının ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkarıldığını bildirmiş ve oryantalistlerce bu mektuplara yapılan bazı itiraz noktalarını ilmî cevaplarla reddetmiştir. Bunlar, Mukavkıs, Münzir b. Sâve, Necâşî, Kistrâ, Herakliyus ve Umân hükümdarı Culandâ'nın oğlu Ceyfer ve Abd'e gönderilen nâme-i Nebevîlerdir. Ancak Hamidullah, günümüzde Topkapı Sarayı

Müzesi'nde muhafaza edilen ve Hz. Peygamber tarafından Müseylimetü'l-Kezzâb ile Gassâni melîki Hâris b. Ebi Şemir'e gönderilen nâme-i Saâdetlerin mevcudiyetlerinden hiç bahsetmemektedir.

Topkapı Sarayındaki Nâme-i Saâdetler: Nâme-i Saâdetler 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkarılmaya başlanmıştır. İlk bulunan nâme-i Nebevî Mukavkıs'a gönderilen olup, Mösyö Bartelemi tarafından 1851 yılında, Mısır'da Ahmîm yakınlarındaki bir manastırda bulunmuştur (TSMK, H.S. 15). 1269/1852-1853 yılında İstanbul'a getirilmiş ve Sultan Abdülmecid (ö. 1861) tarafından satın alınarak Hırka-i Saâdet Odası'nda muhafaza edilen mukaddes emânetler meyânına konulmuştur. Bu nâme-i Nebevî'ye ait en erken kayıt, “*dolab derûnunda mahfûz Mukavkıs'a irsâl olunan nâme-i Saâdet (1 adet)*”tanımıyla, Hırka-i Saâdet Odası'ndaki teberrükât eşyasını gösteren 1269 tarihli teberrükât defterinde geçmektedir (BOA, TS.MA.d. 900).

1276/1859-1860 yılında, yine Sultan Abdülmecid döneminde Topkapı Sarayı'na ikinci bir nâme-i Nebevî daha gelmiştir. Bu tarihten itibaren teberrükât defterlerinde artık iki nâme-i Nebevînin zikredildiği görülmektedir. Örneğin 16 Rebiülâhir 1279/11 Ekim 1862 tarihli teberrükât defterinde, “*1 adet Nâme-i Şerîf-i Hazret-i Nebevî (Hırka-i Şerîf dâire-i âlîsinde mahfuzdur); 1 adet Nâme-i Saâdet-i Risâletpenâhî*” denilmek suretiyle ikisi beraber kaydedilmiştir (BOA, TS.MA. d. 893). Bu nâme-i Nebevînin Hz. Peygamber tarafından kime gönderildiği teberrükât defterlerinde belirtilmemektedir. Ancak, 1924 yılında Topkapı Sarayı müzeye çevrildikten sonra, 1924-26 yılları arasında sarayın bütün eşyasının sayımını yaparak cins, adet ve evsaflarıyla beraber dört deftere kaydeden Topkapı Tahrir Komisyonu, sayım esnâsında Hırka-i Saâdet Dâiresi'nin Hırka-i Saâdet Odası'nda mevcut olduğunu bildirdiği bu nâme-i Nebevînin Müseylimetü'l-Kezzâb'a gönderildiğini ilk defa tesbit etmiştir: “*Nâme-i Saâdet-i Hazret-i Nebevî, deri üzerine kûfî yazı ile yazılmış ve Müseylimetü'l-Kezzâb'a gönderilmiştir*”(TTKD, I, 1926: 379). Nâme-i Nebevî'nin Mösyö Alfred Vehinson ve Loran Manesti adlı şahıslardan satın alındığını ise, 1 Receb 1277/13 Ocak 1861 tarihli bir belgeden (BOA, A. MKT.NZD 339/43) öğreniyoruz.

Bir çok teberrükât defterinde bu iki nâme-i Nebevînin saraya geliş tarihleri de ayrıca belirtilmektedir. Örneğin 17 Ramazan 1293/6 Ekim 1876 tarihli teberrükâtdefterinde “*Hazret-i Resûl-i Ekrem Sallallâhu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem Efendimiz Hazretlerinin*

altın çekmece derûnunda mahfûz nâme-i Saâdetleri, 1 adet, târih-i vürûdu 1269; “Def’a Hazret-i Resûl-i Ekrem Sallallâhu Te’âlâ Aleyhi ve Sellem Efendimiz Hazretlerininbayağı çekmece derûnunda mahfûz nâme-i Saâdetleri, 1 adet, tarih-i vürûdu 1276” denilmektedir (BOA, TS.MA.d. 4645).

Üçüncü olarak keşfedilen nâme-i Nebevî, Gassân melîki Hâris b. Ebî Şemir’e gönderilendir. 1283/1866 yılında Fransuva Perpinyan adlı Fransız tarafından Paris’te satın alınarak İstanbul’a getirilmiştir. Bu nâme-i Nebevî’nin Meşîhat-ı İslâmiyece muâyene edilmesi, satın alınması ve parasının ödenmesi ile ilgili birçok arşiv belgesi bulunmasına rağmen, teberrükât defterlerinde hiçbir kaydı yoktur. Topkapı Tahrîr Komisyonu, Hırka-i Saâdet Dâiresi’nin Emânet Hazînesi Odası’ndaki mukaddes emânetler meyânında tesbit ettiği bu nâme-i Nebevîyi, iki numaralı komisyon defterinde kaydetmiş (TTKD, II, 1926: 84); yalnız Hz. Peygamber tarafından kime gönderildiğini belirtmemiştir. Ancak Gassân melîkine gönderilen nâme-i Nebevînin, 1876 yılında Meşîhat-ı İslâmiyenin muâyenesinden geçtikten sonra muhafaza için Topkapı Sarayı Hazîne-i Hümâyûn Dâiresi’ne gönderilmiş olduğu belgelerde açıkça belirtildiğinden (BOA, İ.DH. 1183/92484; BOA, Y.EE. 82/15; BOA, Y.A.HUS 257/64), muhâtabı belli olmayan bu nâme-i Nebevînin kesinlikle Gassân melîkine gönderilen olduğu anlaşılmaktadır. Hazîne-i Hümâyûnda muhafaza edilen nâme-i Nebevî daha sonra Hırka-i Saâdet Dâiresi’ne nakledilmiştir. Nitekim bu iki dâire arasında zaman zaman eşya devir ve intikâli sözkonusu olmuştur.

Topkapı Tahrir Komisyonu, 23 Kânûnısânî 1926 yılında çalışmasını bitirmiş; ancak başka müzelerden devir, satın alma ve hibe yoluyla Topkapı Sarayı’na eser girişi yine devam etmiştir. Komisyon tahrîrinden sonra gelen bu eserler, komisyonun kaldığı numaradan itibaren 4. deftere kaydedilmeye devam edilmiştir. İşte bu defterde, tahrîrden sonra gelen ve eşya numarası 48208 olan üç adet nâme-i Saâdet kayıtlıdır. Fakat nüshalardan birinin Tekâsür Sûresi olduğu anlaşılmış ve bu keyfiyet defterde de belirtilmiştir. Defterdeki kayda göre, gümüş bir çekmece içinde iki cam arasına konularak muhafaza edilenbu üç nüsha, Müzeler Müdüriyet-i Umûmiyesinin 2 Şubat 1926 tarihli tezkiresi mücebince, Emânet Hazînesinde hıfz olunmak üzere Evkâf Müzesi’nden gelmiştir (TTKD, IV, 1926: 33). Ancak günümüzde Topkapı Sarayı’nda, Mukavkis (Env. No: 21/174), Müseylimetü’l-Kezzâb (Env. No: 21/169), Gassân Melîki

Hâris b. Ebî Şemir (Env. No: 21/674) ve Ahsâ vâlisi Münzir b. Sâve (Env. No: 21/397)'ye gönderilen olmak üzere dört adet nâme-i Nebevî mevcut olduğundan, diğer iki nüshadan birinin de nâme-i Saâdet değil Kur'an-ı Kerîm'den bir sûrenin nüshası olduğunu göstermektedir. Geri kalan diğer nüsha ise en son kayıtlara geçen nâme-i Nebevîdir. Bu, muhtemelen Hz. Peygamber tarafından İran'ın Ahsâ vâlisi Münzir b. Sâve'ye gönderilen nâme-i Nebevî'dir. Nâme-i Saâdet adıyla kayıtlı bu üç nüshanın 1914 yılında Evkâf-ı İslamiye Müzesi adıyla Süleymaniye Külliyesi İmâretler bölümünde kurulan Evkaf Müzesi'ne ne zaman konulduğunu ve nereden getirildiğini henüz tesbit edemedik.

3.1.5.1. Hz. Peygamberin Mukavkıs'a Gönderdiği Mektup

Hz. Peygamber, sahâbî Hâtîb İbn Beltea'yı dâvet mektubu ile Mısır meliki Mukavkıs Cüreyc İbn-i Mînâ'ya göndermiştir. O sırada Mısır hükûmeti Doğu Roma İmparatorluğu'na bağlıydı ve Mukavkıs adındaki Mısır meliki de Roma kayseri tarafından tayin olunuyordu. Mukavkıs'lar İskenderiye şehrinde oturlardı. Bundan dolayı Mukavkıs'lar, Arab kaynaklarında çoğunlukla İskenderiye Meliki diye anılmaktadırlar. Hâtîb İbn Beltea, Hz. Peygamberin mektubunu Cüreyc İbn-i Mînâ'ya İskenderiye'de vermiştir. Hâtîb'in getirdiği dâvetnâmenin meâli şöyledir:

“Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah'ın kulu ve Resûlü Muhammed (Sallallâhu aleyhi ve selem) den Kıbt milletinin ulusu Mukavkıs'a. Selâm hidâyet yoluna giden kimselere olsun. Bu duâ ve temenniden sonra derim ki: Seni İslâm câmiasına ve dînine dâvet ediyorum. Müslüman ol ki, selâmete eresin ve Müslüman ol ki Allah ecir ve mükâfâtını iki kat vere. Eğer bu dâvetimden yüz çevirirsen, Kıbt kavminin günâhı boynuna olsun! Ey ehl-i Kitâb! Bizimle sizin aramızda müsâvi ve müşterek bir söze (Tevhîd kelimesine) geliniz. Birleşip Allah'dan başkasına ibâdet etmiyelim. Ve O'na hiçbir şeyi şerik koşmıyalım. Allah'ı bırakıp da biribirimizi Râb ittihâz etmiyelim. Eğer Kıbt kavmi bu tevhîde yüz çevirirlerse, ey Müslümanlar! Siz de onlara: “Şâhid olunuz biz Müslümanız!” deyiniz” (Zebîdî, XII, 1947: 390-391).

Hâtîb, Hak dine dâvet ettiği Mukavkıs'ın sorularına aklî ve mantıkî cevaplar vermiştir. Mukavkıs “biraz daha düşünmek isterim” diyerek Hz. Peygamberin mektubunu almış ve fildişinden küçük bir kutu içine koyup, mahfazayı mühürleyerek bir câriyesine teslim etmiştir (Zebîdî, XII, 1947: 391).

Mukavkıs'a gönderilen mektubun bulunuşu ilk defa, Şark Ordusu baştercümânı Mösyö Belin'in, 15 Mart 1852 tarihinde Paris Enstitüsü üyesi Mösyö Reinaud'a Kahire'den

gönderdiği mektupta anlatılmaktadır. Mösyö Belin'in mektubunda bildirdiğine göre 1851 tarihindeki bir gezi sırasında Mösyö Barthélemy'nin yolu, bitkinlikten yorgun düştüğü sırada Ahmîm yakınlarında bir manastıra rast gelmiş ve bu manastırda, görünüşte oldukça eski ve dağınık Arapça elyazması bir kitaba rastlamıştır. Barthélemy, kitabın iç yüzlerini oluşturan Kıptîce sayfaları her iki taraftan sırasıyla sökmüş; iç kısmın tam ortasında, yandaki iki parçayı birbirine bağlayan, iki yeri kurtlar tarafından kemirilmiş ve üzerinde kûfî yazılar olduğunu sandığı bir parşömen parçasıyla karşılaşmıştır. Yerinden sökmeye çalışırken parşömeni ıslatmak zorunda kalmış ve birçok yeri zaten çoktan silikleşmiş olan bazı harfler, bu işlem sırasında tamamen kaybolmuştur” (TSMK. HR. 15, 1269: vrk. 1b-3a; Hamidullah, 2004: 268-269).

Nöldeke, Schwally, Amélineau, Caetani ve Wiet gibi batılı müsteşriklerin, ortaya çıkarılan bu nâme-i Saâdet hakkındaki bazı cüz'î itirazlarını değerlendiren Hamidullah, onların yanlışlıklarını ortaya koymuştur. Bununla beraber mektubun orijinal belgeden alınmış bir kopya, ya da birçok belgenin sahtesinin yapıldığı dönem olan el-Hakîm zamanında, tarihçilerin verdiği bilgiler doğrultusunda yapılmış sahte bir nüsha olma ihtimalinin de göz ardı edilmemesi gerektiğini ileri sürmektedir (Hamidullah, 2004:268-273).

İstanbul'a getirilen nâme-i Nebevî, Sultan Abdülmecid Han (1823-1861) tarafından satın alınarak Topkapı Sarayı'ndaki Hırka-i Saâdet Dâiresi'ne konulmuştur (BOA, TS.MA.d. 900). Nâme-i Nebevî, 16x19 cm ölçüsünde ve orta kısmında bazı yerleri çürümüş, dökülmüş haldedir¹⁰⁰ (Aydın, 2010:96).

¹⁰⁰ Bkz. Ek 15.

3.1.5.2. Hz. Peygamberin Müseylimetü'l-Kezzâb'a Gönderdiği Mektup

Hicretin onuncu senesi sonlarında Müseylime b. Habîb el-Kezzâb, Hz. Peygambere şu meâlde bir mektup göndermiştir:

“Peygamber (Hâşâ) Müseylime'den Allah'ın Peygamberi Muhammed'e (sallallâhu aleyhi vesellem) selâm olsun. Amma ba'd, ben bu işte seninle birlikte ortak oldum. Yerin yarısı bize, yarısı da Kureyş'e. Fakat Kureyş tecavüz eden bir kavimdir.” (İbn Hişâm, IV, 1994: 340 ; Belâzurî, 1987: 127).

Bu mektup Müseylime'nin iki adamı tarafından Hz. Peygambere getirildiğinde, Hz. Peygamber onlara "Sizler ne dersiniz?" diye sormuş, onlar da "onun dediği gibi diyoruz." cevabını vermişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “Vallâhi şayet elçiler öldürülmez olmasalardı elbette boynunuzu vururdum" demiş ve Müseylime'ye cevâbi olarak şu mektubu yollamıştır:

*"Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.
Allah'ın Resûlü Muhammed'den çok yalancı Müseylime'ye.
Selâm, hidâyete tâbi olanların üzerine olsun. Bundan sonra bilesin ki yeryüzü Allah'ındır. Onu kullarından dilediğine ihsan eder. Hüsn-i âkibet ise müttakîlerindir. Sen ve beraberindekiler eğer tövbe ederseniz Allah da seni ve seninle beraber tevbe edenleri afveder"* (İbn Hişâm, IV, 1994: 340-341; Belâzurî; 1987: 127).

Sultan Abdülmecid döneminde, 1276/1859-1860 yılında Topkapı Sarayı'na gelen ikinci nâme-i Nebevînin kime gönderildiği teberrükât defterlerinde belirtilmemiştir. Ancak, Topkapı Tahrir Komisyonu, bu nâme-i Nebevînin Müseylimetü'l-Kezzâb'a gönderildiğini ilk defa tesbit etmiştir: “*Nâme-i Saâdet-i Hazret-i Nebevî, deri üzerine kûfî yazı ile yazılmış ve Müseylimetü'l-Kezzâb'a gönderilmiştir*”(TTKD, I, 1926: 379). Nâme-i Nebevî'nin Mösyö Alfred Vehinson ve Loran Manesti adlı şahıslardan satın alındığı 1 Receb 1277/13 Ocak 1861 tarihli belgede (BOA, A. MKT.NZD. 339/43) belirtilmektedir.

Hz. Peygamber tarafından Müseylimetü'l-Kezzâb'ın mektubuna cevap olarak gönderilen bu nâme-i Saâdet, Mukaddes Emânetler Bölümü'ne 21/169 envanter numarası ile kayıtlı olup 22x15 cm ebatındadır¹⁰¹ (Aydın, 2010: 99).

¹⁰¹ Bkz. Ek 16.

3.1.5.3. Hz. Peygamberin Hâris bin Ebî Şemmer el-Gassânî'ye Gönderdiği Mektup

Hz. Peygamber, 628 yılında sahâbî Şücâ İbn Veheb'i, İslâma davet mektubuyla beraber elçi olarak Gassân melîki Hâris b. Ebî Şemir'e göndermiştir. Hâris b. Ebî Şemir, kaynaklarda "Sâhib-i Dımaşk" (Taberî, II, 1987: 131; İbn Kesîr, VI, 1997: 483) ve "melikü'l-Arab bi's-Şâm" (Zehebî, I, 2003: 418) ünvanıyla zikredilmektedir. Şücâ', kendisini karşılamaya geldiğinde Hâris'in başında bir tâc bulunduğunu bildirmiştir (İbn Sa'd, I, 2001: 225; İbn Cevzî, II: 737). Muhammed Hamidullah da Hâris'in melik/hükümdan olduğunu söyler (Hamidullah, 2004: 277) Hâris her ne kadar Melîk olsa da, Rum kayserinin Dımaşk'a tayin ettiği bir eyalet valisi mesabesinde (Sönmez, 1984: 138).

Hâris, Hz. Peygamberin mektubunu okuduktan sonra yere atarak "Kim benim mülkümü elimden alabilir? İsterse Yemen'de olsun onun üzerine orduyla yürüyeceğim" demiştir. Tâbi olduğu Kaysere de mektup yazarak düşüncesini belirtmiş; ancak Kayser bunu reddetmiştir. Şücâ' b. Vehb, Hâris'in nâme-i Nebevî'ye karşı hakaretini Hz. Peygambere arzedince, Hz. Peygamber, "باد ملكه" yani "mülkü helâk olsun" diye bedduâ etmiştir. Hz. Peygamberin bedduâsına mazhar olan Hâris, Mekke'nin fethi senesinde ölmüştür (İbn Sa'd, I, 2001: 225; İbn Cevzî, *el-Vefâ*, II: 737-738; Zehebî, I, 2003: 418; Halebî, III: 304-305).

Gassân melîki Hâris b. Ebî Şemir'e gönderilen nâme-i Nebevî'nin orijinal nüshası günümüzde Topkapı Sarayı Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde bulunmaktadır. Alt kısmında Hz. Peygamberin mühr-i saâdeti basılı olan nüshanın altı satırlık metni şöyledir:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ
رَسُولِ اللَّهِ إِلَى الْحَارِثِ بْنِ أَبِي
شَمْرَةَ سَلَامٍ عَلَىٰ مَنْ اتَّبَعَ الْهُدَىٰ وَآمَنَ بِهِ
وَصَدَّقَ وَإِنِّي أَدْعُوكَ إِلَىٰ أَنْ تَتُومَنَ بِأَنَّ
اللَّهَ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ يَبْقَىٰ
لَكَ مَلِكُكَ
مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ

Nâme-i Nebevî'nin tercümesi şudur: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Allah'ın Resûlü Muhammed'den Hâris bin Ebî Şemmer'e. Selâm hidâyete tâbi olan, Allah'a îman ve

O'nu tasdik edenlerin üzerine olsun. Muhakkak ki ben seni kendisi için hiçbir şerik bulunmayan ve tek olan Allah'a imâna davet ediyorum ki mülkün sana baki kalsın.

Mühür: Muhammed Resûlullah''

(Hamidullah, 2004: 277; Sönmez,1984: 139).

Arşiv Kaynaklarına Göre Nâme-i Nebevî: Gassân emîri Hâris İbn Ebî Şemir'e gönderilen nâme-i Nebevî, Hz. Ali'ye nisbet edilen Kadir Sûresi nüshası ile beraber ortaya çıkarılmıştır. Bu iki nüsha ile ilgili Osmanlı arşiv kaynaklarında bir çok belge bulunmaktadır. Bu belgeler dışında başka hiçbir kaynak mevcut değildir. Hz. Peygamberin mektupları konusunda çok önemli araştırmalar yapan ve günümüze altı adet orijinal nâme-i Nebevî nüshasının ulaştığını belirten Muhammed Hamidullah da, - eserlerinde klâsik İslâm kaynaklarındaki metnini vermesine rağmen- bu nâme-i Nebevînin keşfedildiğinden bahsetmemektedir (Hamîdullah, 1985: 126; Hamîdullah, 2004: 277).

Nâme-i Nebevî ve Sûre-i Kadr nüshası, Fransuva Perpinyan tarafından 1283 tarihinde Paris'ten satın alınarak İstanbul'a getirilmiştir. Ermeni soyisimlerinin (-yan) eki ile bitmesi, Perpinyan'ın Ermeni olma ihtimalini akla getirmiş olmalı ki, Sadrâzam Cevad Paşa 17 Muharrem 1311/31 Temmuz 1893 tarihinde Mâbeyn-i Hümâyûna gönderdiği tezkirede, Perpinyan'ın Ermeni milletinden olmayıp Latin cemâatinden bir fert olduğunun tesbit edildiğini bildirmiştir (BOA, Y.A.HUS 278/100). 1890'lı yıllardan itibaren Ermeniler'in gerek İstanbul gerekse Anadolu'da tertip ettikleri gösteri ve isyanların, Bâb-ı Âlî'yi Ermeni teb'aya karşı dikkatli olmaya sevkettiği ve böyle bir tahkikâta lüzum görüldüğü anlaşılmaktadır.

Perpinyan'ın nüshaları kimden satın aldığı ve Paris'e nereden getirildiği bilinmemektedir. Ancak ondokuzuncu asrın başlarından itibaren Avrupalı oryantalistler, Ortadoğu'da birçok ilmî araştırma ve kazılar yaparak buldukları eserleri izinsiz Avrupa'ya taşımışlardır. 1268/1852 yılında Lût Gölü taraflarında ilmî çalışmalar yapmak için seyahat eden Mösyö Sole, bulmuş olduğu bazı antika eşya ile Hz. Davud'un olduğunu öne sürdüğü sandukayı Louvre Müzesi'ne teslim etmiştir (BOA, HR. MKT. 46/5). Ortadoğu'da buldukları birçok eski eseri ülkelerine taşıyan Avrupalıların, nâme-i Nebevî ve Kadir Sûresi nüshalarını da bu bölgeden alarak Paris'e götürmüş olmaları kuvvetle muhtemeldir.

Perpinyan, beraberinde getirdiği nâme-i Nebevî ile Sûre-i Kadr nüshasını bir arzuhâl ile beraber 1283 yılının rebülevvel ayı başlarında (Temmuz 1866) Sultan Abdülaziz'e (ö. 1876) takdim etmiştir. Arzuhâlinde, nâme-i Nebevî ile Kur'an-ı Kerîm nüshasını Paris'te bir yerde gördüğünü, Pâdişahın uğurlu ve bereketli telakki ederek alacağını ümit ettiğinden bu kıymetli yâdigârları üç bin beş yüz liraya satın aldığını bildirmiş, bunların gereği gibi muâyene edilerek muhafaza altına alınmalarını talep etmiştir. Perpinyan'ın Pâdişaha takdim ettiği arzuhal¹⁰² şudur:

“Zât-ı şevketsîmât-ı hazret-i tâcdârîlerine ma'rûz-ı kemterîleridir ki,

Zamân-ı mes'adet iktirân-ı Hazret-i Risâletpenâhîden Şâm meliki tarafına en sonra olarak şerefsâdir olmuş olan nâme-i Celîl-i Cenâb-ı Nebevî ile bazı Âyât-ı Furkâniyeyi münâtik şu iki kıt'a levha-i şerîfler Paris'te bir mahalde görülmüş ve bu misillü yâdigâr-ı şerîflerin nezd-i âlîde kemâl-i yümn ve makbûliyetle ahz ve telakkî buyurulacağı ümîdiyle üçbin beşyüz liraya alınub getirilerek huzûr-ı âli-i hazret-i pâdişâhîlerine ref" ve arz kılınmış olmağla tedkîkât-ı lâzimenin icrâsıyla mahfaza-i tevkîr ve tevkîfe vaz'ı husûsuna rağbet-i seniyye-i hazret-i cihandârîleri erzân buyurulmak bâbında emr ü ferman hazret-i veliyyu'l-emr ve'l-ihsân efendimizindir. Bende Fransuva Briyan¹⁰³ kulları” (BOA, İ.MMS. 32/1319-1).

Perpinyan'ın arzuhâli Mâbeyn-i Hümâyûn¹⁰⁴ tarafından Bâb-ı Âlî'ye gönderilerek Encümen-i Mahsûs-ı Vükelâ'ca değerlendirilmiştir. Encümen-i Mahsûs-ı Vükelâ, Ders Vekîli¹⁰⁵ Efendi ile Saray-ı Hümâyûn Hocası¹⁰⁶ Efendi'nin Hazîne-i Hümâyûn Vekîli dâiresinde bir araya gelerek iki nüshayı inceden inceye muâyene etmelerine; sıhhatleri sâbit olursa neticeyi bildirilmelerine karar vermiştir. Encümen-i Mahsûs-ı Vükelâ'nın kararı, Bâb-ı Âlî'nin 18 Rebülevvel 1283/31 Temmuz 1866 tarihli tezkiresi (BOA, İ.MMS. 32/1319-2) ile Şeyhülislâm Mehmed Refik Efendi'ye tebliğ olunmuş; Ders

¹⁰² Bkz. Ek 17.

¹⁰³ Soyisim, belgelerde daha çok Perpinyan olarak geçse de;Perpinyani, Briyan ve Priyan gibi değişik şekillerde de zikredilmektedir.

¹⁰⁴ Osmanlı hükümdârının yaşadığı saraya Mâbeyn-i Hümâyûn denilmektedir. Hükümet teşkilâtını oluşturan sadrâzam ve nâzırlar şimdiki İstanbul Vâlîliği'nin bulunduğu Bâb-ı Âlî'de bulunuyorlardı. Hükümdâr ile hükümet teşkilâtı arasındaki münasebet ve irtibat, mâbeyn erkânı denilen memurlarca sağlıyordu (bk. Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü**, II, İstanbul, 1983, s. 376-377).

¹⁰⁵ Ders okutması Şeyhülislâmlara meşrû olan Bayezid Medresesi'nde bu vazifeyi vekâleten ifa etmek üzere kibâr-ı müderrisîn arasından tayin edilen zâtın ünvanı (M. Zeki Pakalın, I, s. 428).

¹⁰⁶ Osmanlı Devleti'nin idâri merkezi olan Topkapı Sarayı'ndaki Enderûn Mektebi'nde eğitim gören Enderûnlular'a ders veren zamanının en yetkin hocaları.

Vekîli Efendi ile Saray-ı Hümâyûn Hocası Efendi, Hazîne-i Hümâyûn Vekîli'nin dâiresinde toplanarak nâme-i Saâdeti inceden inceye tedkik ve muâyene etmişlerdir. Şeyhülislâm Mehmed Refik Efendi, muâyene sonucunda hey'etin kararını, Bâb-ı Âlî'nin gönderdiği tezkirenin alt tarafına dercederek 15 Rebiülâhir 1283/27 Ağustos 1866 tarihinde Bâb-ı Âlî'ye takdim etmiştir.

Muâyene raporunda şu noktalar nazara verilmiştir: Perpinyan'ın getirdiği nâme-i Saâdet her ne kadar deri üzerine kûfî hat ile yazılı ve bazı yerlerinin yıpranmış bulunmasına nazaran kadîm bir şey olduğu görülse de, nâme-i Nebevî olduğuna dair isnâd ve rivâyetten tamamen mahrumdur. Ayrıca, Hâris bin Ebî Şemir Gassânî'ye gönderilip *Mevâhib-i Ledünniye*'de yazılı olan nâme-i Peygamberî metnine bazı kelime ve harfleri uygun düşmemektedir. Dolayısıyla nâme-i Saâdet olduğu şer'an isbât edilemediğinden sahih olamaz.

Bâb-ı Âlî, inceleme komisyonunun raporunu Mâbeyn-i Hümâyûn vasıtasıyla Sultan Abdülaziz'e arzetmiştir. Sultan Abdülaziz, 23 Rebülâhir 1283/4 Eylül 1866 tarihli irade-i seniyyesiyle, bu rapora istinaden Perpinyan'a uygun bir cevap vermesini Bâb-ı Âlî'ye ferman etmiştir (BOA, İ.MMS. 32/1319-3).

Neticede nâme-i Saâdet ve Sûre-i Kadr nüshaları Perpinyan'a geri verilmiştir. Perpinyan, aleyhde hazırlanan muâyene raporundan dolayı nüshaların bedeli olarak herhangi bir maddi talepte bulunmamıştır.

1866 yılında nâme-i Saâdet ve Sûre-i Kadr nüshalarını geri alan Perpinyan Fransa'ya dönmemiştir. İstanbul'da ikâmet etmiş, hatta Ayastefanos (Yeşilköy)'de emlâk sahibi olmuştur (BOA, İ.DH 1183/92484-1).

Kendi ifadesine göre, elinde bulundurduğu ve herkesçe bilinen nâme-i Saâdet ve Sûre-i Kadr nüshalarını, zorla zabt ve müsâdere olurlar korkusuyla Fransa sefiri Mösyö Vököe'ye emânet etmiştir. 1876 yılının teşrinievvelinde Şeyhülislâm Hayrullah Efendi, nüshaların sahîh olup olmadıklarını tahkik etmek maksadıyla, bunları ulemânın nazar-ı tedkîkine arz etmesini kendisine teklif etmiştir. Perpinyan'ın kabul etmesi üzerine nüshalar, Hayrullah Efendi başkanlığındaki önemli âlimlerce muâyene edilmiştir. Muâyene neticesinde her iki nüshanın sahih olduğu anlaşılmış ve kendisine ödenmek üzere muayyen bir bedel takdir edilmiştir (BOA, İ.DH 1183/92484-1).

Meşihat, sahîh raporu verdiği nâme-i Saâdet ve Sûre-i Kadr nüshalarını 1294/1877 yılında Sultan II. Abdülhamid (ö. 1918)'in huzûruna takdim etmiştir. Nüshaların sıhhatine çok önem veren Sultan Abdülhamid, bunların Topkapı Sarayı Hazîne-i Hümâyûnundaki diğer nâme-i Saâdetlerle de karşılaştırılmasını istemiştir. Bunun üzerine Hazîne Kethüdalığı, nâme-i Saâdet ve Kadir Sûresi nüshalarını diğer nâme-i Saâdetlerle mukâyese etmiş; birbirlerine mutâbık olduklarını belirlemiştir. Ancak bununla da iktifâ etmeyen Sultan Abdülhamid, Bâb-ı Âlî yani Osmanlı hükûmeti tarafından da muâyene ve gerekli tahkikat yapılmasını bir irade-i seniyye ile tebliğ etmiştir (BOA, MF.MKT. 83/57-1).

Bâb-ı Âlî, irâde-i seniyyenin gereğini uzun müddet yerine getirmemiştir. Nihayet Meclîs-i Mahsûs-ı Vükelâ, Ticâret Nâzırı Subhi Paşa ile Maârif Dâiresi'ndeki gerekli şahıslardan oluşan bir hey'etce nüshaların önceki emsalleriyle (yani diğer nâme-i saâdetlerle) karşılaştırılmak üzere muâyene edilmesine karar verdiğinden, 9 Receb 1301/5 Mayıs 1884 tarihinde nüshaların hâlâ Hazîne Hümâyûnda mevcut olup olmadığı Hazine-i Hümâyûn Kethüdalığından sorulmuştur (BOA, MF.MKT. 83/57-2). Hey'etin Hazine-i Hümâyûnda ne zaman muâyene çalışması yaptığı ve neye hükmettiği belli değilse de, daha sonra cereyan eden resmî yazışmalara yansımadağına göre aleyhte bir karar verilmediği anlaşılmaktadır.

Ancak nâme-i Saâdetin altı sene sonra tekrar muâyene edilmek istendiği görülmektedir. Sadrâzam Kâmil Paşa,14 Ramazan 1307/3 Mayıs 1890 tarihinde Hazine-i Hümâyûn Kethüdalığına gönderdiği tezkirede; Hazîne-i Hümâyûn'da mahfûz bulunan Gassân melîkine gönderilen nâme-i Nebevî'nin bir sonraki gün, yani Ramazan-ı şerîfin on beşinde mûtad olan hırka-i saâdet ziyaretinden önce Hazine-i Hümâyûn'da bulunan diğer nâme-i Nebevîlerle tatbîk edilmek üzere hazırlanmasını istemiştir (BOA, Y.A.HUS. 235/28)

Neticede, daha sonraki dönemlerde birkaç defa muâyene işlemleri yapılmasına rağmen Şeyhülislâm Hayrullah Efendi riyasetindeki hey'etin 1876 yılında verdiği sıhhat raporu, Sultan II. Abdülhamid döneminde geçerliliğini korumuş ve Fransız'a ödeme yapılmasına dâir irade-i seniyye çıkmasına sebep teşkil etmiştir.

Topkapı Sarayı Müzesi Hırka-i Saâdet Dâiresi'nin 21 no.lu Envanter Defteri'ndeki tarife göre, Gassân melîkine gönderilen nâme-i Nebevî 22x17 cm. ebatındadır. Bazı

yerleri noksan olup, üzerine Hz. Peygamberin mühr-i şerîfi basılıdır¹⁰⁷. Yalnız envanter defterinde nâme-i Nebevî ile Hz. Ali'nin hattıyla yazıldığı belirtilen Kadir Sûresi nüshası aynı numarada (21/674) ve ikisinde yanlışlıkla nâme-i Saâdet olarak kaydedilmiştir. Kadir Sûresi nüshası 25x16 cm ebatında olup bunun da bazı yerleri nokсандır (TSM, H. S. Env. Deft., No: 21, s. 168).

3.1.5.4. Hz. Peygamber'in Necâşi'ye Gönderdiği Mektup

Sahâbî Amr İbn-i Ümeyye, Hz. Peygamberin İslâma dâvet mektubunu Habeşistan Meliki Necâşi'ye götürmekle görevlendirmiştir. Dâvetnâmenin meâli şöyledir:

“Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah'ın Peygamberi Muhammed Sallallâhu Aleyhi Vesellem'den Habeşi Meliki Necâşi'ye. Ey Melik! Müslüman olmanı dilerim. Ben senin nâmına-Melik, Kuddûs, Selâm, Mü'min, Müheymin (ism-i celîlelerini) hâiz olan- Allah'a hamd ü senâ ederim. Ve şehâdet ederim ki; İsâ İbn-i Meryem Allah'ın rûhu ve kelimesidir. Allah o kelimeyi (ki, İsâ'ya vücûd veren “Ol” hitâbıdır) ve o rûhu –çok temiz ve afîf olan ve dünya hayatından tamâmiyle çekilmiş bulunan – Meryem'e nefhetti. Ve bu sûretle Meryem İsâ'ya hâmil oldu. Ve böylece Allah rûhuyla ve nefhiyle İsâ'yı yarattı. Nasıl ki Âdem'i de Allah yed-i kudretiyle yaratmıştı. Ey Melik! Seni, eşi ve ortağı olmayan bir Allah'a imana ve O'na ibâdete ve bana mutâba'ate Allah cânibinden gelen şeylere imana davet ediyorum. Çünkü ben Allah'ın bunları teblîğ memur Resûlüyüm; seni ve askerini Azîz ve Celîl olan Allah'a dâvet ediyorum. Şimdi ben size tebliğ ettim ve nasihat eyledim, siz de nasihatımı kabul ediniz. Doğru yola gidenlere selâm olsun!” (Zebîdî, XII, 1947:387).

Necâşi, Hz. Peygamberin mektubunu alıp gözlerine sürmüş, tevâzu eseri olarak tahtından inip yere oturmuş ve Habeş diyarında bulunan sahâbe huzûrunda Kelime-i Şehâdet getirerek İslâm olmuştur. Nâme-i Nebevîyi bir ağaç hokkanın içine koyan Necâşi'nin “madem ki bu mektûb-ı şerîf Habeşliler arasındadır, onlardan hayır ve bereket zâil olmaz” dediği nakledilmektedir (İbn Sa'd, I, 2001: 222; Kastalânî, I, 1316: 247; Halebî, III: 293).

Necâşi'ye gönderilen mektup Suriye'de ortaya çıkarılmıştır. D.M. Dunlop, *JRAS*'da Another Prophetic Letter (Peygamber'in Yeni Bir Mektubu) başlığıyla, Hz. Peygamberin Necâşi'ye gönderdiği mektubun aslının tıpkıbasımını da vererek (Londra, Ocak 1940, s. 54-60) bir makale yayınlamıştır. Hamidullah, nâme-i Nebevî hakkında Dunlop'un makalesinden başka bir kaynak olmadığını belirterek, makalesinden bazı bölümlerini eserinde aynen zikretmiştir.

¹⁰⁷ Bkz. Ek 18.

Hamidullah'ın Dunlop'tan naklen belirttiğine göre, bu mektubu elinde bulunduran Şâm'lı bir antikacı, mektubu Habeşistan'lı bir papazdan Şam'da temin etmiştir. Dunlop, Şâm'da 1938 yılında ele geçirdiği mektubu incelenmek üzere İngiltere'ye götürmüştür. British Museum ve çeşitli üniversitelere bağlı uzmanlarca incelendikten sonra mektubu Şâm'daki sahibine iade etmiştir. Mektup yaklaşık 23x37 cm ebatında bir elyazması parşömendir. Harfler yuvarlak; çizgileri geniş olduğu için okunmaları zor değildir. Mürekkebi koyu kahverengidir. Metinde 17 satır bulunmakta ve son tarafında 26 mm. çapında, içinde yukarıdan aşağıya 3 satır halinde Arapça karakterlerle “Allah - Rasul - Muhammed” kelimelerinin bulunduğu yuvarlak bir mühür izi göze çarpmaktadır. Mektubu görüp inceleyenlerin birçoğu, bunun yakın ve yeni değil, eski dönemlere ait olduğunu; ancak eski bir sahtecilik olabileceğini ifade etmişlerdir. Dunlop, belgenin derisinin şaşırtıcı derecede eski asırlardan kalma bir görünüme sahip olmasına rağmen kendisinin bunun yeni ve yakın zamana ait olduğunu düşündüğünü söylemiştir (Hamidullah, 2004: 261).

Muhammed Hamidullah, bu orijinal mektubun gün yüzüne çıkışının, Dunlop'un yayınladığı makalenin tarihinden önce, 1936 yılında Kahire'de yayınlanan Arapça günlük el-Belâğ gazetesi ile duyurulduğunu hatırlatarak şöyle söylemektedir: “el-Belâğ gazetesi, Habeşistan'da çıkan günlük bir dergiden naklen; Habeşistan'daki İtalyan işgali sırasında (1935-36), Kırál Négus'un, Hazine dairesinden Hz. Peygamberin mektubunu çıkardığını ve büyük kıtlık yıllarında adet olduğu üzere, mektubu halka teşhir ettiğini yazmıştır. İkinci Dünya Savaşı sırasında (1942), Haydarâbâd Hükûmeti, Nizâm Sarayı'ndaki İngiliz Genel Valiliğiyle resmî bir yazışma yapmış; İngiliz yetkililer verdikleri cevapta mektubun İtalya-Habeşistan savaşından önce satılmak üzere İngiltere'ye gönderildiğini; ancak İngiliz kütüphanelerinin bu belgenin satın alınmasına gerek olmadığı kanaatini taşıdıklarını belirtmişlerdir.” Mektupla ilgili olarak Muhammed Hamidullah, Habeşistan'ın Londra büyükelçiliğinden bilgi talep etmiş; 17/08/1951 tarihinde verilen cevapta, “Habeşistan'da artık bu tür belgelerin bulunmadığının anlaşıldığı” belirtilmiştir. el-Belâğ gazetesinde çıkan habere daha sonra vâkıf olan Dunlop, şöyle söylemiştir: “Bu durumda belgenin daha önceleri Habeşistan'daki imparatorluk kütüphanesinde bulunduğu ve son dünya savaşı sırasında her nasılsa bir papazın eline geçtiği ve bu papazın da daha sonra Suriye'ye bir yolculuk yaptığı anlaşılmaktadır” (Hamidullah, 2004:260-263).

Muhammed Hamidullah, Dunlop'un mektubun aslına uygunluğu ile ilgili olarak bazıları cevap vermeye bile değmeyen yedi itiraz ileri sürdüğünü belirtmektedir. Bu itirazları değerlendiren Hamidullah, mektubun gerçekliği konusunda herhangi bir şüphe emaresi bulunmadığını, sahte ve uydurma olduğu yolundaki iddiaların tatmin edici olmaktan uzak olduğunu ifade etmektedir (Hamidullah, 2004: 262-263).

3.1.5.5. Hz. Peygamberin Rum Meliki Herakliyas'a Gönderdiği Mektup

Rum Meliki Herakliyas'a hitâben yazılan mektup, Dıhye İbn Halife tarafından kendisine gönderilmiştir. Hz. Peygamberin Herakliyas'a gönderdiği mektubun metni şöyledir:

"Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah'ın kulu ve Peygamberi Muhammed sallallâhu aleyhi vesellem'den Rum'un büyüğü Hirakle: Hidâyet yoluna uyanlara selâm olsun! Ey Rum milletinin ulusu! Seni İslâm câmiasına ve Müslümanlığa da'vet ediyorum. Müslüman ol ki, selâmette bulunasın, Müslüman ol ki, Allah ecrini iki kat versin. Eğer bu da'vetimi kabûl etmezsen Hıristiyan çiftçilerin günahı boynuna olsun! Ey elh-i Kitâb! Bizimle sizin aramızda müsâvi ve müşterek olan bir söze geliniz; birleşelim, Allah'dan başkasına ibâdet etmeyelim ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayalım, Allah'ı bırakıp da birbirimizi Rab ittihâz etmeyelim! Eğer Ehl-i Kitâb bu da'vetten yüz çevirirlerse ey Müslümanlar siz de onlara: "Şâhid olunuz biz Müslüman'ız! deyiniz" (Zebîdî, XII, 1947: 382-383).

Hamidullah, bazı klâsik İslâm eserlerindeki tarih uyuşmazlığından dolayı bu mektubun sıhhatine itiraz eden batılı bilim adamlarının yanlışlıklarını inceleyerek izah etmiş ve mektubun günümüze ulaşması hakkında önemli bilgi vermiştir. Hamidullah, mektubun asıl nüshanın varlığıyla ilgili bilgilerin, mektubu gören şâhitler aracılığıyla günümüze kadar ulaştığını bildirmektedir. İlk olarak Suheylî (ö. 1185), bu mektubun aslını Kastilya kralı VII. Alphonse'un sarayında görmüş; bir asır sonra Aynî, Mısırlı Memlûk hükümdarı tarafından İspanya'ya gönderilen bir elçinin şâhitliğine dayanarak bu mektuptan bahsetmiştir¹⁰⁸. 1211 yılında Muvahhid hükümdarı Nâsır ibn Ya'kûb ve beraberindeki heyet, kendisine şefaet dilenmek üzere gelen Kastilya kralının getirmiş

¹⁰⁸"Fethü'l-Bârî'de mestûrdur ki, Melik Mansûr Sultan Kalavun (ö. 689/1290), Seyfuddin Kılıç el-Mansûr nâm bir mukarrebîni bazı tuhaf ve hedâyâ ile Mağrîb padişahına gönderdi. Ol dahî Seyfuddin'i bir şefâat husûsuna Frenk padişahına gönderdi. Ol dahî kabul edip ikramlar eyledi. Ve etdi: "Sana bir nesne temâşâ etdirelim. Bizim tuhfemiz bu olsun. Bunu görmüş ol" dedi. Bir altın kaplı sandık getirdi ve içinden bir altın kalemdân çıkardı ve kalemdân içinden bir mektup çıkardı. Bazı hurûfu zâil olmuş ve ardına bir harîr bez yapıştırmışlar. Etdi: "Bu mektup sizin Peygamberinizin mektûb-ı şerîfidir ki ceddîm Kayseri (Hirakl) göndermiş idi. Bize âbâ ve ecdâdımızdan bu zamana gelince mîras olagelmıştır. Ve kayserden beri ecdâdımızın vasiyetleri bize bunun üzerinedir ki: Mâdem ki bu mektup bizde ola, saltanat bizim elimizden gitmeye. Biz bunu gayet ihtimâmla hıfz ideriz ve Nâsârâ'dan gizleriz, tâ ki saltanatımız dâim ola" dedi (Kastalânî, I, 1316: 239).

olduğu bu kıymetli belgeyi bizzat görmüşlerdir. Mısır Saray Başkâtibi İbn Fazlullah el-Ömerî (ö. 1347) de, İspanyol elçisinin, bu mektubu İspanya kralının sürekli yanında bulundurduğunu ve esasen bu kralın Herakliyus'un soyundan gelme biri olduğunu kendisine söylediğini zikretmektedir (Hamidullah, 2004: 293-294).

Muhammed Hamidullah, aralarında Abdu'l-Hay el-Kettânî'nin de bulunduğu Mağripli tarihçilerin, bu mektubun halen mevcut ve hatta Paris'te bulunduğunu söylediklerini belirtmektedir. Mektubun İstanbul'daki Bizans Devlet arşivlerinden İspanya'ya gidişi Herakliyus hanedanının düşüşünden sonra; İspanya'dan Fransa'ya gidişi ise İspanya'nın Napolyon tarafından işgalinden sonra olmalıdır. Fakat gerek İspanyol gerekse Fransız yüksek görevlileri, bugün kendi devlet arşivlerinde böyle bir belgenin varlığı hususunda bir bilgileri olmadığını beyan etmektedirler. Londra British Museum uzmanlarına göre mektubun üzerine yazıldığı parşömen, Hz. Peygamberin yaşadığı döneme ait olacak kadar eskidir. Tunus'ta yayınlanan el-Amel gazetesi 5 Mayıs 1974 tarihli sayısında, mektup hakkında ayrıntılı bilgi vermiş ve orijinal mektubun bir tıpkıbasımını yayınlamıştır (Hamidullah, 2004: 294).

el-Vesâiku's-Siyâsiyye adlı eserinde Hamidullah, mektubun önceleri Ürdün Kralı Melik Abdullah'ın, daha sonra da cariyelerinden birinin elinde mevcut olduğunu; Melik Abdullah'ın ölümünden sonra cariyesinin onu İsviçre'ye götürdüğünü ve Abu Dabi Sultanı'na sattığını; Ürdün Kralı Hüseyin bunu öğrenince önalım (şuf'a) hakkını öne sürerek Abu Dabi Sultanı'ndan geri aldığını bildirmektedir (Hamidullah, 1997:39). Paris'teki Ürdün Elçisinin ifadesine göre bu değerli belge halen (1977) Amman'da bulunmakta olup, bu şehirde yapımı devam eden Hâşimiye Ulu Câmii tamamlandıktan sonra buraya nakledilecektir (Hamidullah, 2004:295).

Abu Dabi Devleti Kültür İşleri danışmanı ve bilim adamı Dr. İzzeddin İbrâhim, çeşitli çevrelerde bu mektupla ilgili açıklamalarda bulunmuş; mektup hakkında verdiği bir konferansın özeti, makale şeklinde 8 Mayıs 1974 tarihli el-İttihad dergisinde yayınlanmıştır. Makalenin sonuna mektupla alâkalı aşağıdaki bilirkişi raporu ilave edilmiştir:

“Modern bilirkişi raporu:

- a) Yapılan mikroskobik incelemede, (Hazret-i Peygamber'in Herakliyus'a yazdığı mektup üzerindeki) tabaklama işlemi oldukça ilkel usullerle yapılmış olup, British

Museum'da bulunan Hicrî 2. yüzyıldan kalma elyazması Kur'an ve diğer belgelerde görülen tabaklama işlemine göre daha az gelişmişlik arz etmektedir. İnceleme sırasında belge üzerinde yeşil renkli iplik kalıntılarına rastlanmıştır. Bunun sebebi, muhtemelen Kastilya kralı Alphonse'un ve günümüzde belgeyi elinde bulunduran kişilerin onu yeşil ipek bir bez parçası içerisinde saklamış olmalarıdır.

b) Mor-ötesi ışınlarla yapılan incelemede, mürekkebin eskiliği ve deriye iyice işlediği; ayrıca deri üzerine daha önce başka herhangi bir yazı yazılmadığı ve ilk kez bu mektup satırlarının yazıldığı kanıtlanmıştır.

c) Mürekkebin kimyasal analizi: (Belge üzerindeki) mürekkep analiz edilememekle birlikte, kuvvetli çözeltiler içeren bir mürekkep özelliğine sahip olduğu ortaya çıkarılmıştır. Belgedeki yazının sürekli taze ve parlak olması, yazım sırasında "iron tannate" (sepilme demir) kullanılmasıyla açıklanabilir. Bilindiği gibi, Hicrî 2. yüzyılda kullanılan mürekkepler kömürden (karbon) imal ediliyordu.

d) Leeds Üniversitesi'nde Dr. Reed tarafından yapılan laboratuvar incelemelerinde, adı geçen bilim adamı, belgenin bin yıldan daha az yaşlı olmadığı sonucuna vararak, aynen şöyle demektedir: "Deri üzerindeki yazının incelenmesinden, belgenin genellikle doğru (güvenilir nitelikte) olduğu görülmüştür" (Hamidullah, 2004: 294-295).

3.1.5.6. Hz. Peygamberin Kısra'ya Gönderdiği Mektup

Abdullah bin Huzâfe, İran Kısra'sı Pervîz'e nâme-i Nebevî ile beraber gönderilmiştir. Pervîz, nâme-i Nebevîyi yırtmış; bunu haber alan Hz. Peygamber **اللهم مزقه** "Yâ Rab! Nasıl mektubumu paraladı, sen de onu ve mülkünü parça parça et" diye ona bedduâ etmiştir. Bu bedduânın te'siriyle Pervîz'in oğlu Şirviye, hançer ile babasını paralamış (Ebû Nu'aym İsbahânî, I-II, 1991: 348-349; İbn Cevzî, II: 732-734; Askalânî, VIII, 2000, 160; Kastalânî, I, 1316: 238-239). Sa'd İbn-i Ebî Vakkas da, saltanatını parça parça etmiş ve hicretten 22 sene sonra Sâsâniye devleti tamamen ortadan kaldırılmıştır (Sarıcık: 267-268).

Hz. Peygamberin İslâma dâvet mektuplarının asıllarından olup bu yüzyılımızda ortaya çıkarılanlardan biri de İran Kısra'sı Pervîz'e gönderilendir (Hamidullah, 2004:295).

Mayıs 1963'de Beyrut'ta yayınlanan günlük el-Hayât gazetesinin haberine dayanan haber ajansları; Lübnan'ın eski dışişleri bakanı Henri Pharaon'un koleksiyonları arasında Hz. Peygamber tarafından İran İmparatoruna gönderilen mektubun aslının bulunduğunu bildirmişlerdir. Gazetenin 22.5.1963 tarihli sayısında, mektubun resminin tıpkıbasımı ve bilim adamı Dr. Salâhuddin el-Munecced'in "Resûlullah Muhammed ibn Abdullah'ın (a.s.) İranlıların kralı İbravîz'e gönderdiği mektup" başlıklı Arapça bir makalesi yayınlanmıştır. Makalede anlatıldığına göre, mektubun bugünkü sahibi,

Hıristiyan olan Henri Pharaon'un babası, I. Dünya Savaşı sonunda bu belgeyi 150 liraya satın almıştır. Mektup uzun yıllar ifşâ edilmemiş; oğlu ve mirasçısı Henri tarafından ancak 1962 yılının Kasım ayı sonlarına doğru deşifre edilmek üzere Munecced'e teslim edilmiştir. Munecced, mektubun, bir çerçeveye oturtulan ve yeşil bir kumaş parçası üzerine yapıştırılmış olan bir parşömen üzerine yazıldığını; kumaşın renginin zamanla solduğunu, dokusunun da yıprandığını; camdan bir çerçeve içinde korunduğundan, parşömenin cama yapışıp kaldığını; parşömen malzemesinin eski ve yumuşak, koyu kahverengi, sayfa kenarları kararmış durumda bulunduğunu; boyunun 28 cm, eninin ise 21.5 cm olduğunu; yazıların en altında 3 cm çapında dairevi bir mühür izi bulunduğunu; yukarıdan aşağıya doğru akmış su izleri göze çarptığını ve bunların bazı yerlerde harf ya da kelimelerin silinmesine neden olurken, bazı yerlerde de mürekkebin rengini açtığını; Rasûl kelimesinin R harfi dışında mühürdeki bütün harflerin silinmiş olduğunu; belge üzerinde 3. satırın başından başlayıp yatay bir şekilde devam eden, daha sonra dikey olarak 10. satıra kadar inen bir yırtık bulunduğunu; yırtığın daha yakın bir zamanda ve parşömeninkinden farklı deriden ince bir iplikle dikildiğini bildirmektedir (Hamidullah, 2004:308-309).

M. Hamidullah, çözülebildiği kadarıyla mektubun metnini vermiş ve mektup metnini eserlerinde kaydetmiş olan İslam tarihçilerinin pek de önemli olmayan farklı varyantlarını belirtmiş; bu amaçla satırları numaralandırıp belgenin okunma ve incelenmesini kolaylaştırmak için harflere noktalar eklemiştir¹⁰⁹. Hamidullah, mektubun tarihçesi ve yüzyıllardır kimler tarafından muhafaza edildiği hakkında şimdilik detaylı bir bilgi bulunmasa da, bugün için sahip olunan bilgilerin; yani mektuptaki yırtık izi, mühür izi, belgenin büyük bir bölümünde göze çarpan eski yazı özellikleri ve klasik İslam tarihçilerinin eserlerinde verdikleri metinlere uygunluğu, bu belgenin en azından şimdilik, aslına uygun ve gerçek bir belge olduğu kanaati verdiğini söylemektedir (Hamidullah, 2004: 312).

3.1.5.7. Hz. Peygamberin Münzir b. Sâvâ'ya Gönderdiği Mektup

Sahâbî Alâ b. Hadramî tarafından İran'ın Ahsâ vâlisi Münzir b. Sâve'ye nâme-i Nebevî takdim edilmiştir (İbn Sa'd, I, 2001: 222-227; Taberî, II, 1987: 128, Beyrut; Aynî, XIV, 1972: 392; İbn Kesîr, VI, 1997: 469, 483, 494; İbn Cevzî, II: 717-743).

¹⁰⁹ Detaylı bilgi için bk. Muhammed Hamidullah, **İslâm Peygamberi**, İstanbul, 2004, s. 309-310.

Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi* adlı eserinde belirttiğine göre, Münzir b. Sâve'ye gönderilen nâme-i Nebevînin ortaya çıkarıldığı, ilk defa 1863 yılında Almanca ZDMG dergisinde (XVII/s. 385-386) yayınlanan bir makale ile ilim dünyasına duyurulmuştur. Makalede verilen bilgiye göre İstanbul'daki Prusya Kraliyet Elçiliğinde çalışan Busch, Prof. Brockhaus'a yazdığı mektupta; Hz. Peygamberin mektuplarından birinin orjinalini elinde bulundurduğunu iddia eden bir İtalyan'la karşılaştığını; İtalyan'ın kendisine, Şâm'da bu mektupla birlikte kûfi yazılı dört Kur'an parçası bularak satın aldığını söylediğini; mektubun Osmanlı hükûmetine satılma girişimlerinin -bildiği kadarıyla- sonuçsuz kaldığını belirtmiştir. Ancak Hamidullah, nâme-i Saâdetin kimin elinde korunduğu hakkında değişik söylentiler olduğunu belirtmektedir. Osmanlı hükûmetinin İtalyan'dan satın almayı reddettikten sonra mektubun ne olduğunun bilinmediğini; ancak Hace Kemaleddin'in 1917'de bir makalesinde, mektubu Salahaddin âilesinin elinde gördüğünü açıkladığını; 1932 ve 1956 yıllarında kendisine, mektubun Şâm'daki Kuvvetli Âilesi'nde mevcut olduğunun söylendiğini bildirmektedir (Hamidullah, 2004: 322-325). Günümüzde Münzir b. Sâve'ye gönderilen nâme-i Nebevî'nin Topkapı Sarayı'nda olması, Kuvvetli Âilesi'nde bulunduğu dair söylentinin asılsız olduğunu göstermektedir. Mukaddes Emânetler Bölümü'ne 21/397 envanter numarası ile kayıtlı olan bu nâme-i Nebevînin¹¹⁰ Topkapı Sarayı'na ne zaman ve nasıl getirildiği konusu ayrıca araştırılması gereken bir mevzudur.

Muhammed Hamidullah, ortaya çıkarılan mektup nüshası ile ilgili olarak ZDMG dergisinde yayınlanan makalede Fleischer'in itiraz noktalarını değerlendirmiştir. Bu itirazların araştırma eksikliğinden ve imlâ kurallarını yanlış değerlendirmekten kaynaklandığını açıklamış; mektubun gerçek olma ihtimalinin sahte olma ihtimalinden yüksek olduğunu vurgulamıştır¹¹¹.

3.1.5.8. Hz. Peygamberin Umân Melikleri Ceyfer ve Abd'e Gönderdiği Mektup

Hz. Peygamber, ashâbdan Amr İbn Âs'ı bir dâvetnâme ile Umân Melîki olan iki kardeş Ceyfer ile Abd'e göndermiştir (İbn Sa'd, I, 2001: 222-227; Taberî, II, 1987: 128, Beyrut; Aynî, XIV, 1972: 392; İbn Kesîr, VI, 1997: 469, 483, 494; İbn Cevzî, II: 717-743). Umân, Arap yarımadasının güney doğusunda ve Hindistan'ın karşısında gayet geniş bir kıt'a olup Hindistan, İran ve Arap Yarımadası'nın ticaret anbarı mesâbesinde

¹¹⁰ Bkz. Ek 19.

¹¹¹ Detaylı bilgi için bk. Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, s. 322-325, İstanbul 2004.

olup İslâmiyetin yayılmasına çok müsâit bulunuyordu. Böyle mühim bir mıntıkaya Amr İbn Âs gibi bir siyâsi dehânın seçilerek gönderilmesinde büyük bir isâbet vardı. Umân'da Cülendî oğullarından bu iki kardeş hükümrân bulunuyordu. Bunlara gönderilen dâvetnâmenin tercümesi şöyledir:

“Bismillâhirrahmânirrahîm. Allah'ın kulu ve Peygamberi Muhammed'den Cülendîoğulları'ndan Ceyfer ile Abd'e. Doğru yolda gidenlere selâm olsun! Bu duâdan sonra ey iki birâder, sizi İslâm câmiasına dâvet ediyorum. Müslüman olunuz ki selâmete eresiniz. Ben beşeriyetin umûmuna gönderilmiş, Allah'ın Peygamberiyim. Hayatta olanları inzâr etmek, kâfirler üzerine de Allah'ın emirlerini yerine getirmek vazîfemdir. Ey kardeş hükümdârlar! İslâm dinini tasdik ve kabul ederseniz sizi mülkünüzde hâkim kılarım. Eğer İslâm'ı kabul etmezseniz gene biliniz ki, mülk ve saltanatınız uhdenizden zâil olmuştur. İslâm süvârieleri topraklarımızı çiğniyecektir. Mülkünüzde nübüvvetim hâkim olacaktır” (Zebîdî, XII, 1947: 399-400).

Muhammed Hamidullah, 1980 yılında Paris'te gördüğünü söylediği bir Umân gazetesinde, Resûlullah'ın Cülendî'nin oğulları Ceyfer ve Abd'e ortaklaşa gönderdiği bir mektubun el yazma aslının; İran'ın Umân eski büyükelçisi Prof. Dr. İsmail er-Rasasî'nin bir seyahati sırasında bir antikacıda keşfedildiği haberini okuduğunu bildirmektedir. Habere göre mektup amatör bir antikacı olan Lübnan asıllı bir kişinin topladığı eşyalar arasında bulunuyordu ve söz konusu şahıs elyazmasını büyükelçiye satmayı reddetmiş, ancak resmini çekmesine izin vermişti. Arapça gazete, mektubun resmini Umân başmüftüsü Şeyh Ahmed İbn Hamad el-Halili'ye görüşünü almak üzere vermiş, o da elyazması belgenin şu esaslı nedenlerden dolayı aslına uygun ve gerçek olduğu mütâlaasında bulunmuştur:

a) Elyazmasının tam metni zaten çok iyi bilinmektedir ve Hz. Peygambere nispet edilen metnin tamamen aynısıdır.

b) Belgede yer alan harfler üzerinde ayırt edici noktalama işaretlerinin olmaması, Resulullah (a.s.) döneminde yaygın bir uygulamadır. Zira harfleri noktalama sistemi daha sonraki dönemlerde ortaya çıkmıştır.

c) Bugünkü uygulamalardan farklı olarak, harfler oyuk (içi boş) bir görünümündedir.

d) Bu belgenin yaşı 1390 yıldan daha fazladır. Zira, H. 7 yılında, yani Elçiler Yılı'nda yazılmıştır. İslam âlimleri Resulullah (a.s.)'ın aynı mesajı içeren ve yine İslam'a davet amacıyla yazılmış olan, Bizans hükümdarı Herakliyus'a gönderdiğine benzer bir belgenin aslını yakın zaman önce ortaya çıkarmışlardır” (Hamidullah, 2004:350-351).

M. Hamidullah, büyükelçi İsmail er-Rasasî'nin Paris'te, bu mektubun peşinde olacağına dair kendilerine söz verdiğini bildirmiştir (Hamidullah, 1997:179). Mektup hakkında Muhammed Hamidullah'ın verdiğinden başka herhangi bir bilgi mevcut değildir.

3.1.6.Veysel Karânî Hırka-i Şerîf Câmii Hizmet Vakfı'nda Bulunan Mukaddes Emânetler (Tırnakçızâde Ailesi'nin Hibe Ettiği Emânetler)

Bir ulemâ ailesi olan Tırnakçızâdeler, ellerindeki Hz. Peygambere atfedilen gömlek-i şerîf ve pabuç-ı şerîfi nesilden nesile muhafaza etmişlerdir. Haremeyn yani Mekke ve Medine kadılarının bir görevi de Topkapı Sarayı Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde bulunan mukaddes emânetler dışında, bu bölgede bulunan mukaddes eşyaları tesbit ederek ortaya çıkarmak ve İstanbul'a göndermek idi. Mekke kadısı Tırnakçızâde Mustafa Bey (ölm. Medine 1842), böyle bir araştırma yaparken kendisine bu iki emânet hediye edilmişti. Âilenin son temsilcisi merhûme Muallâ Negiz Hanımefendi (ö. 1991'den sonra), Tırnakçızâde âilesinin iki yüz yıllık bir geçmişi olduğunu; Tırnakçı lakâbının, âilenin büyük dedesi Mustafa Efendi'nin padişahın tırnakçısı olmasından dolayı verildiğini bildirmiştir. Emânetleri taşıyan kişiler zincirinin son halkalarından şair ve yazar Tırnakçızâde Mehmed Saîd Ziver Bey 1812'de İstanbul'da doğmuştur. Babası Mekke kadısı Mustafa Efendi'nin görev yeri Mekke ve Kahire'de öğrenim gören Ziver Bey, Şûra-yı Devlet âzâlığında bulunmuş ve kadılık yapmıştır. Daha sonra Evkâf-ı Hümâyûn Müdürü ve Meclis-i Valâ üyesi olmuş ve 1873'te vefat etmiştir. Tırnakçızâde Râşid Efendi ve Afif Beyler'den sonra emânetler II. Râşid Efendi (Sultan II. Abdülhamid'in binbaşlarından ve Muallâ Negiz Hanımefendi'nin dayısı)'ye intikâl etmiştir. Daha sonra Afif Bey'in kızı Hamiyet Hanımefendi'ye ve ondan da kızı Muallâ Hanımefendi'ye intikâl eden emânetler, 1991 yılında Muallâ Hanımefendi tarafından Veysel Karânî Hırka-i Şerîf Câmii Hizmet Vakfı'na teslim edilmiştir. Emânetlere 1991 yılında Topkapı Sarayı Müzesi'ne kayıtlı olarak envanter numarası verilmiş, sergilenmek üzere bohçalardan çıkarılmış ve vakıf binasının üst katındaki odada teşhire açılmıştır. Tırnakçızâde Âilesi'nin teslim ettiği bu emânetler her Cuma günü, Cuma namazından sonra ziyarete açılmaktadır. Emânetlerin bakım ve temizliği Hırka-i Şerîf Vakfı tarafından yapılmaktadır (Güldal, 2005: 45-50).

Gömlek-i Şerîf (Env. no. 1): Açık bej (deve tüyü) renginde ve yaklaşık 75 cm boyundadır. Uzmanlara göre Mısır dokumasıdır. Pamuklu ve ince bir dokuma şeklindedir.

Pabuç-ı Şerîf (Env. no. 2): Tek adettir. Kahverengi deriden yapılmış olup parmak ucu ve topuk kısmı yukarıya doğru hafifçe kıvrıktır. Tabanı ayrı bir deri ile sağlamlaştırılmıştır.

Bu ikisi dışında vakıfta bulunan diğer emânetler şunlardır: Sakal-ı Şerîf, Hz. Peygamberin kabrinin tozunu almada kullanılan sünger, Kâbe'nin iç ve dış örtüleri, Kâbe'nin temizliğinde kullanılan hurma yaprağından yapılmış dört adet süpürge, gömlek ve pabuça ait bohçalar.

3.1.7. İsmet Efendi Câmii'ndeki Gömlek-i Şerîf

Fatih Çarşamba'daki aynı zamanda tekye olan İsmet Efendi Câmii'nin avlusunda bulunan bir odada Kadir geceleri ziyarete açılan ve Hz. Peygambere ait olduğu rivayet edilen gömlek-i şerif, Ahıskalı Ali Haydar Efendi'den evlatlarına miras kalan bir emânettir.

Ahıskalı Ali Haydar Efendi'nin torunlarından ve günümüzde gömlek-i şerifin nâzırlığını ifa eden Mehmet Saraç, bizzât yaptığımız mülâkatta gömlek-i şerîf hakkında şu bilgileri vermiştir: “Hz. Peygambere ait olduğu rivayet edilen gömlek-i şerîf, bir saraylı hanıma ailesinden yadigâr kalmıştır. Bu hanım uzun müddet kendisinden sonra emâneti kime teslim edeceğini düşünür ve İstanbul'da araştırma yapar. Kendisine tavsiye edilen kişiler hakkında bilgi toplar; Ali Haydar Efendi tavsiye edilince maksadını belli etmeden defalarca gelir gider, etraftan soruşturur ve gönlü mutmain olunca gömleği teslim etmek istediğini söyler. Fakat o sıralarda Çanakkale Harbi'ne iştirak etmiş olan Ali Haydar Efendi harpte yakalandığı kolera hastalığı sebebiyle karantina altındadır. Karantinadan çıktıktan sonra bizzat kendisi giderek emaneti teslim alır ve başı üzerinde taşıyarak Fatih Kumrulu Mescid civarındaki evine getirir. 1919 senesinde İsmet Efendi Tekkesi'ne şeyh olarak tayin edildiğinde gömleği de beraberinde getirir ve vefat edinceye kadar her sene Kadir gecelerinde ziyarete açar. Gömlek, Tek Parti döneminde kolluk kuvvetlerinin dergâhı basması sonucu buradan alır. Ali Haydar Efendi'nin engel olmak istemesine rağmen gömlek götürülür; bir hafta sonra da tekrar geri getirilir. Ali

Haydar Efendi'nin vefatından sonra damadı Osman Nuri Efendi'nin nezaretine geçen gömlek, yine eskisi gibi Kadir gecelerinde ziyarete açılmıştır. Gömleğin Hz. Peygambere aidiyetine dair hiçbir vesika bulunmamaktadır; sadece sözlü bir rivayetin sözkonusudur. Buna rağmen Hz. Peygambere ait olması ihtimaliyle hürmetle muhafaza edilmektedir. Gömlek-i Şerif¹¹² ince beyaz pamuklu kumaştan yarım boyda dikilmiş olup ön kısmında Kur'an-ı Kerim'den ayetler, dualar, ebced hesabıyla hazırlanmış vefkler yer almaktadır. Göğse isabet eden yerinin iki tarafında renkli olarak Mekke ve Medine resmedilmiştir. Arka tarafı yazısızdır. Ali Haydar Efendi bu yazıların daha sonraki devirlerde Hz. Peygamber âşıklarınca ve değişik şahıslar tarafından değişik zamanlarda yazılmak suretiyle meydana getirildiğini aktarmış. Zaten yazıların karakterinden de sonraki devirlere ait oldukları anlaşılmaktadır¹¹³.

3.2. Mukaddes Emânetlere Gösterilen İlgi

3.2.1. Sahâbenin Hz. Peygamberin Vefatından Önce Eşyasına Gösterdiği İlgi

Sahabîler, Hz. Peygamberden kalan hatıra eşyaya büyük bir ta'zîm ve hürmette bulunarak muhafaza etmişlerdir. Siyer ve tarih kitaplarında bunun çok misalleri vardır:

Bedir Gazvesi'nde Ukkâşe İbni'l-Mihsani'l-Esedî, kılıcı elinde kırılincaya kadar müşriklerle harbetmişti. Kılıcı kırılınca Hz. Peygamber ona, kılıca mukâbil kalınca bir değnek vermiş, "Bununla harbet yâ Ukkâşe" demişti. Birden değnek, Allah'ın izni ile uzun, beyaz bir kılıç oldu ve onunla harbetti. Ukkâşe hayatı boyunca, tâ Yemâme harbinde şehîd oluncaya kadar bu kılıcı boynunda iftiharla taşıdı" (Beyhakî, III, 98-99; Kadı İyâz, 1993: 334).

Uhud Gazvesi'nde Hz. Peygamberin halazâdesi olan Abdullah İbn-i Cahş harbederken, kılıcı kırılmıştı. Hz. Peygamber ona bir değnek verdi. Değnek onun elinde bir kılıç oldu ve onun ile harbetti. O mu'cize eseri olan kılıç, bâki kaldı. Meşhur İbn-i Seyyidi'n-Nâs, siyerinde haber veriyor ki: "Bir zaman sonra Abdullah'ın o kılıncı Buğa-yı Türkî namında bir adama ikiyüz liraya satıldı" (İbn Seyyidi'n-Nâs, 1992: 32; Zübeyr b. Bekkâr, 1996: 324-325; Kadı İyâz, 1993:334).

¹¹² Bkz. Ek 20.

¹¹³ Saraç, M. - Yanyalı Mustafa İsmet Camii ve Müştemilatını Koruma, Eserlerini Araştırma ve Yaşatma Derneği Yönetim Kurulu Üyesi- "İsmet Efendi Câmii'ndeki Gömlek-i Şerif" konulu görüşme, İstanbul: Nisan 2011.

Mescid-i Şerîf'te hurma ağacından kuru direğe Hz. Peygamber hutbe okurken dayanıyordu. Sonra minber-i şerîf yapıldığı vakit, Hz. Peygamber minbere çıkıp hutbeye başladı. Okurken, direk deve gibi enîn edip ağladı; bütün cemaat işitti. Tâ Hz. Peygamber yanına geldi, elini üstüne koydu, onunla konuştu, teselli verdi; sonra durdu. Hazret-i Übey İbn-i Ka'b der ki: Şu hârika hadiseden sonra Hz. Peygamber emretti ki: "Direk, minberin altına konulsun". Minberin altına konuldu; Mescid-i Şerîf tâmir için hedmedilinceye kadar orada durdu. Sonra Hazret-i Übey İbn-i Ka'b mu'cizeye mazhar olan bu direği¹¹⁴ yanına aldı, çürüyünceye kadar muhafaza etti" (Ebû Nuaym el-İsbahânî, II, 1991: 401-402; Dârimî, I: 124; Beyhakî, VI, 1985: 67; Kadı İyâz, 1993: 302).

Hz. Peygamberin hatırasına ihânet edenler de kötü bir akıbete düşer olmuşlardır. Nitekim Cehcâh el-Gifarî, Hz. Peygamberin hutbe esnâsında dayandığı asâsını, dizinde kırmak üzere Hz. Osman'ın elinden almış, bu durumu görenler bağrıışmaya başlamışlardı. Hz. Peygamberin asâsına ihânetin cezası olarak Cehcâh'ın dizlerine öyle bir hastalık geldi ki senesi geçmeden öldü (Kadı İyâz, 1993: 332).

Sahabîler, Hz. Peygamberden geriye her çeşit hâtıra ile, nusrete, şifâya, berekete mazhar olabilmek için teberrük ederlerdi. Örneğin, birçok Siyer ve Tabakât ulemâsının bildirdiğine göre, Hz. Peygamber, Hâlid b. Velîd'e mübârek saçlarından birkaç tel verip nusretine duâ etmişti. Lihye-i şerîfleri külâhında hıfz eden Hz. Hâlid, bu lihye-i şerîfler ve Hz. Peygamberin duâsı bereketiyle girdiği her harpten muzaffer olarak çıkmıştır (Beyhakî, VI, 1985: 249).

¹¹⁴ *Mir'atu'l-Haremeyn*'de câlib-i dikkat bir bilgi olarak, bu hurma ağacından baki kalan bir parçanın 886/1481'de Ravza-i Mutahhara'da çıkan büyük bir yangında yok oluncaya kadar Kabr-i Nebevî'nin kible duvarındaki bir yerde bulunduğu mezkûrdur: "Kabr-i Saâdetin kible duvarı yakınında bir direk parçası vardı. Kabr-i Saâdet ziyaretçileri bu ağaç parçasının firâk-ı Mahbûb-ı Hallâk ile feryâd ve figân etmiş olan Ciz'i'n-Nahl bakiyesi olduğuna zehâbla ol nahilpâreyi ayrıca ziyaret ve mesh ve takbîle sarf-ı mesâ'î ve gayret ederler idi. Züvvârın bu zehâbı hatâ olduğunu iddiâ edenler var ise de bunları tahtie etmiş olanların hatâsı vardır. Çünkü harîk-i sânide (886/1481) sukût eden esâtin-i şerîfe dahilinde rasas-ı mec'ûl ile yerleştirilmiş bir nahilpâre zuhur etmiş ve bu nahilpâre zamân-ı saâdette feryâd ve figân hurma ağacı parçalarından olduğu cihetle teberrükten cevfi esâtine vaz' ve tesbît edilmiş idi.

Mecdüddin Lugavî eğerçi "Züvvârın ziyaret ettikleri nahilpâre, zan olunan hurma ağacı parçalarından değil, Musallâ-yı Nebevî alâmeti olmak üzere rekz edilmiş âdi bir ağaç parçasıdır, onun için İzz bin Cuma'a 755 senesi kal' ettirdi" iddiâsıyla zehâb-ı züvvârı tahtie etmek istemiş ise de İzz bin Cumâ'a, mezkûr nahilpâreyi kal' ve izâle eylediği asırda bulunan Medîne ulemâsı zehâb-ı züvvârı tasdîkle "Bu amûdpâre Asr-ı Saâdet'te feryâd eden hurma ağacı parçalarındandır." dediler ve Mescid-i Saâdet teccid olunur iken zuhur eden bir kıt'a kerpicin dahi Hayât-ı Nebeviye'de yapılan ebniye-i saâdet bakiyesinden olduğunu isbât eylediler." (Eyüb Sabri Paşa, III-IV, s. 397-398).

Hız. Peygamber, Hanzele b. Huzeym'in başını mesh etmişti. Herhangi bir hasta adam ona getirilip yüzünü peygamberin elini sürdüğü yere (yani Hanzele'nin başındaki yere) sürdüğü zaman derhal iyileşirdi. Keza memesi hasta bir koyun ona getirilir, Hanzele'nin başındaki Hız. Peygamber'in elinin değdiği yere sürülür ve o da iyileşirdi (Kadı İyaz, 1993: 336).

3.2.2. Sahâbenin Hız. Peygamberin Vefatından Sonra Eşyasına Gösterdiği İlgi

Hız. Peygamberin vefâtından sonra onun hâtıra eşyasına rağbet daha da arttı. Ashâb, Hız. Peygambere ait ellerinde bulunan bazı eşyaları vefât-ı Nebevîden sonra birbirlerine gösterirlerdi. İsâ İbn Tahmân, bir defasında Enes b. Mâlik'in kendilerine, Hız. Peygambere ait eski püskü, iyice yıpranmış bir çift sandaleti çıkarıp gösterdiğini nakletmiştir (Hâfız İbn Hacer, XI, 2008: 589).

Beyhakî'nin Osman b. Mevhib'ten zikrettiği rivayeti göre, Ümmü Seleme'nin yanında, kalın gümüşten yapılmış bir çingirak vardı. Bu çingirakta Resûlüllâh'ın sakal teli bulunuyordu. Bir insan hummaya yakalandığı zaman Ümmü Seleme bu çingırağı ona gönderir, çingırağı adamın üzerine sallarlar, sonra içindeki suyu da yüzüne serperlerdi. Ümmü Seleme'nin yanındaki çingırağı gören Osman b. Mevhib, içinde beş kırmızı sakal teli bulunduğunu söylemiştir (İbn Kesîr, 1994: 22-23).

Yanında Hız. Peygamberin giydiği taylesanlı cübbesi bulunan Esmâ binti Ebu Bekir, "Bu cübbe vefâtına kadar Hız. Âişe'nin yanında idi. Vefat edince ben aldım. Hız. Peygamberin giydiği bu cübbeyi yıkıyoruz, suyunu hastalara içiriyoruz, onunla şifa talep ediliyor" demiştir (Müslim, II, 1992: 1641; Kadı İyaz, 1993: 332).

Sahâbeden sonra gelen tâbi'în ve tebe-i tâbi'în de Hız. Peygamberin hâtırasına aynı hürmet ve ta'zîmi göstermişlerdir. Ahmed İbn-i Hanbel'in *Müsned*'inde İbn Sîrîn'den rivâyetine göre, Ubeydetü's-Selmânî hazretleri, Hız. Peygamberin mübârek vücûdundan ayrılan bir tüyün, kendi nazarında, yer yüzünde mekşûf olan ve yer altında medfûn bulunan bütün altın ve gümüş hazinelerinden daha kıymetli ve daha sevimli olduğunu söylemiştir (Zebîdî, VI, 1984: 160).

Kadı Ebu Ali İbn Sekre'den rivâyetle Ebu'l-Kâsım demiştir ki, "Hânemizde (veya diyârımızda) Hız. Peygamberin ağaçtan yapılmış kâselerinden yâdigâr bir latîf tas vardı.

İçine su koyup hasta olanlara teberrüken içirdiğimizde hastalıklarından şifâ bulup iyileşirlerdi.” (Kadı İyaz, 1993: 332).

3.2.3. Halifelerin Hz. Peygamberin Eşyasına İlgi ve Alâkası

Başta Emevî halifesi Hz. Muâviye ve Ömer ibn Abdülaziz olmak üzere bazı İslâm halifeleri, satın alma veya hibe yoluyla Hz. Peygamberin bir kısım eşyasını elde etmişler ve bunları saraylarındaki özel mekânlara yerleştirmişlerdir.

Özellikle Ömer b. Abdülaziz, Hz. Peygamberin eşyasına büyük ta’zim ve hürmet gösterirdi. Hz. Peygamberin eşyası Ömer b. Abdülaziz’in odasında bulunuyordu ve her gün onlara bakardı. Kureyşliler yanına ziyarete geldiklerinde onları bu odaya götürerek Hz. Peygamberin eşyasını gösterir ve “İşte bu mîras, Allah’ın size ikram ettiği, kendisiyle sizi aziz eyleyip şerefliendirdiği Zât’ın mîrasıdır” derdi. Bu mîras, hasırla kaplı bir serîr, yüzü deriden ve içi lif dolu bir yastık, bir çanak, bir kadeh (bardak), bir elbise, bir el değirmeni, içinde okların bulunduğu bir ok çantası, mübârek başının terinin damlasının izi bulunan bir kadife idi ki, kokusu misk kokusundan daha güzeldi¹¹⁵ (İbn Cevzî, II: 555-556; Benlizâde Mahmûd el-Mağnîsavî, SK, Aşir Efendi 246, vrk. 304a).

Hz. Peygamber, kölesi Ebû Damîra el-Habeşî’ye, kendisini âzad ettiğine dair bir mektup (yazı) vermişti. Abbâsi halifesi Mehdî (ö. 169/785), ziyaretine gelen Ebû Damîra’nın torunu Hüseyin b. Abdullah b. Damîra’yı karşıladıktan sonra, yanında getirdiği Hz. Peygamberin mezkur yazısını hürmetle eline almış ve gözlerinin üstüne koymuştu. Ayrıca Mehdî, Hüseyin’e üçyüz dinar da ihsanda bulundu (İbn Kuteybe, 1969: 148). Muhammed Hamidullah, bu mektubun günümüzde de Ebû Damîra’nın neslinden gelenlerin elinde bulunduğunu bildirmektedir (Muhammed Hamidullah, 1997: 364).

Emevîler’den itibaren İslâm halifeleri, Hz. Peygambere ait hırka-i saâdet ve asâ-yı şerîfi kendileri için birer شعار الخلافت yani hilâfet alâmeti olarak kabul etmişlerdi (Kalkaşandî, III, 1987: 289; Zeydan, I, 1327: 114). Emevî ve Abbâsî halifeleri, Hz. Peygamberin hırka-i saâdetini bayramlarda üzerlerine giyerlerdi¹¹⁶ (İbn Sellâm el-Cumahî, I, 1974:

¹¹⁵ Ömer b. Abdülaziz zamanında bir adam hastalanmış; ter izi bulunan kadife ıslatılıp teberrüken hastanın burnuna çektirmek istenilmişti. Bu talebi Ömer b. Abdülaziz’e arzetteklerinde kendilerine izin verdi. Hz. Peygamberin ter izi bulunan kadife ıslatılıp hastanın burnuna çektirildi; adam şifa buldu (İbn Cevzî, II, 555-556; Benlizâde Mahmûd el-Mağnîsavî, Aşir Efendi, vrk. 246, 304a).

¹¹⁶Urve b. Avvâm’ın bildirdiğine göre, Hz. Peygamberin elçileri karşılamaya çıktığında giydiği elbisesi; uzunluğu dört zira’, eni iki zira’ bir karış ve Hadramut denilen cinsden bir ridâ (hırka) idi. Daha sonra bu ridâ eskimiş bir halde

103; İbn Kuteybe, I, 1364: 106; İbn Hacer, IV, 1995: 443-444; Kalkaşandî, III, 1987: 289). Hırka-i saâdeti iki omuzları üzerine örterler, ellerine de Hz. Peygamberin asâsını (kadîb) alırlardı (İbn Kesîr, VIII, 1997: 377).Cum'a namazlarında da teberrüken hırka-i saâdeti giydikleri olurdu (Reşîk el-Kayrevânî, 1988: 78-81).

Osmanlılar Hz. Peygamberin emânetleri içerisinde hırka-i saâdet ve sancak-ı şerîfe çok büyük değer verdiler. Tarihçi İzzî, hırka-i saâdet ile sancak-ı şerîfin değerinin hiçbir şeyle ölçülemeyeceğini vurgulayarak *“Hurşîd-i âlem ve cevher-i itibâr u şânı müsellem-i âlem olan Livâ-i Şerîf-i Nebevî ve Hırka-i Lâtife-i Mustafavî ki müeyyed min indillâh olan bu devlet-i aliyeye-i ebed iktifâha mahsusiyet ile cilvegâh-ı şevâhid-i tecelliyât-ı ezeldir”* demiştir (İzzî, 130a). Hırka-i saâdet, her sene Ramazanın on beşinde padişah ve devlet erkânı tarafından ziyaret edilirdi. En önemli saray geleneklerinden biri olan bu ziyaret esnasında merâsim icrâ olunurdu (Tayyârzâde Ahmed Atâ, I, 1291: 215-219).

3.2.4. Halk Tabakasının Hz. Peygamberin Eşyasına İlgi ve Alâkası

Hz. Peygamberden kalan hırka-i saâdet, asâ-yı şerîf ve diğer eşyaların önemli bir kısmı halifeler nezdinde korunduğundan, saray muhiti dışındaki halkın bunları görmesi mümkün değildi. Emevî ve Abbâsî halifeleri, bayram ve merâsimlerde bunları üzerlerine aldıklarında (İbn Sellâm el-Cumahî, I, 1974: 103; İbn Kuteybe, I, 1364: 106; İbn Hacer, IV, 1995: 443-444; Kalkaşandî, III, 1987: 289) halkın ancak görme imkânı olurdu. Aynı şekilde Osmanlılar zamanında da mukaddes emânetler, devletin idâre merkezi olan Topkapı Sarayı'ndaki Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde muhafaza edilğinden halkın bunları görmesi ve ziyaret etmesi mümkün olmazdı. Kaldı ki Osmanlı sultanları, Emevî ve Abbâsî halifeleri gibi hırka-i saâdeti -yıpranmış olduğundan zarar görmemesi için- üzerlerine giyerek halkın huzuruna çıkmazlardı. Topkapı Sarayı'nda koruma altında bulunan ve ancak devlet ricâli tarafından ziyâret edilebilen hırka-i saâdet ve diğer mukaddes emânetler, 31 Ağustos 1962 tarihinde halkın ziyaretine açıldı. Her ne kadar ziyârete açık bulunsalar da, tahripten korumak maksadıyla bir kısmı hâlâ özel sandıklarında muhâfaza edilmektedirler.

halifeden halifeye el değıştirdi. Halifeler onu başka bir elbisenin içine koyarak ramazan ve kurban bayramlarında giyerlerdi” (İbnu'l-Cevzî, III, s. 568; en-Nüveyrî, s. 287-288; Zehebi, II, s. 415; Suyûtî, s. 19; Karamânî, **Ahbâru'd-Düvel**, I, Beyrut, 1992, s. 251).

Hız. Peygamberin bazı emânetleri ise mîras yoluyla belirli şahısların elinde saklı kaldığından, -yakın çevreleri hâriç- Müslümanların genelinin bunları görmesi veya ziyaret etmesi mümkün olmamıştır¹¹⁷.

Saraylarda muhafaza edilen mukaddes emânetleri halkın görmesi mümkün olmamışsa da, özellikle lihye-i saâdet ve kadem-i şerîf gibi saray dışında câmi ve türbelerde muhafaza edilen bazı mukaddes emânetler, belirli gün ve gecelerde halk tarafından ziyaret edilir ve büyük bir teveccühe mazhar olurlardı (BOA, C.EV. 102/5078; BOA, İ.MBH. 7). Örneğin Sultan II. Mahmud (ö. 1839)'un babası Sultan I. Abdülhamid ve annesi Nakşidil Vâlide Sultan'ın türbelerine *teyemmünen ve teberrüken vaz' ve ihdâ buyurulmuş olan lihye-i saâdetler için belirli bir gün tahsis olunarak, vakti geldiğinde küşâd ve kâffe-i züvvâra ziyâret ettirilmesi* talep edilmiş; bunun üzerine Sultan I. Abdülhamid'in türbesindeki lihye-i saâdetin Regâib gecesinde ve Nakşidil Vâlide Sultan türbesindeki lihye-i saâdetin Mi'râc gecesinde küşâd ve halk tarafından ziyaret olunması kararlaştırılmış; bu durum Sultan II. Mahmud tarafından da onaylanmıştır (BOA, HAT, 1557/48).

Özellikle Mısır ve İstanbul'da sayıca fazla bulunan kadem-i saâdetler, daha çok sultanların veya din büyüklerinin türbelerinde bulunuyordu. Kadem-i saâdetler vesilesiyle bu türbeler, birer ziyâretgâh ittihâz edilmişti. Örneğin Mısır'daki Sultan Kayıtbay, İbrâhim Desûkî ve Ahmed-i Bedevî türbelerinde bulunan kadem-i saâdetler, halk tarafından büyük bir rağbete mazhar oluyordu. Evliyâ Çelebi, Tanta şehrindeki Seyyid Ahmed-i Bedevî türbesinde, Hız. Peygamberin bir kadem-i saâdetinin mevcut olduğunu, "*cemî' ehl-i züvvâr âna yüzlerin sürüb "Şefaât Yâ Resûlallah!"*" dediklerini belirtmektedir (Evliyâ Çelebi, B. 303, V, 1156: vrk. 470b). Osmanlı sultanlarından I. Mahmud (ö. 1754), insanların ziyaret etmesi ve *usât-ı ümmet için bir âsâr-ı istişfa*¹¹⁸

¹¹⁷ Örneğin Hız. Peygamberin, damadı Hız. Osman'a verdiği seccâde-i şerîfe, Kerkük'te Hız. Osman'ın neslinden gelen bir âilede saklı bulunuyordu (BOA, DH.MKT. 1941/2; BOA, DH.MKT. 1350/12). Sadece Kerkük'te bilinen ve ziyaret edilen bu emânet, diğer beldelerdeki Müslümanlarca bilinmiyordu.

¹¹⁸ Ebâ Eyyûbe'l-Ensârî türbesindeki kadem-i saâdet kitâbesi:

*Ziyâretgâh-ı ümmet olmağa Sultan Mahmûd Han
Makam-ı akdese vaz' eyledi bir kenz-i lâ yünsâ
Şerefyâb-ı kadem olsun deyû Eyyûb-i Ensârî
Mülûkü şehe itdi türbeye züvvâr için ihdâ
N'ola ger hissemend-i nakş-ı pâ-yı müctebâ ola
Alemdâr-ı Resûl-i Kibriyâ'dır ol cihad ârâ
Usât-ı ümmet için koydu bir âsâr-ı istişfa*

olması maksadıyla Ebâ Eyyûbe'l-Ensârî türbesine kadem-i saâdet koydurduğu gibi, Sultan I. Abdülhamid ve Sultan III. Selim de, aynı maksatla kendi türbelerine birer kadem-i saâdet yerleştirmişlerdir.

3.2.5. Mukaddes Emânetleri Kabul Etmeyenler

Yukarıda bir nebze belirtildiği gibi, selef-i sâlihîn denilen ashâb-ı kirâm, tâbi'în ve tebe-i tâbi'în ve onların gösterdiği istikâmet yolundan gelenler, mukaddes emânetlere hürmet ve ta'zimde bulunmuşlardır. Ancak İbn Teymiye¹¹⁹ gibi aşırı görüşlere sahip olan bazı âlimler ve günümüzde onların görüşlerini benimseyen Vehhâbîler, Hz. Peygamberin eşyalarına hürmet etmenin bid'at hatta şirk olduğunu iddiâ etmişlerdir. Bunlar güya bu tür bid'atları ortadan kaldırmak için mücâdele etmişler; ama mücâdele usûlleri çok sert ve kırıcı olduğundan müsbet netice alamamışlar, Müslümanları birleştirmek yerine ayrılmalara sebep olmuşlardır (Karaman, 2003: 578). Nitekim Vehhâbîler'in sahâbe ve evliya mezarlarını tahrip ettikleri gibi Hz. Peygamberin kabrini bile yıkmaya teşebbüs ettikleri; kerâmeti, kerâmet sahibi evliyâları ve evliyâyâ hürmet ve muhabbeti kabul etmedikleri bilinmektedir.

Halbuki her şeyde olduğu gibi bu konuda da ifrat veya tefrit etmek zararlıdır. İstikâmet ise hadd-i vasat yani orta yoldur. Evliyâyı peygamber derecesinde büyük görmek, mukaddes emânetlere tapınmak, bunlardan meded istemek nasıl yanlış ise; İbn Teymiye ve Vehhâbîlerin yaptığı gibi bunları tamamen inkâr etmek de büyük bir hatadır. Dînimiz, Hz. Peygambere veya bir İslâm büyüğüne ait herhangi bir eşyaya tapınma derecesinde kudsîyet atfedilmesini kabul etmediği gibi; -kudsî sahiplerine nisbetle- bunların değersiz görülerek tahkir edilmelerini de kabul etmez. Nitekim bunlar, bir vatanın istiklâliyetinin sembolü olan en az bir bayrak kadar hürmete şâyândırlar. Kısacası hâtırânın da bir hatırı vardır.

¹¹⁹ Şâm'da bulunduğu sırada Cum'a günü bir mescidde hanbelî fakîhi İbn Teymiye'nin va'zına şahit olan İbn Battûta; İbn Teymiye'nin va'zını bitirdikten sonra minberden inerken "Benim buradan indiğim gibi muhakkak ki Allah da dünya semâsına iner" dediğini bildirir. Bunun üzerine İbn Zehrâ adlı bir mâlikî âlimi itirazda bulunarak İbn Teymiye'nin sözünü red ve takbih eder. Şâm halkı İbn Teymiye'ye fazla hürmet ettiklerinden İbn Zehrâ'nın üzerine yürüyerek onu iyice döverler. Hanbelî kadısı da hem hapsedirir hem de tekrar dövdürür. Hanbelî kadısının hareketini hoş karşılamayan mâlikî ve şâfi'î âlimleri Melikü'l-ümerâ Seyfeddin Tengiz'e şikâyetle bulunurlar. Tengiz, olayı el-Melikü'n-Nâsır'a bildirir; ayrıca İbn Teymiye'nin "üç talak ile boşayan bir kimse bir talâk ile boşamış gibidir", "Ravza-i Mutahhara'yı ziyarete giden misafir kasr-ı namaz etmez" gibi şeriata muhalif daha birçok söz sarfettiğine dair bir şer'î rapor tanzim ederek el-Melikü'n-Nâsır'a gönderir. Bunun üzerine el-Melikü'n-Nâsır, İbn Teymiye'nin hapse atılmasını emreder; İbn Teymiye orada ölür (İbn Battûta, **Rihle İbn Battûta**, I, Mağrib 1997, s. 316-317).

BÖLÜM 4: DİĞER MUKADDES EMANETLER

4.1. Hz. Muhammed'den Önceki Peygamberlerden Kalan Mukaddes Emânetler

Hz. İbrâhim'in Tenceresi

Mukaddes Emânetler Dâiresi'nde teşhir edilen ve Hz. İbrahim'in olduğu rivayet edilen mermer tencere¹²⁰, 12 cm yüksekliğinde ve 22 cm çapındadır. Genellikle Suriye bölgesinde bulunan silisli (kumlu) granitten oyularak imal edilmiştir (Aydın, 2010: 155). Osmanlı kayıtlarında mermerden ma'mul olduğu belirtilmektedir (BOA, TS.MA.d 2087/1).

21/465 envanter no.da kayıtlı Hz. İbrahim'e atfedilen tencerenin saraya ne zaman ve nasıl geldiği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Tahtadan ma'mul silindir şeklindeki mahfazası üzerindeki etiket, tencere hakkındaki en eski kayıttır: "*Padişahımız Sultan Mehmed Hazretleri huzûr-ı hümayûnlarında Hasodabaşı Mustafa Ağa Kehtüda'ya teslim eylediği Hazret-i İbrâhim'in mermer kazganlarının mahfazasıdır. Sene 1058/1648-49*". Tesbit edebildiğimiz diğer eski bir kayıt, hicrî 1174/ milâdi 1760 tarihli teberrükât defterinde geçmektedir: "*Hazret-i İbrâhim salavâtullâhi alâ nebiyyinâ ve aleyhi hazretlerinin mermer kazganı ma'a kapak, 1 kıt'a*" (BOA, TS.MA.d. 2087/1).

Hz. Mûsâ'nın Asâsı (Asâ-yı Mûsâ)

Hz. Mûsâ'nın asâsı Kur'ân-ı Kerîmde on âyette zikredilmektedir. Bu âyetlerin birinde Hz. Mûsâ, elindekinin kendi asâsı olduğunu, onu destek olarak kullandığını, onunla yaprak silkeleyerek sürüsünü beslediğini ve daha başka işlerde kullandığını belirtir. Mûsâ'nın asâsı bu alelâde faydalar yanında ayrıca sihribazlara karşı çevik hareketli bir yılan, taştan on iki kaynaklı su fişkirtan ve suya vurunca Kızıldeniz'i ikiye bölerek İsrâiloğulları'na geçit açan ilâhî kudretin tecelli ettiği mucizevî bir araçtır (Harman, III, 1991: 450)

Evliyâ Çelebi, *Seyahatnâme*'nin "Makâm-ı Asâ-yı Hz. Mûsâ" bahsinde Kudüs'ün doğusunda, Tûr dağına giderken yol üzerinde bir tekyede, Hz. Mûsâ'nın asâsının mevcut olduğu bir makâmından söz etmektedir. Verdiği bilgiye göre, tekyede bulunan

¹²⁰ Bkz. Ek 21.

uzun bir dolap içinde, kırmızı keçeden bir keseye sarılı olan asâ,“*altı zirâ*¹²¹*boyunda ve pazu kalınlığındadır. Rengi maviye yakın, bir ucu çataldır. Bu dünya ağaçlarına benzemez. Bazı tarihçilere göre Cennet ağaçlarındadır. Cennet asâsıdır ve Hz. Mûsâ'nın yed-i beyzâları yapışmıştır diye itikad eden ziyaretçiler eline alıp yüzlerine sürerler. Hz. Mûsâ'nın mucizesi ile iki başlı ejder olup Firavun'un sihirbazlarının bütün sihirlerini yutmuştur*”(TSMK B. 303, V, 1156: vrk. 161a).

Topkapı Sarayı Mukaddes Emânetler Bölümü'ne 21/65 envanter numarası ile kayıtlı olan Hz. Mûsâ'ya atfedilen asâ¹²²; etrafı oluklu ağaç dalından olup (TTKD, I, 372)122 cm uzunluğundadır ve baş kısmında bir budak yeri vardır (Öz, 1953: 27; Aydın, 2010: 152). Bu asânın evsafı, Evliyâ Çelebi'nin Kudüs'te görüp tarif ettiği asânın evsafına uymamaktadır(Öz, 1953: 27). Hz. Mûsâ'nın hayatı müddetince birden fazla asâ kullanmış olabileceği düşünülürse, bu asânın Hz. Mûsâ'ya ait başka bir asâ olması mümkündür.

Hz. Mûsâ'ya nisbet edilen asânın Topkapı Sarayı'na ne zaman ve nasıl geldiği hususunda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Asâ hakkında tesbit edebildiğimiz en eski kayıt, mukaddes emânetlerin 20 Şevval 1097/9 Eylül 1686'dayapılan yoklamalarının kayıtlarını içeren eşya defterinde zikredilmektedir: “*Asâ-yı Mûsâ aleyhisselâm, bir adet*”(BOA, TS.MA.d. 8).

Hz. Dâvud'un Kılıcı (Seyf-i Dâvud)

Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emânetler Bölümü'nde 21/137 envanter numarası ile kayıtlı olan Hz. Dâvud'un kılıcı¹²³ 101 cm uzunluğunda, deri kabzalı, gümüş tepelikli, demir balçaklı, 2.986 gram ağırlığındadır. Tabanı geniş iki ağızlı ve sivri uçludur. Üzerinde Dâvud, Süleyman, Mûsa, Yûşa, Zekeriya, Yahya, İsa, Muhammed (A.S.M.) isimleri okunduğu gibi, okunamayan yazılar da bulunmaktadır. Tabanın kabzaya yakın kısmında bir elinde kılıç ve diğer elinde kafa tutan bir insan resmi yer almaktadır ki, bu tasvir Hz. Dâvud Aleyhisselâm ile Câlut olayını temsil etmektedir. (Öz, 1953: 38; Aydın, 2010: 286). Bu kılıcın, “*Halîfetullah olan Hazret-i Dâvud Peygamber Aleyhisselâmın ol vaktin keferesinden Câlut dedikleri mel'ûna galebe için kuvvet-i*

¹²¹ İnsanın dirseğinden orta parmağı ucuna kadar olan uzunluk, arşın (Sâmî, s. 648). 75 - 90 cm arasında değişen şekilleri vardır.

¹²² Bkz. Ek 22.

¹²³ Bkz. Ek 23.

nübüvvet ve vahy-i cenâb-ı Rabb-i İzzet ile muktezâ-yı hikmet ve iktizâ-yı keşf ü kerâmetle yaptığı **şemşîr-i adüvv-i temdir** (düşmanı yok edici bir kılıç) olduğu nümâyân”dır (BOA, AE.SABH.I. 14/1263). Kılıcın Topkapı Sarayı’na ne zaman ve nasıl geldiği meçhuldür. Evliyâ Çelebi’nin verdiği, Mısır’dan getirilen mukaddes emânetler listesinde yer almaz. Hırka-i Saâdet Dâiresi’nde Hz. Dâvud’un kılıcı yanında, kılıcın tarihçesinin anlatıldığı; bir tarafı Süryânice ve diğer tarafı Arapça yazılı bakır bir kitâbe levhası da bulunmaktadır. Kılıç ve bakır kitâbe levhası ile ilgili tesbit edebildiğimiz en eski kayıt, 1185/1771 tarihli Hırka-i Şerîf Odası’ndaki teberrikât eşyasını zikreden defterde geçmektedir: “*Hazret-i Dâvud aleyhisselâmın tûc¹²⁴ levha 1 adet; Hazret-i Dâvud nebî aleyhisselâmın kılıcı 1 adet (Ordu-yı hümâyûnda emânettir)*” (BOA, TS.MA.d. 9). Kılıcın bu tarihte Osmanlı ordusunda emâneten bulunduğu belirtilmiştir.

Nitekim Osmanlılar, hırka-i saâdet ve sancak-ı şerîf gibi Hz. Dâvud’un kılıcını da, “*enbiyâ-yı kirâm ve mülûk-ı zevi’l-ihîşâmdan çâk bu hengâme gelince ashâb-ı galebe ve nusrete intikâl ile her kimin yedinde bulunmuş ise nesâim-i fevz ve fütûhât ol tarafta vezân*” (BOA, AE.SABH.I. 14/1263) olduğundan dolayı bazı seferlere götürmüşlerdir. 1202/1788 senesinde Sultan I. Abdülhamid, Hırka-i Saâdet Odası’ndaki sancak-ı şerîf ile beraber Seyf-i Dâvud’un da Sadrâzam ve Serdâr-ı Ekrem Koca Yûsuf Paşa kumandasındaki Osmanlı ordusu ile sefere götürülmesini irâde etmiş; bunun üzerine Sadrâzam Koca Yusuf Paşa, gönderdiği bir telhisle¹²⁵ Sultan I. Abdülhamid’e şükranlarını takdim etmiştir. Sultan I. Abdülhamid, sadrâzamanın telhîsinin üst tarafına yazdığı hatt-ı hümâyûnunda, “*Benim vezir-i zafer-makrûnum! İnşâallahu teâlâ hüsn-i tefâ’üle/تفاعله dâl, alâmet. Min tarafillâh mübeşşerât kesîrdir. Hemen seni, cemi’ cünûd-ı muvahhidîni Cenâb-ı Hâlika vedi’a eyledim*” (BOA, AE.SABH.I. 14/1263) diyerek Seyf-i Dâvud ile sancak-ı şerîfin zafere sebep olacaklarına inandığını belirtmiştir.

Hz. Dâvud’un kılıcının târihçesi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi’nde E. 7155-11554 numaraya kayıtlı Arapça bir belgede izah edilmektedir. 3 Şâban 1214/30 Aralık 1799 tarihli belge, 21/578 envanter numaralı bakır kitâbe levhasının 33 satırlık Arapça metni ile birebir aynıdır. Belge ve kitâbedeki Arapça metne göre Hz. Ali bu kılıç ve levhayı, Mısır’ın sahibi Mukavkıs’ın hazinesinde bulduğunu söylemektedir. Hz. Ali, kılıcın

¹²⁴ Levha tunç değil bakırdan yapılmıştır.

¹²⁵ Bkz. Ek 24.

intikâli hakkında levhada yazılı Hz. Dâvud'un rivâyetini zikretmektedir. Buna göre Hz. Dâvud, bu kılıçla Câlud'u katlettiğini anlattıktan sonra kılıcın Hz. Yûsuf'a ulaşacağını, sonra Melik Sencer'e, sonra Firavun'un karısı Asiye'ye, Asiye'den Hz. Mûsâ'ya, ondan kardeşi Harun'a, Harun'dan Hz. Yûşâ'ya, sonra melikten meliğe intikâl ile Hz. Zekeriyâ'ya, sonra Hz. Yahyâ'ya, sonra Hz. İsâ'ya, sonra Hz. Muhammed Aleyhisselâma ulaşacağını ve Hz. Peygamberin bunu gazâlarda kuşanacağını, Hz. Peygamberin vefatından sonra Hz. Ebû Bekir'e, ondan oğlu Muhammed'e miras kalacağını, Muhammed b. Ebû Bekir Mısır'a vali olup vefat ettiğinde kılıcın Hz. Yûsuf'un hazinesine geri döneceğini bildirmektedir. Kılıcın buraya kadarki seyrini Hz. Dâvud'dan rivâyet eden Hz. Ali, kılıcın daha sonraki intikâl seyri husûsunda gizli ilimler yoluyla keşfettiği düşüncelerini zikreder. Buna göre kılıç, Mısır hazinesinden Amr b. Âs'a, sonra Ahmed bin Tolun'a, sonra Muâviye'ye vâsıl olur. Ahmed bin Tolun şarktan garba cenk eder. Kılıç Emevî ve Abbasî devletleri zâil olana kadar garpta Fas şehrinde gizli kalır. Sonra kılıç el-Hâkim bi-Emrillâh'a ulaşır. Sonra onunla Mısır'a girip sahip olur ve kılıç Hz. Yûsuf'un hazinesine yani Mısır'a geri döner. Sonra Mağrib Devleti zâil olur ve kılıç Kalavun Devleti'ne ulaşır. Sonra Melik Zahir Baybars Sici'ye ulaşır. Onun vefatıyla tekrar Hz. Yûsuf'un hazinesine geri döner. Sonra 880/1475-76 senesine kadar gizli kalır. Sonra Osmanlılar'a, onlardan Mehdî'ye intikâl eder. Sonra Hz. İsâ'ya vâsıl olur. Tek gözlü münâfik İbni Siyat, bu kılıçla Deccal'ı katledecektir" (Aydın, 2010:290-293).

Bu levhadaki bilgilerin doğruluğu tartışılır. Öncelikle isimler sırasıyla verilmemiş; Ahmed b. Tolun, Hz. Muâviye'den önce zikredilmiştir. Ayrıca kılıcın Hz. Peygambere geçtiği ve gazâlarda Hz. Peygamber tarafından kuşanıldığı belirtilmiştir. Kaynaklarda Hz. Peygamberin kullandığı kılıçların sayıları ve isimleri bellidir. Hz. Dâvud'un kılıcını kullandığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Hz. Yûsuf'un Sarığı (Amâme-i Şerîf/Destâr-ı Şerîf)

Topkapı Sarayı Müzesi Mukaddes Emânetler Dâiresi'ne 21/89 numarası ile kayıtlı Hz. Yûsuf'un amâmesi¹²⁶; kahverengi kadife, içi mavi atlastan pamuklu külâh üzerine sarılmış tülbent benzeri beyaz bir sarıktır.

¹²⁶ Bkz. Resim 25.

Evliyâ Çelebi, 1517'de Mısır'ı fethettiğinde Sultan I. Selim'in, Mısır hazinesinde bulunan ve mücevher bir sanduka içinde muhafaza edilen Hz. Yûsuf'un destâr-ı şerîflerini teberrüken mübarek başlarına giydiğini belirtmektedir. Sultan I. Selim, destâr-ı şerîfi tekrar mahfazasına koyarak diğer mukaddes emânetlerle beraber İstanbul'a göndermiştir. Hattâ Yavuz Sultan Selim, kendisine Yûsufî destâr tarzında sarık yaptırarak bununla gezmiştir (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 322b-323a).

1127/1715 târîhli ceyb-i hümâyûn ve harc-ı hâssa defterinde de belirtildiği gibi, yeni tahta cülûs eden Osmanlı sultanları, başlarına teberrüken Hz. Yûsuf'un amâme-i şerîfelerini giyerlerdi (BOA, TS.MA.d. 2358/1).

Hz. Yahyâ'nın Kafatası ve Kol Kemikleri

Hz. Yahyâ, Hz. Zekeriyâ'nın oğludur. Yahudiler'e peygamber olarak gönderilen baba ve oğul, bu kavim tarafından mazlûmen şehid edilmişlerdir (Ahmed Cevdet Paşa, I, 1981: 42-44).

Evliyâ Çelebi Hz. Yahyâ'nın şehâdet sebebini şöyle rivayet etmektedir:

“Hazret-i Yahya Aleyhisselâm asrında bir cebbâr melik var idi. Kendi kızını nikâh ile almak murad edinüb Hazret-i Yahya'dan fetva istedi. Hazret-i Yahya "dinimizde Allah haram eyledi" deyu fetva vermedi. Ol zalim, Hazret-i Meryem babasız oğul doğurduğunu bahane idüb bu deyr-i Sebaste'ye Hazret-i Yahya ibadet iderken şehid etdirüb ser-i saâdetlerin Şam'da mel'una gönderdiler. Rum kavmi cesed-i şerîflerin bu deyr içre bir mermer sanduka içine koyub âdet-i kadîmeleri üzre defn etdiler (Evliyâ Çelebi, TSMK, B. 303, 1156: vrk. 150b).

Ahmed Cevdet Paşa'nın naklettiği rivayet biraz farklıdır. Buna göre, yeni bir şeriat ile meb'ûs olan Hz. İsâ, otuz yaşında peygamber olmuştu. Bu şeriat ile Hz. Mûsâ'nın şeriatı mensûh oldu. Hz. Yahyâ Aleyhisselâm da Hz. İsâ'nın şeriatına tabi oldu. O sıralarda Benî İsrâil üzerine reis olan şahıs, kardeşinin kızını almak (onunla evlenmek) istedi ve şeriat-ı Mûsâ üzere nikâh akdetmesini Hz. Yahyâ'ya teklif etti. Ancak şeriat-ı İsâ'da kardeşinin kızını almak haram kılınmıştı. Onun için Hz. Yahyâ akd-i nikâhtan imtinâ etti. Bu durumdan gücenen kız ve annesi, Hz. Yahyâ'nın öldürülmesi için ısrar ettiler. Kudüs'ün Reis'i olan şahıs da Hz. Yahyâ'yı getirip onların huzurunda boğazlattı (Ahmed Cevdet Paşa, I, 1981: 44).

Şehid edildikten sonra Hz. Yahyâ'nın başının Şâm'daki Ümeyye Câmii'ne ve cesedinin ise Nablûs yakınındaki Sebâstiye'ye¹²⁷ defnedildiğini belirten Evliya Çelebi (Evliya Çelebi, TSMK, B. 303, V, 1156: vrk. 85b), Hz. Yahyâ'nın baş ve cesedinin serencâmı hakkında çok önemli bilgiler vermektedir.

Evliyâ Çelebi'nin naklettiğine göre Timur, Şâm'ı Yezîdilerin elinden alıp onların çoğunu kılıçtan geçirmiş; kılıç artıklarının da Emevî Câmii içinde yakılmasını emretmişti. Ancak Hz. Yahyâ'nın başının burada medfun bulunduğu Timur'a haber verilince yaptığından müteessir olmuş ve ateşi hemen söndürmüştür. Ümeyye Câmii'nin ortasındaki kırk ayak taş merdivenden hürmetle inen Timur, zemin katta bulunan bir mücevher altun sini içerisinde Hz. Yahya'nın saâdetli başını görünce şükür secdesine kapanmış ve tahrip olan Ümeyye Câmii'nin yeniden tamir olunmasını emretmiştir (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 85a).

Evliya Çelebi, Hz. Yahyâ'nın cesedinin Sebastiye'deki bir kiliseye konulmasını; daha sonra Malta korsanları tarafından cesedin buradan kaçırılmasını da ayrıntılı bir şekilde anlatmaktadır¹²⁸.

¹²⁷ Hz. Yahyâ ve Hz. Zekeriya'nın mezarlarının Nablûs'a tâbi Sebastiye'de bulunduğu arşiv kaynaklarında da belirtilmektedir (BOA, BEO, 1268/95056; BOA, Y.MTV. 188/74e; BOA, Y.MT V. 104/14).

¹²⁸ "Rum kavmi cesed-i şeriflerin (Sebastiye'de) bu deyr içre bir mermer sanduka içine koyub âdet-i kadimeleri üzre defn etdiler. Tâ ki bâdehu Mısır İskenderiyye'sinde sakın olan Behice ve Hannâdi kabilesi Filbatîr nam meliklerinden rû-gerdân olub Akka kal'asına gelüp İspanya himâyesinde ikiyüz yıl sâkin olup tenâsül buldular. Ol asırda Rûm Bataliselerinin ihtilâli sebebiyle bu kavmi Behice ve Kavm-i Hannâdi ırkıdan Malta keferesi olan kavim Akka kal'asına istilâ idüb Millet-i Mesîh'ten geçinirler. Ol asırda her sene yılda bir kere cem'î Rum kavmi cesed-i Yahyâ'yı ziyarete gelüb ruhbanlarına nezerât ihсан iderler idi. Akkâ'dan bu Malta kâfiri gelen nezerâtlara tama' idüb ziyaret tarîkı ile bu mezkûr Sebastiye şehrin ale'l-gafle basub cesed-i Yahya nebîyi alub Akkâ'da cevâhir sanduklar içine koyub Sencuvan namiyle ziyaretgâh iderler. Ve Remle'den dahi Hazret-i İsâ'nın himarı üstühanların bulub anı dahi Akkâ'ya getirirler, bir ziyaretgâh iderler kim cem'î millet-i nasârâ nezerâtlar ile gelüb beher sene nice Mısır hazinesi mal tahsil iderler. Ta Melikü't-Tâhir asırına dek Akkâ'da bu hal üzre sâkin olurlar. Sene tarihinde Melikü't-Tâhir dahi yedi yılda döge döge Akkâ kal'ası feth idüb derya tarafından Malta küffârı cesed-i Yahya ve üstühân-ı himar-ı İsâ ile firar idüb Tartus kurbünde Karagörges nam kal'aya varub anda sakın olurlar. Anda dahi nice yıllar sakın olub cânib-i erbaaların harâb yebâb iderek berr ve bahirde isyanları cihângir oldu. Ahirkâr mülûk-ı Zülkadriyye ve Germiyanıyye ve Âl-i Selcûkiyye ve Aydın Bay ve Sarhan Bay ve Teke Bay ve Menteşe Bay bu cümle mülûklar ale'l-ittifak Malta küffârının sakın olduğu Silifke sancağında Karagörge'zi muhasara idüb yedi ayda feth idüb yine küffâr-ı Malta cesed-i Hazret-i Yahya ve Hazret-i İsâ himarının üstühanları alub deryadan altı pare kadirğaları ile cezire-i Rodos'a varub anda dahi iki yüz yıl sakın olub sene tarihinde "fetahtümâ" lâfzı tarih düşmüştür, bâzû-yı kuvvet-i Süleyman Han Rodos'u feth idüb mukaddem tarih ile cesed-i Yahya'yı hâlâ Malta'ya göndermişler idi. Bakıyyetüseyfi Rodos'dan hâlâ Malta'da karar idüb Sedd-i İskender-vâr bir kal'a bünyâd etmişlerdir. İnşâallah ânın dahi zevâli karîbdir Zira her kangı diyârda sakın oldularsa iki yüz seneden tecavüz etmemiştir. Ve anlar dahi bilirkim bu Malta dahî yakın zamanda feth ola deyü ihtirâzlarından Yeni Dünya önünde Yeni Malta dahî ma'mûr etmişlerdir deyü hakir Alaman'da iken ruhbanlar nakl etdiler. Ve cümle yedi kralın ve yedi bânın ve kırk herseğın ve birbahir pirinin ve bir çarzanın velhasıl cümle millet-i Mesîhiyye'nin Malta'ya itibarları Hazret-i Yahya cesedi ki Sencuvan tabir iderler ol cesed-i

Kafatası Parçası: Hz. Yahyâ'ya nisbet edilen kafatası kemiği parçası, Mukaddes Emânetler Bölümü'ne 2/2743 envanter numarası ile kayıtlıdır. Rivâyete göre Fatih'in üvey annesi Sırp prensesi Mara Despina (ö. 1487), eşi Sultan II. Murad'ın (ö. 1451) vefatından sonra ülkesine dönerken kafatasını beraberinde götürmüştür. Daha sonra kafatası Trabzon Rum İmparatoru (ö. 1390) III. Alexios Komnenos'un (ö. 1390) emriyle yapılan Dionisios Manastırı Kilisesi'ne konulmuştur. Uzun bir müddet burada kaldığı anlaşılan kafatası, yakın bir adadaki veba salgınının ortadan kalkması için manastır keşişleri tarafından deniz yoluyla yakın bir adaya götürülürken Osmanlı donanması tarafından ele geçirilmiş, Cezâyirli Hasan Paşa (ö. 1790)'ya teslim edilmiştir. Paşa'nın konağında muhafaza edilen ve uğur sayılarak önünde daima gümüş bir kandil yakılan kafatası, onun vefatından sonra 1790 yılında saraya intikâl etmiştir (Bayraktar, 1986: 16-17). Altın bir plaka üzerine yerleştirilen kafatası parçasının etrafını ve üzerini, değerli taşlarla süslü, çember ve haç biçiminde altın bantlar çevirir. Üzerine yerleştirilen ve 15. Yüzyılda Sırbistan'da yapıldığı tahmin edilen altın mahfazasında¹²⁹

şerif Malta'da olduğundan imdad idüb rağbet iderler. Ve sancağ ve bayraklarında Hazret-i Yahya'nın bir kolun tasvir idüb taşırılar. Hikmet-i Hüdâ ne cânibe altı pare gemi ile varırsa mâl-i ganâyim alırlar. Hâlâ Malta küffârı cesed-i Yahya ile tefâhur iderler. Hakikatulhâl zikri sebkât iden Sebastiyîye'den serîka eyledikleri Rum tevarihlerinde ve Orhan Gazi şuarâlarından Tevârih-i Tuhfe sahibi Yahya Çelebi dahi tahrir etmiştir. Ve kırk yedi sene Malta'da esir olan Müezzinzâde ben kendi gözümle gördüm, bir mermer çarkûşe sanduka ki tûlü dört adımdır. Ol sanduka üzere bir kat rasâs ile pûşidedir. Mübarek cesed-i şerifleri ol sanduka içre âsüdedir. Ve mübarek dizleri bükülmüştür. Ser-i Saâdetleri yok bir azîm cesedir. Ve altında saat kumu döşelidir. Her sene baş huddâmı olan ruhban sandukanın kapağın açub ol cesed-i şerife gayet koyu tuzlu su sürer. Ben ol papasın esiri idim. Hattâ tuz sürdüğü altun teştî ben tutardım. "Göre Türk! Sizin Muhammed böyle yumuşak mıdır? Yapış! dedi. Ben teeddüb idüb yapışmadım. Amma tuzlu suyu sürdükçe ruhbanın parmakları cesed-i şeriflerine batardı. Ve bir kere Hızır İlyas günü idi. Beni getirüb sanduka içre gördüm ki mübarek gerdanında kan cereyan iderdi. İşte Yahudiler bu peygamberi ve Kudüs yanında bu günde şehid etdiler. Anıncün bu günde kanı akar dedikde hakîr dahi "Sinyör! Mübarek başı kandedir dedim. Dimeşk'da dedi. Hakîrin dahi ilmi lâhik oldu kim cesed-i Yahya anlardadır deyu esir Müezzinzâde Çelebi yemîn-i muğlâza ile gözüm ile gördüm deyu şehâdet etdi. Ve hâlâ hakîrin Nablus yanında ziyaret etdüğü Sebastiyîye, beyt-i Hazret-i Yahya ve mezkûr deyr-i kebire ki Hazret-i Yahya'yı anda şehid etdiler, hâlâ ol deyrin sol cânibindeki beyaz seng üzere hûn-ı Yahyâ bulaşub yılda bir kere rûz-ı Hızır'da ol hûnâlûde olan hacereleler gark-ı hûnrîz olur. Bu ahâli-i vilâyet ve bazı meşâyih-i ehl-i kerâmet öyle şehadet etdiler. Hakîr seng-i hârâlar üzere la'l-gûn bulaşmış hûnı gördüm. Amma rûz-ı Hızır olmamak ile hûn olduğın görmedim. Amma Benî Âdem kanına ve sâir mahlûkatın demine müşâbehete yokdur. Zâhir ve bâhir bir hûn-ı Yahya'dır" (Evlîyâ Çelebi, TSMK, B. 303, 1156: vrk. 150b-151a).

¹²⁹ Topkapı Tahrir Komisyonu, mahfazayı şu şekilde tarif etmektedir: "Sekizgen şekilli ve kesme billur camlı, 0.35 irtifâ'ında, fener şeklinde ve üzerinden camlı kapaklı çerçeve ve ayakları ve kezâ kapak kenarları kâmilten altından ma'mûl ve üzerleri dahi serâpâ zümrüt ve yakutla işlenmiş ve kapağı sekizgen köşeli, kubbeli müzeyyen ve murassa' bir mahfaza derûnunda, kezâ altından ma'mûl yassı ve üzeri Latince yazılı ve inci, yakut, zümrüt, firûze ile müzeyyen ve murassa' diğer bir mahfaza içinde Yahyâ aleyhisselâmın re's-i saâdetlerinden bir parça. Mezkûr altın mahfazanın tepesinde gayet büyük kıt'ada ve parça halinde bir adet yakut taş mevcut olduğu gibi vasatında ve iki mahallinde işbu tek taş nisbeten daha küçükçe ve fakat diğerlerinden büyük olmak üzere iki adet yakut taşı aynı surette diğer

da değerli taşlar ve eski Sırpça yazılar vardır. Hepsi birden, 16. Yüzyıl Osmanlı zevkini yansıtan Necef bir mahfaza içinde saklanmaktadır (Aydın, 2010: 158). Mahfaza üzerindeki Slavca (Sırpça) yazılar, 27 Haziran 1293/9 Temmuz 1877 tarihinde Osmanlı Hâriciye Müsteşarı Aleksandr Efendi tarafından Türkçe'ye tercüme ettirilmiştir:

“İşbu murassa' mahfaza üzerinde İslavunca yazının tercemesidir:

İşbu mukaddese Hazret-i Yahyâ-yı muammerin re's-i mübârekinin bir kıt'asıdır.

İşbu izâm altın ... Hazret-i Yahyâ'nın izâmıdır.

Şu izâm¹³⁰ havâriyyûnun reîs-i mübâreki Petrus¹³¹, un izâmıdır ve mahfaza dahi yine Azîz Yahyâ'nındır. İşte mahfaza derûnunda bulunan re's parçasının altında “işbu re's Hazret-i Yahyâ-yı muammerin kellesidir.”

İşbu terceme Hâriciye Müsteşarı Alexandrı Efendi tarafından terceme ettirilmiştir. Sene 27 Haziran 1293” (TSMA, E. 1056/131).

Osmanlı tarihçilerinin birçoğu Hırka-i Saâdet Dâiresi'ndeki mukaddes emânetlerin listesini verirken, Hz. Yahyâ'nın baş ve kol kemiğinin mevcudiyetine dair herhangi bir bilgi vermemişlerdir. Yalnız Eyüb Sabri Paşa ve Mehmed Râif, “*1 adet Re's-i Şerîf-i Hazret-i Zekeriyâ*” diyerek Hz. Yahya'ya ait başı, yanlışlıkla Hz. Zekeriyâ'ya atfetmektedirler (Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 675; Mehmed Râif, 1332: 57-58).

Kol: 2/2742 envanter numarasıyla Topkapı Sarayı Hazine Bölümü'ne kayıtlı Hz. Yahya'ya nisbet edilen kurumuş haldeki kol, kendi şeklinde yapılmış altın yaldızlı gümüş bir mahfaza içindedir. Üzerinde elin görünmesi için açıklık bırakılmıştır. İşaret parmağında “Allah'ın sevgilisi”, bileğinde “Bu vaftizcinin elidir”, dirseğin arkasındaki yuvarlak levhada ise “(Keşiş) Dolin Monahu'ya aittir” anlamında yazılar bulunmaktadır¹³². Hz. Yahya'nın kolu, VII. Konstantin zamanında (913-959) Antakya'dan İstanbul'a getirilip patrik tarafından törenle saraya konulmuştur. 1150-1157 yıllarında İmparator Sarayı'nın şapelinde bulunduğu bilinmektedir. 1200'de Novgorod'lu Antoine, Fener Meryem Kilisesi'nde görmüş, daha sonra Rus hacıları tarafından Peribleptos Kilisesi'nde görülmüştür. 1424-1453 yıllarında da aynı kilisede

iki mahallinde de yine büyük kıt'ada firûze taş vardır. Sâilifu'z-zikr kebir yâkut etrafında dahi birkaç adet iri inci bulunmaktadı (TTKD, II, s. 252-253).

¹³⁰ عظام: Kemik.

¹³¹ Hz. İsa'ya ilk inananlardan ve oniki havâriden biri. Hz. İsa, Petrus'u diğer havarilerin reisi tayin etmiştir.

¹³² Mahfazanın üzerindeki yazılar için bkz. Nedret Bayraktar, “Topkapı Sarayı Müzesi'nde Hagios İoannes Prodromos'a (Vaftizci Yahya) Ait Rölikler”, Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-1, İstanbul, 1986, s. 13-14.

olduğu anlaşılmaktadır. Bu yıllardaki bilgilere göre parmaklar eksik, geri kalan kısım altın bir kılıf içinde ve artık bozulmuş bir vaziyettedir.

XV. yüzyıl başında, 1404 yıllarında Timur nezdine elçi olarak giderken İstanbul'a da uğrayan İspanya elçisi Clavijo, İstanbul'da iki ayrı manastırda iki ayrı kol gördüğünü bildirmektedir. Bizans imparatoru II. Manuel (1391-1425) zamanında İstanbul'a uğrayan elçi, Saint John Kilisesi'nde kendisine Saint John (Hz. Yahya)'un sol kolunun gösterildiğini, kolun omuzdan parmak uçlarına kadar uzanan tam bir kol olduğunu ve kıymetli taşlarla bezenmiş altından bir bağ dirseğe geçirildiğini söylemektedir. Clavijo aynı gün Saint Mary Peripilatus Kilisesi'ni de ziyaret ettiğini ve orada Hz. Yahya'nın diğer bir kolunu gördüğünü bildirmekte, "Bize anlattıklarına göre Hz. Yahya'nın cesedi yakıldığı zaman sol kolu yanmamış. Daha sonra muhafaza edilmiş. Bu kol altın çubuklar arasında korunuyor. Fakat başparmak eksikti." demektedir (Ruy Gonzales de Clavijo, 1993: 42). Ancak iki kilisede de Hz. Yahya'nın sol kolunu gördüğünü söylemesi garip görünmektedir.

1420 yılında da C. Buondelmonti, kolu Hz. Yahya Kilisesi'nde gördüğünü söylemiştir. Anlaşıldığına göre İstanbul'da Hz. Yahya'ya ait iki ayrı kol röliği vardır ve bunlar zaman zaman değişik kiliselere götürülmektedir (Bayraktar, 1986: 9).

İstanbul'un fethinden sonra da kolun İstanbul'a olduğu anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi Sultan II. Bayezid (ö. 1512), Cem Sultan'ı ellerinde bulunduran Rodos şövalyelerine her yıl kırkbin düka gönderiyordu. Ayrıca Sultan II. Bayezid bir jest daha yaparak 1484 yılında Hayreddin Bey vasıtasıyla Hz. Yahyâ'nın kolunu Rodos şövalyelerinin reisi Pierre d'Aubusson'a göndermiştir (T SMA. D. 11982). Hz. Yahyâ'nın kolu bir yüzyıl kadar İstanbul'dan uzakta kaldığı ve ayrıca yer de değiştirdiği de anlaşılmaktadır. Zira 17 Ramazan 993 (13 Eylül 1585) tarihinde Sultan III. Murad'ın Kıbrıs Beylerbeyi'ne gönderdiği bir hükm-i şerifte belirtildiğine göre, Kıbrıs'ta manastır evkafı satışına mübâşir olan Dergâh-ı Âlî çavuşlarından Ahmed Çavuş, gümüşlü bir *Rum kolu*¹³³, nun varlığından sarayı haberdâr etmiştir. Hükm-i şerifte kolun önceleri İstanbul'da olduğu,

¹³³ Hükümde geçen "Rum kolu" tabirinden, açıkça belirtilmemesine rağmen, Hz. Yahyâ'nın kolu kastedilmektedir. Çünkü Rumlarca kutsal kabul edilen bu emânet, uzun yıllar Rumlar'ın elinde kalmış ve İstanbul'un fethiyle Rum hazinesi içinde bulunmuştur. Yalnız hükm-i şerifte padişahın, bu gümüşlü kola neden bu kadar çok önem verildiğini ve niçin onbin-yirmibin filori ettiğini merak edip sorması, bu kolun Hz. Yahyâ'ya aidiyetini sanki bilmediğini ihsas etmektedir.

daha sonra Kıbrıs'a götürüldüğü, Kıbrıs'ın fethiyle Rodos'a, Rodos'un fethiyle de tekrar Kıbrıs'a götürülerek Lefkoşe kalesine konulduğu belirtilmektedir. Sultan III. Murad, hükm-i şerîfde, bu gümüşlü kola neden bu kadar çok önem verildiğini ve niçin onbin-yirmibin filori ettiğini, (gümüş mahfazasının) üzerinde ne çeşit taş ve cevherler bulunduğunu, kolu görüp inceleyerek kendisine bildirmesini beylerbeyinden ister (BOA, M. 58/741). Gümüş mahfazalı kol günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi'nde mevcut olduğuna göre, Sultan III. Murad'ın vefatından önce bu gümüş mahfazalı kolu Topkapı Sarayı'na getirttiği anlaşılmaktadır. Ancak Mehmed Râif, Bizans imparatorluğu hazinesinden kalan nâdir eşyadan olan Hz. Yahyâ'nın sağ elinin Saray hazinesine, 1680 senesinde yani Sultan IV. Mehmed (ö. 1687) zamanında konulduğunu söylemektedir¹³⁴ (Bayraktar, 1986: 9-12).

4.2. Sahâbeden Kalan Mukaddes Emânetler

4.2.1. Sahâbeye Nisbet Edilen Kur'an-ı Kerîmler

Hz. Peygamberin sağlığında sahâbeden bazısı, Kur'an-ı Kerîmin bir miktarını bazısı da tamamını ezber etmiştir. Bazı sahâbîler de Kur'anı deriler, tahtalar ve kemikler üzerine yazmışlardır.

Hz. Ebûbekir zamanında meydana gelen Yemâme vak'asında yetmiş Kur'an hâfızının şehid olması üzerine Hz. Ömer'in ihtarıyla Kur'an-ı Kerîm'in toplanmasına karar verildi. Hz. Ebûbekir'in emriyle vahiy kâtiplerinden ve sahâbenin fakîhlerinden Zeyd b. Sâbiti'l-Ensârî hicretin on ikinci senesi içinde Kur'anı sahife sahife yazıp bir araya topladı; buna "Mushaf" denildi. Bu ilk Mushaf, halîfe Hz. Ebûbekir'in yanında muhafaza edildi; daha sonra halîfeliği zamanında Hz. Ömer'in yanında; onun vefatı ile de ümmü'l-mü'minîn Hz. Hafsa'nın hânesinde muhafaza altına alındı (Ahmed Cevdet Paşa, I, 1981: 312).

Hz. Osman zamanında Azerbaycan ve Ermenistan fethi sırasında Şam ve Irak'lı Müslüman askerlerin Kur'an okuyuşlarındaki farklılıklar yüzünden ihtilâf çıkmıştı. Bu

¹³⁴ Ayrıca Hz. Yahyâ'ya ait bir elin (yed-i mübârek) Beyrut'ta, Câmî-i Kebîr-i Ömerî'de bir sandukada gömülü bulunduğu, 1886 ve 1887 tarihli arşiv belgelerinde zikredilmektedir (BOA, İ.DH. 1002/79151; BOA, DH.MKT 1383/49; BOA, İ.DH. 1018/80318; BOA, DH.MKT. 1396/22). Yed-i mübârekin hâlâ Câmî-i Kebîr-i Ömerî'de mi mevcut olduğu, yoksa mezkûr tarihlerden sonra Topkapı Sarayı'na getirilerek Hırka-i Saâdet Dâiresi'ne mi konulduğu hususunda herhangi bir bilgi edinilememiştir. Hırka-i Saâdet Dâiresi'ndeki Hz. Yahyâ'ya nisbet edilen kolun, Beyrut'tan getirilen bu yed-i mübârek olma ihtimâli de vardır.

duruma şahit olan ve endişeye kapılan Huzeyfe b. Yemân, halifeye gelerek durumu bildirmesi üzerine Hz. Osman, Hz. Ebûbekir zamanında iki kapak arasına alınan ve Hz. Hafsa'da bulunan Kur'ân nüshasını getirterek, bu nüsha esas alınmak suretiyle yeni Mushaf nüshaları yazdırmaya karar verdi. Amaç insanları tek bir kırâat (Kureyş kırâati) üzerinde birleştirmek idi. Bu iş için oniki kişilik bir hey'et oluşturuldu. Bu hey'etten bazıları okuyup bazıları yazarak Kur'ânı birkaç nüsha halinde çoğalttılar. Hz. Osman hicretin otuzuncu senesinde Mekke, Kûfe, Basra ve Şam'a birer Mushaf gönderdi ve bir nüshayı da Medine'de alıkoydu (Ahmed Cevdet Paşa, I, 447-449; Altıkulaç, 2010: 31).

Mushaf, Kur'ân cüz'ü ve Kur'ân sahîfeleri yazımı sonraki dönemlerde de çok hummalı bir faaliyetle devam etti. İslâmın ilk dönemlerine ait bu Kur'ân nüshaları bugün İstanbul, Kâhire, San'a, Özbekistan-Taşkent ve diğer bir çok İslâm beldesinde çok sayıda mevcuttur. Ayrıca Londra ve Paris'teki Bibliotheque Nationale'da da çok eski Kur'ân parçaları bulunmaktadır. Ancak İslâmın ilk dönemine ait Kur'ân nüshaları bakımından en zengin koleksiyon şüphesiz İstanbul'da bulunmaktadır. Örneğin Topkapı Sarayı'nda Hz. Osman ve Hz. Ali hattıyla olduğuna dair imza veya şerhler bulunan ceylân derisi üzerine yazılmış birçok Kur'an veya Kur'an sahîfeleri vardır (Karatay, I, 1962: 1-29; Öz, 1953: 34). Topkapı Tahrir Komisyonu da, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde Hz. Osman ve Hz. Ali başta olmak üzere bazı sahâbeye ait onlarca Kur'ân nüshası, Kur'ân cüz' vesahifeleri tesbit etmiştir.

İstanbul'daki çok önemli bir diğer koleksiyon, Türk İslâm Eserleri Müzesi'ndeki Kur'ân-ı Kerîm Koleksiyonu'dur. Bu koleksiyon "Şâm Evrakı", Kur'ân-ı Kerîm ve cüzlerden meydana gelmektedir. Şâm Evrâkı, 1911 yılında Şâm Emeviye Câmii'nden Topkapı Sarayı Müzesi'ne getirilen 13882 kaleme kayıtlı 250.000 adet Kur'ân-ı Kerîm yaprağı ve ciltten oluşmaktadır. Şâm evrakı daha sonra TİEM'e devredilmiştir. TİEM'de ayrıca birçok câmi, türbe ve kütüphâneye hayır sahiplerince vakfedilen Kur'ân-ı Kerîm ve cüz'ler de getirilerek Kur'ân koleksiyonu zenginleştirilmiştir (Demirkol, Kutluay, 2010: 139-140). TİEM koleksiyonunda bulunan iki Mushaf her zaman dikkat çekmiştir. Bu Mushaflardan birinin hattı Hz. Osman'a, diğeri ise Hz. Ali'ye izafe edilmektedir (Berk, 2010: 67).

4.2.1.1.Hz. Osman'a Nisbet Edilen Kur'ân-ı Kerîm ve Cüz'ler

Topkapı Tahrir Komisyonu'nun Tesbit Ettiği Kur'ân-ı Kerîm ve Cüz'ler

Kaynakların belirttiğine göre Topkapı Sarayı'nda, Hz. Osman'ın el hattıyla yazılı olduğu belirtilen bir adet Kur'ân-ı Kerîm bulunmaktadır (BOA, TS.MA.d. 8; Mehmed Râif, 1332: 57). Bununla beraber Topkapı Tahrir Komisyonu, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nin Hırka-i Saâdet Odası ve Emânet Hazinesi'nde mevcut olan Kur'ân-ı Kerîm, cüz' ve Kur'ân sahifelerden bazılarının Hz. Osman'a ait olduğunu tesbit etmiştir.

Topkapı Tahrir Komisyonu kaydına göre 15x10 cm ebatındaki bir Kur'ân-ı Kerîm, kûfi yazılı ve Hz. Osman hattıyladır (TTKD, I, 1926: 378).

46x42 cm ebatındaki Kur'ân-ı Kerîm, ceylan derisi üzerine Hz. Osman hattıyla ve kûfi yazılıdır. Hz. Osman'ın bu Kur'ân-ı Kerîm'i tilâvet ederken rütbe-i şehâdeti ihrâz etmiş olduğu ve hûn-ı mübârekinin (kanının) sahîfe üzerinde âsârı (izi) görülmekte bulunduğu meşrûhtur¹³⁵ (TTKD, I, 1926: 380).

22x19 cm ebatındaki Kur'ân-ı Kerîm, kûfi ve Hz. Osman hattıyla ceylan derisi üzerine yazılıdır, cildi mahfazalıdır (TTKD, II, 1926: 57).

19x11 cm ebatındaki Kur'ân-ı Kerîm dekûfi ve Hz. Osman hattıyla ceylan derisi üzerine yazılı olup, müzeyyen cildli ve mahfazalıdır (TTKD, II, 1926: 59).

18x30 cm ebatındaki Kur'ân-ı Kerîm, kûfi ve Hz. Osman hattıyla ceylan derisi üzerine yazılı, cildli ve mahfazalıdır (TTKD, II, 1926: 62).

38x18 cm ebatında, A'râf Sûresi'nden Yûsuf Sûresi'ne kadar olan Kur'ân parçası Hz. Osman hattıyla yazılı olup, 36 varaktır. Her sahifesi siyah mürekkep ve kûfi hatla ceylan derisi üstüne 13 satır olarak yazılmıştır. Birinci sahifenin yan tarafında Sultan I. Abdülhamid'in vakıf mührü vardır. Kur'ân'ın bu parçası 11/11/1933 tarihinde I. Abdülhamid Kütüphanesi'nden Topkapı Sarayı'na gelmiştir (TTKD, IV, 1926: 153).

¹³⁵ Kur'ân-ı Kerîm'in baş sahifesine yazılmış olan 1226/1811-1812 tarihli kayda nazaran Hz. Osman'ın yazdığı Kur'an olduğu anlaşılmaktadır (Karatay, **Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu**, I, İstanbul, 1962, s. 1).

20x13 cm ebatındaki Kur'ân-ı Kerîm'in altıncı cüz'ü, deri üzerine kûfi yazılı ve müzehheb cildli, Hz. Osman hattıyla yazılmıştır. Mor meşinden yaldızlı ve yazılı mahfazası vardır (TTKD, I, 1926: 379).

Hz. Osman hattıyla ceylan derisi üzerine yazılı diğer bir Kur'ân cüz'ü, 19x12 cm ebatında olup gümüşten ma'mûl bir mahfaza içerisindedir (TTKD, II, 1926: 249).

Hırka-i Saâdet Dâiresi'ne 21/233 envanter numarası ile kayıtlı, beyaz zemin üzerine siyah kûfi hatla beş satır yazılı bir Kur'ân sahifesinin Hz. Osman tarafından yazıldığı kayıtlıdır. Sahifede Bakara Sûresi'nin 190-191 âyet-i kerîmesi, “*Ve kâtilû fi sebîlillâhi'l-lezîne yukâtilûneküm ve lâ te'tedû innallâhe lâ yuhîbbü'l-mu'tedîn. Ve'k-tulûhüm haysü sakiñümûhüm*” yazılıdır. Sahîfenin alt kısmında sonradan nesih hatla aynı âyettekrar yazılmıştır. Buradaki Arapça açıklamada bu sahîfenin Hz. Osman tarafından yazıldığı belirtilmektedir (Aydın, 2010: 94-95).

30x20 cm ebatında ceylan derisi üzerine kûfi hatla yazılı diğer bir Kur'ân yaprağının da Hz. Osman hattıyla yazıldığı zannolunmaktadır (TTKD, II, 1926: 64).

Teberrükât Defterlerinde Belirtilenler: Teberrükât defterlerinde Hz. Osman'a ait tek bir mushafdan bahsedilmektedir. Bu mushaf ile ilgili en erken kayıt, 20 Şevval 1097/8 Eylül 1686 tarihli teberrükât defterinde zikredilmekte olup; Hz. Osman'ın el yazısıyla, kûfi hatla, tek cild olduğu ve Hırka-i Saâdet Odası'nda mevcut bulunduğu belirtilmektedir (BOA, TS.MA.d. 8). Hırka-i Saâdet Odası'nda ayrıca, 8 Rebiülâhir 1294/22 Nisan 1877 tarihli (BOA, TS.MA.d 4645) teberrükât defterine göre, Hz. Osman'ın kûfi hatla yazdığı Kur'an-ı Kerîm'den bir satır âyet-i kerîme levhası; 27 Şevval 1294/4 Kasım 1877 tarihli (BOA, TS.MA.d 10712/1) teberrükât defterine göre ise Hz. Osman hattıyla Kur'ân-ı Kerîm'den nısıf (yarım) cüz' bulunduğu bildirilmiştir.

Topkapı Sarayı Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu'nda Belirtilenler: Topkapı Sarayı Kütüphanesi kataloglarını hazırlayan F. E. Karatay, Tahrir Komisyonu Sayımı'ndan sonra saray kütüphanesine konulan Kur'ân ve Kur'ân parçaları üzerinde detaylı çalışma yapmıştır. İlk kayıtlar olmasına rağmen Topkapı Tahrir Komisyonu, hem Hz. Osman'a hem de Hz. Ali'ye isnâd edilen Kur'ân veya Kur'ân parçaları hakkında kısa bilgiler vermektedir. Dolayısıyla Karatay'ın Hz. Osman ve Hz. Ali'ye nisbet edilen nüshalar hakkında *Arapça Yazmalar Kataloğu*'nda verdiği detaylı bilgileri

de buraya dercetmeyi uygun gördük. Ayrıca komisyonun kaydettiği nüshaların ölçü ve varak sayıları ile *Arapça Yazmalar Kataloğu*'nda belirtilenler farklılık göstermektedir. Aşağıda göreceğimiz gibi, Karatay bunların birçoğunun sahâbeye isnâdının doğru olmadığını, ancak II.-III. (VIII-IX) asra tarihlenebileceklerini belirtmektedir. Karatay'ın düşüncesine saygı göstermekle beraber; bu hüküm, ancak Kur'ânî ilimlerde derinleşmiş uzman bir kadro tarafından verilmelidir. Çünkü "cüz'de bulunmayan küll'de bulunur" kâidesiyle cüz'i bir şahsın göremediği, anlayamadığı bir meseleyi birçok insan bir araya gelerek halledebilir. Dolayısıyla bütün bu nüshalar, Kur'ânî ilimlerde derin vukûfiyete sahip bir hey'et tarafından incelenmelidir. Bu nüshaların sahâbeden sonraki II.-III. (VIII-IX) asırlara ait oldukları kesinlik kazansa bile, bugün elimizde mevcut Kur'ân-ı Kerîmlere tevafuk etmeleri nokta-i nazarından, "Kur'ânı biz indirdik ve onu elbette biz koruyacağız" ¹³⁶ âyet-i kerîmesininin açıkça ifade ettiği Kur'ân üzerindeki ilâhî himâyenin varlığına delâlet etmeleri cihetiyle yine heyecan verici, muazzam bir hadisedir.

Hırka-i Saâdet Kitaplığı 32 no.da kayıtlı Mushaf, başına ilâve edilmiş olan 1226 (1811-12) tarihli kayda göre Hz. Osman'ın şehâdeti esnâsında okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'dir (Karatay, I, 1962: 1). Bu Kur'ân hakkında aşağıda ayrıntılı bilgi verilecektir.

Hz. Osman'a nisbet edilen diğer bir Mushaf, Emânet Hazinesi Kitaplığı 1 no.da kayıtlı olup 18x21 cm ebatında, parşömen ve 322 varaktır. Kûfi hatla 18 satırdır. Yaprak 1b'deki altınla yazılı tasdik ve açıklamada Halîfe Osman b. Affân tarafından yazıldığı kayıtlı ise de II.-III. (VII-IX) asır yazısı olması ihtimali çok daha kuvvetlidir. Açıklamada belirtildiğine göre bu Mushaf, 660 (1262) senesinde Musul kadısının elinde bulunduğu zaman baş tarafından sekiz yaprağı telef olmuş, bilâhare Şâm'a naklolunmuş; 740 (1340) şevvalinin 26. Gecesi meydana gelen bir yangında 174. yapraktan 177. yaprağa kadar dört yaprağı yanmıştır. Daha sonra VIII. asır nesih hattı ile Fâtîha Sûresi ile Bakara Sûresi'nin 151. âyetinin "ya'lemükümü'l-kitâbe ve'l-hikmete ve ya'lemüküm" ibaresine kadar olan kısmı ilâve edilmiştir. Cildi miklepli deri olup kapaklarında yıldızla hendesî tezyinat ve miklep sırtında "hâzâ'l-mushaf bi-hatti el-İmâm Osman b. Affân..." ibaresi yazılıdır (Karatay, I, 1962: 8).

¹³⁶ Kur'ân. Hicr Sûresi, Âyet 9.

Emânet Hazinesi Kitaplığı 11 no.da kayıtlı başka bir Mushaf ise 13.6x19.5 cm ebatında, paşömen ve 424 yapraktır. Kûfi hat ile 16 satırdır. Hz. Osman hattı ile yazıldığına dair Arapça formülle bir tasdik varsa da nesihle sonradan yazılmıştır. Muhtemelen III.-IV. (IX-X) asırlarda yazılmıştır (Karatay, I, 1962: 21).

III. Ahmed Kitaplığı 1 no.da kayıtlı Kur'ân'dan bir bölüm, 22.5x31 cm ebatında, paşömen ve 47 yapraktır. Son yaprağın arkasına "ketebehû Osman İbn Affân fî sene" diye yazılmış ise de sonradan ilave edilmiştir. Kur'ân'dan bu bölüm tahminen II.-III. (VIII-IX) asırlarda yazılmıştır (Karatay, I, 1962: 2-3).

Yeniler Kitaplığı 749 no.da (Y. 749) kayıtlı Kur'ân'dan bir bölüm, 27x37.5 ebatında, paşömen ve 36 yapraktır. Kûfi hat ile 13 satırdır. Tahminen III. (IX) asırda yazılmıştır. Üzerine sonradan ta'lik hatla "Hz. Osman hattıyla" diye yazılmıştır (Karatay, I, 1962: 18).

Emânet Hazinesi Kitaplığı 9 no.da kayıtlı Kur'ân'dan bir parça, 11.2X17 cm ebatında, paşömen ve 56 yapraktır. Sahifeler kûfi hat ile 15 satırdır. Sonunda "ketebehû kâtibi vahy Osman b. Affân" kaydı varsa da bu yazının sonradan yazıldığı anlaşılmaktadır. Muhtemelen III.-IV. (IX-X) asırlarda yazılmıştır (Karatay, I, 1962: 21-22).

Yine Emânet Hazinesi Kitaplığı 208 no.da kayıtlı Kur'ân'dan bir bölüm 25.5x18 cm ebatında, esmer kâğıt üzerine kûfi hat ile yazılı 19 satır olup 300 yapraktır. Baş tarafında Halîfe Osman'ın hattı ile olduğuna dair bir çok yazı varsa da, hicrî birinci asırdan sonra yazılmış olması muhtemeldir (Karatay, I, 1962: 28).

Ayrıca Emânet Hazinesi Kitaplığı 19 no.da kayıtlı ve Hz. Ali hattıyla yazılı olduğu bildirilen 162 varaklık Kur'ân'dan bir bölümde, varak (2a)'da nesih ile Kurtuba şehrinin ve câmisinin etrafını tasvir eden Arapça bir yazıda verilen bilgiye göre, Osman b. Affân'a ait bir mushafın dört yaprağının bulunduğu kayıtlıdır (Karatay, I, 1962: 11).

Klâsik İslâm ve Osmanlı Kaynaklarında Hz. Osman'a İzâfe Edilen Kur'ân-ı Kerîmler: İlk defa Hz. Osman, Hz. Ebû Bekir zamanında iki kapak arasına alınan Kur'ân-ı Kerîm'in yazılarak çoğaltılmasını emretmiştir. Bunun üzerine, o sıralarda Hz. Peygamberin hanımlarından Hafsa validemizde bulunan Kur'ân nüshası esas alınmak suretiyle Kur'ân-ı Kerîm nüshaları çoğaltılmış; bunlar Mekke, Kûfe, Basra ve Şâm'a gönderilmiş, bir nüshası da Medine'de alıkonulmuştur. Bu nüshaların her biri

gönderildikleri merkez ve çevre için “imam nüsha” olarak bilinmekle birlikte, bunların hepsinin kaynağı kabul edilen “imam nüsha”, Hz. Osman için yazılmış olan mushaftır. Bu nüsha ile beraber Hz. Osman’ın yazdırdığı Mushafların sayısı altı olmaktadır (Altıkulaç, 2010: 33-35).

Hz. Osman’ın yazdırdığı Mushafların bugün nerede olduğu, hangilerinin günümüze ulaşmış ulaşmadığı kesin olarak bilinmemekte olup, bu konu çok ciddî bir araştırmanın yanında çok yönlü bir uzmanlık da gerektirmektedir. Klâsik kaynaklarda bazı önemli bilgiler bulunsa da, onların verileriyle Hz. Osman’ın Mushaflarının bugüne kadarki izlerini sürmek çok zordur. Çünkü bilgiler belirli bir zamana kadar giderek kesilmektedir.

İbn Kesîr kendi zamanında Şâm’daki Dımeşk Câmii’nin rükn-i şarkisindeki bir maksûrede, Hz. Osman’ın imam mushaflarından birinin varlığından söz eder ve bu mushafın daha önce Taberiye’de bulunduğunu, buradan takriben 518 senesinde Dımeşk’e nakl olduğunu kaydeder. Mushafı bizzât gördüğünü söyleyen İbn Kesîr, parşömen üzerine güzel ve açık bir hatla yazılı, tahminine göre parşömenin de deve derisinden olduğunu söylemektedir (İbn Kesîr, *Fezâilü’l-Kur’an*, 1987: 46). İbn Batûta da aynı şekilde, Şâm’daki Emevî Câmii içerisindeki büyük bir dolapta Osman ibn Affân tarafından Şâm’a gönderilmiş (المصحف الكريم الذي وجهه امير المؤمنين عثمان بن عفان إلى الشام) olan bir mushafın bulunduğunu; dolabın her Cuma namazından sonra açıldığını ve halkın bu Mushafa dokunmak için birbiriyle müzâheme ettiğini; ayrıca Şâm ahâlisinin borçlularına ve aleyhinde bir şey iddiâ ettikleri kimselere orada yemin ettirdiklerini bildirmektedir (İbn Batûta, I, 1997: 309). XII. asrın sonlarında (1183-1185 yılları civarı) burayı ziyaret eden meşhur İslâm seyyâhı İbn Cübeyr’de, Mushaf bulunan dolabın her gün namazlardan sonra açıldığını, insanların teberrüken ona dokunarak takbîl ettiğini, bu sırada büyük bir izdiham meydana geldiğini kaydeder (İbn Cübeyr, 1964: 242).

Evliyâ Çelebi, Mescid-i Aksâ ve Humus’da olmak üzere Hz. Osman hattı ile iki Kur’ân-ı Kerîm nüshasından bahsetmektedir:

“... Hz. Dâvud mihrâbının (Mescid-i Aksâ’da) solunda Hz. Osman hattı ile olan Kelâm-ı İzzet, kûhî (kûfî) hat ile tahrîr olunmuşkim gûya yed-i kudret ile yazılmış bir kürsi üzre hâzır olmuş Kelâm-ı Kadîm’dir (Evliyâ Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 156a).

Hiz. Osman'ın menâkibini anlatırken, şehîd olduğu esnâda okuduğu Kur'ân-ı Kerîm'in Humus'da İç Kale Câmî'inde bulunduğunu bildirmektedir:

“(Hz. Osman) Hîn-i cülusda 69 yaşında idi. 11 sene hilâfetden sonra mâhı Ramazanda tilâvet-i Kur'an iderken sene 35 tarihinde şehid idüb civâr-ı rahmete erdi. Hattâ hîn-i şehadette Sûre-i Bakara'dan “*Feseyekfikehümullâh*” âyet-i şerîfin tilâvet iderken hûn-ı Osman bu âyet-i şerîfe üzre dökülmüşdür. Ol Kelâm-ı İzzet hâlâ Humus'da iç kal'a camiindedir.”(Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 219a).

Mir'atu'l-Haremeyn'de Mushaf-ı Osmânî hakkında orijinal bilgiler verilmektedir. Burada bildirildiğine göre bazı râvîler, Mescid-i Nebevî'de bir sandıkta bulunan Mushaf-ı Şerîfin, Hiz. Osman'ın şehîd edildiği zaman elinde bulunan Mushaf olduğunu rivâyet ederler ise de bu rivâyet doğru değildir. İlk defa *Medîne Târihi* yazan İbnu'n-Neccâr'ın dediğine göre bu Mushaf, Haccâc'ın Şâm'dan gönderdiği Mushafdır. Hiz. Osman'ın Mushaf-ı Şerîfi, oğlu Hâlid'e intikâl ederek onun evlâdı elinde kalmıştır. İbn Kuteybe'ye Şâm'ın ileri gelenlerinden bazı zâtlar, zikr olunan Mushafın bir ara Arz-ı Tom'a? nakl edildiğini söylemiş; İmâm-ı Mâlik de Mushaf-ı Şerîfin bulunduğu memleketin meçhûl olduğunu iddiâ etmiştir. Halbuki İbn Selâm “Ben bazı ümerâ hazînelerinde İmâm-ı Mâlik'in dediği Mushafı gördüm. Hatta bazı yerlerinde kan eseri var idi.” demiş olduğundan Ebû Cafer Nuhhâs, İmâm-ı Mâlik'in rivâyet ve iddiâsını red etmek istemişse de Mushaf, İmâm-ı Mâlik'in vefâtından sonra ele geçip Medîne'ye gönderilmiş olabilir. Günümüzde gerek Medîne ve Mekke'de ve gerek Mısır'da “*feseyekfikehümullâh ve hüve's-semî'ül-alîm*” âyet-i celîlesi kanlanmış olarak birer Mushaf varsa da bunlar Hiz. Osman'ın şehâdeti esnâsında kanlanmış olan Mushaf-ı şerîf değil, o mushafı taklîden yazdırılıp mezkûr âyet-i celîlesi de kan renginde boyatılmış birer mushaftır. Çünkü şehâdeti sırasında Hiz. Osman'ın elinde yalnız bir Mushaf-ı şerîf vardı. Bundan dolayı gerek Medîne ve Mekke'de ve gerek Mısır'daki Mushaf-ı Osmânî denilen Mushaf-ı Şerîf, Haccâc'ın etraf memleketlere gönderdiği Mushaflar cümlesindedir (Eyüb Sabri Paşa, III-IV: 1304: 549).

Günümüzde Hiz. Osman'a İzâfe Edilen Meşhur Kur'ân-ı Kerîmler: Günümüzde Hiz. Osman'a izafe edilen dört Mushaf vardır. Bunlardan ikisi İstanbul'da olup Topkapı Sarayı Müzesi ve Türk-İslâm Eserleri Müzesi'ndedir. Diğerleri Taşkent Eski Eserler Müzesi ve Kâhire'deki Meşhedü'l-Hüseynî'de bulunmaktadır. Dr. Tayyar Altıkulaç bu dört Mushaf üzerinde çalışma yaparak tıpkıbasımlarını neşretmiştir.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde H.S. 32 envanter numarası ile kayıtlı Mushaf, 41x46 (32x40) cm ebadında, 11 cm kalınlığında, 408 varaktan oluşmakta ve genel olarak her sayfada 18'er satır bulunmaktadır. Ancak sonradan yazıldığı anlaşılan ilk varaklardaki satır sayısının 16 ile 19, kısa sûrelere ulaşıldığında 13 ile 17 arasında değiştiği görülmektedir. Ayrıca sûre aralarındaki dikdörtgen şekiller sebebiyle bu sayfalardaki satır sayıları da genel olarak 17 olmaktadır. Nüshanın iki varakı noksan olup bunlardan birinde Mâide Sûresi'nin 3-8. Âyetleri, diğesinde ise İsrâ Sûresi'nin 17-33. âyetleri yer almaktadır. Bu eksiklik, Mushaf'ın çeşitli dönemlerde bakım ve onarımının yapılması, cildinin yenilenmesi gibi çalışmalar sırasında meydana gelmiş olabilir (Altıkulaç, 2007: 75).

Mushaf-ı Şerîf'in ilk zahriye sayfasında (yap. 3b'de) 20 Cemâziyelevvel 1226/12 Haziran 1811) tarihinde Osmanlıca bir kayıt düşülmüştür. Bu kayıt, Mushafın Topkapı Sarayı'na nasıl intikâl ettiğini, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde nasıl korunduğunu açıklamaktadır. Edebî bir üslûpta ve rikâ (icâzet) hattıyla bu kaydın günümüz diliyle özeti şu şekildedir: “Zahir ve celi Kûfî hat ile yazılan bu Mushafın Halife Hazret-i Osman'ın eliyle yazılan Mushaflardan biri olduğu anlaşılıyor. Bu Mushaf büyük-küçük herkes tarafından bilinir. Kâhire'de bir kütüphânedeki muhafaza edilmiş, uzun zaman yümn ü bereket kaynağı sayılmış, ileri gelen erkân ve a'yân, Kâhire'de oturanlar ve Kâhire'yi ziyâret edenler tarafından saygıyla ziyâret edilmiş ve okunmuştur. Mısır Vâlisi Mehmed Ali Paşa bu önemli, değerli ve hürmet gerektiren Mushafı 1226/1811-12 yılında Sultan II. Mahmud'a hediye etmeye karar verdi. Osmanlı sultanları İslâm dîn ve devletinin en büyük vârisleri oldukları için bu değerli eseri asıl sahiplerine hediye etmeyi düşündü. Böylece, İstanbul'a gönderilen Mushaf aslına ircâ edilmiş oldu. Mukaddes Emânetler Dâiresi'ndeki yerine kondu. Bunun gelmesi hayır, uğur, feyz ve bereket kaynağı oldu (Altıkulaç, 2007: 7; Karatay, I: 1962: 1).

Altıkulaç yaptığı incelemede bu Mushaf-ı Şerîf'in, Hz. Osman'ın şehâdeti sırasında okuduğu veya bizzat kendi yazdığı bir Mushaf olmadığını, ayrıca Hz. Osman'ın çeşitli merkezlere gönderdiği Mushaflardan biri de olmadığını ileri sürmektedir. Delil olarak zikrettiği en önemli maddeler şunlardır: Kaynakların verdiği bilgiler doğrultusunda Hz. Osman'ın Mushaflarında noktalama ve harekeleme işaretlerinin bulunmaması; Mushaftaki âyetler arasında renkli mürekkebin kullanıldığı dâirevî fâsıla (durak)

işaretleriyle her beş âyetin sonunda bu işaretin biraz büyüğünün ve her on âyetin sonunda ise daha büyüğünün (tahmîs ve ta'sîr) bulunması; cer harfi olan على kelimesinin 24 yerde bu şekilde yâ ile, diğer yerlerde ise علا şeklinde elif'le yazılmış olması, halbuki kaynaklara göre Hazret-i Osman'ın Mushaflarında istisnâsız yâ ile yazılı olduğu, dolayısıyla Mushaf'ta bir imlâ disiplininin bulunmamasıdır (Altıkulaç, 2007: 78-79).

Altıkulaç, Topkapı Sarayı'ndaki Mushaf-ı Şerîf'in hangi döneme ait olduğu konusunda şu görüşlere yer vermiştir:

- a) Fehmi Edhem Karatay'a göre bu nüsha hicrî I. veya II. yüzyılda yazılmış olabilir. Salâhaddin el-Müneccid'in değerlendirmesine göre gerek bu Mushaf-ı Şerîf, gerekse Taşkent, Kâhire el-Meşhedü'l-Hüseynî ve İstanbul Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'nde bulunan Mushaflar, yazılarının, asırlarının ve ölçülerinin farklı olduğu dikkate alındığında Hz. Osman'ın Mushafları değil, Hz. Osman'ın Mushaflarından istinsâh edilmiş Mushaflardır. Bu sebeple de her birine "Mushaf-ı Osmânî" denilmiştir. Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun değerlendirmesine göre Emevî devrinde (41-132/661-749) yazılmıştır.
- b) Bu Mushaf, Mushafların harekelenmesi ve noktalanması çalışmalarının yapıldığı döneme yakın tarihlerde yazılmış olmalıdır. Mushaflara noktalar halinde hareke koyma işinin ilk defa Ebü'l-Esved ed-Düelî, benzer harfleri birbirinden ayırmak üzere noktalama işinin de Nasr b. Âsım (ö. 89/708) ile Yahyâ b. Ya'mer (ö. 100/718'den önce) tarafından yapıldığı dikkate alındığında, Topkapı Mushafı'nın hicrî I. asrın ikinci yarısında veya II. asrın ilk yarısında yazıldığına dair ileri sürülen tahminlere katılmak mümkün görünmektedir (Altıkulaç, 2007: 80-81).

Altıkulaç, Topkapı Mushafı'ndan başka, Taşkent Dinî İdaresi'nin kütüphanesinde, Türk-İslâm Eserleri Müzesi'nde (TIEM) ve Kâhire el-Mektebetü'l-Merkeziyye li'l-Mahtûtâtî'l-İslâmiyye'de bulunan Mushaf-ı Şerîflerin de Hz. Osman'a ait veya onun isteğiyle yazılan nüshalardan olmadıklarını isbat etmeye çalışmıştır. Delil olarak ileri sürdükleri, yine Topkapı Sarayı Müzesi nüshası için söyledikleriyle benzerlik arz etmektedir (Altıkulaç, I, 2009: 81-124). Londra British Library, St. Petersburg Şarkiyat Enstitüsü Kütüphanesi ve Paris Bibliotheque Nationale'de bulunan ve Hz. Osman'a izafe edilen diğer Mushaf-ı Şerîflerin de yine yukarıdaki Mushaflara benzer değerlendirmeler ortaya koymuştur (Altıkulaç, I, 2009: 124-129).

Osmanlı kaynaklarında geçen Hz. Osman'ın Mushaf-ı Şerîfi muhtemelen TIEM'de 457 numarada kayıtlı olmalıdır. Bu Mushaf Türk ve İslâm Eserleri Müzesi'ne 30 Mart 1330 (12 Nisan 1914) tarihinde Ayasofya Kütüphanesi'nden intikal etmiş, 457 numarada kayıtlı olarak bugüne kadar muhafaza edilmiştir. Ayasofya Kütüphanesi'ne ne zaman ve

nereden geldiğine dair bir bilgi yoktur (Altıkulaç, I, 2007: 99). 32x23 (22x16) cm. ebatında, kalınlığı 13 cm olup her sahifesi ceylan derisi üzerine siyah mürekkeple ve kûfi hatla yazılmıştır. 438. varakından sonraki son yaprağının vechinde كتبه عثمان بن عفان في سنة ثلثين (Otuz yılında onu Osman b. Affân yazdı) ibaresi yazılıdır. Modern araştırmacılara göre bu Mushaf Hz. Osman'a ait olmayıp hicrî I. asrın ikinci yarısında veya II. asrın ilk yarısında yazıldığı tahmin edilmektedir. "Hz. Osman yazdı ibaresi", muhtemelen bu Mushafın yazımında esas alınan Mushaf'ta, meselâ Basra Mushafı'nın veya ondan istinsah edilmiş bir mushafın sonunca mevcuttu ve onu bizzat Hz. Osman yazmamış olsa da onun yazdırdığı Mushaf anlamına gelmekte idi ve bu mushaf'ın yazımı sırasında bu ibâre aynen ondan kopya edildi (Altıkulaç, I, 2007: 106).

Altıkulaç'ın bu önemli çalışmaları her ne kadar takdire şâyan ise de, kendisinin de ifade ettiği gibi mevzu hakkında son söz değildir ve olamaz da. Bu Kur'an-ı Kerîmler, kıraat, hat, tezyini sa'atlar diğer sahalarda uzman olan mütehassıslar tarafından çok yönlü olarak incelendiğinde daha güvenilir verilere ulaşılabacağı muhakkaktır.

4.2.1.2. Hz. Ali'ye İzâfe Edilen Kur'ân-ı Kerîm ve Cüz'ler

Klâsik İslâm müelliflerinden İbn Battûta, Mısır'dan Hicâz'a giderken Deyru't-Tîm denilen yerdeki bir ribâtta, Hz. Peygambere ait birkaç eşya yanında Hz. Ali b. Ebî Tâlib'in hattıyla yazılı bir Mushaf-ı Şerîfi de gördüğünü *Rihle*'sinde bildirmektedir (İbn Battûta, I, 1997: 223).

Osmanlı kaynakları, Topkapı Sarayı'nda Hz. Ali'nin el hattıyla yazılı olduğu belirtilen bir adet Kur'ân-ı Kerîm'den bahsetmektedirler (BOA, TS.MA.d. 5030; Mehmed Râif, 1332: 57). Topkapı Tahrir Komisyonu ise Hz. Ali'ye nisbet edilen birçok Kur'ân-ı Kerîm ve Kur'ân cüz'leri tesbit etmiştir. Ayrıca TİEM ile Yemen'in başkenti San'a'da mevcut olan iki Mushaf da Hz. Ali'ye izâfe edilmektedir¹³⁷.

¹³⁷ Altıkulaç'ın belirttiğine göre, Hz. Ali'ye nisbet edilen Mushaf veya cüz'lerin ona atfedilmeleri pek mümkün değildir. Çünkü Hz. Ali'nin muhtelif Mushaf ve cüz' nüshaları yazıp çoğalttığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Öyleyse ona nisbet edilen bu nüshalar, onun şahsi nüshasını veya onun onayladığı bir nüshayı esas alarak başka kâtipler tarafından yazılmış ve bu sebeple ona nisbet edilmiş nüshalar olmalıdır (Tayyar Altıkulaç, **Hz. Ali'ye Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerîf-San'a Nüshası**, İstanbul: IRCICA, 2011, s. 133-134).

Topkapı Tahrir Komisyonu'nun Tesbit Ettiği Kur'ân-ı Kerîm ve Cüz'ler: Topkapı Tahrir Komisyonu, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nin Hırka-i Saâdet Odası ve Emânet Hazinesi'nde mevcut birçok Kur'ân-ı Kerîm, cüz' ve Kur'ân sahifesinin Hz. Ali hattıyla yazılı olduğunu tesbit etmiştir.

Bunlardan biri 20x13 cm ebatında bir Kur'ân-ı Kerîm olup deri üzerine ve sâleli yani ortası deri, etrâfı kâğıttır (TTKD, I, 1926: 379).

27x19 cm ebatında ceylan derisi üzerine kûfî hatla yazılı Kur'ân-ı Kerîm, cildli ve mahfazalıdır (TTKD, II, 1926:61).

31x21 cm ebatında ceylan derisi üzerine kûfî hatla yazılı Kur'ân-ı Kerîm, noksan ciltli ve mahfazalıdır (TTKD, II, 1926: 61).

Emânet Hazinesi kitaplarından 18.5x12 cm ölçüsündeki Kur'ân-ı Kerîm, deri üzerine yazılı ve Ali İbn Ebî Tâlib ketebelidir (TTKD, IV, 1926: 57).

Hz. Ali hattıyla yazılı Kur'ân-ı Kerîm parçası 19.5x12 cm ebatında ve 127 varaktır. Kur'ân-ı Kerim, kûfî hatla deri üstüne 7 satır olarak yazılmıştır. 11/1171933 tarihinde I. Abdülhamid Kütüphanesi'nden gelmiştir (TTKD, IV, 1926: 151-152).

Yine Hz. Ali hattıyla yazılı bir Kur'ân-ı Kerîm parçası 19.5x15 cm ebatında ve 84 varaktır. Her sahifesi siyah mürekkep ve kûfî hatla deri üstüne 5 satır olarak yazılmıştır. Son sahifenin bir köşesinde siyah mürekkep ve adi hatla "İmâm-ı Ali hattıdır" diye bir yazı vardır (TTKD, IV, 1926: 152).

Hz. Ali hattıyla yazılı başka bir Kur'ân-ı Kerîm parçası ise 25x18 cm ebatında olup 59 varaktır. Her sahifesi siyah mürekkep ve kûfî hatla samani renk kağıt üstüne 5 satır olarak yazılmıştır. Sonunda siyah mürekkep ve rika ile "Hicaz'da bulunan Asâkir-i Nizâmiye-i Şâhâne Yoklamacısı es-Seyyid Mehmed Atâullah ibn Hüseyin ibn Veliyyüddîn Efendi'nin Râgıb Paşa Kütüphanesi'ne teberrüken vakfidir. Sene 1284." ibaresi yazılmıştır. Karşısındaki beyaz kağıt üstüne siyah mürekkep ve adi nesihle İmam-ı Ali hattıyla olduğuna dair bir cariye'nin yazısı vardır (TTKD, IV, 1926: 154-155).

Komisyonun tesbit ettiği bir diğer Kur'an-ı Kerîm parçası ise, deri üzerine kûfî yazılı ve 140 varak olup Hz. Ali hattıyla yazılmış olduğu kayıtlıdır (TTKD, I, 1926: 378).

Hz. Ali hattıyla Bakara Sûresi, 41x32 ebatında, ceylan derisi üzerine kûfi ile yazılı ve müzeyyen cildlidir (TTKD, II, 1926: 78).

Ceylan derisi üzerine kûfi hatla yazılı bir Kur'ân-ı Kerîm bir cüz'ü Hz. Ali hattıdır ve müzehheb cildli olupebatça vasat kıt'adadır (TTKD, II, 1926: 54).

22x15 cm ebatındaki Kur'ân-ı Kerîm'den bir cüz', ceylân derisi üzerine kûfi yazılı olup İmâm-ı Ali hattı ile yazılmıştır. Mahfazalı bir cüz'dür (TTKD, II, 1926: 56).

19x13 cm ebatında, deri üzerine 5 satır olarak yazılmış diğer bir cüz' ise 52 varaktır. Birinci sahifenin arkasında yıldızları biraz kalmış tezyinat olup ortasındaki daire içinde siyah mürekkep ve kûfi ile "ketebehû Ali Ebû Tâlib" yazısı vardır. Nûr-ı Osmaniye Kütüphanesi'nden 11/11/1933 tarihinde Topkapı Sarayı'na gönderilmiştir (TTKD, IV, 1926: 151).

18x12 cm ebatında, ceylan derisi üzerine kûfi hatla muharrer başka bir cüz' de Hz. Ali hattıyla yazılmıştır (TTKD, II, 1926: 59)

29x20 cm ebatında ceylan derisi üzerine yazılı bir diğer cüz'ün de Hz. Ali hattıyla kûfi yazılı olduğu kayıtlıdır (TTKD, II, 1926:61).

14x11 ebatında kûfi hattıyla ve altın yıldız yazıyla ciltli bir En'am-ı Şerîf bir En'am-ı Şerîf'in Hz. Ali hattıyla olduğu kayıtlıdır (TTKD, II, 1926:58).

Kur'ân-ı Kerîm'den 24x15 ebatında iki sahîfe, bir mahfaza içerisinde olup yine Hz. Ali hattıyla ceylan derisi üzerine kûfi hat ile muharredir (TTKD, II, 1926: 59).

17x13 ebatında bir diğer Kur'ân sahîfesi de Hz. Ali'nin hattıyla kûfi ve ceylan derisi üzerine yazılıdır. Kadife kaplı bir mahfaza içerisinde (TTKD, II, 1926: 59).

Teberrükât Defterlerinde Belirtilenler: Teberrükât defterlerinde Hz. Ali'ye ait sadece bir Mushafın mevcudiyetinden bahsedilmektedir. En erken kayıt, 1222/1807 tarihli müfredat defterinde zikredilmektedir. Hırka-i Şerif Odası'nda mevcut ve mahfûz olan mushaf-ı şerîfler arasında gösterilen Hz. Ali'nin mushafı, kûfi hattıyla yazılı, 1 cild ve 24 satırlıdır (BOA, TS.MA.d 5030).

Topkapı Sarayı Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu'nda Belirtilenler: Karatay, Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde Hz. Ali'ye nisbet edilen birçok Kur'ân-ı

Kerîm veya Kur'ân-ı Kerîm'in belli yerlerini içeren Kur'ân bölümlerinin mevcut bulunduğunu; ancak bunların Hz. Ali'den sonraki dönemlere tarihlenebileceğini bildirmektedir.

Bunlardan Y. 754'de kayıtlı Mushaf, 22x28 cm ebadında ve 434 varaktır. Sahifeler kûfî yazı ile 16 satırdır. Başta bulunan bir kayıt, Hz. Ali'nin yazdığını ifade etmektedir. Tahminen II. (VIII) asırda istinsah edilmiştir. İlk sekiz yaprağı ile 423'den 432'ye kadar olan yaprakları kâğıt üzerine harekeli nesihle sonradan yazılmış ve ilâve edilmiştir. Başta zahriye ile ilk iki sahifenin alt ve üst kısımları müzehhebtir. Şemse ve kitabeli açık kahverengi deril ciltlidir (Karatay, I, 1962: 2).

E.H. 2 no.da kayıtlı bir diğer Mushaf, 19.5x27.2 cm etabında, parşömen ve 414 yapraktır. Sahifede harekeleri kırmızı noktalarla ve noktaları yeşille konmuş kûfî yazı ile 20 cm. uzunluğunda 16 satır bulunmaktadır. Bu Mushaf Hz. Ali b. Ebî Tâlib'e izâfe edilse de hicrî II.-III. (VIII-IX) asır işi olması daha kuvvetle muhtemeldir. 412 varaktan sonrası, Cumâde'l-ülâ 307/Eylül-Ekim 919 tarihinde Abdullah b. Muhammed el-Hazrecî tarafından Hizânetü'l-Ma'mûrât ez-Zeynebiyye en-Nâblûsiyye için tamamlandığı zikredilmiştir. Cildi miklepli ve koyu kahverengi şemselidir (Karatay, I, 1962: 9; Altıkulaç, 2011: 151).

A. 2 no.da kayıtlı Kur'ân, 16.5x24.2 ebatında, parşömen ve 300 yapraktır. Sahifeler kûfî hat ile 14 satırdır. 299. yaprağın (b) yüzünde çift daire şeklinde geçmeli madalyonlar içinde "*ketebehû Ali İbn Ebî Tâlib fî şehri ramazân tis'a ve işrîn mine'l-hicre*" kaydı varsa da bunun sonradan yazılmış olduğu anlaşılmaktadır. II. veya III. (VII-IX) asırlarda yazıldığı tahmin olunabilir. Bu Mushaf tam bir nüshadır. Yazılarının bir kısmının üzerinden sonradan geçilme suretiyle tamir edilmiştir. 300. yaprakta Sultan III. Ahmed'in vakıf mührü vardır (Karatay, I, 1962: 3).

Revan Kitaplığı 11 no.da kayıtlı Kur'ân'dan bir bölüm, 19.8x28 cm ebatında, parşömen ve 108 varaktır. Sahifeler iri kûfî ile yazılı ve 5 satırdır. Hz. Ali b. Ebî Tâlib'e isnad edildiği yazılıdır. Tahminen II.-III. (VII-IX) asırlarda kopya edilmiştir (Karatay, I, 1962: 6-7).

E.H. 19 no.da kayıtlı Kur'ân'dan bir bölüm, 11.5x17.5 ebatında, parşömen ve 162 varaktır. Varak (3b)'de Hz. Ali'nin yazdığına dair bir tasdik varsa da doğru değildir. II.-

III. (VII-IX) asırlara ait olması muhtemel kûfi yazı iledir(Karatay, I, 1962: 11).

Y. 745 no.da kayıtlı Kur'ân'dan bir bölüm, 12.5x19 cm ebatında, parşömen ve 52 varaktır. Tahminen III. (IX) asırda istinsah edilmiştir. “*Ketebehû Ali Ebû Tâlib*” kaydı doğru değildir. II.-III. (VII-IX) asırlara ait olması muhtemel kûfi yazı iledir. Sultan III. Osman'ın vakıf kaydı ve mührünü havidir. Nâzi'ât Sûresi'nden Kur'ân'ın sonuna kadardır (Karatay, I, 1962: 18).

E.H. 34 no.da kayıtlı Kur'ân'dan bir bölüm, 19x13.5 cm ebatında, parşömen ve 6 varaktır. III. (IX) asır kûfisi ile yazılıdır. Ali b. Ebî Tâlib'in elyazısı olduğu Mekke Meşâyihi tarafından tasdik edilmiş ise de bu yazı muahhardır (Karatay, I, 1962: 18).

E.H. 36'da kayıtlı Kur'ân'dan bir yaprak, 6.5x11.5 cm ebatında, parşömen ve 1 tek yapraktır. Hz. Ali'nin hattı olduğuna dair kayıt varsa da, Karatay yazınının III. (IX) asırdan önceye ait olamayacağı görüşündedir (Karatay, I, 1962: 20).

E.H. 233'te kayıtlı Kur'ân-ı Kerîm'in onikinci cüz'ü, 14x11 cm ebatında, âharlı esmer kâğıt ve 70 yapraktır. Sonunda Ali b. Ebî Tâlib eliyle hicretin 25. yılında yazıldığına dair kayıt varsa da yazı itibariyle III.-IV. asırlara ait görünmektedir (Karatay, I, 1962: 22).

E.H. 37 no.da kayıtlı, 10.8x17.5 ve 10x16.2 cm ebatlarında iki ayrı yaprak da Ali b. Ebî Tâlib'e atfolunmasına rağmen muahhardır (Karatay, I, 1962: 23).

H.S. 18 no.da kayıtlı, 18x12.5 cm ebatında, parşömen ve 175 varaklık Kur'ân'dan bir bölümün üzerinde deHalîfe Ali'nin yazısı olduğu belirtilse de tahminen V.-VI. (XI-XII) asırda yazılmıştır (Karatay, I, 1962: 28).

TİEM Mushafı: Türk İslâm Eserleri Müzesi'nde 458 numaraya kayıtlı bir Mushaf, Hz. Ali'ye nisbet edilmektedir. Ali b. Ebû Tâlib tarafından yazıldığına dair Nâs Sûresi'nin sonunda kayıtlı bir bilgi yazı vardır. Varakları parşömen olup 30x21 cm ebatında ve kahverengi ciltlidir. 382 varaktan meydana gelmekte olup her sayfasında kûfi hatla ve siyah mürekkeple yazılı 16 satır bulunmaktadır. İlk sayfasının alt kısmında Osmanlı padişahlarından Sultan II. Bayezid'in mührü ile Sultan I. Mahmud'un vakıf mührü vardır. Hangi döneme ait olduğunu tesbit etmek için nüshanın hem ilmî ve hem tezyinî san'at açısından incelenmesi gerekmektedir. Bununla birlikte, III. (IX) asra ait bir nüsha

olduğu tahmin edilebilir (Altıkulaç, 2011: 150-151).

San'a Mushafı: Tayyar Altıkulaç Yemen'in başkenti San'â şehrindeki el-Câmiu'l-Kebîr'de bulunan ve Hz. Ali'ye nisbet edilen bir Mushaf-ı Şerîfintıpkıbasımını yaparak neşretmiştir. Mushaf, önceleri San'â'da Mescidü'ş-Şehîdeyn'de bulunmakta iken bazı varaklarının eksilmesi ve bunların Mescid'in bir hizmetlisi tarafından satıldığı öğrenilmesi üzerine 1944 yılında Yemen Meliki Yahya b. Muhammed Hamîdüddîn'in (ö. 1948) emriyle el-Câmiu'l-Kebîr'e nakledilmiştir. Halen bu camiin kütüphanesinde bulunan Mushaf, şifreli çelik bir kasa içinde muhafaza edilmekte olup 34x36 cm ebadındadır ve sayfalarında 20 satır mevcuttur. Modern araştırmacılara göre bu nüsha Hz. Ali'nin hattı olmayıp daha sonra, hicrî I. asrın sonlarında veya II. asrın ilk yarısında yazılmış olmalıdır (Altıkulaç, 141-147, İstanbul 2009, cilt I).

Bunlardan başka Meşhed'de Hazânetü'l-İmâm er-Rızâ'da, Necef'te Mektebetü Emîre'l-Mü'minîn Ali ile er-Ravzatü'l-Hayderiyye'de ve Irak Müzesi no. 678'de Hz. Ali'ye nisbet edilen bazı Kur'ân nüshaları bulunmaktadır (Altıkulaç, 2011: 152).

4.2.1.3. Topkapı Tahrir Komisyonu'nun Tesbit Ettiği Diğer Bazı Sahâbe ve Din Büyüklere İzâfe Edilen Kur'ân-ı Kerîmler

Hz. Ömer hattıyla yazılı olduğu belirtilen En'am Sûresi¹³⁸, 35x36 cm ebatında, ceylan derisi üzerine kûfî hatla yazılı ve cildlidir (TTKD, II, 1926: 78).

Hz. Hasan hattıyla yazılı olduğu belirtilen Kur'an-ı Kerîm¹³⁹, 22x14 cm ebatında, ceylan derisi üzerine altın yıldızla ve kûfî hatla muharrer, cildli ve mahfazalıdır (TTKD, II, 1926: 57).

Hicrî 52 senesinde Ukbe İbn Âmir hattıyla yazılı olduğu belirtilen bir diğer Kur'an-ı Kerim, 17x16 cm ebatında, ceylan derisi üzerine kûfîhatla yazılı, cildli ve mahfazalıdır (TTKD, II, 1926: 57).

¹³⁸ "Parşömen, 350 mm. boy ve 170 mm. eninde, 16 yapraktır. Ömerü'l-Fâruk'un elyazısı olduğu mukayyed ise de yazının III-IV. asra ait olması ihtimali fazla kuvvetlidir. Sahifelerin bazıları tamirlidir (Karatay, s. 23).

¹³⁹ Karatay, bunun Kur'an-ı Kerîm'in son sülüsü olduğunu belirtmekte ve şu açıklamayı yapmaktadır: "Hafifçe pembe boyalı parşömen, 140 mm. boy ve 215 mm. eninde 140 yapraktır. Sonundaki ketebede hicretin 20. senesi ramazanında Hasan b. Ali b. Ebî Tâlib eliyle yazıldığı muharrer ise de yazının IV. asra ait olması muhtemeldir. Fâtır sûresinin 43. ayetinin sonundaki "lisünetillâhi tahvilâ" ibâresinden başlar, Kur'an'ın sonuna kadar devam eder (Karatay, s. 25-26).

İmâm Câfer-i Sâdık hattıyla yazılı olduğu belirtilen 29x20 cm ebatındaki Kur'ân-ı Kerîm, kûfî hatla muharrer, cildli ve mahfazalıdır (TTKD, II, 1926: 60).

Selmân-ı Fârisî'nin hattıyla yazılı olduğu belirtilen Kur'an-ı Kerîm'den bir cüz¹⁴⁰, 10x6 cm ebatında, ceylân derisi üzerine kûfî yazılı, cildli ve mahfazalıdır (TTKD, II, 1926: 59).

Hasan-ı Basrî'nin hattı olduğu belirtilen Kur'ân'dan bir bölüm¹⁴¹ 22x26 ebatında olup deri üzerine kûfî hatla 7 satır olarak yazılmıştır. 98 varaktır. Birinci sahifesinin arkasında Hasan-ı Basrî hattıyla olduğuna dair kayıt vardır. Sultan I. Abdülhamid'in vakıf mühri bulunmaktadır. Bu Kur'ân parçası Topkapı Tahrir Komisyonu'nun 1926 tamamladığı sayımdan sonra Topkapı Sarayı'na getirilmiştir (TTKD, IV, 1926: 152-153).

Hasan-ı Basrî hattıyla yazılı olduğu belirtilen ve “*Kâle femâ hatbuküm eyyühe'l-mürselûn*” âyetiyle başlayan cüz'-i şerîf (27. cüz'), kûfî hatla yazılı, ortası ve kenarları Arap tarzında işlemeli, birinci ve ikinci sayfeleri müzehhebtir. II.-III. (VIII-IX) asrın kûfî hattına benzemektedir (TTKD, II, 1926: 260).

İmam-ı A'zamın yeğeninin hattıyla yazılı olduğu belirtilen bir Kur'an-ı Kerîm¹⁴², 10x14 cm ebatında, nesih hattıyla yazılmış olup müzehheb ve cildlidir (TTKD, II, 1926: 58).

Eyüb Sabri Paşa ve Ahmed Râsim, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde İmâm Zeynelâbidîn'in el yazısı ile de bir Kur'ân-ı Kerim nüshası bulunduğunu bildirmektedirler (Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 676; Ahmed Râsim, I, 1326: 231). Ancak Topkapı Tahrir Komisyonu ve Karatay böyle bir nüsha tesbit etmemiştir.

¹⁴⁰ Burada cüz' denilmektedir. Karatay ise Selmân-ı Fârisî'ye ait bir Mushaftan bahsetmekte ve evsafını şöyle tarif etmektedir: “Parşömen, 55 mm. boy ve 87 mm. eninde, 288 yapaktır. İlk yaprağın üzerine sonradan yeşilimsi bir mürekkeple Selmân-ı Fârisî'nin yazısı ile olduğu ve alt kabinin içinde yaldızla Fârisî olarak Şâhruh b. Timur Gurgân'ın hazinesinde bulunduğu yazılıdır. Sûre başları Arap üslûbunda müzehheptir. Baş tarafı eksik olan bu Mushaf Bakara sûresinin 284. Âyetinin Vallâhu alâ külli şey'in kadîr ibâresiyle başlar ve Nâs sûresinin sonuna kadar gider (Karatay, s. 15-16).

¹⁴¹ Karatay bunun Kur'ân'dan bir bölüm olduğunu bildiriyor: “Parşömen, 260 mm. boy ve 220 mm. eninde 98 yapaktır. Üzerinde Hasan-ı Basrî (ö. 110/128-29) hattı ile yazıyor ise de bunun IV. (X) asırdan evvel yazılmış olması muhtemel değildir. İlk sahifesinde Sultan I. Abdülhamid'in vakıf kaydı ve mühürü vardır. Nûr sûresinin 21. âyetinden Ankebût sûresinin 84. âyetine kadardır (Karatay, s. 25).

¹⁴² Karatay bunun Kur'ân'dan bir bölüm olduğunu bildirmektedir: “Âharlı esmer kâğıt, 140 mm. boy ve 97 mm. eninde, 84 yapaktır. Sonunda “ketebehû Ebû Hanîfe en-Nu'mân...” sûretinde bir yazı var ise de ondan sonra gelen kelimeler okunamamaktadır. Bu ketebenin tahrip edilerek bu şekle sokulduğunda şüphe yoktur. Yazı ve tezhip itibarıyla VI-VII. (XII-XIII) asır işi olması muhtemeldir (Karatay, s. 29).

Karatay, Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan Kitaplığı 38 no.da kayıtlı, Hz. Hüseyin'in hattıyla Kur'ân-ı Kerîme ait bir bölümün mevcut olduğunu bildirmektedir. Kur'ân bölümünün başında, İmâm Hz. Hüseyin'in elyazısı olduğuna dair açıklama vardır. 14.5x11 cm ebatında, parşömen ve 317 yapraktır. Tahminen V.-VI. (XI-XII) asırda istinsah edilmiştir (Karatay, I, 1962: 29).

4.2.2. Sahâbeye Ait Kullanım Eşyaları

Hz. Ebûbekir'in Seccâdesi

17. yüzyıl tarihçisi Mustafa Sâfi, 18. yüzyıl tarihçisi Mustafa Na'imâ Efendi ve son dönem tarihçilerinden Eyüb Sabri Paşa ile Ahmed Râsim, mukaddes emânetlerin listesini verirken Hz. Ebûbekir'in seccâdesini de zikretmektedirler (Mustafa Sâfi, SK, Veliyuddin Efendi 2429, vrk. 285a; Na'imâ Mustafa Efendi, II, 2007: 399; Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 674; Ahmed Râsim, I, 1326: 230). Ancak teberrükât defterlerinde Hz. Ebûbekir'e ait bir seccâdenin mevcut olduğundan bahsedilmemektedir. Muhtemelen Hırka-i Saâdet Dâiresi'ndeki seccâdenin Hz. Ebûbekir'e âidiyetinin zamanla unutulmuştur.

Hz. Ali'nin Sarığı (Amâmesi)

Hz. Ali'nin amâmesi hakkındaki tesbit ettiğimiz ilk kayıt, Sultan IV. Mehmed zamanında Harem'e alınan eşyaları gösteren bir defterde geçmektedir: *"1056/1646-47 senesinde Hz. Ali'nin mübârek amâmesi Musâhib Muhammed Ağa yediyle Harem-i Muhtereme alınıp alıkonulmuştur"*. Bu kayıt, Hz. Ali'nin sarığının bu tarihten önce Topkapı Sarayı'nda mevcut olduğunu göstermektedir. Eyüb Sabri Paşa, Hırka-i Saâdet Dâiresi'ndeki emânetleri zikrederken, dört halifenin (çeharyâr-ı güzîn) dört adet amâmesinin burada mevcut bulunduğunu bildirmektedir (Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 675).

Topkapı Tahrir Komisyonu da, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nin Emânet Hazînesi'nde, yeşil atlas ve pamuklu beyaz boğçalara sarılı olarak Hz. Ali'niniki adet amâmesinin bulunduğunu tesbit etmiştir (TTKD, II, 1926: 84).

Hız. Fâtıma'nın Eşyaları

Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde Hz. Peygamberin kızı Hz. Fâtıma'ya nisbet edilen bir adet sandık, gömlek, hırka, seccâde ve duvak bulunmaktadır.

Sandık (TSM. Env. no: 21/70): Hz. Fâtıma'nın küçük el sandığıdır. Ağaçtan mamul, müşebbek ve kapağı olup içinde dokuma kırmızı bir takeye ile tülbindler vardır. Sandık canfes bohçalara sarılıdır (TTKD, I, 1926: 372). Arap tarzında ve 22x16x20 cm ebatındadır (Aydın, 2010: 218). Sultan IV. Mehmed zamanında Harem'e alınan eşyaları gösteren defterde, 1056 senesi cemâziyelâhirinde (Temmuz-Ağustos 1646) Hz. Fâtıma'nın sandığının harem-i hümâyûna alındığı zikredilmekte ve mübarek tesbihleri, bürdesi yani hırkasının sandık içinde olduğu belirtilmektedir (BOA, TS.MA.d. 4155). 1127/1715 tarihli Ceyb-i Hümâyun ve Harc-ı Hâssa Defteri de, Hz. Fâtımatü'z-Zehrâ'nın eşyalarını bu küçük sandık içinde göstermektedir (BOA, TS.MA.d. 2358/1).

Gömlek (TSM. Env. no: 21/464): Sandukasında “Hz. Fatımatü'z-Zehrâ Radiyallâhu Anhâ Efendimiz Hazretlerinin mübarek gömlek-i devletleridir” kaydı vardır. Beyaz bezden iç gömleğinin üzerine, sonraki dönemlerde nesih hat ile Kur'an-ı Kerîm âyetleri ve vefkler yazılmıştır (Aydın, 2010: 210; TTKD, II, 1926: 64). Eski kaynaklarda “Kamîs-i Hazret-i Fahrü'n-Nisâ” ismiyle geçmektedir (Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 675).

Hırka (TSM. Env. no: 21/459): Yeşil atlas üzerine sarı sırma işlemeli Kelime-i Tevhid ve cihâr-ı yâr-ı güzîn isimleri yazılı ve dal işlemeli Hırka-i Saâdetin eski bir bohçası içinde muhafaza edilen hırka, deve tüyü renginde yünlü kumaştan ve geniş kolludur¹⁴³. Birçok yerleri erimiş harap haldedir. Bazı kısımlarında mavi astar, göğüs kısmında ise örme düğmeleri vardır. Kırım Hanı sülâlesinden Fatıma Sultan'ın terekesinde zuhûr edip Hazine-i Hümâyûn'a gelen eşya ile birlikte Topkapı Sarayı'na intikâl ettiği söylenmektedir (Aydın, 2010: 212; TTKD, II, 1926: 78). Sultan IV. Mehmed zamanında Harem'e alınan eşyaları gösteren defterde, 1056 senesi cemâziyelâhirinde (Temmuz-Ağustos 1646) harem-i hümâyûna alınan Hz. Fâtıma'nın sandığı içerisinde bürdesi yani hırkasının da bulunduğu bildirilmektedir (BOA, TS.MA.d. 4155).

¹⁴³Bkz. Ek 26.

Seccâde (TSM. Env. no: 21/14): Beyaz bezden olup üzerine muhtelif renklerle kûfi, nesih ve sülûs hatlarıyla gayet san'atkârâne bir tarzda Ayet-i Kerîmeler yazılmış, arkası yeşil canfes ile kaplanmıştır. Üzerindeki yazılar Hz. Fâtîma'dan sonraki dönemlere aittir. Hz. Fâtîma'nın kabri, Şebeke-i Saâdet içinde, Peygamber Efendimizin kabrinin arkasında bulunmaktadır. Hz. Fâtîma'nın seccadesi olarak muhafaza edilen örtü; kendisine ait bir kumaştan sonradan yazılarla bezenerek meydana getirilmiş olabileceği gibi, kabrine ait bir örtü olması da imkân dahilindedir. Zira bazı büyük zatların türbesinde bulunan örtü, sarık gibi teberrükât eşyası, aradan uzun zaman geçmesiyle birlikte kabirlerine değil de bizzat kendilerine aitmiş gibi zannedilmeye başlanmıştır (Aydın, 2010: 214). Nitekim Topkapı Sarayı'nda bazı peygamberler, sahâbeler ve İslâm büyüklerine ait bir hayli kabir örtüsü (pûşîde) bulunmaktadır. 8 Rebiülâhir 1294/21 Nisan 1877 tarihli teberrükât defterinde, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde bir adet *Seccâde-i Fâtimatü'z-Zehrâ radiyallâhu teâlâ anhâ* bulunduğu belirtilmektedir (BOA, TS.MA.d 4645). Seccâde hakkında daha önce mevcut herhangi bir kayda rastlanılmaması, bu tarihe yakın bir zamanda saraya getirildiğini veya Hz. Fâtîma'ya âidiyetinin sonradan ortaya çıkarıldığını düşündürmektedir.

Duvak (TSM. Env. no: 21/480): Etrafi sırma ile kelime-i tevhîd yazılı atlas bir bohça ile Ka'be örtüsünden bir bohça içerisinde bulunmaktadır. Müzeler Umûmî Müdüriyetinin 2 Şubat 1926 tarihli tezkiresi mücebince Emânet Hazînesi'nde hıfz olunmak üzere Evkâf Müzesi'nden gönderilmiştir (TTKD, IV, 1926: 33). Yeşil ince bezden duvağın üzeri, muhafaza amacıyla altın tellerle ağ biçiminde hazırlanmış bir örtü içine alınmıştır (Aydın, 2010: 216).

Hz. Âişe'nin Bürgüsü

TSM. Env. no: 21/478'de kayıtlı örtü, beyaz bezdendir. Üzerine sonraki dönemlere ait nesih hattı ile Kur'an âyetleri ve vefkler yazılmıştır. Bazı yerleri yırtık ve noksandır. Etiketinde “*Hz. Ayşe Radiyallâhu Anhâ vâlidemizin büründükleri bürgü-i şerîfleridir*” yazılıdır (Aydın, 2010: 220). Müzeler umûmî müdüriyetinin 2 Şubat 1926 tarihli tezkiresi mücebince Emânet Hazînesi'nde hıfz olunmak üzere Evkâf Müzesi'nden gelmiştir (TTKD, IV, 1926: 33).

Hız. Hüseýin'in Eşýaları

Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde Hz. Hüseýin'e ait üç eşya parçası vardır. Bunların kayıtlarını teberrükât defterlerinde de görmekteyiz. Nitekim Hırka-i Şerîf Odası'ndaki teberrükât eşyasını gösteren 1185/1771-72 tarihli defterde, Hz. Hüseýin'e ait olarak şu eşyalar zikredilmektedir: “*Hazret-i İmâm Hüseýin radiyallâhu te'âlâ anh hazretlerinin amâme-i mübâreke ve hırka-i şerîfeleri ve seccâdeleri*” (BOA, TS.MA.d 9).

Hırka (TSM. Env. no: 21/74): Eski kaynaklarda (BOA, TS.MA.d 9) “*hırka-i şerîf*” olarak belirtilmiş; son dönem kaynaklarında (Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 675) ise “*kamîs-i seyyidü'ş-şühedâ*” ünvanıyla kaydedilmiştir. 130 cm boyunda ve pikeye benzer kumaştan olup kolları kısadır¹⁴⁴. Yalnız ön ve etekleri beyaz astarlıdır. Önden ilikli ve yuvarlak düğmelidir (Aydın, 2010: 222). Eyüb Sabri Paşa bu hırka için, “*kamîs-i hûn-âlûd-ı Seyyidü'ş-Şühedâ*” demektedir (Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 675). Ancak bugün teşhirde olan hırka/kamîs, Eyüb Sabri Paşa'nın dediğı gibi hûn-âlûd, yani kanlı değildir.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde 21/479 envanter numaralı, üçgen şeklinde bir hırka parçasının üzerinde kana benzer lekeler bulunmaktadır. Bu hırka parçası da Hz. Hüseýin'e nisbet edilmektedir (Aydın, 2010: 225). Ancak teberrükât defterlerinde Hz. Hüseýin'in hırkasının parçası diye bir kayıt yoktur. Bununla beraber Topkapı Tahrir Komisyonu'nun dördüncü defterinde, Hz. Hüseýin'e ait bir hırka eczâsından bahsedilmektedir. Bu hırka eczâsı Müzeler Umûmî Müdüriyetinin 2 Şubat 1926 tarihli tezkiresi mücebince Emânet Hazînesi'nde hıfz olunmak üzere Evkâf Müzesi'nden gönderilmiştir (TTKD, IV, 1926: 33).

Amâme: Hz. Hüseýin'in amâme-i şerîfi, koyu nefî renktedir (TTKD, I, 1926: 372).

Seccâde: Kırmızı zeminli mihrablı, elvan çiçekli ve kenarı suludur (TTKD, I, 1926: 372). Tahsin Öz, Hz. Hüseýin'e izafe edilen bu seccâdenin 17. yüzyıla ait bir Bergama halısı olduğunu söylemektedir (Öz, 1953: 33) ki uzmanlarınca incelenmesi gereken bir iddiâdır.

¹⁴⁴ Bkz. Ek 27.

4.2.3. Sahâbeye Ait Kılıçlar ve Bazı Harp Aletleri

Topkapı Sarayı'nda sahâbeye ait birçok kılıç bulunmaktadır. 17. yüzyılın en önemli kaynaklarından Mustafa Sâfi, *Zübdetü't-Tevârih* adlı eserinde, Hırka-i Saâdet Odası'ndaki mukaddes emânetler içerisinde, Hz. Peygamberin kılıç ve yayından başka; Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'ın kılıçları ile Muâz bin Cebel, Zübeyr bin Avvâm, Hâlid bin Velîd, Ammâr bin Yâsir, Vahiy Kâtibi Şurahbîl bin Hasene ve Ebû Talha b. el-Hâlid gibi sahâbenin kılıçlarını da zikretmektedir. Ayrıca Harem Dâiresi'nde, Ömer b. el-Hattâb'ın bir kılıcı ile isimlerini tasrih etmediği bazı ashâbın kılıçlarının bulunduğunu da bildirmektedir (Mustafa Sâfi, SK, VeliyuddinEfendi No: 2429, vrk. 281a-285b).

Evliyâ Çelebi, 1517 yılında Mısır'da ele geçirilip Topkapı Sarayı'na getirilen mukaddes emânetler içerisinde, *Çaryâr-ı Güzîn'in kılıçları*¹⁴⁵ (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 322b) bulunduğunu bildirmesine rağmen diğer sahâbenin kılıçlarından bahsetmemektedir.

20 Şevval 1097/8 Eylül 1686 tarihli eşya defterinde, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde bulunan bazı sahabîlere ait kılıçların evsafı şu şekilde açıklanmıştır:

“Siyah suğrâ kınlı kabza tepesi ve bendleri ve dipliği altın ve kemer bendi iki güllü meç¹⁴⁶ kılıç, bir kabza (Ebû Bekr-i Sıddîk radiyallâhu anh hazretlerindir);

Siyah suğrâ kınlı, kabza tepesi ve dipliği ve iki bendi altın ve kemer bendi iki altın güllü, Dımeşkî demirli, meç resmi kılıç, bir kabza (Osmân bin Affân hazretlerindir);

Siyah suğrâ kınlı, kabza tepesi ve balçağı ve ağızlığı ve bendleri ve dipliği altın ve kemer bendi iki altın güllü, Dımeşkî demirli meç kılıç, bir kabza (demirinde kûfî hattıyla Hâlid bin el-Velîd yazılıdır);

Siyah suğrâ kınlı, kabza tepesi ve balçağı ve dipliği ve bendleri Dımeşkî zer-nişân, Dımeşkî demirli meç kılıç, bir kabza (Hâlid bin el-Velîd hazretlerindir);

Siyah suğrâ kınlı, kabza tepesi ve balçağı ve dipliği ve iki bendi altın ve kemer bendinin iki güllü altın ve Dımeşkî demirli meç kılıç, bir kabza (Zübeyir bin el-Avvâm hazretlerindir);

Siyah suğrâ kınlı, kabza tepesi ve balçığı ve bendleri ve dipliği zernişân Dımeşkî üzere hurde yâkut ve fîrûze ile musanna' Dımeşkî demirli meç kılıç, bir kabza (Kâtib-i Resûlullâh Ebû Hasene¹⁴⁷ hazretlerindir);

¹⁴⁵Evliya Çelebi, Mescid-i Aksâ'da da Hz.Ömer'in bir kılıcının bulunduğunu; Cum'a günleri namazda, hatiblerin minbere Hz. Ömer'in kılıncı ile urûc ettiklerini bildirmektedir (Evliyâ Çelebi, B. 303: 156a).

¹⁴⁶ Ensiz ve düz kılıç (Kâmus-ı Türkî).

Kırmızı kadife kınlı, kabza tepesi ve balçığı ve bir bendi ve dipliği Dımeşkî zernişân, İstanbul demiri meç kılıç, bir kabza (Muâz bin Cebel hazretlerindir);

Siyah suğrâ kınlı, kabza tepesi ve balçığı ve ağızlığı ve dört bendi ve dipliği sîm Dımeşkî demirli, mürğ ve ejder tasvirli kebir ve tavîl meç kılıç, bir kabza (Ca'fer-i Tayyâr hazretlerindir);

Siyah suğrâ kınlı, kabza tepesi ve balçığı ve ağızlığı ve iki bendi ve dipliği altın, Dımeşkî demirli, Ammâr bin Yâsir yazılı meç kılıç, bir kabza;

Kırmızı kadife kınlı, kabza tepesi ve balçığı ve ağızlığı ve dipliği altın ve dört yeşim pafta üzere zernişân hurde yâkut ve firûze ve zeberced ile musanna' sahâbe kılıcı, bir kabza;

Siyah ve suğrâ kınlı ve ağızlığı ve bendleri ve dipliği altın ve kemer bendi iki altın güllü, kabza ve balçığı zernişân Dımeşkî kılıç, bir kabza (İmam Zeynelâbidîn hazretlerindir);

Siyah suğrâ kınlı, kabzası ve balçığı ve ağızlığı ve bendi ve dipliği sîm demirli ejder tasvirli sahâbe gaddâresi, bir kabza;

Kırmızı kadife kınlı ve kabza tepesi ve bendleri ve dipliği altın ve balçığı Dımeşkî ve kemer bendi bir altın güllü, ucu çatal, Dımeşkî demirli gaddâre, bir kabza;

Kırmızı kadife kınlı kabza tepesi ve ağızlığı ve bendleri ve dipliği sîm ve balçığı zernişân Dımeşkî ve birinin balçığı Şam demirli kılıç, iki kabza;

Siyah suğrâ kınlı, balçığı ve ağızlığı ve bendleri ve dipliği altın, Dımeşkî demiri üzere İbn Affân Hazret-i Osman yazılı meç kılıç, bir kabza (BOA, TS.MA.d. 8).

Bugün Topkapı Sarayı Müzesi Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde "Süyûf-ı Mübâreke" adıyla kayıtlı, Hz. Peygamber ve sahâbelere ait 21 adet kılıç bulunmaktadır. Ayrıca müzenin Silâh Bölümü'ne de 7 adet sahâbe kılıcı bulunmaktadır.

Hz. Ebû Bekir'in Kılıcı

98.5cm uzunluğunda ve 850 gram ağırlığındadır. Kılıfının üzerinde Hz. Ebû Bekir'e ait olduğu yazılıdır. Envanter no.su 21/131'dir (Aydın, 2010: 295).

Hz. Ömer'in Kılıçları

Mukaddes emânetler bölümünde Hz. Ömer'in¹⁴⁸ üç adet kılıcı kayıtlı bulunmaktadır:

-104 cm uzunluğunda, 1.276 gram ağırlığındadır. Envanter no.su 21/133.

¹⁴⁷ Şurahbîl bin Hasene.

¹⁴⁸Yukarıda belirtildiği gibi Evliya Çelebi, Mescid-i Aksâ'da da Hz.Ömer'in bir kılıcının bulunduğunu; Cum'a günleri namazda, hatiblerin minbere Hz. Ömer'in kılıncı ile urûc ettiklerini bildirmektedir (Evliyâ Çelebi, TSMK, B. 303, 1156, vrk. 156a). Topkapı Sarayı'nda bulunan Hz. Ömer'e ait üç kılıçtan birinin bu kılıç olması mümkündür.

-100 cm uzunluğunda; kınısız 1.164, kınlı 1.796 gramdır. Sivri uçlu tabanı üzerinde “*Muhammedu’r-Resûllullah Ömer Hattâb*” yazılıdır. Envanter no.su 21/134¹⁴⁹.

-107 cm uzunluğunda 1.176 gram ağırlığındadır. Envanter no.su 21/132 (Aydın, 2010: 295-299).

Osmanlı hükümdarları tahta geçtikleri zaman yapılması mutad olan kılıç kuşanma merasimlerinde çoğunlukla Hz. Ömer’e ait bu kılıçlardan birini kuşandıklarını eski kayıtlar göstermektedir (Öz, 1953: 40).

Hz. Osman’ın Kılıçları

Topkapı Sarayı’nda Hz. Osman’a ait altı adet kılıç mevcut olup ikisi Mukaddes Emânetler Bölümü’nde, biri Hazîne Bölümü’nde, üçü de Silâh Bölümü’nde kayıtlıdır:

- 100 cm uzunluğunda 622 gram ağırlığındadır Envanter no.su 21/135, (Aydın, 2010: 305).

- 98 cm uzunluğunda 956 gram ağırlığındadır. Tabanı Zülfikâr denen tarzda ince oluklu ve iki uçludur. Ender rastlanan bir forma sahiptir. Kılıcın iki yüzünde gümüş kakma ile “*Çâr yâr-ı güzîn-i âlişân ki oldular dîne çâr erkân*” diye başlayan, dört halifeyi ve Hz. Osman’ı medheden şiir yazılmıştır. Envanter no.su 21/136¹⁵⁰ (Aydın, 2010: 301).

- 115 cm uzunluğunda, 9 cm genişliğindedir. Hz. Osman’a ait olduğu rivayeti yaygın olmasına rağmen, kılıcın üzerinde kayı boyu damgasının bulunması farklı düşünülmesine yol açmıştır. Bazı padişahlar tarafından kılıç kuşanma merasimlerinde kullanılmıştır. Hazîne Dâiresi’ne kayıtlı olup günümüzde bu dâirede teşhir edilmektedir. Envanter no.su 2/3775’dir (Aydın, 2010: 302).

- 90 cm uzunluğundadır. Bir yüzünde “*Lâ ilâhe İllallah Muhammediün Resûlullah*” diğer yüzünde “*Emîre’l-Mü’minîn Osman bin Affân*” yazılıdır. Envanter no.su 1/203’dir (Aydın, 2010: 337).

- 100 cm uzunluğundadır. Bir yüzünde “*Emîre’l-Mü’minîn Osman bin Affân...*” yazılıdır. Envanter no.su 1/204’dir (Aydın, 2010: 335).

- 103 cm uzunluğundadır. Çelik tabanın bir yüzünde, kabzanın altında “*Hâzâ Seyf-i Osman bin Affân Radiyallâhu Anhu*” yazılıdır. Envanter no.su 1/298’dir (Aydın, 2010: 332).

¹⁴⁹ Bkz. Ek 28.

¹⁵⁰ Bkz. Ek 29.

Hz. Ali'nin Kılıçları

Topkapı Sarayı'nda Hz. Ali'ye ait olduğu bilinen kılıç 112 cm uzunluğunda ve 1618 gram ağırlığındadır. Üzerinde “*Lâ fetâ illâ Ali lâ Seyfe illâ Zülfikâr*”¹⁵¹ yazılıdır. Envanter no.su 21/138'dir¹⁵² (Öz, 1953: 43; Aydın, 2010: 305). 1185 tarihli defterde, kınının üzerinde “*Hazret-i Ali kerremallâhu vechehû hazretlerinin kılıcı*” diye yazılı olduğu belirtilmektedir (BOA, TS.MA.d. 9).

Topkapı Sarayı Müzesi'nde Hz. Ali'ye nisbet edilen bir kılıç daha vardır ki, Kiliddâr-i Hazret-i Haydarî (Hz. Ali'nin türbedârı) tarafından 1331/1915 yılında takdim edilmiştir. Türbedâr, Bağdad vâililiğine sunduğu ariza-i mahsûsasında; kabzasında “*Emîrû'l-Mü'minîn Ali İbn Ebî Tâlib radiyallâhu anh*” ibâresi mahkûk bulunan kılıcı Osmanlı padişahına vermeyi rüyâda Hz. Ali'nin kendisine emrettiğini ve bu manevî işaret üzerine kılıcı vâililiğe tevdi ettiğini bildirmiştir. Durumdan Bâb-ı Âlî'yi haberdar eden Bağdad vâililiği, 13 Kânunuevvel 1331/26 Eylül 1915 tarihinde Dâhiliye Nezâreti'ne gönderdiği şifrede, kılıcın Dersââdet'e özel bir memurla mı yoksa posta ile mi ulaştırılmasının daha uygun olacağı hakkında padişahın irâdesini talep etmiştir (BOA, DH.KMS. 36/8)¹⁵³. Dahiliye Nezâreti'nden Bağdâd Vâililiğine gönderilen 14 Kânunuevvel 1331 tarihli cevâbi şifrede, kılıcın bir me'mûr-ı mahsûsla gönderilmesinin münâsip olduğu bildirilmiş; özel bir me'murla gelen kılıç Topkapı Sarayı'na konulmuştur.

Topkapı Tahrir Komisyonu'nun, bu kılıç hakkındaki açıklaması şöyledir: “92 cm tûl ve 5 cm arzında, mukavves pala şeklinde ve kını kâmilin minekârî ve çift bilezikli; balçığıyla kabza başlığı kezâ minekârî ve som kabzalı ve minekârî tokalarla merbût sırma şerit kayışlı, Hz. Ali radiyallâhu anha aittir” (TTKD, II, 1926: 71).

¹⁵¹ Ali'den başka yiğit, zülfikârdan başka kılıç yoktur.

¹⁵² Bkz. Ek 30.

¹⁵³ “Zât-ı Akdes-i Hazret-i Hilâfetpenâhîye takdîmi âlem-i ma'nâda Hazret-i Ali tarafından emr olunduğundan Ravza-i Muthahara-i Haydarî'den çıkarılıp kilitdârının arıza-i mahsûsasıyla makâm-ı vilâyete tevdi' olunan ve kabzasında “Emîrû'l-Mü'minîn Ali İbn Ebî Tâlib radiyallâhu anh” ibâresi mahkûk bulunan kâr-ı kadîm mineli bir kılıcın hey'et-i mahsûs ile Dersââdet'e îsâli bir takım teklîfât ve masârifât ihtiyârını mûcib ve postaya tevdi'-i takdîmi de kâbil olduğundan hey'et-i mahsûsa veya posta ile îsâli hakkındaki irâde-i celîleleri müste'zendir. 13 Kânunuevvel 1331 Bağdad valisi nâmına Şefik”.

“Dahiliye Nezâreti Kalem-i Mahsûs Müdüriyeti'nden Bağdâd Vilâyetine şifre, 14 Kânunuevvel 1331:Mezkûr kılıcın bir me'mûr-ı mahsûsla gönderilmesi münâsiptir” (BOA, DH.KMS 36/8).

Tahsin Öz, mineli bir kını bulunan bu kılıcın 18. yüzyıl İran işi olduğunu ve Topkapı Sarayı Müzesi silâh bölümünde teşhir edildiğini; Hz. Ali'nin türbesinden İstanbul'a gönderilmesinde bir menfaat düşüncesinin olabileceğini nazara vermektedir. Öz, türbelere ait seccâde, amâme, örtü gibi eşyanın, uzun seneler geçtikten sonra orada medfun olan zâtın bir eşyası gibi addedildiğinden söz konusu kılıcın da böyle olabileceğini nazara vermektedir (Öz, 1953: 33).

Zübeyr bin Avvâm'ın Kılıcı

103 cm uzunluğunda, kınısız 1.234 gram, kınıyla 2.250 gram ağırlığındadır. Envanter no.su 21/140¹⁵⁴ (Aydın, 2010: 324). Mustafa Sâfi ve diğer kaynaklarda zikredilmektedir.

Ammâr bin Yâsir'in Kılıcı

98 cm uzunluğunda, 974 gram ağırlığındadır. Envanter no.su 21/149'dur¹⁵⁵ (Aydın, 2010: 309). Mustafa Sâfi'den itibaren bütün tarihçiler Ammâr bin Yâsir'in kılıcından bahsetmektedirler. 20 Şevval 1097/8 Eylül 1686 tarihli eşya defterinde kılıcın üzerinde *Ammâr bin Yâsir* yazılı olduğu belirtilmektedir.

Hâlid bin Velid'in Kılıçları

Mustafa Sâfi ve daha sonraki birçok tarihçinin eserinde, Hz. Hâlid bin Velid'in kılıcı kayıtlıdır. 20 Şevval 1097/8 Eylül 1686 tarihli eşya defterinde Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde Hz. Hâlid'e ait iki adet kılıcın bulunduğu; birinin demiri üzerinde Hz. Hâlid bin Velid'e ait olduğunun yazılı olduğu belirtilmektedir (BOA, TS.MA.d. 8). Topkapı Sarayı'nda Hz. Hâlid bin Velid'e ait olduğu belirtilen dört adet kılıç bulunmaktadır:

- 91 cm uzunluğunda 772 gram ağırlığındadır. Kabzaya yakın kısmına "*Hâzâ seyfi Hâlid bin Velid*" yazısı hâk edilmiştir. Envanter no.su 21/147¹⁵⁶ (Aydın, 2010: 312).

- 98 cm uzunluğunda, kınısız 1.024 gram, kınıyla beraber 2.030 gram ağırlığındadır. Envanter no.su 21/146'dur¹⁵⁷ (Aydın, 2010: 316).

¹⁵⁴ Bkz. Ek 31.

¹⁵⁵ Bkz. Ek 32.

¹⁵⁶ Bkz. Resim 33.

¹⁵⁷ Bkz. Resim 34.

- 102 cm uzunluğunda, kınısız 1.242 gram kınıyla beraber 1.818 gram ağırlığındadır. Üzerinde Kelime-i Tevhid ve “*Innâ fetahnâ leke fethan mübînâ ve yensurakallâhu nasran azîza*” âyet-i kerimesi yazılıdır. Envanter no.su 21/145 (Aydın, 2010: 318).

- 97 cm uzunluğunda, kınısız 896 gram, kınlı 1.416 gram ağırlığındadır. Envanter no.su 21/144 (Aydın, 2010: 321).

Şurahbîl bin Hasene (Hz. Peygamberin Kâtibi)’nin Kılıcı

98 cm uzunluğunda, 890 gram ağırlığındadır. Envanter no.su 21/141’dir (Aydın, 2010: 306). Bu sahâbenin ismi, Mustafa Sâfî, Hezarfen Hüseyin Çelebi, Mustafa Na’îmâ Efendi, Eyüb Sabri Paşa ve Ahmed Râsim gibi birçok müellifin eserinde *Kâtib-i Vahiy Şurahbîl bin Hasene* olarak zikredilmektedir (Mustafa Sâfî, SK Veliyuddin Efendi 2429, vrk. 285b; Hezarfen Hüseyin Çelebi, 1998: 60-61; Na’îmâ Mustafa Efendi, II, 2007: 399; Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 675; Ahmed Râsim, I, 1326:230). Teberrükât defterlerinin birçoğundave Topkapı Tahrir Komisyonu defterinde ise kısaltılarak, *Kâtib-i Resûlullah Ebu’l-Hasene, Kâtib-i Resûl-i Ekrem Ebû Hasan* olarak yazılıdır (BOA, TS.MA.d. 8 vb.; TTKD, I, 376). Ebû Hasan künyesinden dolayı Hz. Ali’ye ait olduğunu iddia edenler bulunsa da, eski kayıtlarda sarâhaten Şurahbîl bin Hasene isminin zikredilmesi, kılıcın gerçek sahibini göstermektedir. Şurahbil bin Hasene hicretin 18 senesinde 64 yaşında iken tâundan vefât etmiştir (İbn Kuteybe, 1969: 325).

Ca’fer-i Tayyâr’ın Kılıcı

140 cm uzunluğunda, 2.854 gram ağırlığındadır. Envanter no.su 21/143’tür (Aydın, 2010: 310). Mustafa Sâfî ve diğer klâsik dönem tarihçileri Ca’fer-i Tayyâr’ın kılıcından söz etmemektedirler. Son dönem tarihçilerinden Eyüb Sabri Paşa, “*Seyf-i Sârim-i Ca’fer-i Tayyâr*” ve Ahmed Râsim “*Ashabtan Ca’fer-i Tayyâr hazretlerinin kılıcı*” ünvanlarıyla bu kılıcı mukaddes emânetler arasında zikretmektedirler (Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 675; Ahmed Râsim, I, 1326: 230). Yukarıda kaydedildiği gibi, 20 Şevval 1097/8 Eylül 1686 tarihli eşya defterinde de Ca’fer-i Tayyâr’a nisbetle kılıcın evsafı zikredilmektedir.

Muâz bin Cebel'in Kılıçları

Mustafa Sâfi ve diğer tarihçiler, ayrıca 20 Şevval 1097/8 Eylül 1686 tarihli eşya defteri, Sahabî Muâz bin Cebel'e ait bir kılıcın bulunduğunu belirtmektedirler. Günümüzde Topkapı Sarayı Müzesi Silâh Bölümü'ne kayıtlı Muâz bin Cebel'e ait iki kılıç bulunmaktadır:

- Demirinin tabana yakın yerinde “*Muaz bin Cebel Sâhib-i Resûlullah*”, diğer yüzünde “*Bedûh*” kelimesi yirmi iki kere yazılmıştır. Envanter no.su 1/299 (Aydın, 2010: 341).
- 97 cm uzunluğundadır. Envanter no.su 1/301 (Aydın, 2010: 339).

Zeynel Âbidîn'in Kılıcı

Klâsik ve son dönem tarih eserlerinde bahsedilmese de, 20 Şevval 1097/8 Eylül 1686 tarihli eşya defterinde kayıtlıdır (BOA, TS.MA.d. 8). 97 cm uzunluğunda, kınısız 990, kınlı 1.904 gramdır. Envanter no.su 21/139'dur¹⁵⁸ (Aydın, 2010: 322-323). Topkapı Tahrir Komisyonu defterinde kayıtlı diğer süyûf-ı mübâreke içinde zikredilmektedir (TTKD, I, 1926: 376).

Said bin Ubeyde'nin Kılıcı

94 cm uzunluğundadır. Bir yüzünde “*Nasrun minallâh ve fethun karîb*”, diğer yüzünde “*Hâzâ seyfi Said bin Ubeyde el-Esnâri*” yazılıdır. Envanter no.su 1/110 (Aydın, 2010: 343).

Ebû Talha'nın Kılıcı

Mustafa Sâfi ve Hezarfen Hüseyin Çelebi, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nde Ebû Talha b. el-Hâlid'in bir adet kılıcının mevcut olduğunu bildirmektedirler. Eyüb Sabri Paşa gibi bu ismi sadece Ebû Talha olarak zikretmektedir. Ebû Talha, asıl adı Zeyd bin Sehl olan sahabî olmalıdır. Ebû Talhâ künyesi ile tanınıp meşhur olmuştur. Tam künyesi Ebu Talha Zeyd bin Sehl bin el-Esved el-Ensârî'dir. Osmanlı tarihlerinde Ebû Talhâ'nın kılıcından bahsedilmesine rağmen teberrükât defterlerinde böyle bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ancak, sahabî Said bin Ubeyde'nin kılıcıda ne tarihî eserlerde ve ne de teberrükât defterlerinde zikredilmediği halde, bugün Topkapı Sarayı Müzesi Silâh Bölümü 1/110'da kayıtlıdır. Bu durum, sahâbe kılıçlarının bir kısmının önceki

¹⁵⁸ Bkz. Resim 35.

dönemlerde tesbitinin iyi yapılmadığını veya Hırka-i Saâdet Dâiresi'nin depolarında bir köşede unutulduğunu göstermektedir.

İslâm eserlerinde, Aşere-i Mübeşşere'den Talha bin Ubeydullah'ın kılıcından da bahis vardır. Zübeyr b. Bekkâr, Talha b. Ubeydullah'ın kılıcını satın aldığını ve devamlı yanında bulundurduğunu söylemektedir. Halife Cafer el-Mütevekkil Alallah (ö. 861) para karşılığında kılıcı kendisinden istemiş; ancak Zübeyr kılıcı halifeye hediye verdiğini bildirmiştir (Zübeyr b. Bekkâr, 1996: 325).

Bu tarihî kayıt, Talha bin Ubeydullah'ın kılıcının Abbâsi hazinesinden daha sonra Osmanlılar'a geçmiş olabileceğini düşündürmekte ise de Talha bin Ubeydullah'ın Ebû Talha künyesini taşımadığı da bilinmektedir. Bu konu ayrıca araştırılması gerekmektedir.

Dırar bin Ezver'in Kılıcı

98 cm uzunluğundadır. Üzerindeki kitabede “*Dırar bin el-Ezver sahibi Resûlullah*” yazılıdır. Envanter no.su 1/207 (Aydın, 2010: 345). Kaynaklarda zikredilmemekle beraber 1926 tarihli Topkapı Tahrir Komisyonu tarafından kayıt altına alınmıştır (TTKD, II, 1926: 68).

İsimleri Belirtilmeyen Sahâbe Kılıçları

Yukarıda isimleri verilen kılıçlar dışında teberrükât defterlerinde, “*seyf-i sahâbe min ashâbi Resûlullâh Sallallâhu Te'âlâ Aleyhi Vesellem*” kaydıyla iki adet sahâbe kılıcı zikredilmektedir (BOA, TS.MA.d. 900; BOA, TS.MA.d. 9). Muhtemelen bu kılıçların sahipleri tesbit edilememiştir. Topkapı Tahrir Komisyonu'nun tarifi şöyledir:

Sahâbe-i Kirâmdan birine ait Seyf(TSM. Envanter no: 142): 1.5 tûlünde kırmızı kadife kaplı kın üstünde gümüşten ma'mûl altın yaldız ve kabartma çiçek işlemeli, kın çamurluğu ve çift bileziği ve kın başlığıyla kabza başlığı ve balçık kısmı kâmilen ve çamurluğuyla bilezikler ve kın başlığıyla merbût altın çerçeve içinde ve beyzî şekilde gül rengi üzerine yakut, zümrüt, firûze taşlarla müzeyyen dört paftalı ve kabza başlığı vasatında müstatîlü's-şekl büyük kıt'ada yeşim taşlı ve kırmızı gaytan kayışlıdır (TTKD, I, 1926: 376).

Ashâb-ı Kirâmdan bir zâta âit Seyf(TSM. Envanter no: 148): 1.3 tûlünde siyah meşin kın üzerine gümüşten ma'mûl ve altın yaldızlı, çamurluğu ve tek bilezikle merbût çift halkalı ve iki paftalı ve kın ve kabza başlığı ve balçığıyla her iki paftası ince oyma işlemeli ve demir kısmının kabza yakını ejder ve arslan yaldız resimlidir (TTKD, I, 1926: 377).

Ebû Dücâne'nin Zırh Gömleği

1278 tarihli teberrükât defterinde, Hırka-i Şerîf Dairesi bitişiğindeki Silahdâr Hazinesi'nde muhafaza edilen teberrükât eşyası içerisinde “*Sahâbe-i kirâmdan Hazret-i Ebû'd-Dücâne radiyallâhu anh efendimizin iksâ buyurdıkları bir adet zırhları*” (BOA, TS.MA.d 893/1) bulunduğu bildirilmektedir.

Topkapı Sarayı Tahrir Komisyonu kaydı ise şöyledir: “*Kırmızı meşin torba derûnunda Hazret-i Ebû Dücâne'ye ait demirden ma'mûl miğfer ile bir adet zırh gömlek*”(TTKD, II, 1926: 69).Tahrir komisyonu içten giyilen zırh gömlek yanında bir adet de miğfer bulunduğunu bildirmektedir. Bu emânetlerin saraya ne zaman ve nasıl geldikleri bilinmemektedir.

Ebû Dücâne hazretleri hicretin 13. yılında, Müseylemet-ül Kezzâb'a karşı yapılan Yemâme harbinde şehîd düşmüştür.

Hz. Mikdâd'ın Serpenâh ve Zırhı

Yine 1278 tarihli teberrükât defteri, Hırka-i Saâdet Dâiresi içinde “*Sahâbe-i kirâmdan Hazret-i Mikdâd radiyallâhu anh efendimizin iksâ buyurdıkları bir adet zırhları*” (BOA, TS.MA.d. 893/1) bulunduğu bildirilmektedir.

Topkapı Sarayı Tahrir Komisyonu kaydında, Hz. Mikdâd'a ait serpenâh, zırh gömlek ve zırh göğüslüğü olmak üzere üç parça harp eşyasının bulunduğu bildirilmektedir: “*Sahâbe-i Kirâmdan Hazret-i Mikdâd radiyallâhu anhın demirden ma'mûl serpenâhıyla demir tel halka işlemeli zırh gömlek ve zırh göğüslüğü*” (TTKD, II, 1926: 88).Bu emânetlerinsaraya nasıl geldiği belli değildir.

4.3. Bazı İslâm Büyüklerine Ait Emânetler

Veysel Karânî'nin Tâci (Külâhı)

*Hadîkatu'l-Cevâmi'*de, İstanbul'un Haseki semtinde bulunan Bayram Paşa Tekkesi Mescidi'nde, Veysel Karânî'nin bir arakiyesi ¹⁵⁹ bulunduğu bildirilmektedir (Ayvansarâyî, I, 1281: 58).

Eyüb Sabri Paşa ve Ahmed Râsim, mukaddes emânetler içerisinde Veysel Karânî hazretlerinin tâcını da zikretmektedirler (Eyüb Sabri Paşa, I-II, 1301: 675; Ahmed Râsim, I, 1326: 231).

Topkapı Tahrir Komisyonu'nun birinci defterinde, 19810 numaralı eşya, *Veysel Karânî Hazretlerinin tâci* adıyla kayıtlıdır. Çiçek işlemeli, yazılı, 1166/1752-53 ve 1224/1809-10 tarihli ve tamamen sırma işlemeli iki mahfaza içindedir (TTKD, I, 1926: 253). Veysel Karânî'nin tâcının içi de şöyle tarif edilmiştir: “*Dışı yeşil menevişli yeşil kaplı ve derûnunun kenarları Esmâ'ül-Hüsna ve ortası Sahâbe-i Kirâm isimleri muharrer ve müzehheb, iki yapraklı yelpaze şeklindedir*” (TTKD, I, 1926: 254). Bu tâc/külâh *Hadîkatu'l-Cevâmi'*de zikredilen tâc olmalıdır.

Komisyonun dördüncü defterindeki 48204 numaralı eşya da, Veysel Karânî hazretlerine ait tâc/külâh olarak kayıtlıdır. Tâcın, çekmece içinde ve Ka'be örtüsü bir bohça ile etrafı Kelime-i Tevhid yazılı diğer bir atlas bohça içerisinde bulunduğu belirtilmiştir. Tâc, Müzeler Umûmi Müdüriyeti'nin 2 Şubat 1926 tarihli tezkiresi gereğince Emânet Hazînesinde hıfz olunmak üzere Evkaf Müzesi'nden Topkapı Sarayı'na gönderilmiştir (TTKD, IV, 1926: 33). Bu tâc, Mehmed Sâlim, Ahmed ve Servet adlı şahısların padişaha ulaştırılması talebiyle Rebiülevvel 1299/Ocak 1882 tarihinde Osmanlı hükûmetine teslim ettikleri eşyalardan biri olmalıdır (BOA, Y. Mtv. 8/49).

Günümüzde Hırka-i Saâdet Envanter Defteri'nde, 21/477 numaraya kayıtlı Veysel Karânî'ye ait tâc, beyaz keçedendir ve dağılmaması için kenarları sonradan yeşil bezle çevrilmiştir. Yeşil renkli mahfazasının üzerinde Kelime-i Tevhid ve “*Veysel Karânî Hazretlerindedir*” yazıları işlenmiştir (Aydın, 2010: 226).

¹⁵⁹En çok dervişlerin giydikleri, yünden yapılmış bir çeşit külâh.

Topkapı Tahrir Komisyonu, Hırka-i Saâdet Dâiresi'nin Emânet Hazînesi'nde, Veysel Karânî Hazretlerinin vefk yazılı bir adet kamîs-i şerîfi yani gömleğinin bulunduğunu bildirmekte ise de kaynaklarda bununla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır (TTKD, II, 1926: 99).

İmâm-ı A'zam'ın Cübbesi

İmâm-ı A'zam'ın cübbesi, kaynaklarda *ferâce* adıyla geçmektedir. 1269/1852-53 tarihli teberrükât defteri ile 27 Şevval 1294/3 Kasım 1877 tarihli teberrükât defterinde “İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe hazretlerinin sof ferâce-i şerîfesi 1 adet” kaydıyla zikredilmiştir (BOA, TS.MA.d 900; BOA, TS.MA.d 10712/1).

140 cm boyunda ve harap bir haldedir. Topkapı Sarayı'na 21/193 envanter numarası ile kayıtlıdır (Aydın, 2010: 228).

Abdülkâdir-i Geylânî'nin Tâcının Parçası

Abdülkâdir-i Geylânî'ye (ö. 561/1165-66) nisbet edilen tâc parçası, 6 cm uzunluğundadır. Topkapı Sarayı'a 21/36 envanter numarası ile kayıtlı olup pamuklar arasında muhafaza edilmektedir (Aydın, 2010: 234). Tâc parçası hakkında tesbit edebildiğimiz ilk arşiv kaydı, 1174/1760-61 tarihli teberrükât defterinde, “Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin destârı” şeklinde geçmektedir (BOA, TS.MA.d 2087/1). 1278/1861-62 tarihli teberrükât defterinde ise “Şeyh Abdülkâdir-i Geylânî hazretlerinin bir miktar çuha parçası” kaydıyla zikredilmektedir (BOA, TS.MA.d 893/1).

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin Tasları

Siyah taştan oyulmuş, dış kısmında kırmızı ile salavât-ı Şerîfe ve Musa Aleyhisselâm'ın ismi yazılı birbirinin benzeri iki küçük taktır. Topkapı Sarayı Müzesi'nde 21/410-411 envanter numarası ile kayıtlıdır. Mevlânâ'nın teberrükât eşyasından oldukları ve Sofu Hâlet Efendi'nin terekesinden gelip muhafaza edildikleri kayıtlıdır (Aydın, 2010: 230).

Hz. Mevlânâ'nın tasları ile ilgili Osmanlı kaynaklarında herhangi bir kayda rastlanılmamıştır. Bunlar muhtemelen Mevlânâ'nın soyundan gelen çelebiler tarafından muhâfaza edilmiş ve 19. yüzyıl sonları veya 20. yüzyıl başlarında Topkapı Sarayı'na gönderilmiştir. Çünkü muhâfaza edememe endişesiyle bazı âileler, ellerinde bulunan bir kısım mukaddes emâneti hükûmete teslim etmiştir.

İmâm Şa'rânî'nin Tâcı

19 Teşrîn-i Evvel 1326/1 Kasım 1910 tarihinde Yıldız Müzesi'nden gelip Topkapı Sarayı Emânât-ı Celîle Hazinesi'ne konulan eşyaları gösteren 3009 no.lu defterde, Abdülvehhâb-ı Şa'rânî hazretlerinin emânât-ı müteberrikasından serpuş ve sarığının bir mahfaza derûnunda bulunduğu kayıtlıdır (TSM, D. 3009, 1326: 50).

Topkapı Tahrir Komisyonu defterinde “*İmam Abdülvehhâb-ı Şa'rânî'nin tâcı ve amâmesi*” şeklinde kayıtlıdır (TTKD, II, 1926: 64). Topkapı Sarayı Müzesi envanternumarası 21/526'dır (Aydın, 2010: 234).

Topkapı Sarayı Enderûn Hazînesi'nde İmâm-ı A'zam ve İbrahim bin Edhem'in tâc ve amâmelerinin bulunduğu bildiren Hezarfen Hüseyin Çelebi, burada daha pek çok evliyânın tâc ve hırkalarının muhâfaza edildiğini söylemektedir (Hezarfen Hüseyin Çelebi, 1998: 62-63). İmâm-ı Şa'rânî'nin tâcı da, Hezarfen Hüseyin'in ismini vermediği bu tür teberrükât eşyasından biri olmalıdır.

İbrahim bin Edhem'in Tâcı

İbrahim bin Edhem'in tâcının Topkapı Sarayı Enderûn Hazînesi'nde mevcut olduğu eski müelliflerden Hezarfen Hüseyin Efendi (ö. 1103/1691) tarafından bildirilmiştir. 1174/1760-61 tarihli teberrükât defterinde “*İbrahim Edhem hazretlerinin külâhı*” ifadesiyle kayıtlıdır (BOA, TS.MA.d 2087/1).

Topkapı Tahrir Komisyonu, sayım esnasında İbrahim bin Edhem'e ait iki tâc ve iki sarık tesbit etmiştir: “*İbrahim Edhem Hazretlerinin tâc ve sarıkları: Bir mahfaza derûnunda, yeşil atlas bir boğçaya sarılı İbrahim Edhem hazretlerinin iki tâclarıyla biri beyaz, diğeri yeşil iki adet sarıkları*”(TTKD, II, 1926: 84). Daha sonra Topkapı Sarayı Müzesi Avadancılar Bölümü'ne kaydedilen tâcın evsafı, bu bölüme ait defterde şöyle açıklanmaktadır: “*İçi arakiyeden olup döğme keçeden ve kalındır. Dışı yeşil renk kumaş kaplıdır ve sarımtırak kalınca sicimle gayr-i muntazam surette dikilmiştir. Tepesinde yuvarlak lâcivert çuha parçası vardır*” (TSM Avadancılar, 24/1731).

Seyyid Ahmed-i Bedevî'nin Sarığı

Evliya Çelebi, Mısır'ın Tanta şehrinde Sultan Kayıtbay Câmii yanında bulunan Ahmed-i Bedevî Türbesi içinde, Ahmed-i Bedevî hazretlerinin hırkası ile yeşil sarığının demir

bir sandık içerisinde muhafaza edildiğini bildirmektedir (Evliya Çelebi, TSMK, B.303, V, 1156: vrk. 608-609).

Topkapı Tahrir Komisyonu defterinde, Seyyid Ahmed-i Bedevî'ye ait sarıgın, Hz. Hüseyin'e ait üç adet yeşil renkli sarıkla beraber tahta bir kutu içinde olarak Topkapı Sarayı Emânet Hazînesi'nde mevcut olduğu belirtilmektedir (TTKD, II, 1926: 83). Ahmed-i Bedevî'nin sarığı daha sonra Avadancılar Bölümü'ne kaydedilmiştir: “*Sarı renk ince tülbenttedir. Etiketinde Seyyid Ahmed-i Bedevî'ye âit olduğu yazılıdır*” (TSM Avadancılar, 24/1731). Seyyid Ahmed-i Bedevî'nin Tanta'daki türbesinde bulunan sarığı yeşil renkte; Topkapı Sarayı'ndaki ise sarı renkte olduğuna göre, muhtemelen kendisine nisbet edilen iki ayrı sarık bulunmaktadır.

Hacı Bayrâm-ı Velî'nin Tâc ve Kisvesi

Hacı Bayrâm-ı Velî'nin tâc ve kisveleri, “*Hacı Bayrâm-ı Velî kuddüse sırruhu'l-âlî hazretlerinin tâc ve kisve-i saâdetleri*” (BOA, TS. MA. D. 9787; BOA, TS.MA.d 893/1) kaydıyla teberrükât defterlerinde zikredilmektedir. Hacı Bayrâm-ı Velî'nin kisvesine ait tesbit edebildiğimiz en erken bilgi, kisvenin bohçasına ait bir etiket parçasında şöyle geçmektedir: “*Hacı Bayrâm-ı Velî hazretlerinin kisveleridir. Hâs oda mânde hazînesinden ihâc olunub vaz' olunan. Muharrem 1151/Nisan-Mayıs 1738*”. Sonraki zamanlarda bohçasından düşen etiket, günümüzde Silahdâr hazînesinde korunmaktadır¹⁶⁰.

Topkapı Tahrir Komisyonu defterinde Hacı Bayrâm-ı Velî'ye ait üç adet hırka (kisve) ile bir adet tâc bulunduğu zikredilmiş ve evsafı hakkında şu açıklama yapılmıştır: “*Çatari kumaş boğça derûnunda biri arakiye, diğeri beyaz dokuma, biri de işleme kumaştan Hacı Bayrâm-ı Velî hazretlerine ait üç adet hırka ile bir adet tâc, 4 adet*” (TTKD, II, 1926: 104). Bu eşyalar, 24/2017-2022 envanter numarası ile Topkapı Sarayı Müzesi Avadancılar Bölümü'ne kayıtlıdır.

İmâm-ı Şâfi'înin Amâme, Şal ve Seccâdesi

İmâm-ı Şâfi'î'ye ait bu eşyaların teberrükât defterlerinde kaydı bulunmamaktadır. Ancak Topkapı Tahrir Komisyonu, sayım esnasında İmâm-ı Şâfi'î'ye ait bir amâme,

¹⁶⁰ Etiketini inceleme imkânı veren Topkapı Sarayı Müzesi Silahdâr Hazînesi sorumlu uzmanı Fezâ Çakmut'a teşekkür ederim.

ipekli bir adet kuşak (şal) ve bir seccâdenin mevcut olduğunu tesbit etmiştir (TTKD, II, 1926: 84). Topkapı Sarayı'na ne zaman getirildikleri belli değildir.

Avadancılar Bölümü'nde kayıtlı sarık, *bir kavuk üstüne içi pamuklu tülbentle sarılmıştır ve her tarafı bağlıdır. Üstündeki etikette "İmâm-ı Şâfi'î hazretlerinin"* yazılıdır (TSM Avadancılar, 24/1711). Seccâde, *6.45x22 cm ebatında, pamuk iplik dokumalı, lâcivert ve beyaz çizgilidir. Üstünde on iki tane mihrâba benzer şekil vardır* (TSM Avadancılar, 24/1712). İpekli kuşak (şal) ise, 13/1772 envanter numarası ile Topkapı Sarayı Müzesi Tekstil Bölümü'ne kayıtlıdır. 3.78x0.75 cm ebatında ve ipekle dokunmuştur. Çok yıpranmış ve birçok yerleri yırtılmıştır.

Aziz Mahmud Hüdâî'nin Pabucu

Aziz Mahmud Hüdâî'ye (ö. 1628) nisbet edilen pabuç kırmızı meşinden yapılmıştır. Pabucun altına, sağlamlığı temin için demirden nalça ve kabaralar çakılmıştır. Şeyhülislâm Hayri Efendi imzasıyla Hazine Kethüdası Refik Bey'e hitaben kaleme alınan bir belgede, Üsküdar Şeyh Câmii hafîbi Tâlib Efendi eliyle saklanan Hz. Peygambere ait bir na'lin-ı saâdet, Kâbe-i Şerîfe'ye ait bir adet anahtar ile Aziz Mahmud Hüdâî hazretlerine ait paşmağın (pabuç), I. Dünya Savaşı bitene kadar Topkapı Sarayı'nda muhâfaza edilmesi, savaş sonunda tekrar iâde edilmesi istenmektedir. Tekke ve zâviyelerin kapatılması üzerine buralarda bulunan teberrükât eşyasının bir kısmı, bu meyanda mezkûr emânetler de Topkapı Sarayı'na getirilmiştir. Topkapı Sarayı'nda 21/474 no. ile kayıtlıdır (Aydın, 2010: 233).

SONUÇ

Bu araştırmada, kaynaklar ışığında mukaddes emânetlerin tarihî intikâl durumları ortaya çıkarılmaya, tür ve adet olarak muhtevaları tesbit edilmeye çalışılmıştır. Araştırma sonucunda klâsik İslâm kaynaklarının sadece Hz. Peygambere ve bazı sahabîlere ait mukaddes emânetlerden bahsettikleri, elden ele intikâlleri konusunda çok önemli, fakat zaman zaman birbirinden farklı rivayetler içerdikleri görülmüştür. Klâsik kaynaklarda, aneze, minber-i şerîf ve mühr-i şerîf gibi zamanla tahrip olan veya kaybolanlar da dahil olmak üzere, Hz. Peygambere ait mukaddes emanetler içerisinde en çok hırka-i saâdetten bahsedilmektedir. Bu durum şüphesiz hırka-i saâdetin en önemli bir hilâfet sembolü olmasından kaynaklanmaktadır. Hırka-i saâdetin intikâl keyfiyeti hakkında kaynakların değişik rivayetleri ise, çalışmamızda ortaya konulduğu gibi, râvilerin değişik zanlarından doğmuştur. Kaynakların bazıları -bir delil bulunmadığı halde- sû-i zanla hareket ederek bu emânetin yok edildiğini ileri sürmüş; bazıları da sıhhatine zann-ı gâliyle (ilm-i yakîne karib, kesin bilgiye yakın zan) hükmederek halifeden halifeye intikal ettiğini bildirmişlerdir.

Osmanlılar, 1517 yılında Mısır'ın fethinden sonra Mısır hazinesinden getirilen hırka-i saâdet ve diğer önemli bir kısım mukaddes emânetleri Topkapı Sarayı'na koymuşlardır. Bunlar içerisinde hırka-i saâdet ve -daha sonra saraya konulan- sancak-ı şerîf Osmanlılar'ın en çok önem verdiği iki Peygamber hatırasıdır. Osmanlı kaynakları hırka-i saâdet hakkında klâsik kaynaklardaki farklı rivâyetlere hiç değinmemişlerdir. Bunun, Mısır'da Hz. Peygambere ait olduğu belirtilen eşyalar arasında çıkması ve evsafının klâsik kaynaklarda zikredilen hırkanın evsafına uyması, sahih olduğuna dair Osmanlılar'a tam bir kanaat vermiştir.

Osmanlılar, Mısır seferiyle getirilen Hz. Peygamber ve sahâbeye ait mukaddes emânetler yanında, diğer bazı peygamberlere ve İslâm büyüklerine nisbet edilen eşyaları

da biriktirerek mukaddes emânetlerin muhafaza edildiği Hırka-i Saâdet Dâiresi'ne koymuşlardır. Bu nedenle Osmanlı kaynaklarında mukaddes emânetlerin -özellikle son dönemlerde- uzun listelerini görmekteyiz. Bunların içerisinde Hz. İbrâhim'in tenceresi, Hz. Dâvud'un kılıcı ve Hz. Mûsâ'nın asâsı gibi bazı peygamberlere nisbet edilen hatıraların Topkapı Sarayı'na ne zaman ve nasıl geldikleri bilinmemektedir. Bunlardan bir kısmının sıhhat dereceleri de zayıf görülmüştür. Ancak gerek hırka-i saâdet ve gerekse diğer mukaddes emânetlerin nisbet edildikleri şahsiyetlere aidiyetlerini, aksine bir delil bulunmadıkça, doğru kabul etmek durumundayız.

İslâm tarihi boyunca Müslümanların mukaddes emânetlere bakış açısı inanç durumlarına paralel olarak farklılık göstermiştir. Bazıları, mukaddes emanetlerin büyük şahsiyetlere ait olmalarından dolayı bunlara hürmet ve ta'zimde bulunmayı dinin bir gereği gibi görmüşlerdir. Bazı insanlar da bunlara gereken değeri vermemişlerdir. Çalışmamızda da işaret ettiğimiz gibi bu konuda orta yolu takip etmek en doğru olanıdır. Yani mukaddes emânetleri yücelterek herhangi bir şekilde tapınma vasıtası yapmamak ve tamamen de inkâr da etmemek; kudsî sahiplerine nisbetle aziz birer emânet nazarıyla bakarak hürmet etmektir.

KAYNAKÇA

Kaynak Kitaplar:

ABDÜLAZİZ BEY (1995), *Osmanlı Âdet, Merâsim ve Tabirleri –(âdât ve merâsim-i kadîme, tabirât ve muâmelât-ı kavmiye-i Osmâniye*, Haz. Prof. Dr. Kâzım Arısan-Duygu Arısan Günay, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.

AHMED CEVDET PAŞA (1309), *Tarih-i Cevdet*, III, Dersaâdet.

(1981), *Kıtas-ı Enbiyâ*, I, İstanbul.

AHMED EL-ACEMÎ, “*Tenzihu ’l-Mustafâ el-muhtâr ammâ lem yüsbet mine ’l-âsâr*”, Süleymaniye Kütüphanesi Esad Efendi, nr. 3611.

AHMED LÜTFÎ EFENDÎ (1292), *Lütfi Tarihi*, III, Dersaâdet.

AHMED RÂSİM (1326), *Resimli ve Haritalı Osmanlı Tarihi*, I, İstanbul.

ATÂULLAH b. FAZLULLÂH HÜSEYNÎ EŞ-ŞİRÂZÎ, *Ravzatu ’l-Ahbâb fî Siyeri ’n-Nebî ve ’l-Âl ve ’l-Ashâb*, terc. Benlizâde Mahmûd, Süleymaniye Kütüphanesi, Aşir Efendi, nr. 246.

AYVANSARÂYYÎ(1281), *Hadîkatu ’l-Cevâmi’*, İstanbul.

AYNTÂBÎ, Mehmed Münîb, “*Âsâru ’l-hikem fî nakşi ’l-kadem*”, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, nr. 2184.

BELÂZURÎ (1987), *Fütûhu ’l-Büldân*, Çev. Mustafa Fayda, Ankara.

(1996), *Ensâbu ’l-Eşrâf*, Beyrut.

BEYHAKÎ (1985), *Delâilu ’n-Nübüvve*, III, VI, VII Beyrut.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Büyük İslâm İlmihâli*, Bilmen Yayınevi, İstanbul.

- BİRÛNÎ, Ebu'r-Reyhan Muhammed b. Ahmed el-Harizmi (1923), *El-Asâru'l-Bâkiye ani'l-Kurûni'l-Hâliye*, Leipzig.
- CEBBARZÂDE, Mehmed Ârif b. Şâkir (1321/1903), *Metrukât-ı Mukaddese-i Risâlet*, İstanbul Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Osman Ergin Tükçe Yazmaları, No: 1560.
- CLAVİJO, Ruy Gonzales de (1993), *Timur Nezdine Gönderilen İspanyol Sefiri Clavijo'nun Seyahat ve Sefâret İzlenimleri*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Ses Yayınları, İstanbul
- DÂRİMÎ, *Sünenü'd-Dârimî, I.*
- EBÛ BEKİR İBN ARABÎ (1992), *Kitâbu'l-Kabes fi Şerhi Muvatta'i Mâlik b. Enes.* Beyrut.
- EN-NÜVEYRÎ (1954), *Nihâyetü'l-Ereb fi Fünûni'l-Edeb*, XVIII, Mısır.
- EVLİYA ÇELEBİ (1156), *Seyahatnâme*, TSMK, Bağdat 303, cilt V.
- (1935) Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, MEB, IX, İstanbul
- (1938) Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, MEB, X, İstanbul
- EYÛB SABRÎ PAŞA (1301), *Mir'at-ı Haremeyn, I-II-III-IV* İstanbul.
- EZRAKÎ (1275), *Ahbâr-u Mekketi'l-Müşerrefe*, I, Göttingen.
- FETÂVÂ-YI HİNDİYYE (1986), IX, Akçağ Yayınları, Ankara.
- HAYDAR ÇELEBİ, *Haydar Çelebi Rûznâmesi*, haz. Yavuz Senemoğlu, Tercüman 1001 Temel Eser.
- HÜSEYİN-İ CİSRÎ (2008), *Risâle-i Hamîdiyye*, terc. ve şerh: Manastırlı İsmail Hakkı, haz. Muhammet Sait Konar, İstanbul.
- İBN BATTÛTA (1997), *Rihletu İbn Battûta*, Mağrib.

İSBAHÂNÎ, Ebû Nuaym (1991), *Delâilü'n-Nübüvve II*, thk. Muhammed Revvâs Kal'acı-Abdulberr Abbas, Beyrut.

İBNU'L-CEVZÎ, *el-Vefâ bi-Ahvâli'l-Mustafâ*, II, Beyrût.

el-Muntazam fî Tarihi'l-Mülûk ve'l-Ümem.

İBN CÜBEYR, *Rihle*, 1964 Beyrut.

İBNU'L-ESÎR (1979), *el-Kâmil fi't-Târih*, XI, Beyrut.

İBN HACER ASKALÂNÎ (2006), *Fethu'l-Bâri*, Polen Yayınları, İstanbul.

el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe, I, IV, 1995 Beyrut.

İBN HİŞÂM (1994), *Es-Sîretü'n-Nebeviyye*, terc. Hasan Ege, İstanbul.

İBN İYÂS (1984), *Bedâi'u'z-Zuhûr fî Vekâi'i'd-Dühûr*, V, Kahire.

İBN KELBÎ (1969), *Kitâbu'l-Esnâm*, terc: Beyza Düşüngen, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara.

İBN KESÎR (1997), *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VIII, Mühendisin-Cize.

(1987), *Fezâilü'l-Kur'ân*, Beyrût.

İBN KUTEYBE (1364), *eş-Şi'r ve 'ş-Şuarâ'*, I, Kahire.

(1969), *Ma'ârif*, Mısır.

İBN REŞÎK, el-Kayrevânî (1988), *el-Umde*, Beyrût

İBN SA'D, *Tabakâtu'l-Kübrâ*, VII, Beyrut.

İBN SELLÂM CUMAHÎ (1974), *Tabakâtu Fuhûlü's-Şu'arâ*, Kahire.

İBN SEYYİDÎ'N-NÂS (1992), *Uyûnu'l-Eser fî fînûni'l-meğâzi ve 'ş-şemâil ve's-siyer*, II, Beyrut.

İBN TEYMİYE (1950), *İktizâ'u's-Sirâti'l-Müstakîm*, Kahire.

İZZÎ, *Târih-i İzzî*.

KADI İYÂZ (1993), *Şifâ-i Şerîf*, Çev. Naim Doğan-Hüseyin S. Doğan, İstanbul.

KALKAŞANDÎ (1987), *Subhu'l-A'sâ*, III, Beyrût.

KARAMÂNÎ, Ahmed (1992), *Ahbâru'd-Düvel*, I, Beyrut.

KETTÂNÎ (1991), *et-Terâtibu'l-İdâriyye*, çev. Ahmet Özel, İstanbul.

KASTALÂNÎ (1316), *Mevâhib-i Ledünniye Tercümesi Ma'âlimü'l-Yakîn*, trc. Abdülbâkî, I, İstanbul.

MAKRÎZÎ (1999), *İmtâu'l-Esmâ*, II.

MÂVERDÎ, Muhammed b. Habîb (1989), *el-Ahkâmu's-Sultâniyye*.

MEHMED RÂİF BEY (1332), *Topkapı Saray-ı Hümayûnu ve Parkının Târîhi*, İstanbul.

MES'ÛDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Hüseyin b. Ali (1965), *Mürûcu'z-Zeheb ve Me'âdinü'l-Cevher*, IV, Mısır.

MUSTAFA NURÎ PAŞA (1327), *Netâyicü'l-Vukûât*, İstanbul.

MUSTAFA SÂFÎ, *Zübdetü't-Tevârih*, Süleymaniye Kütüphanesi, Veliyyüddin Efendi, nr. 2429.

MÜSLİM (1992), *Sahih-i Müslim*, cilt II.

NA'ÎMÂ MUSTAFA EFENDÎ (2007), *Târîh-i Na'îmâ*, haz. Mehmet İpşirli, Ankara.

SÂMÎ, Şemseddin (1311), *Esâtîr*, İstanbul.

SÂMÎ EFENDÎ, Arpacızâde, *Târîh-i Sâmî*, Beyazıt Kütüphanesi V. 2371.

SELÂNİKÎ MUSTAFA EFENDÎ (1989), *Tarih-i Selâniki*, Haz. Mehmet İpşirli, İstanbul: İ.Ü. Ed. Fak. Yay.

SEYDİŞEHRÎ, Mahmud Es'ad (1995), *Tarih-i Din-i İslâm*, Haz. Ahmed Lütfi Kazancı, Osman Kazancı, Marifet Yayınları, İstanbul.

SEYYİD MEHMEDHAKİM, *Vekâyi'-i Devlet-i Aliyye be-Kalem-i Seyyid Mehmed Hakim*, TSMK, Bağdat 231, cilt II.

SIBT İBNÜ'L-CEVZÎ (1951), *Mir'atü'z-Zamân fî Târîhi'l-A'yân*, Haydarâbâd.

SİLAHDÂR FINDIKLILI MEHMED AĞA (1928), *Silâhdâr Târîhi*, II, İstanbul.

SUYÛTÎ (1952), *Târîhu'l-Hulefâ*, tahk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd, Mısır.

ŞÎRÎN ZÂDE, Hâfız Sa'deddîn (1289), *Na'l-i Şerîf Manzûmesi*, AE.MNZ.1407.

ŞÜKRÎ-i BİTLİSÎ (1995), *Selîmnâme*, Haz. Dr. Mustafa Argunşah, Kayseri.

TABERÎ, İbn Cerîr (2007), *Târîhi Taberî*, XII, XII, Dîmeşk.

(2003) *Tefsîr-i Taberî*, V, Riyad.

TAYYARZÂDE, Ahmed Atâ (1291), *Târîhi Atâ*, I.

VÂKİDÎ, *el-Meğâzî*, I, Beyrut.

ZEHEBÎ (1996), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II, Beyrut.

(1991), *Târîhu'l-İslâm ve Tabakâtu'l-Meşâhîru ve'l-A'lâm*, II, Beyrut.

ZEBÎDÎ, *Sahih-i Buhâri Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, trc. Kâmil Miras.

ZÜBEYR b. BEKKÂR (1996), *el-Ahbâru'l-Muvaffakiyyât*, tahk. Dr. Sâmi Mekkî el-Ânî, Beyrut.

Araştırma Kitapları:

AKSU, Hüsametdin (1981), “*Sultan III. Murad Şehinşahnâmesi*”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, IX-X, 1979-1980.

ALTIKULAÇ, Tayyar (2007), *Hazret-i Osman'a İzâfe Edilen Mushaf-ı Şerîf; Topkapı Sarayı Müzesi Nüshası*, IRCICA, İstanbul.

(2007), *Hz. Osman'a nisbet edilen Mushaf-ı Şerîf; Türk ve İslam Eserleri Nüshası*, IRCICA, İstanbul.

(2009), *Hazret-i Osman'a Nisbet Edilen Mushaf-ı Şerif; Kahire el-Meşhedü'l-Hüseynî Nüshası*, I, IRCICA, İstanbul.

(2011), *Hz. Ali'ye nisbet edilen Mushaf-ı Şerif; San'a Nüshası*, IRCICA, İstanbul.

(2010), "Günümüze Ulaşan En Eski Mushaf Nüshaları", *1400. Yılında Kur'an-ı Kerim*.

ALTINDAĞ, Ülkü ve BAYRAKTAR, Nedret (1987), "Topkapı Sarayı Müzesi Tahrîr Komisyonu Çalışmaları I. (Harem ve Baltacılar Koğuşu)", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-2*, İstanbul.

ATASOY, N. (1998), "Hırka-i Saâdet", *DİA*, XVII, İstanbul.

AVCI, C. (1998), "Hilâfet", *DİA*, XVII, İstanbul.

AYDIN, Hilmi (2010), *Hırka-i Saâdet Dâiresi ve Mukaddes Emânetler*, Kaynak Kitaplığı, İstanbul.

A. SMITH, Vincent (1980), "Relics" *ERE (Encyclopedia of Religion and Ethics)*, X, Edinburgh, S.658-662.

BAYRAKTAR, Nedret (1986), "Topkapı Sarayı Müzesi'nde Hagios İoannes, Prodromos'a (Vaftizci Yahya) Ait Rölikler", *Topkapı Sarayı Müzesi Yıllık-1*, İstanbul.

BERK, Süleyman (2010), *Kur'an-ı Kerim Nüshalarının Hat ve Hattatları, 1400. Yılında Kur'an-ı Kerim*, Antik A.Ş, İstanbul.

BOZKURT, N. (2001), *Kadem-i Şerif*, *DİA*, XXIV, İstanbul.

(2006), *Mukaddes Emânetler Dâiresi*, *DİA*, XXXI, İstanbul.

(2009), *Sakal-ı şerif*, *DİA*, XXXVI, İstanbul.

CEYDE, Ahmed Hâlid (2001), *el-Medâris ve Nizâmu't-Ta'lim fi Bilâdi's-Şâm fi'l-Asri'l-Memlûkî*, Beyrut.

- ÇAĞMAN, Filiz (1984), “Serzergêrân Mehmet Usta ve Eserleri”, *Kemal Çığ’a Armağan*, İstanbul.
- DANIŞMEND, İsmail Hâmi (1971), *Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, II, İstanbul.
- DEMİRCİ, Kürşad (1985), *Dinlerin Dejenerasyonu*, İstanbul.
- DEMİRKENT, Işın (1997), *Haçlı Seferleri*, Dünya Yay., İstanbul.
- DEMİRKOL, Ali Serkander ve KUTLUAY, Sevgi (2010), “Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Kur’ân-ı Kerîm Koleksiyonu Hakkında”, *1400. Yılında Kur’ân-ı Kerîm*, Antik A.Ş.
- ERCİLASUN, Ahmed Bican (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- GÜLDAL, Sümevra (2005), *Hız. Veysel Karani ve Hırka-i Şerîf*, İstanbul.
- HAMİDULLAH, Muhammed (1997), *el-Vesâiku’s-Siyâsiyye*, İstanbul.
(2004), *İslâm Peygamberi*, İstanbul.
- HARAL, G. (2002), “Kudsiyet”, *DİA*, XXVI, Ankara.
- HARMAN, Ö. F. (1991), “Asâ”, *DİA*, III, İstanbul.
- HUMPHREYS, R. Stephen, *İslâm Tarih Metodolojisi*, çev: Murtaza Bedir-Fuat Aydın, İstanbul 2004.
- İNAN, Abdülkadir (1976), *Eski Türk Dini Tarihi*, İstanbul.
- KARATAY, F. E. (1962), *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Arapça Yazmalar Kataloğu*, I, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, M. F. ve Orhan F. (1991), “Asâ”, *DİA*, III, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, O. F. (1992), “Bayrak”, *DİA*, V, İstanbul.
- MAC CULLOCH, J.A. (1980) “Relics”, *ERE (Encyclopedia of Religion and Ethics)*, X, Edinburgh.

MARGOLIOUTH, David S. (1968), The Relics Of The Prophet Mohammed, *The Moslem World*, XXVII.

MUHAMMED MUHAMMED EMÎN (1981), “*Fihrist vesâiki ’l-Kâhire hattâ nihâyeti asr-ı selâtînu ’l-memâlik*, Kahire.

ÖZ, Tahsin (1953), *Hırka-i Saâdet Dâiresi ve Emânât-ı Mukaddese*, İstanbul.

(1991), *Hayatım*, Topkapı Sarayı Müzesi Yayını, İstanbul.

SARICIK, Murat (2010), *Bütün Yönleriyle Dört Halife Dönemi*, İstanbul.

SÖNMEZ, Âbidin (1984), *Rasûlullah ’ın İslâm ’a Davet Mektupları*, İstanbul.

TAŞ, N. F. ve BOZKURT, N. (2006), Mühür, *DİA*, XXXI, İstanbul.

UZUNÇARŞILI, İsmâil Hakkı (1988), *Osmanlı Devleti ’nin Saray Teşkilâtı*, Ankara.

YILDIZ, H. D. (1988), Abbâsîler, *DİA*, I, İstanbul.

ZEYDAN, Corci (1328), *Medeniyet-i İslâmiye Târîhi, I*, Çev. Zekî Meğâmiz, İkdâm Matbaası, İstanbul.

Sürelî Yayınlar:

BOZKURT, Nebi (1997), “Mukaddes Emânetlerin Tarihi ve Osmanlı Devletine İntikâli”, *M.Ü.İ.F.D.*, sayı: 13-15, İstanbul.

DOĞRU, A. ve AYDIN, H. (2002), Bu Kâseden Peygamber Su İçti, *Aksiyon Dergisi*, sayı: 414, İstanbul.

GÜRBÜZ, Osman (2003), “Boğa el Kebir’in Ermeniye Seferi”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, c. 10, sayı: 22, Erzurum.

Arşiv Kaynakları:

TSM Kaynakları

TSM, Hırka-i Saâdet Envanter Defteri, No: 21

TSM, Avadancılar Envanter Defteri, No: 24

TSM, D. 3003

TSM, D. 3009

TSMK, HR. No: 15

TSMK, B. 303

TSMA, E. 1056/131

TSMA, D. 3008

TSMA, D. 11982

TTKD, I, II, IV.

BOA Kaynakları:

BOA, TS. MA. d. 8

BOA, TS. MA. d. 9

TS.MA. d. 393/4

BOA, TS.MA. d. 893

BOA, TS.MA. d. 893/1

BOA, TS.MA. d. 2087/1

BOA, TS.MA. d. 2358/1

BOA, TS.MA. d. 2358/12

BOA, TS.MA. d. 4051

BOA, TS.MA. d. 4094/1-7

BOA, TS.MA. d. 4155

BOA, TS.MA. d. 4645

BOA, TS.MA. d. 5030

BOA, TS.MA. d. 6950

BOA, TS.MA. d. 9787

BOA, TS.MA. d. 10705/2

BOA, TS.MA. d. 10712/1

BOA, HAT. 531/26186

BOA, HAT. 531/26186-A

BOA, HAT. 531/26186-B

BOA, HAT. 1451/25

BOA, HAT. 1557/48

BOA, DH.MKT. 141/35

BOA, DH.MKT. 1350/12

DH.MKT. 1383/49

BOA, DH.MKT. 1396/22

BOA, DH.MKT. 1895/83

BOA, DH.MKT. 1941/2

BOA, DH.İD. 70-2/45

BOA, İ.DH. 421/27834

BOA, İ.DH. 649/45124

BOA, İ.DH. 1002/79151

BOA, Ī.DH. 1018/80318

BOA, Ī.DH. 1183/92484

BOA, Ī.DH. 1183/92484-1

BOA, BEO. 1268/95056

BOA, Y.MTV. 103/43

BOA, Y.MTV. 104/14

BOA, Y.MTV. 188/74e

BOA, EV.d. 28973

BOA, EV.d. 35132

BOA, Ī.MBH. 7

BOA, HR.ĪM. 234/72

BOA, C.EV. 102/5078

BOA, C.EV. 417/21107

BOA, A. MKT.NZD. 339/43

BOA, Y.EE. 82/15

BOA, Y.A.HUS. 235/28

BOA, Y.A.HUS. 257/64

BOA, Y.A.HUS. 278/100

BOA, Ī.MMS. 32/1319-1

BOA, Ī.MMS. 32/1319-2

BOA, Ī.MMS. 32/1319-3

BOA, MF.MKT. 83/57-1

BOA, MF.MKT. 83/57-2

BOA, AE.SABH.I. 14/1263

BOA, Mühimme 58/741

BOA, HR. MKT. 46/5

BOA, DH.KMS. 36/8.

BOA, A.DVNS.MHM.d, 6-91.

EKLER

Ek 1: Lihye-i Saâdet

Ek 2: Dendân-ı Saâdet

Ek 3: Hırka-i Saâdet Mahfazası

Ek 4: Hz. Peygamberin Veysel Karâni'ye Gönderdiği Hırka-i Şerîfi

Ek 5: Na'l-i Şerîf Manzûmesi

Bismillâhirrahmânirrahîm

Evvelâ nâm-ı Hüdâ-yı ey Kadîm

Bî-zevâlü bî-mekânü ey mukîm

Zira kim bî-misl u bî-hemtâdürür

Hem tenezzüh cümleden a'lâdürür

Sad hezârân hamd u şükr olsun Hüdâ

Nâmın ile eyledim ben ibtidâ

Hâlik-u Hallâk ezelden ey Kerîm

Kâdir u Kayyûm u hem Hayy u Azîm

Âlemi halk eyledi ol Kibriyâ

Her Resûl irsâl idüb âlî safâ

Olsun ol Şâha nice yüz bin selâm

Eyledi kutbiyyet-i İslâm ey hümmâm

Dahî ânın âline ve ashâbına

Şer' ile îsal eden etbâ'ına

Cümlesinin rûhuna her subh u şâm

Bin salavât tâ ilâ yevmi'l-kıyâm

Çünkü Allah verdi bize kudreti

Nazmına ola sebeb Hak rahmeti

Râvîden çünkü rivâyet ey azîz

Hürmet u ta'zîmle size dinleniz

Nesl-i Abbâsî'den çıktı bir er

Adına Derviş Muhammed dediler

Dedi vardır Na'l-i Pâk bizde bu ân

Saklar idik şimdi oldu ol ayân

*Bu sadâ çün âleme oldu nisâr
Sonra ol Na'l-i Mübârek âşikâr
 Bu haber oldem erişti vâliye
 İsmail Paşa vü hem devletlüye
Bunu işitip yürekten âh dedi
Aşk oduna yandı gönlü kaynadı
 Sa'y u gayretlere düşdüler o ân
 Muntazır oldular anlar da hemân
Bu ki bir nûr zâhir oldu Na'l-i Pâk
Çün vilâyet şehrine geldi o zât
 Ey niceler anda mecnûn oldular
 Ey niceler anda mahzûn oldular
Anda vâli çıktı istikbâle hem
Kırkbin âdem birle cem' oldu o dem
 Bahr-i nûr oldu vilâyet şehriçün
 Lütf-u ihsânıdır Allah'ın bugün
Ol zamanda sürdüler hem çeşm u ser
Ağlayû feryâd ile kan akıser
 Allah Allah sa'y u gayret ettiler
 Na'l-i Pâke çokça hürmet ettiler
Vâhidi'llâhi's-Samed takdîr-i kudret kalemi
Şeref-i İslâma açtı bu işâret âlemi
Mu'ciz-i Pâk-i Nebî hazret-i lütf-ı haremî
Hamdü lillâh bu ziyâret bize Hakk'ın keremi
Geldi Na'leyn-i Şerîf-i Şâh-ı Risâlet kademi
 Çün tecelli-i İlâhiyye kılubdur bu zuhûr
 Erişüb asr-ı zaman müddetini etmedi dûr
 Zümre-i ehl-i îmân gönlüne düştü bu sürûr
 Hamdü lillâh bu ziyâret bize Hakk'ın keremi*

Geldi Na'leyn-i Şerîf-i Şâh-ı Risâlet Kademi
Hulûs-ı pâkî azîz şevketlü sultân-ı zamân
Er gören Na'lini Pâkini ânâ şâh-ı cihân
Ne şerâfet erişe asrına bu kenz-i nihân
Hamdü lillâh bu ziyâret bize Hakk'ın keremi
Geldi Na'leyn-i Şerîf Şâh-ı Risâlet kademi
Verdi dîl-i mirâti âlemde mücellâya şeref
Âsumân kevkeb-i çarhını muallâya şeref
Şâd olub rûy-i zemîn verdi bu dünyâyâ şeref
Hamdü lillâh bu ziyâret bize Hakk'ın keremi
Geldi Na'leyn-i Şerîf-i Şâh-ı Risâlet kademi
Bâ'is-i rahmet-i uhrâyâ şâyandır bu geçen
Nesliye târih-i cevherle nişândır bu geçen
Na'leyn-i Peygamber serde nihândır bu geçen
Hamdü lillâh bu ziyâret bize Hakk'ın keremi
Geldi Na'leyn-i Şerîf-i Şâh-ı Risâlet kademi
Na'l-i Pâk'in hürmetiçün Yâ İlâh
Sen vilâyet vâlisine ol penâh
Dû cihânda ânı mesrûr eylegil
Şâd u handân eyle hem afv eylegil
Hak ânı ehl-i saâdet eylesin
Nâyil-i cümle murâdât eylesin
Başına tâc eylemişti çünki ol
Bu sebeble Cennete olsun duhûl
Rûz-ı şeb giryân idi hâli ânın
Gözüne bir nesne yok mâlî ânın
On iki gün gece vü gündüz dahî
Çün ziyâret ettiler anlar ey ehî
Her murâdın rûzî eyle Ey Hüda

Rûz-i mahşer etme rahmetten cüdâ
Vasf-ı medhin edemez âciz lisân
Ol müşîri pürkerem kılsun hemân
Vuslat-ı Ma'mûretü'l-Azîz'e hem
Nice bin züvvâr cem' oldu o dem
Cem' olundu er vü avret zâkirîn
Gözlerin kan eylediler şâkirîn
Ol kadar nâlân u giryân oldular
Okuyan vasfına hayrân oldular
Na'l-i Pâk meydân içinde şâh gibi
Nâsın önünce gelür bir mâh gibi
Baka kaldı gözleri halkın âna
Kimse yüzün döndüremez bir yana
Geldiğini şerh ediser bu kalem
Diktiler ol dem sağında bir alem
Bir alem solunda diktiler ulu
Lâ ilâhe illallâh anda yazılı
Niceleri ciğerin hûn eyledi
Hüznile âh el-amân Yâ Râb! Dedi
Müşk u anberle buhûrlar yaktılar
Nice nice hatm-i Kur'an ettiler
Haşr u neşre benzer idi tâ o gün
Niceleri yüreğe ursun düğün
Âh u zârî kıldılar anlar da hem
Sürdüler hem çeşm ü ser anda o dem
Bir bülend âvâzla derler Yâ İlâh
Rûz-i mahşerde bize sen ol penâh
Yâ İlâhi hürmetiçün kıl kerem
Kullarına kıl inâyetler bu dem

Mu'cizât-ı Mustafâdır âşikâr
Diyelim mu'cizesinden şemme var
Bâhusus Na'l-i Saâdet geldi hem
Feyzyâb oldu bütün ümmet bu dem
Na'l-i Pâk'e yüzlerini sürdüler
Sanki ol demde Resûlü gördüler
Bu ahâleden bütün bâu gedâ
Tekbîr u tesbîh okurlar nev edâ
Cümle nâs ânın rikâbında yürür
Kâfir olan yine geride durur
Nicesi ol demde eyvâh ettiler
Rûz-ı şeb kan ağlayû ah! ettiler
Kıldılar anlar ziyâretler o dem
Hürmet vü ta'zîm rağbetlerle hem
Emr olundu gide İstanbula ol
Bir münâsib er bulun ola humûl
Nicesi feryâd edip istediler
Bu murâda nâil olak dediler
Çünkü emr oldu Muhammed Ca'fer'e
Dünyevî uhrevî kâmina ere
Ne saâdetli başı varmış ânın
Tâc u devlet başına konmuş ânın
Şehr-i Bitlis dahî ânın beldesi
Ol mübârek Na'l-i Pâk perverdesi
Bahtlı ol re'si üzre götüren
Tâ mahall-i intihâya yetüren
Çünkü bu ilden azîmet eyledi
Cümlesi birden mededler kıl dedi
Hicretinden nice olmuştur zebûn

Nicesi aşkından olmuştur cünûn
 Gözyaşıyla garka vardı sağ vü sol
 Bağrımız hûn oldu ey Na'l-i Resûl
Na'l-i Pâk'in gittiğini gördüler
Bu cihetle yakalar çâk ettiler
 Çünkü gittik Divriği'ye biz dahî
 Geldi istikbâle nice bin ahî
Nâs içinden ol zamanda bir kişi
Geldi istikbâle akar gözyaşı
 Serdi esbin altına hem cübbesin
 İsmail nam koydu yere lehcesin
Esb o cübbe üzre hem bastı kadem
Sonra tekrar omzuna attı hem
 Zâr-ı zârıyla gelip âh eyledi
 Ey Habîbullah sana geldim dedi
Tekbîr ü tesbîh ile geldi sadâ
Ey Habîb-i Na'l-i Pâk cânım fedâ
 Çün bu zâr ile ziyâret etti ol
 Dâr-ı dünyâdan bekâya gitti ol
Yani kim etti heman anda vefât
Aşkile cânın fedâ etti o zât
 Rahmet edip Hak yüzün ak eyleye
 Yattığı yerini uçmak eyleye
Andan ayrıldık figan eylediler
Kıl şefâ'at Yâ Muhammed dediler
 Sonra hem Divriği'ye dâhil olup
 Kabr-i merhûma semâdan nûr inüp
Çünkü nûr indi ânın kabrine hem
Tekbîr ü tesbîh okurlardı o dem

Yolda bir tilki gelip el bağladı
Durdu âdem gibi güyâ ağladı
Yani istikbâle geldi tilki hem
Âh u efgân eyleyip yer öptü hem
Nice bin insan bunu hem gördüler
Tilkinin hâline hayran oldular
Tilkinin gelmesini edem beyân
Bir tepe üstünde eylerdi figân
Karşıladi geldi ol demde hemîn
Âh ile doldu o dem rûy-i zemîn
İki eli üzre kalkdı âh deyû
Pes selâma durdu Yâ Allah deyû
İmdi gel yâr u vefâ bu mu'cize
Bir garâibden haber verem size
Bunu gerçi şerh edince neyleyem
Diğeri mu'cizesinden söyleyem
Bir dahî Sivas'da gördük ayân
Uçtu bir leylek yuvadan nâgehân
Na'l-i Pâk'i yani istikbâl edip
Ol zamanda gayri bir ahvâl edip
Yani bir âdem boyunca lânedem
Berhevâ durdu dolandı hânedem
Konmadı ol âşiyâna bir zamân
Oldu cevelângâhı cevvi-i âsumân
Na'l-i Pâk oldukça câmide mukîm
Konmadı yuvaya ol mürg-i selîm
Azm-i râh ettikte ol Na'l-i Şerîf
Döndü yuvasına ol mürg-i nahîf
Böyle herkes göz ile gördü ayân

Kaldı hayrân anda hep pîr ü civân
Bir de câmide olunca Na'l-i Pâk
Nûr sakfında olurdu tâbenâk
Bunu da etti rivâyet ehl-i hâl
Böyle keşf etmiş ânı sâhib-i kemâl
Nice nice hârik-u âdâtı hem
Yolda zâhir olur idi dembedem
Dâhil olduk Tokat içine hemân
Cuma gecesi idi edem beyân
Âlî Paşa câmiinde hıfz edip
Na'l-i Pâki minber üzre vaz' edip
Çokça er geldi gece hem ol yere
Câmi içinde ziyârâta gire
Câmie çün oldular anlar yakın
Havfe düşüp geri durdular hemin
Câmiin içine girdiler olar
Minbere yakınca yerde durdular
Derakab minber hareket eyleyip
Bir hücûmla anları taşra koyup
Ol zaman eyvâh deyip ağlaştılar
Nicesi de durmayuben kaçdılar
Hikmet oldur nâil olmadı gece
Âh u efgân ettiler ol dem nice
Bunların önüncedi sahib-i vefâ
Anberiyeli vü ismi Mustafâ
Mu'cizeyi dinledin ey yâr-ı gâr
Niceler de havf edip etti firâr
Bu dahî bu vechile olmuş idi
Cümle nâsın gözü kan dolmuş idi

Bir de Amasiyye sancağında ol
Mu'cizâtından diyem eylen kabul
Bir konak kaldı o dem şehre yakın
Hürmet ü ta'zîmle giderken hemîn
Geldi istikbâle ol dem bî-misâl
Na'l-i Pâke kıldılar anlar visâl
Tekbîr u tesbîh okurken dilleri
Sanki gülşen bağının bülbülleri
Âh u efgân edüben çıktı bir er
Yüzbaşılık rütbesini ânın meğer
Mustafa nâm kimse idi ol kişi
Çokça ibrâm eyler idi bir işi
Yani sertâc eyleye ol Na'li hem
Böyle ibrâm eyleyip geldi o dem
Bunu böyle arz ediptir biliniz
Bu gibi oldu işit ahvâlimiz
Ol zamanda verdiler ol Na'li hem
Başına tâc eyledi anda o dem
Başta götürmeye kâdir olmadı
Bir garâib nesne kim budur dedi
Bir dere içre bu hal oldu meğer
Dinle bir söz söyleyem anla haber
Sıçradı Na'l-i Saâdet pürhüner
Âsumâna çıktı üç alem kadar
Görücek biz ânı efgân eyledik
Na'l-i Pâki seyr edüben gözledik
Vâcibü'l-mevcûd erişdirdi melek
Hıfz edip Na'l-i Şerîfi nuh felek
İndi bir üslûb ile gökten heman

Na'l-i Pâkin hâdimi erdi o an
Yani hâdimden murâd Ca'fer¹⁶¹ idi
Bunu gördü sînesin çâk eyledi
Berk-i hâtıf gibi erişti heman
Gözler yaş akıttı bir zaman
Sürdü yüzünü gözünü ağladı
Aşk oduna ciğerini dağladı
Kendi başına ânî tâc eyledi
Ol kişiyi âna muhtâc eyledi
Hikmetin anla tefekkür eylegil
Hakka yüz bin kez teşekkür eylegil
Cümlesi birden te'accüb eyledi
İşbu hâle vâkıf olan ağladı
Böyle oldu mu'cizât-ı Na'l-i Pâk
Ver salavât tâ vücûd olunca hâk
Bir de Amasiyye içinde hemân
Köprü üzre gider iken ol zamân
Mu'cizât-ı Na'l-i Pâkin ey ahî
Gözleriyle gördü otuz bin dahî
Yine tekbîr ü salavât ettiler
Nice âdemler ziyâret ettiler
Bu cihetle köprü üzreken hemîn
Ben dedim Yâ Rabbenâ olgıl muîn
Durdu ırmak dediler anda kamu
Ol zamânda akmadı bir katre su
Köprü başından öte başa kadar

¹⁶¹ Ca'fer diye adlandırılan zât Sultânu'l-ârifin eş-Şeyhu'l-emîr el-Hamza İbn Rükneddin el-Karabâğî el-Berküşâdî el-Haydarî hazretleridir. Na'ley-ni Saâdet bu zâtın ser-i saâdetine ved'î'a buyurulmuştur. Bu münâsebetle müşârunileyh hazretleri şükrâne olarak şöyle ihtisâsât-ı mürşidânelerini belirtmiştir:

Başımda karâr eyledi ol serv-i dilârâ
Dâmânım öperse yeridir arş-ı muallâ

Akmadı su cümlesi kıldı nazar
Sonra andan râhî olduk bir yola
Akdi ırmak yine ke'l-evvel ola
Bunu fehmi et bak ne sözdür bu dahî
Irmakın durmasını bildik ahî
Zâhir u bâhir olan hep mu'cize
Yâ Habîballah inâyet kıl bize
Yine Amasiyye'de âh ettiler
Hep ahâlisi tahassür kıldılar
Yedi senedir ki hiç olmaz ipek
Bir duâ edin kabul ola dilek
Âlim u dâna gelip cem' oldular
Ellerin açıp semâya durdular
Ol zaman anda duâlar eyledik
Hakka çok hamd ü senâlar eyledik
Ol duâmızı dahî kıldı kabûl
Na'l-i Pâkin hürmetine ol Resûl
Ol sene anlara verdi Zülcelâl
İpek oldu anda bî-had bî-misâl
Bu gibi çok nesnelere oldu dahî
Mu'cizâtı bûdürür bil ey ahî
Kimi dünyâ hâlini terk eyledi
Kimi dilsiz idi anda söyledi
Kimi özün hâke yeksân eyledi
Kimisi de âh u efgân eyledi
Kimi cümle derdine ister devâ
Cümlesi de buldu derdine şifâ
Kimisi muhtâc idi yok ekmeği
Bu sebeple cümlesi oldu ganî

*Pek ucuzluk oldu ol sene dahî
Mu'cizâtlar bûdürür bil ey ahî
 Ol mübârek Na'l-i Pâk anda o dem
 Bu idi arş üstüne basmış kadem
Biz dahi çünkü azîmet eyledik
Hem lisânımızda tekbîr söyledik
 Nice nice nesnelere olmuş ayân
 Binde biri olmaya ânın tamâm
Avn-i Bârî Samsun'a olduk yakın
Geldi istikbâle nice bin hemin
 Mu'cizâtn birisin edem ayân
 Yüz kadar koyun gelübdür el-amân
el-Amân Âh el-Amân Âh el-Amân
Âh u efgân âh u efgân ol zamân
 Dediler ey ümmet-i Âl-i Resûl
 Yüz kadar koyun size oldu vusûl
Âh meded efgân ile hem geldiler
Hâmil-i esbin kudûmün buldular
 Hûb edüb re'slerini urdular
 Bizi kurbân eyle Na'le dediler
Ol kadar sa'y ettiler men'ine hem
Gitmediler ol koyunlar bir kadem
 Âh u efgân ile geldiler ahî
 Çâre yokdur geri dönmezler dahî
İçlerinden doksan ikin zebh edip
Nâsa taksim ettiler andan gidip
 Bâkîsin tâcir fûrûht eylemedi
 Ol Hıristiyan milleti sâhip idi
Ba'dehû kendi eliyle kesti ol*

Âmî dahî cümlesi kıldı kabûl
Var ümidim kendi geldi dîne hem
Ol zaman ağlardı gördüm dembedem
Mu'cizâtından ne fehm ettin bugün
Şâd ü handân olunuz yarın için
Nâs içinde vardı bir er ol zamân
Dâimâ eyler idi âh u figân
Kendisi ol dem kötürüm idi bil
Bundan akdem tâ yiğirmi altı yıl
Ketfine girip getirdiler berû
Çün ziyâret ediben der hûbirû
Geldi ol dem Na'l-i Pâke yüz sürüb
Âh edüb ol dem şifâlar isteyüb
Kıl meded bu derdime Na'l-i Pâk
Âh u zârından nice olmaz helâk
Hem teberrük âbını nûş eyledi
Dîdesinden kan akıp cûş eyledi
Derakab buldu ifâkatlar o dem
Hakka yüz bin şükürler kıldı hem
Ol kademle hoşça geldi anda hem
Bu kezin ziyârete kıldı kadem
Mu'cizâtın sûretâ dersem ahî
Binde birin vasf edemezem dahî
Niceler ol dem içerlerdi şarâb
Tâib u müstağfir oldu şeyh ü şâb
Nice nice nâ-mizâclar geldiler
Na'l-i Pâki çün ziyâret kıldılar
Sonra anlar cümlesi buldu şifâ
Dâr-ı dünyâ oldu zevkile safâ

Ruz-i mahşer gibi birgün oldu hem
Nice nice sad hezâr geldi o dem
Tekbîr u tesbîh sadâsı bî-aded
Çağrışirlar Yâ Resûlallah meded
Ol sadâ elbet ererdi arşa hem
Derler idi bu sadâ Na'l-i Kadem
Yâ Resûlallah lebbeyk dediler
Âh u efgân eyleyüben geldiler
Sonra andan geldi bir çocuk dahî
Dört yaşında bir kötürüm ey ahî
Çün getirdiler çocuğu ileru
Pes melûl mahzûn dururdu anda o
Çünkü gelip ol çocuk âh eyledi
Na'l-i Pâki kendiye şâh eyledi
Ol zaman efgâna düştüler kamu
Lutf kıl derlerdi anda ey ulu
Ol dahî ol dem ifâkat buldu hem
Öyle gördüm ki giderdi dembedem
Çok keremler rahmeti vardır dahî
Sâhibu'n-Na'l pür-şerâfettir dahî
Çünkü andan biz azîmet eyledik
Nâs için çokça ganîmet diledik
Gittik andan şehri-i İstanbul'a hem
Karşıladi teşrîfatçılar o dem
Bî-hisâb hem geldi istikbâline
Çok riâyet ettiler iclâline
Birgün oldu kim hiç olur gün değil
Tekbîr ü tehlîl okurlar muttasıl
Geldi istikbâle nice sad hezâr

Ehl-i İslâm eylediler âh u zâr
Ol vakit nûr ile tezyîn ettiler
Na'l-i Pâki birle alıp gittiler
Cümle nâs birle ziyâret kıldılar
es-Salâtü ve's-Selâm dediler
Nice demler gözlerin kan eyleyüb
Mu'cizât-ı medhini şân eyleyüb
Sonra leffen bir derûn-ı sandığa
Hırka vü tesbîh hem anda bile
Ol zaman Allahu Bâkî lâ yezâl
Nice vardır mu'cizâtlar bu misâl
Şehr-i Âmed'den varınca devlete
Nice âdem lâyık oldu izzete
Lihye âzâd eyleyen âdem merâm
On sekiz bin oldu bâ-defter temâm
Nakl eder çünki hademe Na'l-i Pâk
Hizmeti lâzım vücûd olunca hâk
Başuma tâc eylemiştim ânı ben
Türlü türlü renkte gördüm ânı ben
Gâhî al gâhî mücevher rengiyle
Gâhî zümrüd rengiyle gördüm bile
Kande gördünüz deseniz siz bana
Hamdülillâh bakarım her dem âna
Gözüme nakş-ı cemâl olmuş hemân
Düştü gönlüm Na'l-i Pâke ol zamân
Tutup ânı ben elimde âşikâr
Deyiserem Ey Kerîm ü Girdigâr
Ânı bir kez yüzünü gören kişi
Bîhûş olur kalmaz anda cümbüşü

Bunca hârika ki biz kaldık beyân
Binde biri olmadı ânın hemân
 Ol mübârek kıldı ihyâ âlemi
 Lütf u ihsân üzre geçti her demi
Anda olan mu'cizât-ı pürkemâl
Vasf olunmağı muhâl ender muhâl
 Âteş-i aşkı kızarttı gülleri
 Hâk ile yeksân edip sünbülleri
Misk ü anber kokusun mahv eyledi
Kande kim râyihâsından toyladı
 Her kaçan kim eyledi keşf-i nikâb
 Şu'lesinden ây u gün etti hicâb
Nice iklimleri pürnûr eyledi
Nicesini şâd u mesrûr eyledi
 Ol şerefli Zât-ı Pâki âşikâr
 Oldu bize tuhf-e-i perverdigâr
Kim ki âna arz kıldı hâceti
Emr-i Hak'la buldu ol **kes** devleti
 Lütf edip ol Bâri-i ecr ü sevâb
 Halk içinden kıldı bir er intihâb
Tab'ı nûrânî ânın hulki güzel
Hem tevâzu'da âna azdır bedel
 Cümleden ednâ görüp kendini hem
 Etmez ol hiç kimseye cevr ü sitem
De Muhammed Ca'fer ânın ismine
Hem sadâkat hoş geliptir resmine
 Hizmetini Na'l-i Pâk-i muhterem
 Kıldı müyesser âna edip kerem
Nâil olup devlet-i ukbâya ol

Tenriye hamd ü senâlar kıldı bol

Bilüben bu hâli minnet cânına

Vârını sarf eyledi cânına

Tekbîr u tesbîh olub hep sözleri

Bir yakadan yaş akıtıp gözleri

Tâ Sitanbul'a kadar ânı hemân

Başına tâc eyleyip oldu revân

Yolda ziyâret-i Na'l-i Pâk için

Cem'oluben nâs her yandan füzûn

Eylese halk âna iz'acla cefâ

Gelir idi âna gûya kim safâ

Ol Hüdâ dâim ânı şâd eylesin

Hem azâb-ı nârdan âzâd eylesin

Muhtasarca bunda hatm oldu kelâm

Mu'cizât-ı Na'l-i Pâke vesselâm

Sâhibü't-te'lifü ve't-tahrîr Şirinzâde Hâfız Sa'deddîngüfire lehû ve li-vâlideyhi ecma'în

Sene 1289 (1872)

Ek 6: Na'l-i Saâdet

Ek 7: Hz. Muhammed'in Kılıcı

Ek 8: Hz. Muhammed'in Kılıcı

Ek 9: Hz. Muhammed'in Yayı ve Yayın Mahfazası

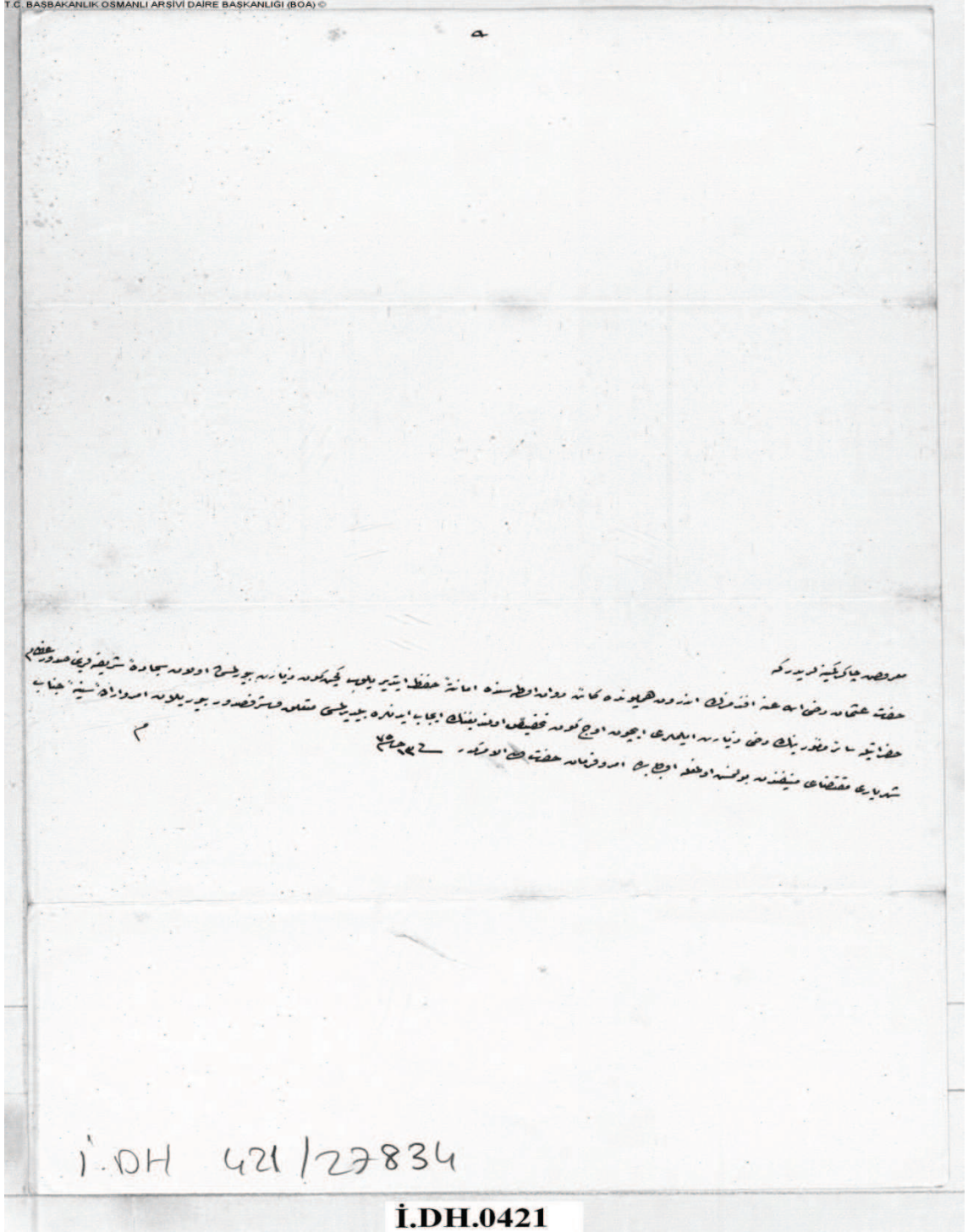

Ek 10: Kadeh-i Saâdet

Ek 11: Seccâde-i Şerîf Hakkında İrâde-i Seniyyeyi Havi Belge

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

مردودہ جاویدہ فرید کہ
حفتہ شکارہ رخصتہ عنہ اندر لکھی اندر وہ ہیلو نہ کاتہ روز اولیٰ سندہ امانتہ حفظہ تیرہ بلوہ کیلکہ نہ دیا نہ پورسج اور وہ سجادہ شہر فری حدود
حفظہ تیرہ سالہ و تیرہ بلوہ رخصتہ عنہ اندر لکھی اندر وہ ہیلو نہ کاتہ روز اولیٰ سندہ امانتہ حفظہ تیرہ بلوہ کیلکہ نہ دیا نہ پورسج اور وہ سجادہ شہر فری حدود
شہر لکھی مقضای منقذہ ہونکہ اولیٰ سندہ امانتہ حفظہ تیرہ بلوہ کیلکہ نہ دیا نہ پورسج اور وہ سجادہ شہر فری حدود

1.DH 421/27834

İ.DH.0421

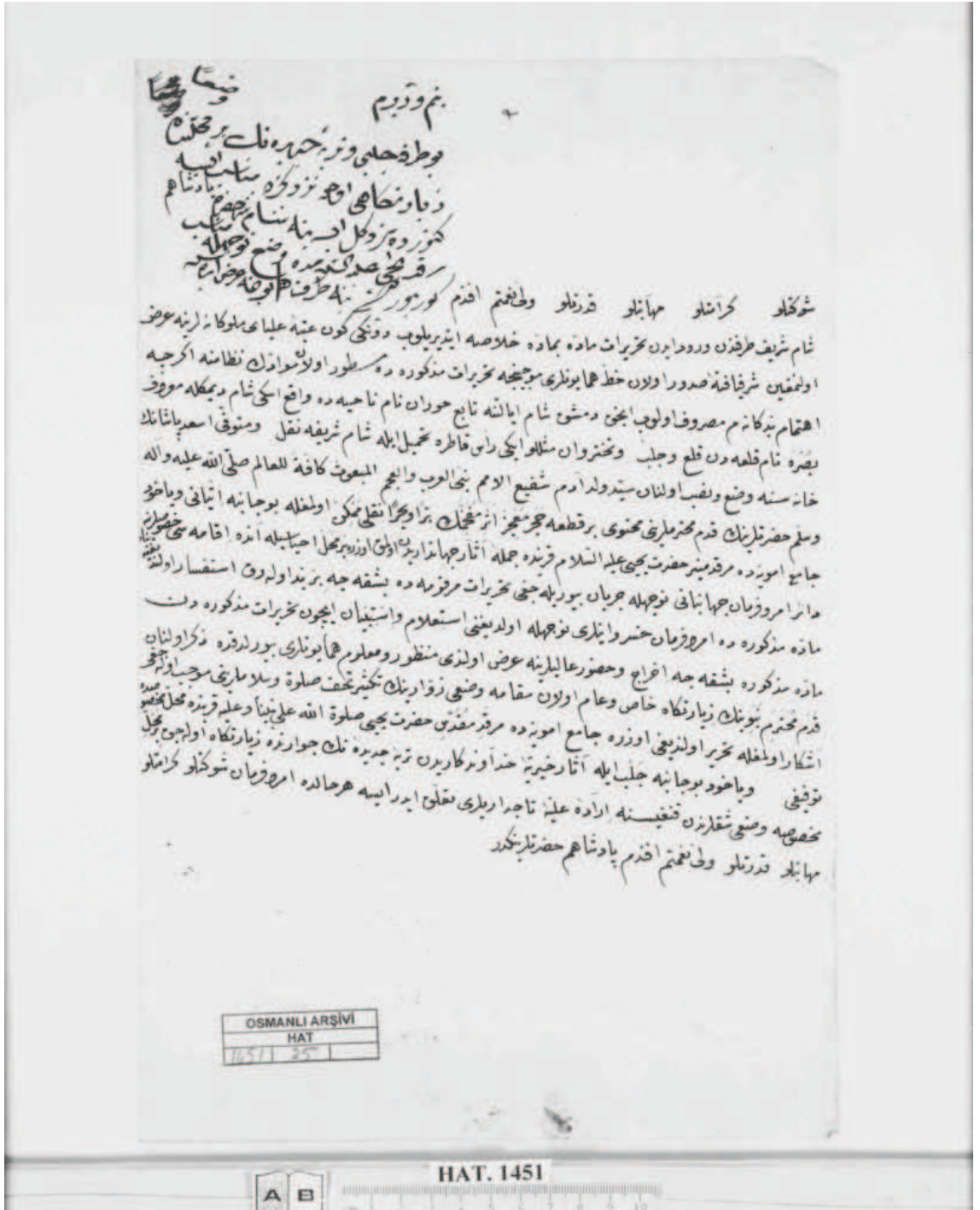
Ek 12: Sancak-ı Şerif Mahfazası

Ek 13: Mühr-i Saâdet

Ek 14: Şâm'daki Kadem-i Şerîf Hakkında Sadrâzâmın Telhisi ve Padişahın Hattı

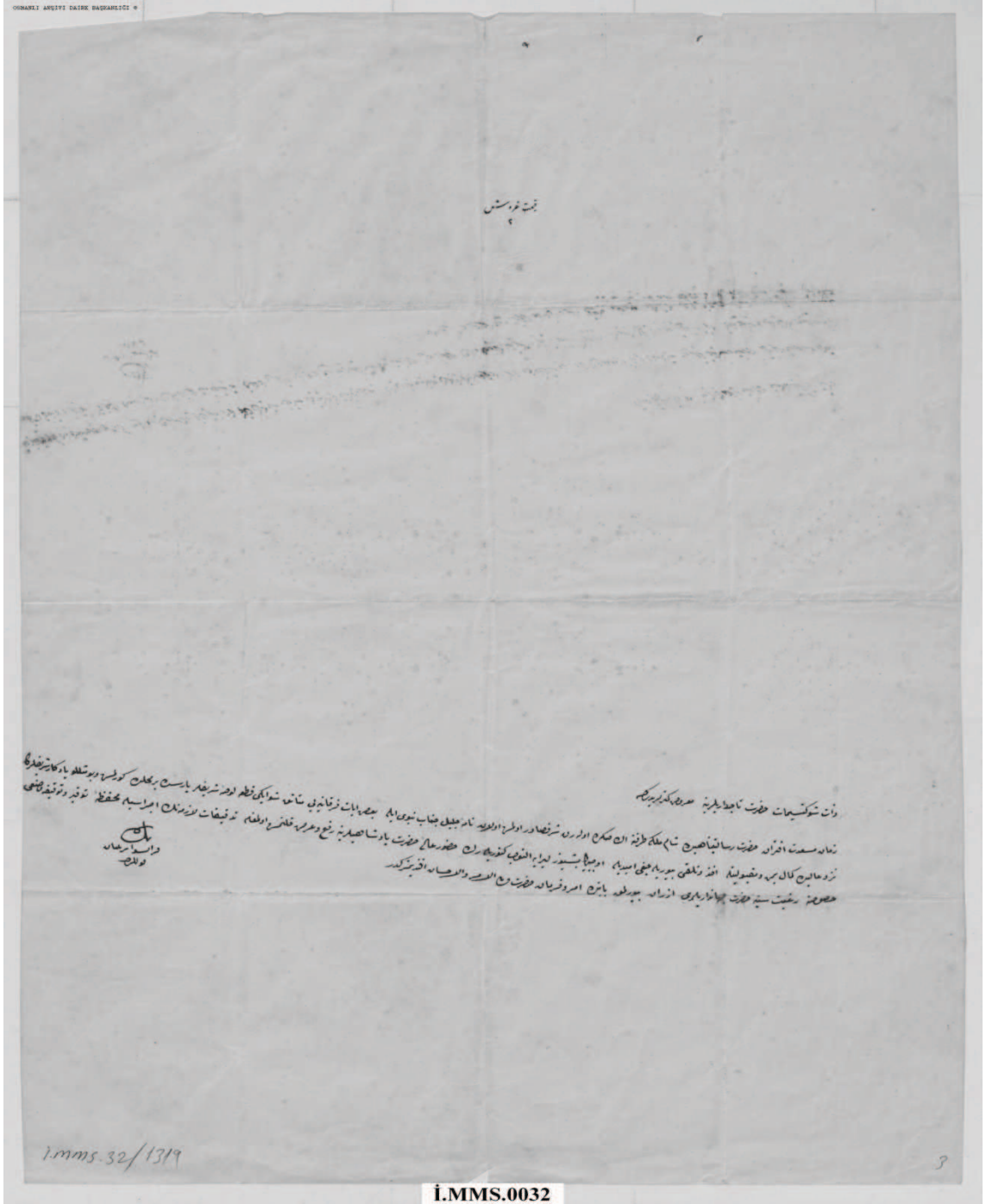
Ek 15: Hz. Peygamberin Mukavkis'a Gönderdiği Nâme-i Saâdet

Ek 16: Hz. Peygamberin Müseylime'ye Gönderdiği Nâme-i Saâdet

Ek 17: Fransuva Perpinyan'ın Nâme-i Saâdet Hakkındaki Arzuhali

Ek 18: Hz. Peygamberin Gassân Melikine Gönderdiği Nâme-i Saâdet

Ek 19: Hz. Peygamberin Münzir b. Sâve'ye Gönderdiği Nâme-i Saâdet

Ek 20: İsmet Efendi Tekkesi'ndeki Hz. Peygambere Nisbet Edilen Gömlek-i Şerif

Ek 21: Hz. İbrahim'in Tenceresi

Ek 22: Hz. Mûsâ'nın Asâsı

Ek 23: Hz. Davud'un Kılıcı

Ek 24: Hz. Dâvud'un Kılıcı Hakkında Sadrâzamın Padişaha Telhisi

توکل کرانلو مہانبو قدرتو ولتتم ادم
یاض اوزرہ خط ہابون توتموندری شرفی صدور اولغله مہبوم وماندہ صاحبالنارخ سجداراسبق محمدافندی مرحومک تاریخندہ
مسطور اولدیغی اوزرہ حضرت سرورکائنات خلاصہ موجودات علیہ وعلیہ افضل الخیات اندرک فرقہ سعادتدی اولدیغی محفلت
پردہ سندہ اوزرہ اولون سیف شریفک عربی نغری وتری ترجمی ایله قولدیلک منظورعاجزہ مر اولون ایچون سیف شریف ریزم طرف جاگزازمه
ارسال بوردیغی وتوری سنج آمادہ اولوب لوا شریف شریف کوی تیزکا میان عبودیتہ ند اولتہ چی وکراولنان سیف شریف فتح و نصرتہ
دال اولغله طغوغا لیتنه نغزال اولون ایچون معاکو توریلوب سخاغ شریف ایله بله حفظ اولدقده جناب قادر مطلق فتح و نصرت ایله
سعادت بیسر وینہ صکره کوزروب محلدہ حفظ اولون اوزرہ صحت وسایمہ تسلیمی مقدرالمسی تقالوقی صوب ملوکا زلزلن ایما و اشعار بویقله
حق عاجزانه مدد بیریغ وارزان اولون لطف واحسان و مکارم فی بابانلرینک بیکده بزرک شرفی ادا بردر لو امکانده اولوب با شدت
ایاقه دلک مستوف دریای عنایت وسر ایام نظر لطف و مہمندی اولدقده صبح وسما دوام ایام عمر و اولدی اوعیه سنہ صرف نفاس
وتحصیل رضای میا من اخصای ملوکا نرینہ بزل حصول شاعر و جوس اولون اوزرہ ایکن بودقمه دخی بودجبله خط ہابونلری صادر اولغله
سیف شریف مرحومک قدرتی تاریخندہ اترج اولنان ترجمینہ نظر اولدقده خلفۃ اللہ اولون حضرت داود سید علیہ السلام اولوقلک
کوزر سندن جالوت دم کلری ملعونہ غلبہ ایچون قوت نوت و دخی جناب رینا لوقت ایله مقتضای حکمت و اقتضای کشف و کرامتہ بایدیغی
ششیر عدد و ترمیر اولدیغی نمایان و سیف شریف رقم انبیا کرام و ملول ذوی الوحشا مدرن چاق بوھتکامہ طغیہ اصحاب غلبہ و نصرتہ انتقال
ایله هکیمک بزرہ بولمش ارشاد دخی فوز و نصرتہ نغال اولدیغی تاریخ مذکورون مزج ترجمون مستبان اولوب باخصون کسیر تغییر تیکلری
المستعان زمان سعادت اولدقده حق عاجزانه مدد بونوجہلری درکار و محض مکارم اخلاق بندہ نوازیلرینت
دلی نعمتک حسن نوجہی اولغله توکل کرانلو اذملک حق عاجزانه مدد بونوجہلری درکار و محض مکارم اخلاق بندہ نوازیلرینت
من غیر استحقاق قولینہ مراع و اشفاقدی ایدی الاستمرار ایکن ان شاء اللہ تعالی برکات دعوات خیرہ خسروانہ و انار فیض نوجہات سینہ
خداوندکارانلرله اعدای دین و نغز شریک غلبہ صورلری سخطا و غزوات شاھانہ و فتوحات ملوکا نرلی وادیلہ جہانی مالامل اتمک
ارینہ قیام و خدمات ملوکا نرہ صرف اھتمام و اعدایہ غلبہ و نصرت استیجابی تمامہ اقدام اوزرہ اولدیغی معلوم شاھانہ لری بوردقده عجلانہ
ارویوان توکل کرانلو مہانبو قدرتو ولتتم ادم بادشاھم حضرتلرنگر

Ek 25: Hz. Yûsuf'un Amâmesi

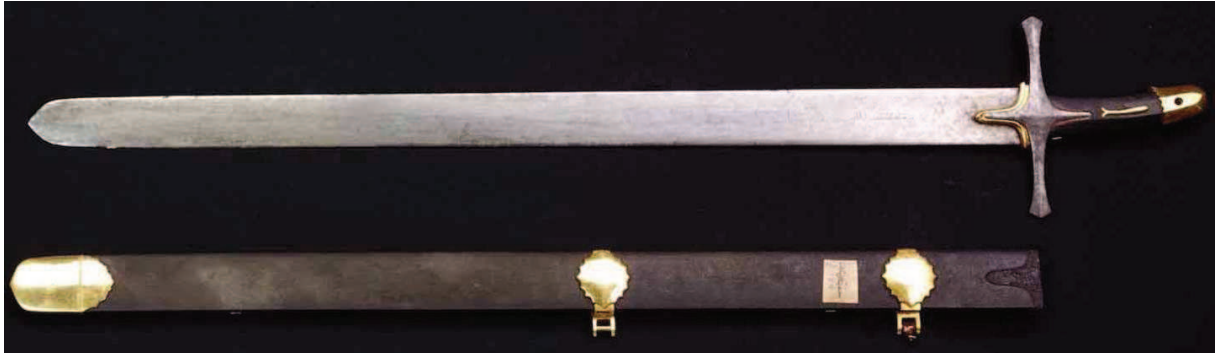
Ek 26: Hz. Fâtima'nın Hırkası

Ek 27: Hz. Hüseyin'in Hırkası

Ek 28: Hz. Ömer'in Kılıcı

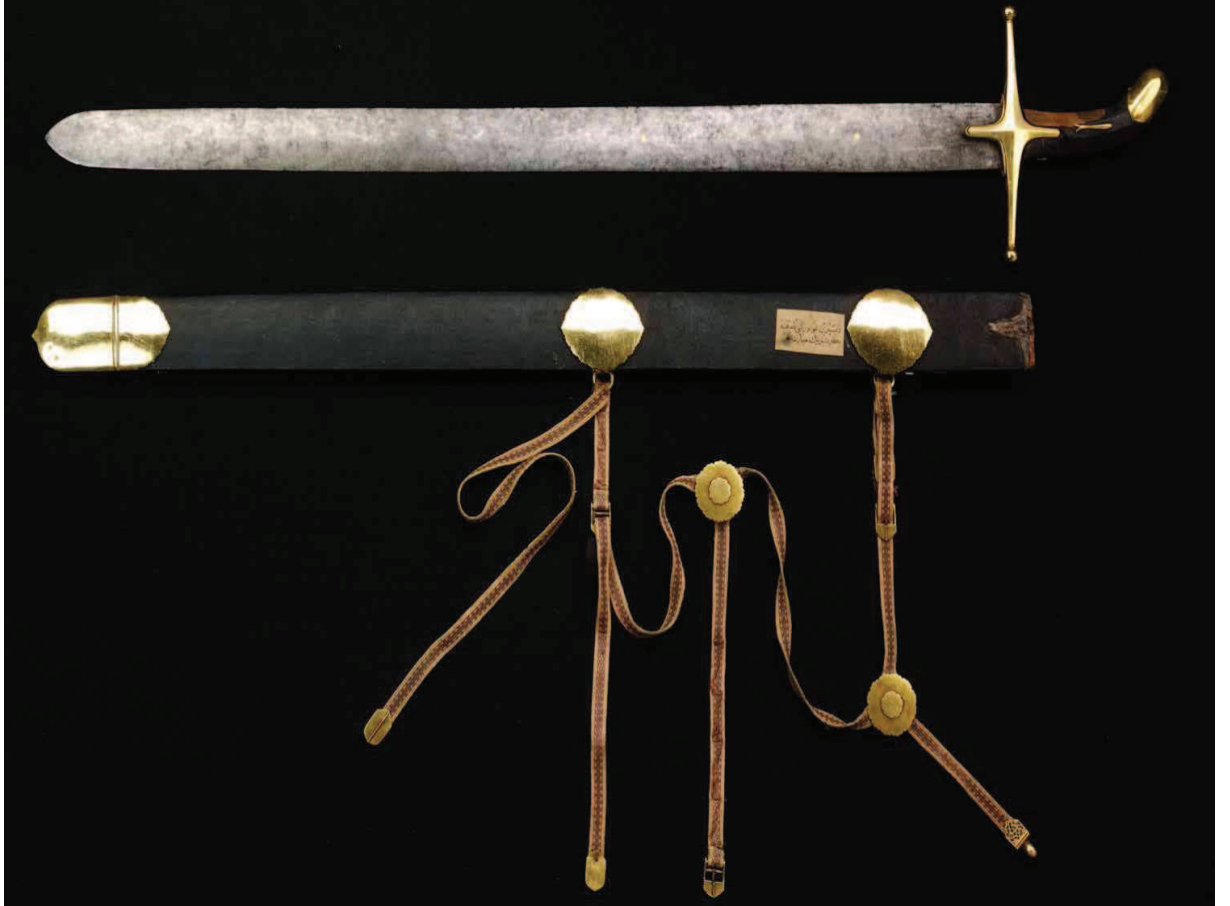
Ek 29: Hz. Osman'ın Kılıcı

Ek 30: Hz. Ali'nin Kılıcı

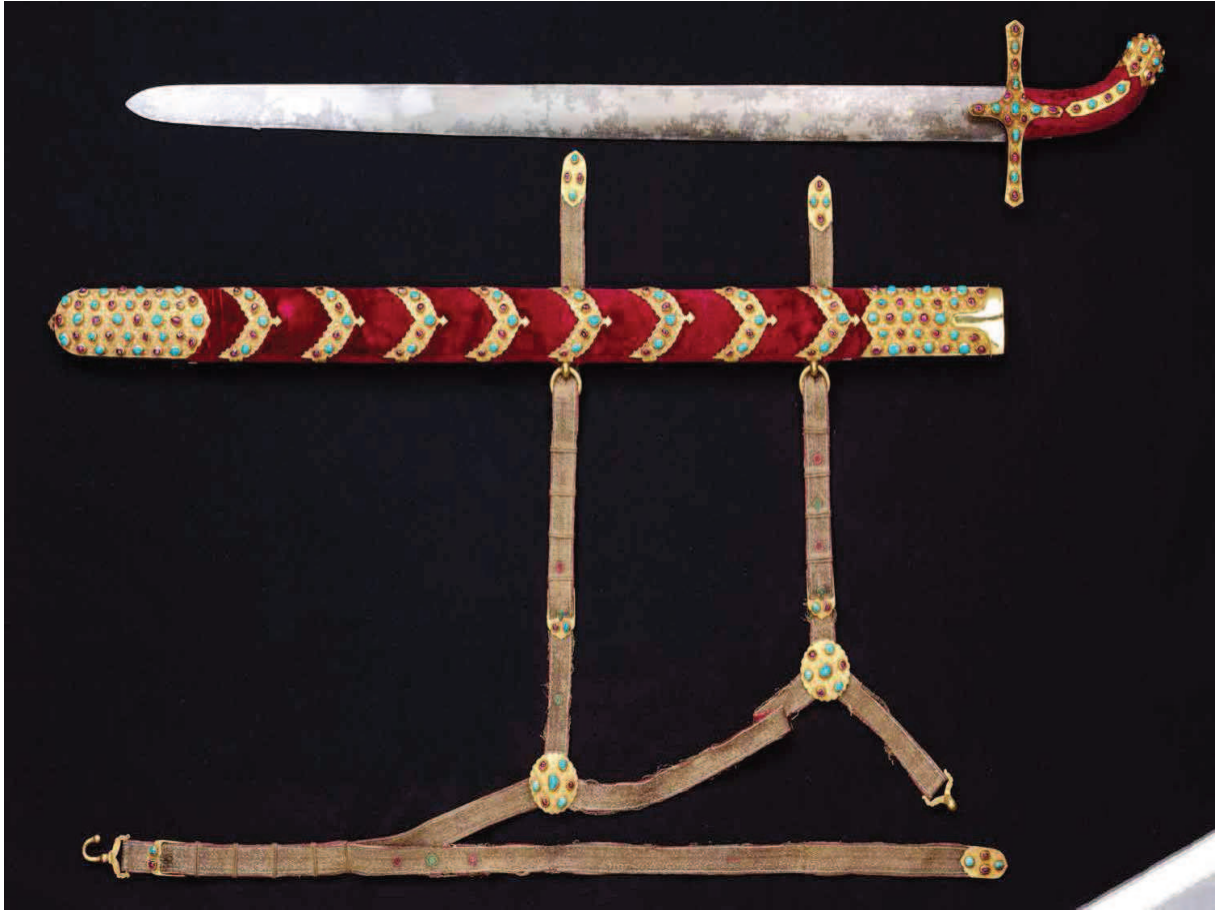
Ek 31: Zübeyr bin Avvâm'ın Kılıcı

Ek 32: Ammâr bin Yâsir'in Kılıcı

Ek 33: Hâlid bin Velid'in Kılıcı

Ek 34: Hâlid bin Velid'in Kılıcı

Ek 35: Zeynel Âbidîn Hazretlerinin Kılıcı

ÖZGEÇMİŞ

Zonguldak ilinin Kdz. Ereğli ilçesinde 04.12.1972 yılında dünyaya gelen Abdulmecit Şentürk, ilk-orta ve lise öğrenimini Kdz. Ereğli’de tamamladı. 1993 yılında kazandığı Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü lisans eğitimini 1998 yılında bitirdi. 2000-2005 yılları arasında Kdz. Ereğli merkez ve taşra ilk/orta öğretim okullarında sınıf ve branş öğretmeni olarak görev yaptı. 2006 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı personeli olarak Topkapı Sarayı Müzesi’nde göreve başladı. 2008 yılında Türkiye ve Suriye Devlet Planlama Teşkilâtları arasında imzalanan Türkiye-Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programı çerçevesinde oluşturulan “Halep Şer’iye Sicilleri Projesi” ne uzman olarak katıldı ve proje kapsamında Suriye Devlet Arşivi’nde üç ay çalıştı. 21-22 Aralık 2009 tarihlerinde Gaziantep’te gerçekleştirilen Uluslararası Antep-Halep Vakıfları Sempozyumu’na, “Halep’te İbrahim Hanzâde (Sokullu) ve Sadrâzam Şehlâ Ahmed Paşa Vakıfları’nın XIX. Yüzyıl Sonlarındaki Durumu” başlıklı tebliğiyle katıldı. Halen Topkapı Sarayı Müzesi’nde Osmanlıca Türkçesi Belge Okuma Uzmanı olarak görev yapmaktadır.